

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Дніпро
2018

УДК 347.191.11
К 66

Рекомендовано вченою радою
Університету імені Альфреда Нобеля
(протокол № 1 від 22 лютого 2018 р.)

Автори:

О.В. Пушкіна, доктор юридичних наук, професор;
С.В. Несинова, кандидат юридичних наук, доцент;
Т.М. Лежнева, кандидат юридичних наук, доцент;
І.Б. Пробко, кандидат юридичних наук;
Т.А. Тодорошко, старший викладач.

Рецензенти:

Р.С. Кірін, доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри, завідувач кафедри цивільного та господарського права
Національного гірничого університету;

М.М. Чабаненко, доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

К 66 Корпоративне право: навчальний посібник / О.В. Пушкіна,
С.В. Несинова, Т.М. Лежнева, І.Б. Пробко, Т.А. Тодорошко; за заг. ред.
С.В. Несиної. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля,
2018. – 276 с.

ISBN 978-966-434-438-5

У посібнику на основі аналізу положень Цивільного та Господарського кодексів, законів України “Про господарські товариства”, “Про акціонерні товариства”, “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю”, інших актів корпоративного законодавства України з урахуванням матеріалів судової практики, наукових досліджень, вітчизняного та зарубіжного досвіду висвітлюються загальні питання корпоративного права; особливості правового статусу окремих видів господарських товариств; правовий режим їхнього майна; корпоративні права та обов’язки їхніх учасників; правовий статус органів управління товариств; питання щодо здійснення розпорядження та захисту корпоративних прав.

Посібник може бути використаний як базовий навчальний посібник для студентів юридичних та економічних вишів, що вивчають дисципліну «Корпоративне право», а також стане в пригоді керівникам підприємств, юристам-практикам у сфері господарської діяльності та корпоративного управління.

УДК 347.191.11

© О.В. Пушкіна, С.В. Несинова, Т.М. Лежнева,
І.Б. Пробко, Т.А. Тодорошко, 2018

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2018

ISBN 978-966-434-438-5

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПРОГРАМА КУРСУ «КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО»	7
БАЗОВІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА	10
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА	10
1. Поняття та ознаки корпоративного права	10
2. Предмет корпоративного права.....	12
3. Суб'єкти корпоративних правовідносин.....	13
4. Джерела корпоративного права України.....	15
РОЗДІЛ 2. ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	21
1. Теоретико-правові основи функціонування господарських товариств в Україні.....	21
§ 1. Загальні положення про господарські товариства	21
§ 2. Розвиток законодавчої бази господарських товариств.....	24
2. Основні напрями розвитку господарських товариств в Україні.....	28
§ 1. Характеристика повного товариства	28
§ 2. Характеристика командитного товариства	34
§ 3. Правове регулювання діяльності товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю	38
§ 4. Особливості функціонування акціонерного товариства.....	40
3. Зарубіжний досвід розвитку господарських товариств і його застосування в Україні.....	53
РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВ.....	57
РОЗДІЛ 4. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТОВАРИСТВА	63
РОЗДІЛ 5. КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ	75
1. Загальна характеристика корпоративного управління	75
2. Основні положення управління господарськими товариствами	77
3. Моделі корпоративного управління	92
§ 1. Англо-американська модель	93
§ 2. Німецька (західноєвропейська) модель	94
§ 3. Японська модель	95
§ 4. Змішана модель	97
4. Види конфліктів корпоративного управління і шляхи їх подолання.....	101
§ 1. Поняття та причини виникнення корпоративних конфліктів	101
§ 2. Класифікація корпоративних конфліктів	103
§ 3. Особливий характер суперечливості інтересів суб'єктів корпоративної власності	105
РОЗДІЛ 6. ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ ТА ПРАВОЧИНИ, ЩОДО ВЧИНЕННЯ ЯКИХ Є ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЬ	114

РОЗДІЛ 7. КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ. ВИДІЛ ТА ПРИПИНЕННЯ ТОВАРИСТВ	119
1. Поняття та види корпоративних прав та обов'язків	119
2. Виділ та припинення товариств	120
РОЗДІЛ 8. ПРИДБАННЯ ЗНАЧНОГО ТА КОНТРОЛЬНОГО ПАКЕТА АКЦІЙ, ВИКУП ТА ОBOB'ЯЗКОВИЙ ВИКУП АКЦІЙ.....	132
ЗРАЗКИ НОТАРІАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ	137
СУДОВА ПРАКТИКА З ВИРІШЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ.....	155
Постанова пленуму Верховного Суду України № 13 від 24.10.2008 р. «Про практику розгляду судами корпоративних спорів»	155
Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 27.11.2009 р. N 01-08/631 «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права (за матеріалами справ, розглянутих Верховним Судом України)».....	176
Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 25.02.2016 р. № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин»	179
Аналіз окремих судових актів з корпоративних спорів.....	205
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНОГО МАТЕРІАЛУ З КУРСУ «КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО».....	247
1. Тестування	247
2. Ситуаційні завдання	258
3. Індивідуальні практичні завдання.....	263
4. Практичні ситуації, пов'язані з обкладенням ПДФО та військовим збором інвестиційного прибутку від продажу корпоративних прав.....	266
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	271
ЛІТЕРАТУРА	273

ПЕРЕДМОВА

В Україні розвиток корпоративного права має відповідати умовам розвитку господарських товариств та ринкової економіки в цілому.

Законодавство ж України про господарські товариства останнім часом суттєво еволюціонувало та зазнало позитивних змін. Оскільки багато питань, врегульованих спеціальним законом, знайшли регулювання також і в нових кодексах, це призвело до конфлікту відповідних норм та виникнення питань щодо порядку їх застосування. Одночасне набуття чинності Цивільним і Господарським кодексами призвело не тільки до конфлікту норм із нормами інших законів, а й навіть до конфлікту між самими кодексами, бо їх норми досить суперечливі і по-різному регулюють однакові питання.

Також, попри зміни, які відбулись у законодавстві протягом останнього часу, все ж таки залишається велика кількість неврегульованих, конфліктних питань. Але як свідчать статистичні дані останніх років господарські товариства в Україні набули значного поширення, і далі спостерігається тенденція до їх розвитку.

Світова практика свідчить про існування багатьох видів господарських товариств, які знайшли місце і в Україні. Найбільшого поширення набули акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю. Менш поширеними в Україні є товариства з додатковою відповідальністю, виникнення яких передусім викликане формуванням довірчих товариств, мало в Україні товариств повних та командних.

Розвиток господарських товариств свідчить про розвиток ринкової економіки в Україні, що може означати наближення нашої країни до входу в Європейську спільноту.

Вивчення курсу «Корпоративне право» — важлива і невід'ємна частина освіти студентів юридичних вузів і факультетів, майбутніх фахівців у сфері правового регулювання діяльності господарських товариств. Кожен студент має чітко усвідомити важливість даного курсу для власного майбутнього.

Метою курсу «Корпоративне право» є засвоєння положень актів цивільного законодавства, що регулюють корпоративні відносини; усвідомлення зростаючої ролі корпоративних прав у задоволенні майнових інтересів учасників цивільних відносин; ознайомлення з підставами виникнення, особливостями здійснення та захисту, а також порядком припинення корпоративних прав; підготовка спеціалістів високого рівня для правового обслуговування фізичних та юридичних осіб, сприяння формуванню у студентів юридичного світогляду, здатності бачити певні факти крізь призму права в його юридичній інтерпретації.

Навчально-практичний посібник розроблений таким чином, щоб активізувати використання студентами знань, отриманих у ході вивчення конституційного, адміністративного, цивільного, господарського та інших галузей права.

Посібник підготовлений з урахуванням вимог чинного законодавства України в обсязі, необхідному для повного і глибокого опанування студентами основних положень корпоративного права, де основними формами вивчення курсу «Корпоративне право» є лекції, практичні та семінарські заняття, а також самостійна робота студентів.

Вирішення практичних завдань із корпоративного права дасть можливість студентам певною мірою оволодіти практикою застосування корпоративного законодавства, усвідомити рівень законодавчого регулювання у цій сфері та спрямувати свої зусилля на захист прав громадян, підприємств, держави та інших суб'єктів правовідносин.

У результаті вивчення дисципліни студентами вирішуються такі основні завдання: засвоєння теоретичних положень дисципліни: вироблення навичок практичного застосування здобутих знань, зокрема уміти застосовувати одержані знання в процесі роботи за юридичною спеціальністю з метою захисту інтересів окремих учасників господарсько-правових відносин, аналізувати відповідні акти корпоративного законодавства.

У рамках дисципліни «Корпоративне право» вивчаються такі теми: Поняття корпоративних відносин та їх розвиток в Україні. Джерела корпоративного права. Особливості правового статусу окремих видів корпорацій. Заснування корпоративних суб'єктів. Припинення корпоративних суб'єктів. Правовий режим майна підприємницьких товариств. Моделі корпоративного управління. Поняття і види корпоративних прав та обов'язків. Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) підприємницьких товариств. Корпоративне управління. Розпорядження корпоративними правами. Захист корпоративних прав.

Посібник може бути використаний як базовий навчальний посібник для студентів юридичних та економічних вузів, що вивчають дисципліну «Корпоративне право», а також буде корисним керівникам підприємств, бухгалтерам, юристам-практикам у сфері господарської діяльності та корпоративного управління.

ПРОГРАМА КУРСУ «КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО»

Змістовий модуль 1. Загальні положення корпоративних правовідносин

Тема 1. Поняття корпоративних відносин та їх розвиток в Україні.

Джерела корпоративного права

Поняття корпоративних відносин і корпоративного права. Становлення і розвиток корпоративних відносин і корпоративного права в Україні (стислий історичний огляд).

Підстави набуття корпоративних прав: первинні та похідні. Момент виникнення корпоративних прав.

Поняття і види джерел корпоративного права. Цивільний та Господарський кодекси України як основні джерела корпоративного права. Закони та інші нормативно-правові акти. Локальні корпоративні акти як джерела корпоративного права. Корпоративний звичай, рекомендаційні та судові акти як джерела корпоративного права.

Тема 2. Особливості правового статусу окремих видів корпорацій

Суб'єкти (учасники) корпоративних відносин. Корпорації як суб'єкти корпоративних відносин. Засновники та учасники підприємницьких товариств.

Господарські товариства. Акціонерні товариства: приватні та публічні. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Повні та командитні товариства.

Споживчі та виробничі кооперативи.

Господарські об'єднання: асоціація, корпорація, концерн, консорціум.

Тема 3. Заснування корпоративних суб'єктів.

Установчі документи та порядок заснування товариства.

Порядок створення підприємницьких товариств як юридичних осіб.

Особливості створення корпоративних суб'єктів некомерційної господарської діяльності.

Тема 4. Припинення корпоративних відносин.

Підстави припинення корпоративних прав: з ініціативи учасника, з ініціативи юридичної особи, на вимогу інших осіб. Припинення корпоративних правовідносин в зв'язку з виходом учасника з товариства. Порядок та момент виходу учасника з товариства.

Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку з відступленням частки. Порядок відступлення, переважне право інших учасників товариства на придбання, порядок продажу акцій.

Припинення корпоративних правовідносин в зв'язку з виключенням

учасника з товариства. Умови виключення, оформлення рішення про виключення.

Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку із смертю (ліквідацією) учасника. Спадкування частки. Спадкування акцій.

Припинення корпоративних правовідносин на вимогу кредиторів учасника у разі недостатності його майна для виконання власних зобов'язань.

Тема 5. Правовий режим майна корпоративних суб'єктів.

Право корпоративної власності. Склад та правовий режим майна господарського товариства. Статутний (фонд) капітал господарського товариства: призначення, порядок формування та зміни. Поняття прибутку господарського товариства. Шляхи його використання. Джерела формування майна товариства.

Тема 6. Моделі корпоративного управління

Загальна характеристика моделей корпоративного управління. Англо-американська модель корпоративного управління. Європейський підхід до корпоративного управління. Особливості німецької (західноєвропейської) моделі корпоративного управління. Японська модель корпоративного управління. Змішана модель корпоративного управління.

Недержавне регулювання відносин з корпоративного управління (кодекси корпоративного управління).

Змістовий модуль 2. Корпоративні права та особливості їх реалізації

Тема 7. Поняття і види корпоративних прав та обов'язків

Поняття суб'єктивного корпоративного права. Корпоративне право як об'єкт цивільних прав та обов'язків.

Майнові корпоративні права. Організаційні (особисті) права учасників корпорацій.

Поняття корпоративних прав держави. Суб'єкти управління корпоративними правами держави. Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна, органи державної влади, уповноважені управляти майном. Їх повноваження. Відповідальний представник та уповноважені особи. Умови їх призначення, обрання, їх функції та повноваження. Особливості проведення конкурсу, умови участі в конкурсі на уповноважену особу. Ведення реєстру державних корпоративних прав. Проведення оцінки державних корпоративних прав. Припинення корпоративних прав держави. Приватизація корпоративних прав держави.

Поняття корпоративного права в суб'єктивному значенні. Визначення корпоративного права в нормативно-правових актах. Ознаки та форма корпоративних прав.

Право на управління юридичною особою. Елементи права на участь в управлінні: право брати участь у вирішенні найважливіших питань діяльності товариства, вчасно отримувати повідомлення про скликання загальних зборів, право своєчасно та у зручний для учасника спосіб ознайомлення з матеріалами, пов'язаними з порядком денним загальних зборів, право вносити пропозиції та вимагати їх включення до порядку денного загальних зборів, право брати участь у загальних зборах, право брати участь в обговоренні та голосуванні.

Право на одержання інформації. Право на отримання частини прибутку юридичної особи. Право на отримання відповідної частки активів у разі ліквідації юридичної особи.

Корпоративні обов'язки учасників корпоративних відносин.

Тема 8. Корпоративне управління

Загальні засади організації управління господарським товариством.

Загальні збори учасників (акціонерів): функції, компетенція, порядок скликання, проведення та прийняття рішень.

Наглядова рада товариства: мета створення, функції, компетенція, порядок формування.

Виконавчий орган товариства: мета створення, функції, компетенція, порядок формування, організація та проведення роботи.

Контрольно-ревізійний орган товариства: мета створення, функції, компетенція, порядок формування. Правове становище посадових осіб органів господарського товариства.

Роль корпоративного права в досягненні балансу інтересів учасників корпоративних відносин.

Тема 9. Виділ та припинення товариств

Поняття виділу припинення товариства.

Розкриття форм припинення товариств: злиття, приєднання, поділу, перетворення або ліквідації.

Тема 11. Захист корпоративних прав

Форми захисту корпоративних прав. Самозахист корпоративних прав.

Способи захисту корпоративних прав.

Особливості захисту інтересів міноритарних акціонерів.

Протидія рейдерству в корпоративних відносинах.

БАЗОВІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

1. Поняття і ознаки корпоративного права.
2. Предмет корпоративного права.
3. Суб'єкти корпоративних правовідносин.
4. Джерела корпоративного права України

1. Поняття та ознаки корпоративного права

Першочергово потрібно наголосити, що, переважно, корпоративне право розглядається як цивільно-правовий інститут, який входить до предмета регулювання цивільного права, але особливості цих суспільних відносин визначають їх внутрішню диференціацію і потребують відповідного правового регулювання. Отже, для регулювання корпоративних відносин застосовується цивільно-правовий метод регулювання – метод юридичної рівності сторін. У результаті врегулювання нормами права така група суспільних відносин набуває форми цивільного правовідношення. Проте Цивільний кодекс України не застосовує поняття „корпоративне право”, а такі поняття як: „право участі у Товаристві”, „частка в статутному капіталі,” і не існує єдиної статті, яка розкривала б зміст „корпоративного права” як це зробив Господарський кодекс України.

Поняття корпоративного права визначає частина перша статті 167 Господарського кодексу України, що набув чинності 30 січня 2004 року, а саме: „Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.”

Також, відповідно до Господарсько-процесуального кодексу України, корпоративні спори розглядаються виключно в господарських судах, до юрисдикції яких належать спори, що виникають з господарських правовідносин. Тому варто зробити висновок, що корпоративне право – це комплексний правовий інститут, який включає в себе норми різних галузей: цивільного, господарського, податкового, сімейного тощо.

Визначення змісту поняття «корпоративне право» слід розпочинати із з'ясування сутності поняття «корпорація». Корпорація (англ. Corporation, від пізньолат. *corporatio* — об'єднання, співтовариство), за чинним законодавством України, є об'єднанням підприємств. Так, відповідно до ст. 120 Господарського кодексу України «корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації».

Поняття «корпорація» в правовій термінології США та інших держав англосаксонської правової системи ототожнюють з поняттям «юридична особа». Існують також позиції, згідно з якими корпорацією називають акціонерне товариство.

Проте найпоширенішим є розуміння корпорації як господарського товариства. Ця позиція відображена в Господарському процесуальному кодексі України (2017 р.), абз. «в» ч. 1 ст. 21 якого визначає підвідомчість справ господарським судам. За цією статтею господарським судам підвідомчі, зокрема, справи 3) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів.

З огляду на таку позицію корпоративне право можна визначити як сукупність норм, що регламентують правовий статус господарських товариств та організацій (корпорацій), регулюють порядок їх створення, діяльності, управління та припинення. За даної позиції корпоративне право є значно ширшим за акціонерне право, адже перше визначає правовий статус, порядок створення, функціонування та припинення не лише акціонерних, а й інших видів товариств.

Проте така точка зору не єдина. Корпоративне право розглядається також як система внутрішніх організаційних правил корпорацій, що є обов'язковими лише для членів корпорації. Ці правила зазвичай визначають організаційну структуру корпорації, її внутрішній трудовий розпорядок, підстави та порядок заохочення тощо.

Внутрішні правила корпорації (акти корпорації) приймаються її власником або уповноваженим ним органом. Слід зазначити, що вони мають прийматися/видаватися на підставі Конституції й законів України та відповідати їм.

Визначаючи місце корпоративного права в системі права України, науковці мають різні погляди на правову природу відповідного правового інституту. Насамперед слід визначити, що правовий інститут юридичної особи переважно розглядається в межах цивільного права. Поняття юридичної особи закріплено в ст. 80 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. (далі – ЦК України), зокрема визначені основні положення щодо сутності юридичної особи, видів юридичних осіб, умови їх створення та припинення. Досить детально ЦК України в Главі 8 визначає правовий статус підприємницьких товариств (комерційних юридичних осіб), що в поєднанні з відповідними положеннями ГК України формують основу правового інституту корпоративного права.

Таким чином, корпоративне право — це сукупність норм, що регламентують правовий статус господарських товариств та організацій (корпорацій), регулюють відносини з приводу їх створення, діяльності, управління та припинення, а також відносини внутрішнього характеру, які складаються в товаристві.

З суб'єктивної точки зору корпоративне право є правом, яке ґрунтується на участі в господарському товаристві.

2. Предмет корпоративного права

Предметом корпоративного права є суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням господарських товариств. Зазначені суспільні відносини можна поділити на такі великі групи:

Зовнішні — відносини, що виникають між господарським товариством та іншими суб'єктами права. До зовнішніх відносин можна віднести відносини приватно-правового характеру, зокрема цивільні та трудові відносини, а також публічно-правового характеру, зокрема, адміністративні, фінансові тощо. Господарське товариство вступає в господарські та цивільні відносини, укладаючи договори різних видів з контрагентами та постачальниками. Господарське товариство має право наймати працівників на умовах трудового договору чи контракту". При цьому відносини товариства з найманими працівниками регулюються як локальними актами товариства (правилами внутрішнього трудового розпорядку, посадовими інструкціями тощо), так і законодавством про працю;

Внутрішні — відносини, які виникають всередині господарського товариства (власне корпоративні відносини).

Внутрішні відносини охоплюють відносини між учасниками господарського товариства, відносини між господарським товариством і його учасниками, а також відносини, що виникають між органами управління

господарського товариства. Учасниками внутрішніх відносин, таким чином, є господарське товариство, учасники господарського товариства та його органи управління.

Поширеними є ситуації, коли учасники оскаржують рішення органів управління товариства, подаючи до господарського суду позов, відповідачем за яким виступає орган управління. Зазначимо, що практика господарських судів свідчить про те, що між учасниками товариства та органами управління товариства не можуть виникати корпоративні відносини, у цих випадках належним суб'єктом відносин і відповідачем виступатиме саме господарське товариство.

Відносини між учасниками господарського товариства можуть регламентуватися положеннями договору (договору про заснування господарського товариства, засновницького договору) або закону (ч. 4 ст. 124 ЦК України, ст. 8 Закону України «Про господарські товариства» тощо). Спори, що виникають між учасниками господарських товариств, розглядаються господарськими судами.

Вагоме місце у внутрішніх корпоративних відносинах посідають відносини між учасниками товариства та господарським товариством. Учасники товариства засновують товариство і передають йому майно, необхідне для досягнення поставлених перед товариством цілей. При цьому учасники мають внести свої вклади до статутного (складеного) капіталу. Разом з цим обов'язком закон покладає на учасників й інші важливі обов'язки, яких мають дотримуватися учасники. Учасники мають також низку прав, дотримання яких повинно забезпечити господарське товариство (право брати участь в управлінні товариством, одержувати частину прибутку товариства тощо). Спори, що виникають між учасниками та господарським товариством, підвідомчі господарським судам.

Органи управління господарського товариства можуть делегувати повноваження іншим органам управління (наприклад, загальні збори учасників — наглядовій раді, виконавчому органу: наглядова рада — виконавчому органу). Між окремими органами управління виникають відносини, для яких характерні підзвітність і підконтрольність. Так, виконавчий орган акціонерного товариства має звітувати перед загальними зборами учасників та наглядовою радою, загальні збори акціонерів за поданням органу контролю мають право відкликати виконавчий орган.

3. Суб'єкти корпоративних правовідносин

Суб'єктами корпоративних правовідносин є особи, які беруть участь у корпоративних правовідносинах, зокрема:

- а) господарське товариство є основним суб'єктом корпоративних правовідносин;
- б) учасники господарського товариства;
- в) органи управління господарських товариств.

Господарське товариство — це юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.

Господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства.

Учасником господарського товариства може бути фізична або юридична особа. Господарське товариство, крім повного і командитного товариств, може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником.

Зазначимо, що суб'єктом корпоративних відносин є саме учасник господарського товариства. Суб'єктами корпоративних правовідносин не є особи, які не стали учасниками, зокрема спадкоємці померлого учасника, особи, які бажають вступити до складу учасників товариства.

Так, Донецький апеляційний господарський суд постановою від 12.06.2007 у справі за позовом ТОВ «Зодіак» до Л.С., Л.О. про визначення їхніх часток у статутному капіталі товариства, успадкованих після смерті учасника товариства, обґрунтовано припинив провадження у справі на підставі п. 1 ст. 80 ГПК України (спір не підлягає вирішенню у господарських судах). Судова колегія апеляційної інстанції дійшла висновку про те, що цей спір не є корпоративним з огляду на те, що відносини між юридичною особою-позивачем та спадкоємцем померлого учасника не є корпоративними.

Учасники товариства мають ряд прав, зокрема:

- брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом;
- брати участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди);
- вийти у встановленому порядку з товариства:
- здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом;
- одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом;
- учасники господарського товариства можуть також мати інші права, встановлені установчим документом товариства та законом.

На учасників покладено також ряд обов'язків, серед яких такі:

- додержуватися установчого документа товариства та виконувати рішення загальних зборів:

– виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі ті, що пов'язані з майновою участю, а також робити вклади (оплачувати акції) у розмірі, в порядку та засобами, що передбачені установчим документом;

– не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства:

– учасники господарського товариства можуть також мати інші обов'язки, встановлені установчим документом товариства та законом.

Органами управління товариством є загальні збори та виконавчий орган. Проте слід зазначити, що закон може передбачати й інші органи управління господарським товариством (наприклад, наглядову раду). Органи управління мають свою чітко визначену компетенцію. Органи управління тісно співпрацюють один з одним для досягнення цілей, поставлених перед товариством. Система органів управління господарського товариства побудована таким чином, щоб забезпечити сталість розвитку товариства, оперативність прийняття поточних рішень, ефективність поточного управління діяльністю товариства тощо. Все це досягається шляхом розмежування компетенції органів управління, встановлення системи контролю за діяльністю виконавчого органу, можливістю зміни складу виконавчого органу у разі невиконання поставлених перед ним завдань.

Саме тому органи управління постійно взаємодіють між собою. Чітке визначення прав і обов'язків органів управління, порядку обміну інформацією, організації виконання рішень у локальних актах господарського товариства дозволить підвищити ефективність роботи товариства в цілому.

4. Джерела корпоративного права України

Система джерел корпоративного права України подібна до інших систем підгалузей та інститутів господарського права України (Конституція, закони, підзаконні нормативні акти, локальні нормативні акти, судові акти).

Основу системи корпоративного законодавства становлять Господарський кодекс України (далі – ГК), Цивільний кодекс України (далі – ЦК), Закони України «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». ГК визначає поняття корпоративних прав, відносин та основні визначення видів господарських товариств. Детального регулювання, на відміну від ЦК, правового статусу господарських товариств він не містить. Є також інші спеціальні закони, які складають спеціальне законодавство за сферами діяльності акціонерних товариств чи товариств з обмеженою відповідальністю (наприклад, закони України «Про банки та банківську діяльність», «Про страхування», «Про холдингові компанії»).

Базовим нормативно-правовим актом корпоративного законодавства є Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (далі — ЦК України). Він визначає правовий статус господарського товариства, порядок створення господарських товариств різних форм, засади управління ними, містить вимоги до установчих документів, визначає права та обов'язки учасників господарських товариств, порядок припинення господарських товариств та ряд інших важливих аспектів. [5]

Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (далі — ГК України) містить визначення господарського товариства та визначає форми господарських товариств. Слід зазначити, що положення ГК України про господарські товариства суперечать положенням ЦК України, що ускладнює регулювання корпоративних правовідносин.

Наступним законодавчим актом є Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91 р. (далі — Закон про господарські товариства), який регламентує порядок створення, функціонування та припинення господарських товариств усіх форм. Закон про господарські товариства регламентує ряд питань, які не врегульовані ЦК України, зокрема порядок створення акціонерного товариства, мінімальний розмір статутного капіталу господарських товариств, порядок формування вкладів і додаткових вкладів учасниками, порядок скликання загальних зборів учасників товариства, порядок голосування на загальних зборах учасників.

Важливим законодавчим актом є Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. р. (далі — Закон про акціонерні товариства), який регламентує порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств. їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів.

Останньою новелою законодавства став Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон) №2275-VIII, який був прийнятий Верховною Радою України в цілому 06.02.2018 р. Закон 17.03.2018 р. був оприлюднений в офіційному виданні ВРУ «Голос України». Відповідно до Прикінцевих та перехідних положень, Закон набирає чинності через 3 місяці з дня офіційного опублікування, тобто 17.06.2018 р., крім ч. 2 ст. 23, яка набере чинності через 1 рік з дня набрання чинності Законом (тобто 17.06.2019 р.). Відтепер кількість учасників товариства не обмежуватиметься, вклад учасника товариства вноситиметься протягом 6 місяців з дати державної реєстрації, якщо інше не буде передбачено статутом, а також склад органів товариства виглядатиме інакше. Законом передбачається, що органами товариства є загальні збори, виконавчий орган та наглядова рада (у разі утворення). При цьому формування ревізійної комісії не потрібне. Установчий документ товариства також зазнав змін. По-перше, всі підписи на статуті

засвідчуються нотаріально. По-друге, зменшено перелік відомостей, які обов'язково повинні зазначатися у статуті (найменування товариства, органи управління, їхня компетенція, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього). Відповідно до нового Закону, кількісний склад учасників товариства не буде обмежуватись. Законом вводяться нові поняття, такі як «корпоративний договір» та «безвідклична довіреність», «значний правочин» та «правочин, щодо якого є заінтересованість», «конфлікт інтересів» та введений алгоритм дій у разі виникнення останнього. Закон не передбачає такого поняття як «позачергові загальні збори». Окрім того, змінено та більш детально врегульовано процедуру спадкування частки учасника.

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. (далі — Закон про державну реєстрацію) регулює відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, у тому числі господарських товариств, державної реєстрації змін до установчих документів господарських товариств, державної реєстрації припинення господарських товариств і низку інших важливих відносин [2].

Правові аспекти випуску та обігу акцій, права акціонерів регламентує Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 (далі — Закон про цінні папери та фондовий ринок).

На господарські товариства як підприємницькі товариства поширюються всі нормативно-правові акти, що регулюють порядок здійснення підприємницької діяльності: Закони України «Про підприємництво» від 07.02.91 р. (чинна лише ст. 4), «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 01.07.2015 р., Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.01 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.96 р., «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 р., «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.92 р. (далі — Закон про банкрутство), «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р., податкові та інші закони, підзаконні нормативно-правові акти та акти органів місцевого самоврядування.

Чільне місце серед джерел корпоративного права посідають також акти рекомендаційного характеру, які розробляються органами державної влади (Фондом державного майна, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та ін.). Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» модельний статут затверджується Кабінетом Міністрів України. Модельний статут товариства з обмеженою відповідальністю затверджено постановою

Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1182. Державна реєстраційна служба України видала Лист від 19 липня від 2012 р. № 829-7-25-1 «Щодо провадження діяльності юридичної особи на підставі модельного статуту», яким роз'яснено деякі особливості провадження діяльності юридичної особи на підставі модельного статуту [2].

Поряд із нормативно-правовими актами до джерел корпоративного права належать і локальні (внутрішні) акти, які регулюють діяльність певного господарського товариства. Найважливішими локальними актами є установчі документи (статут, засновницький договір, меморандум), оскільки вони регламентують ключові аспекти діяльності господарського товариства. До локальних актів належать також посадові інструкції, правила внутрішнього трудового розпорядку тощо.

Оскільки особливістю корпоративного права є наявність у ньому локальних нормативних актів, що ухвалюються компетентними органами управління корпорації, переважним є диспозитивний метод регулювання корпоративних правовідносин, коли законодавець досить багато аспектів корпоративного життя віддає на саморегулювання [14, с. 39].

Значний інтерес в українській юридичній літературі становить питання: які акти корпорації вважати локальними корпоративними актами?

Широкого підходу до поняття корпоративних актів (у нашій класифікації – локального корпоративного акта) дотримується М. Томашевська, визначаючи його як документ установленної форми, виданий від імені юридичної особи її компетентним органом згідно з установленною процедурою з метою регулювання відносин, що складаються в процесі діяльності цієї юридичної особи. [15, с. 10] На думку Т. Кашаніної, корпоративні нормативні акти – це документи органів управління корпорації, що мають корпоративні норми. [16, с. 241] Проте інший науковець Лукач І.В. не згоден з тим, що вчена у класифікації відносить до їх регулювання всі сфери господарського життя корпорації [16, с. 243], оскільки не можна зводити всі локальні акти до корпоративних, оскільки вони регулюють багато сфер діяльності корпорації – виробничу, товарно-розрахункову, фінансову, трудову тощо. Ці норми складають основу джерел договірної, інвестиційної, фінансової, трудової права, а не корпоративного [17, с. 254].

З огляду на те, що статут є також локальним нормативним актом, суперечливим є підхід, що локальні корпоративні акти чинні тільки в межах конкретного підприємства [18, с. 97]. Наприклад, вони розповсюджуються на так званих «майбутніх учасників», тобто осіб, що мають намір стати учасниками товариства, а відтак мають виконати умови статуту. Класичним і найпростішим прикладом може бути ч. 2 ст. 7 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно з якою статутом приватного акціонерного товариства може

бути передбачено переважне право його акціонерів на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі. [17, с. 254].

Окрему категорію локальних актів корпорації становить засновницький договір, що не є засновницьким документом. У ГК і Законі України «Про акціонерні товариства» цей договір має назву засновницький, а в ЦК – договір про створення акціонерного товариства (ст. 153) і договір про заснування товариства з обмеженою відповідальністю (ст. 142). Згідно з ч. 3 ст. 153 ЦК договір про створення акціонерного товариства укладається в письмовій формі, а якщо товариство створюється фізичними особами, договір підлягає нотаріальному посвідченню. Це суперечить абз. 4 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно з яким нотаріальному посвідченню підлягає не договір, а підписи засновників-фізичних осіб. Проблемним видається той факт, що згідно з абз. 3 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства» засновницький договір не є установчим документом товариства і діє до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій. [3]

ЦК також не містить прямої норми, що засновницький договір припиняє свою дію з моменту реєстрації ТОВ. Таким чином, у законодавстві відсутні вимоги, що засновницький договір ТОВ припиняє свою дію. Із зазначеного ми не розуміємо, чому Верховний Суд України у п. 15 Постанови Пленуму зробив висновок, що з набранням чинності ЦК (ст.ст. 142, 153) договір про створення (заснування) АТ, ТОВ та ТДВ не регулює відносини між учасниками (акціонерами) товариства при здійсненні його діяльності і припиняє свою дію після досягнення мети – створення та державної реєстрації товариства. Тому І.В. Лукач вважає, що такий висновок може бути зроблений лише щодо акціонерних товариств з огляду на норми Закону України «Про акціонерні товариства», а не ЦК [17, с. 256].

Не можна не вказати на те, що корпоративне право України відчуває серйозний вплив з боку судової системи. Роз'яснення Вищого господарського суду України не належать до офіційних тлумачень – сформульованих у спеціальному акті роз'яснень змісту й мети правових норм, які здійснюються уповноваженим органом і мають загальнообов'язкове значення [19, с. 110]. Однак через недосконалість корпоративних норм такий рекомендаційний характер у корпоративному праві набуває обов'язковості для судових органів, оскільки в них просто відсутні інші норми для вирішення корпоративних конфліктів.

Найбільш важливими для корпоративного права є такі судові рекомендаційні акти: Рекомендація Президії Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 р. № 04-5/14 «Про практику застосування

законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин»; Постанова № 13 Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. «Про практику розгляду судами корпоративних спорів». На них багаторазово посиляються господарські суди при вирішенні корпоративних конфліктів. Не можна не відзначити, що багато їх положень суттєво застаріли, оскільки приймалися ще до вступу в дію Закону України «Про акціонерні товариства». Наразі є нагальна потреба в ухваленні нових рекомендаційних актів із залученням громадськості до їх обговорення.

Принципи корпоративного управління ОБСЄ мають велике значення для діяльності акціонерних товариств у всьому світі. Вони мають свої витoki зі звичаїв ділового обігу, проте останніми роками набули значення як нормативно-правові акти. Згідно з 2. п 25 ч. 2 ст. 33 Закону України «Про господарські товариства» до виключної компетенції загальних зборів акціонерів відноситься затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства [1]. Рішенням НКЦПФР від 24 липня 2014 р. № 955 відповідно до п. 29 частини другої ст. 7 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» було затверджено Принципи корпоративного управління. Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про акціонерні товариства» було визначено принципи (кодекс) корпоративного управління товариства. Економісти відзначають, що наявність у компанії власного кодексу корпоративного управління розцінюється інвестиційними та консалтинговими компаніями, що є консультантами й агентами портфельних інвесторів, як чинник, що підвищує її привабливість [20, с. 13–14].

Таким чином, джерела корпоративного права мають свою специфіку, а саме: 1) установлення основних понять корпоративного права в ЦК, ГК, законах України «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства», дублювання норм, що вміщені в спеціальних законах в ЦК; 2) велике значення локальних нормативних актів; 3) через прогалини в законодавстві значну роль відіграють акти Вищого господарського суду та Верховного Суду України; 4) особлива роль кодексів корпоративного управління, поведінки та правил фондових бірж; 5) процес адаптації корпоративного законодавства України до вимог ЄС частково виконаний, проте залишилося багато питань, що потребують опрацювання; 6) значний вплив підзаконних нормативних актів на правове становище акціонерних товариств, великих товариств з обмеженою відповідальністю та державних товариств.

РОЗДІЛ 2. ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

1. Теоретико-правові основи функціонування господарських товариств в Україні
2. Основні напрями розвитку господарських товариств в Україні
3. Зарубіжний досвід розвитку господарських товариств і його застосування в Україні

1. Теоретико-правові основи функціонування господарських товариств в Україні

§ 1. Поняття та загальна характеристика господарських товариств

В сучасних умовах господарювання, коли Україна намагається побудувати ринкову економіку, важливим і необхідним є дослідження господарських товариств, як сучасної форми господарювання, оскільки найбільш поширеною організаційно-правовою формою підприємницької діяльності є господарські товариства, які являються основою ринкової економіки у більшості країн Європи.

Господарські товариства базують свою діяльність на активній участі в управлінні товариством відносно великої групи підприємців. Тобто громадське товариство є засобом демократизації господарських відносин. Ефективна робота підприємства можлива лише тоді, коли функції господаря закріплені не за однією особою, а хоча б невеликою, але згуртованою групою людей, що асоціює інтереси всього колективу, в правовому відношенні опосередковує деякі найбільш складні сфери діяльності (фінанси, рух майна, оплата праці тощо).

Господарські товариства – це господарські організації, які створюються фізичними або юридичними особами на договірних засадах шляхом об'єднання майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

Правове становище господарських товариств регулюється Господарським кодексом України (статті 79-92), Цивільним кодексом України (статті 113-162), Законом України “Про господарські товариства” (1991 р.), Законом України «Про акціонерні товариства» (2008 р.), Законом України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (2018 р.).

Господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.

Господарськими товариствами згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України «Про господарські товариства» визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. [1]

Згідно з ч. 2 ст. 113 ЦК України до господарських товариств належать:

- акціонерні товариства,
- товариства з обмеженою відповідальністю,
- товариства з додатковою відповідальністю,
- повні товариства,
- командитні товариства.

Товариства можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України.

Учасником господарського товариства може бути фізична або юридична особа.

Обмеження щодо участі у господарських товариствах може бути встановлено законом.

Відповідно до ч. 2 ст. 114 ЦК України господарське товариство, крім повного і командитного товариств, може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником.

Господарське товариство є власником:

- 1) майна, переданого йому учасниками товариства у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу;
- 2) продукції, виробленої товариством у результаті господарської діяльності;
- 3) одержаних доходів;
- 4) іншого майна, набутого на підставах, що не заборонені законом.

Вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом.

Грошова оцінка вкладу учасника господарського товариства здійснюється за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній перевірці. [5]

Стаття 116 ЦК України визначає права учасників господарського товариства. Учасники господарського товариства мають право у порядку, встановленому установчим документом товариства та законом:

- 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом;
- 2) брати участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди);
- 3) вийти у встановленому порядку з товариства;
- 4) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом;

5) одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом.

Учасники господарського товариства можуть також мати інші права, встановлені установчим документом товариства та законом.

Згідно зі ст. 117 ЦК України до обов'язків учасників господарського товариства відносяться:

1) додержуватися установчого документа товариства та виконувати рішення загальних зборів;

2) виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі ті, що пов'язані з майновою участю, а також робити вклади (оплачувати акції) у розмірі, в порядку та засобами, що передбачені установчим документом;

3) не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства.

Учасники господарського товариства можуть також мати інші обов'язки, встановлені установчим документом товариства та законом.

Законодавством України (ст. 118 ЦК України) визначено поняття «залежне господарське товариство»: господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) є залежним, якщо іншому (головному) господарському товариству належать двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства [5].

Господарське товариство, яке придбало або іншим чином набуло двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства, зобов'язане оприлюднити цю інформацію в порядку, встановленому законом.

Згідно з вимогами до змісту установчих документів товариства, передбачених у ст. 88 ЦК України, «у статуті товариства вказуються найменування юридичної особи, органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього, якщо додаткові вимоги щодо змісту статуту не встановлені цим Кодексом або іншим законом. У засновницькому договорі товариства визначаються зобов'язання учасників створити товариство, порядок їх спільної діяльності щодо його створення, умови передання товариству майна учасників, якщо додаткові вимоги щодо змісту засновницького договору не встановлені цим Кодексом або іншим законом. В установчому акті установи вказується її мета, визначаються майно, яке передається установі, необхідне для досягнення цієї мети, структура управління установою. Якщо в установчому акті, який міститься у заповіті, відсутні окремі із зазначених вище положень, їх

встановлює орган, що здійснює державну реєстрацію».

Державна реєстрація товариства проводиться за правилами встановленими Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань” від 15.05.2003 р. Однак існують особливості реєстрації окремих товариств. Так, наприклад, товариства, що займаються банківською діяльністю, реєструються національним банком України в порядку, визначеному законодавством України про банки і банківську діяльність. [2]

§ 2. Розвиток законодавчої бази господарських товариств

Як відомо, на сьогодні господарські товариства є найбільш популярною формою організації підприємницької діяльності як за кордоном, так і в Україні. Законодавство ж України про господарські товариства останнім часом суттєво еволюціонувало та зазнало позитивних змін. Основним законодавчим актом, що регулює діяльність господарських товариств в Україні є Закон України «Про господарські товариства». Відповідні норми щодо діяльності господарських товариств з'явилися також і в новому Цивільному та Господарському кодексах України, які набули чинності на початку 2004 р. Існує також низка спеціальних законодавчих актів, що регулюють діяльність та особливості правового статусу акціонерних товариств – закони України «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів» тощо. Оскільки багато питань, врегульованих спеціальним законом, знайшли регулювання також і в нових кодексах, це призвело до конфлікту відповідних норм та виникнення питань щодо порядку їх застосування.

Основна група практикуючих юристів все ж таки дотримується позиції щодо пріоритету норм більш пізнього закону, якими фактично є нові кодекси. Спеціальний закон знаходить застосування лише стосовно питань, не врегульованих кодексами, або у випадках, якщо бланкетні норми останніх відсилають до спеціального закону (якщо інше не врегульовано законом) [12].

Слід визнати, що поряд із господарськими товариствами в нашій країні завжди існувала певна кількість інших видів (організаційно-правових форм) підприємств, як, наприклад, приватне підприємство, орендне підприємство тощо. Дані організаційно-правові форми не завжди відповідали світовим стандартам, й відповідно, не були повністю зрозумілими іноземним контрагентам, що також ставало стримувальним чинником для розвитку господарських відносин на міжнародному рівні. Так, наприклад, зазначені організаційно-правові форми підприємств, на відміну від господарських товариств, не мали мінімального статутного фонду, а також чітко встановленої єдиної структури.

Із набуттям чинності новим ЦК України це питання врегулювалося законодавчим шляхом. Стаття 84 нового ЦК України прямо встановлює, що товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками, можуть бути створені виключно як господарські товариства або виробничі кооперативи [5].

Це обмеження має також і негативний бік. Так, до набрання чинності новим ЦК України будь-який підприємець мав можливість зареєструвати суб'єкт підприємницької діяльності – юридичну особу у формі приватного підприємства, навіть не маючи у своєму розпорядженні великих грошових коштів, обмежившись лише мінімальною, необхідною для початку бізнесу сумою.

На сьогодні для створення лише акціонерного товариства засновник повинен мати у своєму розпорядженні кошти для мінімального статутного капіталу, який визначається самим засновником, але не може бути меншим 1250 мінімальних заробітних плат на момент створення або ніж вимагає закон для здійснення певного виду діяльності (банківська діяльність, страхування тощо).

Така сума досить велика для підприємців – початківців та є одним із чинників для розвитку малого підприємництва.

До найбільш поширених організаційно-правових форм слід віднести товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства.

Суттєвою новелою нового законодавства є те, що з 1 січня 2004 р. законодавство дозволяє створювати господарські товариства з одним учасником. Відповідна норма міститься у п. 2 ст. 114 ЦК України [5]. Водночас законодавець встановив певні обмеження щодо застосування даної норми та встановив, що господарське товариство не може мати єдиним учасником інше підприємницьке товариство, учасником якого є одна особа (п. 2 ч. 1 ст. 141, п. 4 ч. 2 ст. 153 ЦК України). Особа може бути учасником лише одного товариства з обмеженою відповідальністю, яке має одного учасника (п. 2 ч. 2 ст. 141 ЦК України).

Дану новелу досить позитивно сприйняли як українські підприємці, так і іноземні інвестори, котрі при інвестуванні в Україну були змушені підшукувати іншого формального засновника для створення в Україні підприємства, й відповідно, враховувати інтереси цього другого засновника (акціонера) під час прийняття стратегічних рішень. Тому це правило було включено і в спеціальний закон «Про акціонерні товариства», зокрема в абз. 2 ч.2 ст. 4 закону.

Суттєвим внеском нового законодавства є те, що господарські товариства дозволено створювати на основі статуту без обов'язкового підписання установчого договору. Таким чином, законодавець вирішив тривалий спір щодо

призначення та статусу установчого договору: чи є цей договір установчим документом, або лише внутрішнім документом засновників, яким урегульовано їх взаємні права та обов'язки стосовно товариства [12].

Змінений також порядок формування статутного капіталу – на момент реєстрації товариства учасники не повинні робити внески у розмірі не менш ніж 50% загальної суми їх внесків, як цього вимагалось раніше. На сьогодні закон вимагає сформувати статутний капітал протягом першого року діяльності новоствореного товариства.

Останні зміни суттєво вплинули також і на питання компетенції органів управління господарських товариств, а також на порядок прийняття рішень даними органами. Так, згідно із абзацом 1 п. 2 ст. 98 ЦК України рішення загальних зборів приймаються простою більшістю від числа присутніх учасників, якщо інше не встановлено установчими документами або законом [5].

Таким чином, законодавець надав можливість зацікавленим особам самостійно встановлювати кворум товариства та визначати питання, стосовно яких рішення має прийматися певною кількістю голосів.

Змінений перелік питань, щодо яких рішення має прийматися кваліфікованою більшістю голосів: абзац 2 п. 2 ст. 98 ЦК України встановлює, що рішення про внесення змін до статуту, відчуження майна товариства на суму, що становить 50 і більше відсотків майна товариства, про ліквідацію товариства приймаються більшістю не менш як у $\frac{3}{4}$ голосів, якщо інше не встановлено законом [5].

Новою нормою є те, що учасник товариства не має права голосу при вирішенні загальними зборами питання вчинення з ним правочинну та щодо спору між ним і товариством.

На особливу увагу заслуговують положення ст. 144 ЦК України, які стосуються питання формування статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю. Так, до набуття чинності ЦК України питання збереження розміру статутного фонду господарського товариства взагалі не було врегульовано законодавством України, що фактично не давало можливості кредиторам товариства реалізувати свої вимоги до товариства. Так, законодавство України містило та містить норми щодо порядку формування статутного фонду при первинному розміщенні, які зобов'язують учасників здійснити формування статутного фонду протягом року з моменту створення товариства. Однак норми законодавства України не містили зобов'язань товариства щодо збереження розміру статутного фонду, а також не встановлювали строк, протягом якого має здійснюватися формування статутного фонду товариства у випадку прийняття рішення про його збільшення [12].

Суттєво змінений порядок управління та компетенція органів акціонерного товариства. Насамперед, це стосується питання розподілення повноважень між органами акціонерного товариства. Так, як відомо, чинна редакція Закону України «Про акціонерні товариства» надає досить великі можливості акціонерам товариства вільно встановлювати компетенцію органів управління, зокрема спостережної ради, за винятком питань, віднесених до виключної компетенції зборів акціонерів.

Правовий статус, порядок створення, діяльності та припинення, права та обов'язки учасників господарських товариств станом на сьогодні регулюється Законом України «Про господарські товариства», який прийнятий 1991 року. Вищезгаданий Закон вже давно не відповідає сучасним реаліям господарювання, залишаючи фактично нерегульованими безліч питань здійснення господарської діяльності у формі ТОВ та ТДВ. Тому 6 лютого 2018 року Верховна Рада України схвалила у другому читанні і в цілому довгоочікуваний Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі – Закон № 2275-VIII). Закон містить положення суттєво відмінні та доволі прогресивні в порівнянні з тими, що закріплені Законом України «Про господарські товариства» [4].

Щодо розвитку господарських товариств, то варто зауважити, що ряд завдань серед, яких:

- підвищення технологічного рівня виробництва (розвиток нових форм взаємодії підприємств – зі створенням численних інноваційних та екоінноваційних кластерів; розвиток експортного потенціалу кластерів;

- розвиток експортного потенціалу та імпортозаміщення, запровадження європейських принципів державного ринкового нагляду за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг);

- прискорений розвиток машинобудування з метою техніко–технологічного оновлення підприємств галузей економіки, випереджаючий розвиток легкої і харчової промисловостей, переробки металургійної, сільськогосподарської, хімічної та іншої продукції з високою часткою доданої вартості;

- удосконалення нормативно-правової бази з питань акціонування підприємств;

- удосконалення механізму контролю за ефективністю використання підприємствами матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, зменшення обсягів непродуктивних витрат і втрат ресурсів під час виробництва послуг, забезпечення цільового використання амортизаційних відрахувань, що входять до складу собівартості послуг;

- забезпечення фінансової підтримки,

вимагають подальшого реформування нормативно-правової бази України у

сфері господарських товариств, а також підтримки уряду у сфері інвестування та оподаткування.

Отже, основними видами господарських товариств є акціонерне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство. Особливості діяльності цих видів товариств будуть розглянуті в наступній темі.

2. Основні напрями розвитку господарських товариств в Україні

§ 1. Характеристика повного товариства

Повним є товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить (ч. 1 ст. 119 ЦК України).

Варто зауважити, що згідно з ч. 1 ст. 66 ЗУ «Про господарські товариства» повним визнається таке товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном [1].

Особа може бути учасником тільки одного повного товариства.

Учасник повного товариства не має права без згоди інших учасників вчиняти від свого імені та у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб правочини, що є однорідними з тими, які становлять предмет діяльності товариства. У разі порушення цього правила товариство має право за своїм вибором вимагати від такого учасника або відшкодування завданих товариству збитків, або передання товариству усієї вигоди, набутої за такими правочинами.

Найменування повного товариства повинно містити імена (найменування) всіх його учасників, слова "повне товариство" або містити ім'я (найменування) одного чи кількох учасників з доданням слів "і компанія", а також слів "повне товариство".

Засновницький договір про повне товариство, крім умов, передбачених статтями 4 і 66 ЗУ «Про господарські товариства», повинен визначати розмір частки кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення вкладів, форму їх участі у справах товариства.

Згідно зі ст. 120 ЦК України «ч. 2. Засновницький договір повного товариства крім відомостей, передбачених статтею 88 цього Кодексу, має містити відомості про: розмір та склад складеного капіталу товариства; розмір та порядок зміни часток кожного з учасників у складеному капіталі; розмір, склад та строки внесення ними вкладів» [5].

Ведення справ повного товариства здійснюється за загальною згодою всіх

учасників.

Кожний учасник повного товариства має право діяти від імені товариства, якщо засновницьким договором не визначено, що всі учасники ведуть справи спільно або що ведення справ доручено окремим учасникам.

Засновницьким договором товариства можуть бути передбачені випадки, коли рішення приймається більшістю голосів учасників (ч. 1 ст. 121 ЦК України).

Кожний учасник повного товариства має один голос, якщо засновницьким договором не передбачений інший порядок визначення кількості голосів.

Ведення справ товариства може здійснюватися або всіма учасниками, або одним чи кількома з них, які виступають від імені товариства. В останньому випадку обсяг повноважень учасників визначається дорученням, яке повинно бути підписано рештою учасників товариства (ч. 2 ст. 68 ЗУ «Про господарські товариства») [1].

Якщо в засновницькому договорі визначаються декілька учасників, які наділяються повноваженнями на ведення справ товариства, то передбачається, що кожен з них може діяти від імені товариства самостійно. В засновницькому договорі може бути відзначено, що такі учасники мають право вчиняти відповідні дії лише спільно.

У разі спільного ведення учасниками справ товариства для вчинення кожного правочину є необхідною згода всіх учасників товариства. Якщо ведення справ доручено окремим учасникам повного товариства, інші учасники можуть вчиняти правочини від імені товариства за наявності у них довіреності, виданої учасниками, яким доручено ведення справ товариства.

У відносинах з третіми особами повне товариство не може посилається на положення засновницького договору, які обмежують повноваження учасників повного товариства щодо права діяти від імені товариства, крім випадків, коли буде доведено, що третя особа у момент вчинення правочину знала чи могла знати про відсутність в учасника товариства права діяти від імені товариства.

Учасник повного товариства, що діяв у спільних інтересах, але не мав на це повноважень, має право у разі, якщо його дії не були схвалені іншими учасниками, вимагати від товариства відшкодування здійснених ним витрат, якщо він доведе, що у зв'язку з його діями товариство зберегло чи набуло майно, яке за вартістю перевищує ці витрати.

У разі спору між учасниками повного товариства повноваження на ведення справ товариства, надані одному чи кільком учасникам, можуть бути припинені судом на вимогу одного чи кількох інших учасників товариства за наявності для цього достатніх підстав, зокрема внаслідок грубого порушення учасником, уповноваженим на ведення справ товариства, своїх обов'язків чи

виявлення його нездатності до розумного ведення справ. На підставі рішення суду до засновницького договору товариства вносяться необхідні зміни.

Учасники, яким було доручено ведення справ повного товариства, зобов'язані надавати решті учасників на їх вимогу повну інформацію про дії, що виконуються від імені та в інтересах товариства.

Кожний учасник повного товариства, незалежно від того, чи уповноважений він вести справи товариства, має право ознайомлюватися з усією документацією щодо ведення справ товариства. Відмова від цього права чи його обмеження, зокрема за домовленістю учасників товариства, є нікчемною.

Повноваження учасника на ведення справ товариства припиняються повністю або частково з припиненням самого товариства у зв'язку з відмовою учасника від доручення чи скасуванням доручення на вимогу хоча б одного з решти учасників.

Прибуток та збитки повного товариства розподіляються між його учасниками пропорційно до їхніх часток у складеному капіталі, якщо інше не передбачено засновницьким договором або домовленістю учасників. Позбавлення учасника повного товариства права на участь у розподілі прибутку чи збитків не допускається.

Відповідальність учасників повного товариства за його зобов'язаннями передбачена у ст. 124 ЦК України, ст. 74 ЗУ «Про господарські товариства». У разі недостатності у повного товариства майна для задоволення вимог кредиторів у повному обсязі учасники повного товариства солідарно відповідають за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, на яке може бути звернене стягнення.

Учасник повного товариства відповідає за боргами товариства незалежно від того, виникли ці борги до чи після його вступу в товариство.

Учасник повного товариства, який вибув із товариства, відповідає за зобов'язаннями товариства, що виникли до моменту його вибуття, рівною мірою з учасниками, що залишилися, протягом трьох років з дня затвердження звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув із товариства.

Учасник повного товариства, який сплатив повністю борги товариства, має право звернутися з регресною вимогою у відповідній частині до інших учасників, які несуть перед ним відповідальність пропорційно своїм часткам у складеному капіталі товариства.

Згідно з ч. 1 ст. 74 ЗУ «Про господарські товариства» якщо при ліквідації повного товариства виявиться, що наявного майна не вистачає для сплати всіх боргів, за товариство у недостатній частині несуть солідарну відповідальність його учасники усім своїм майном, на яке відповідно до законодавства України може бути звернено стягнення. Учасник товариства відповідає за борги

товариства незалежно від того, виникли вони після чи до його вступу до товариства [1].

Звернення стягнення на частку учасника в повному товаристві за його власними зобов'язаннями не допускається. При недостатності майна учасника для покриття боргів за зобов'язаннями кредитори можуть вимагати у встановленому порядку виділення частки учасника-боржника.

Решта учасників вправі з метою збереження товариства виділити частку учасника-боржника в грошовій або натуральній формі відповідно до балансу, складеного на день вибуття такого учасника з товариства.

Зміни у складі учасників повного товариства відповідно до ст. 125 ЦК України можуть бути у зв'язку з:

- 1) виходом учасника повного товариства з його складу з власної ініціативи;
- 2) виключенням із складу учасників;
- 3) вибуттям із складу учасників з причин, що не залежать від учасника [5].

Порядок і особливості виходу, виключення та вибуття учасників зі складу повного товариства визначаються ЦК України, ЗУ «Про господарські товариства» та засновницьким договором.

Вихід з повного товариства. Учасник повного товариства, яке було створене на невизначений строк, може у будь-який момент вийти з товариства, заявивши про це не пізніше ніж за три місяці до фактичного виходу із товариства. Справжність підпису на заяві про вихід із товариства підлягає нотаріальному засвідченню.

Вихід із товариства, що було створено на визначений строк, допускається лише при наявності поважних причин та за умови, що попередження про це надійшло не пізніше як за 6 місяців. Відмова від права вийти з повного товариства є нікчемною.

Якщо при виході учасника з повного товариства це товариство зберігається, то учаснику виплачується вартість його внеску відповідно до балансу, складеного на день виходу. На вимогу учасника та за згодою товариства вклад може бути повернуто повністю або частково в натуральній формі.

Учаснику, який вибув, виплачується належна йому частина прибутку, одержаного товариством у даному році. Майно, передане учасникам товариства тільки для користування, повертається в натуральній формі без винагороди.

Передавання учасником частки (її частини) у складеному капіталі повного товариства передбачено ст. 127 ЦК України. Аналогічна процедура передбачена у ст. 69 ЗУ «Про господарські товариства», однак має іншу назву: «відступлення частки (її частини) учасника повного товариства».

Учасник повного товариства має право лише за згодою всіх його учасників передати свою частку у складеному капіталі чи її частину іншому учасникові товариства або третій особі.

З передачею частки (її частини) третій особі здійснюється одночасно перехід усієї сукупності прав та обов'язків, що належали учаснику, який вибув з повного товариства або відступив частину своєї частки. Особа, якій передано частку (її частину), відповідає за зобов'язаннями товариства відповідно до частини другої статті 124 ЦК України.

У разі передання учасником товариства усієї частки іншій особі участь цього учасника в повному товаристві припиняється і для нього настають наслідки, передбачені частиною третьою статті 124 ЦК України.

При реорганізації юридичної особи, учасника повного товариства, або смерті громадянина, учасника повного товариства, правонаступник (спадкоємець) має переважне право вступу до товариства за згодою решти учасників.

Правонаступник (спадкоємець) несе відповідальність за борги учасника, що виникли за час діяльності товариства, перед повним товариством, а також за борги товариства перед третіми особами.

У разі відмови правонаступника (спадкоємця) від вступу до повного товариства або відмови товариства у прийнятті правонаступника (спадкоємця) йому виплачують вартість частки, що належить реорганізованій юридичній особі (спадкоємцю), розмір якої визначається на день реорганізації (смерті) учасника. В цих випадках відповідно зменшується розмір майна товариства, вказаний в засновницькому договорі.

Учасники повного товариства не вправі від свого імені та в своїх інтересах здійснювати угоди, однорідні з цілями діяльності товариства, а також брати участь у будь-яких товариствах (крім акціонерних товариств), які мають однорідну з повним товариством мету діяльності.

У разі порушення правил, встановлених цією статтею, учасники повного товариства зобов'язані компенсувати збитки, заподіяні товариству цими діями.

Виключення учасника з повного товариства. Учасник повного товариства, який систематично не виконує чи виконує неналежним чином обов'язки, покладені на нього товариством, або який перешкоджає своїми діями (бездіяльністю) досягненню цілей товариства, може бути виключений із товариства у порядку, встановленому засновницьким договором.

Виключення учасника з повного товариства призводить до наслідків, передбачених статтею 71 ЗУ «Про господарські товариства».

Рішення про виключення зі складу учасників повного товариства може бути оскаржене до суду.

Вибуття з повного товариства. Повне товариство може прийняти

рішення про визнання учасника повного товариства таким, що вибув із його складу, у разі (ч. 1 ст. 129 ЦК України):

1) смерті учасника або оголошення його померлим – за відсутності спадкоємців;

2) ліквідації юридичної особи – учасника товариства, в тому числі у зв'язку з визнанням її банкрутом;

3) визнання учасника недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або визнання безвісно відсутнім;

4) призначення за рішенням суду примусової реорганізації юридичної особи – учасника товариства, зокрема у зв'язку з її неплатоспроможністю;

5) звернення стягнення на частину майна повного товариства, що відповідає частці учасника у складеному капіталі товариства.

Рішення про визнання учасника повного товариства таким, що вибув із його складу, може бути оскаржене заінтересованими особами до суду.

У разі вибуття учасника з повного товариства з підстав, передбачених частиною першою ст. 129 ЦК України, товариство може продовжити свою діяльність, якщо інше не встановлено засновницьким договором товариства чи домовленістю між учасниками, що залишаються.

Згідно з ч. 5 ст. 129 та ст. 131 ЦК України звернення стягнення на частку учасника у складеному капіталі повного товариства за його власними зобов'язаннями допускається тільки у разі недостатності іншого майна для задоволення вимог кредиторів. У разі недостатності майна учасника повного товариства для виконання його зобов'язань перед кредиторами вони можуть вимагати у встановленому порядку виділу частини майна повного товариства, пропорційної частці учасника-боржника у складеному капіталі товариства [5].

Частина майна повного товариства, пропорційна частці учасника-боржника у складеному капіталі, виділяється у грошовій формі чи в натурі відповідно до балансу, складеного на момент вибуття такого учасника з товариства.

Розрахунки у разі виходу, виключення та вибуття з повного товариства регламентовані ст. 130 ЦК України. Так, зокрема, учасникові, що вийшов, якого виключено або який вибув з повного товариства з підстав, встановлених у статтях 126, 128 і 129 ЦК України, виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна частці цього учасника у складеному капіталі товариства, якщо інше не встановлено засновницьким договором.

Якщо спадкоємець учасника повного товариства – фізичної особи або правонаступник юридичної особи не вступив у повне товариство, розрахунки з ним здійснюються відповідно до частини першої цієї статті.

Порядок визначення вартості частки учасника у майні повного товариства та строки її виплати встановлюються засновницьким договором і ЗУ «Про

господарські товариства».

Ліквідація повного товариства відбувається на підставах, встановлених статтею 110 ЦК України:

а) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;

б) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, за позовом учасника юридичної особи або відповідного органу державної влади;

в) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи в інших випадках, встановлених законом, – за позовом відповідного органу державної влади), а також у разі, якщо в товаристві залишається один учасник. Цей учасник має право протягом шести місяців з моменту, коли він став єдиним учасником товариства, перетворити таке товариство в інше господарське товариство у порядку, встановленому ЦК України.

У разі виходу учасника з повного товариства, виключення одного з його учасників із товариства, смерті учасника товариства, ліквідації юридичної особи – учасника товариства або звернення кредитором одного з учасників стягнення на частину майна, пропорційну його частці у складеному капіталі, товариство може продовжити свою діяльність, якщо це передбачено засновницьким договором товариства чи домовленістю між учасниками, що залишаються.

§ 2. Характеристика командитного товариства

Командитним товариством визнається товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників) та які не беруть участі в діяльності товариства (ч. 1 ст. 75 ЗУ «Про господарські товариства») [1].

Якщо у командитному товаристві беруть участь два або більше учасників з повною відповідальністю, вони несуть солідарну відповідальність за боргами товариства.

Особа може бути повним учасником тільки в одному командитному товаристві. Повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства. Повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства.

Найменування командитного товариства повинно містити імена (найменування) всіх повних його учасників, слова "командитне товариство" або

містити ім'я (найменування) хоча б одного повного учасника з доданням слів "і компанія", а також слів "командитне товариство".

Відповідно до ст.133 ЦК України, якщо у найменування командитного товариства включене ім'я вкладника, такий вкладник стає повним учасником товариства. До командитного товариства застосовуються положення про повне товариство, якщо інше не встановлено цим Кодексом, іншим законом. Необхідно зазначити, що статутним документом командитного товариства є засновницький договір. Основні положення щодо засновницького договору командитного товариства розкриті у ст.134 ЦК України. Зокрема, командитне товариство створюється і діє на підставі засновницького договору. Засновницький договір підписується усіма повними учасниками. Засновницький договір командитного товариства крім відомостей, передбачених статтею 88 ЦК України, має містити відомості про: розмір та склад складеного капіталу товариства; розмір та порядок зміни часток кожного з повних учасників у складеному капіталі; сукупний розмір вкладів вкладників. Якщо внаслідок виходу, виключення чи вибуття у командитному товаристві залишився один повний учасник, засновницький договір переоформляється в одноособову заяву, підписану повним учасником. Якщо командитне товариство створюється одним повним учасником, то установчим документом є одноособова заява (меморандум), яка містить усі відомості, встановлені цією статтею для командитного товариства [5].

Також необхідно розкрити питання змісту засновницького договору командитного товариства. Згідно ст.76 ЗУ «Про господарські товариства», крім умов, передбачених статтею 4 ЗУ «Про господарські товариства», а саме: «відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, найменування, розмір та порядок утворення статутного (складеного) капіталу, порядок розподілу прибутків та збитків, склад та компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, включаючи перелік питань, по яких необхідна кваліфікована більшість голосів, порядок підписання установчих документів, порядок внесення змін до установчих документів та порядок ліквідації і реорганізації товариства», засновницький договір командитного товариства повинен включати розмір часток кожного з учасників з повною відповідальністю, розмір, склад і порядок внесення ними вкладів, форму їх участі у справах товариства. В засновницькому договорі стосовно вкладників вказуються тільки сукупний розмір їх часток у майні товариства, а також розмір, склад і порядок внесення ними вкладів [1].

Згідно зі ст. 77 ЗУ «Про господарські товариства» щодо командитного товариства застосовуються норми статей 67–74 (положення про повні товариства – ред.) з урахуванням особливостей, передбачених статтями 78-83

цього Закону. Отже, необхідно охарактеризувати ст.78-83 ЗУ «Про господарські товариства» для більш глибокого розуміння основних положень щодо регулювання діяльності командитного товариства. Зокрема ст.78 ЗУ «Про господарські товариства» розкриває питання вступу вкладників до командитного товариства. Він може вступити до командитного товариства шляхом внесення грошових або матеріальних вкладів. Статті 79 ЗУ «Про господарські товариства» розкриває питання прав вкладників командитного товариства, а ст.80 – обов'язки вкладників командитного товариства.

Отже, вкладник командитного товариства має право:

а) одержувати частину прибутку товариства відповідно до його частки у складеному капіталі товариства в порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом);

б) діяти від імені товариства в разі видачі йому довіреності та відповідно до неї;

в) переважно перед третіми особами набувати відчужувану частку (її частину) в складеному капіталі товариства. Якщо бажання викупити частку (її частину) виявили декілька вкладників, зазначена частка розподіляється між ними відповідно до їхніх часток у складеному капіталі товариства;

г) вимагати першочергового повернення вкладу в разі ліквідації товариства;

д) ознайомлюватися з річними звітами та балансами товариства;

е) після закінчення фінансового року вийти з товариства та одержати свій вклад у порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом);

є) передати свою частку (її частину) у складеному капіталі іншому вкладнику або третій особі, повідомивши про це товариство [1].

Передання вкладником усієї своєї частки іншій особі припиняє його участь у командитному товаристві. Засновницьким договором (меморандумом) командитного товариства можуть бути передбачені також інші права вкладника.

До обов'язків вкладників командитного товариства необхідно віднести: внесення вкладів і додаткових внесків у розмірі, способами і у порядку, передбаченими засновницьким договором. Сукупний розмір часток вкладників не повинен перевищувати 50 відсотків майна товариства, зазначеного в засновницькому договорі. Складений капітал командитного товариства підлягає сплаті його учасниками до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства.

Управління справами командитного товариства здійснюється виключно учасниками з повною відповідальністю. Дане положення зафіксовано у ст.81 ЗУ «Про господарські товариства». У командитному товаристві, де є тільки один учасник з повною відповідальністю, управління справами здійснюється

цим учасником самостійно. Вкладники не вправі перешкоджати діям учасників з повною відповідальністю по управлінню справами командитного товариства.

Відповідальність вкладника командитного товариства. Якщо вкладник командитного товариства вчиняє правочин від імені та в інтересах товариства без відповідних повноважень, то в разі схвалення його дій командитним товариством він звільняється від відповідальності перед кредиторами за вчинений правочин. Якщо схвалення не буде одержано, вкладник відповідає перед третьою особою самостійно усім своїм майном, на яке відповідно до законодавства може бути звернено стягнення. Вкладник командитного товариства відповідає за борги товариства, які виникли до його вступу у товариство, перед третіми особами в тому ж порядку, як і інші вкладники. Це зазначене у ст.82 ЗУ «Про господарські товариства».

Питання **припинення командитного товариства** розкриті у ст.83 ЗУ «Про господарські товариства». Зокрема, командитне товариство, крім підстав, зазначених у статті 19 ЗУ «Про господарські товариства», припиняється також у разі вибуття всіх учасників з повною відповідальністю. Командитне товариство ліквідується у разі вибуття усіх вкладників. Повні учасники командитного товариства у разі вибуття всіх вкладників мають право перетворити командитне товариство у повне товариство. Командитне товариство ліквідується також на підставах, установлених законом. Наявні у командитного товариства грошові кошти, включаючи і виручку від продажу його майна при ліквідації, після розрахунків по оплаті праці найманих працівників товариства і виконання обов'язків перед банками, бюджетом, іншими кредиторами у першу чергу розподіляються між вкладниками для повернення їм їх вкладів, а потім між учасниками з повною відповідальністю у порядку і на умовах, передбачених цим Законом та засновницьким договором. У разі недостатності коштів товариства для повного повернення вкладникам їх вкладів наявні кошти розподіляються між вкладниками відповідно до їх долі у майні товариства.

Отже, характерними рисами командитного товариства є:

- установчим документом є тільки засновницький договір, підписаний усіма повними учасниками, у випадку, якщо КТ створюється лише 1 повним учасником установчим документом є – одноосібне заява (меморандум);
- особа може бути повним учасником тільки одного КТ;
- повний учасник КТ не може бути учасником ПТ;
- сукупний розмір часток вкладників не повинен перевищувати 50 відсотків майна товариства, зазначеного в засновницькому договорі.
- КТ ліквідується або реорганізується в ПТ при вибутті всіх вкладників;
- КТ не зобов'язане ліквідуватися, якщо в ньому є хоча б 1 повний учасник і 1 вкладник [10, с. 117].

§ 3. Правове регулювання діяльності товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю

Діяльність товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю регулюється ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Даний Закон визначає правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю (далі – товариство), порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників.

Учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників. Дане положення зазначено у ст.2 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Товариство не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників [4].

Товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Товариство не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників (ст.3 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Згідно ст.4 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» кількість учасників товариства не обмежується.

Необхідно розкрити питання прав та обов'язків учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Це зафіксовано у ст.5 та 6 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Учасники товариства мають такі права:

- 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим Законом та статутом товариства;
- 2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства;
- 3) брати участь у розподілі прибутку товариства;
- 4) отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість.

Учасники товариства можуть мати інші права, передбачені законом та статутом товариства.

Учасники товариства зобов'язані:

- 1) дотримуватися статуту;
- 2) виконувати рішення загальних зборів учасників товариства.

Учасники можуть мати обов'язки, встановлені законом та статутом товариства.

Учасники товариства з додатковою відповідальністю солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном

у розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу. У разі визнання банкрутом одного з учасників товариства з додатковою відповідальністю його відповідальність за зобов'язаннями товариства з додатковою відповідальністю розподіляється між іншими учасниками цього товариства пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі. До товариств з додатковою відповідальністю застосовуються норми цього Закону щодо товариств з обмеженою відповідальністю, що не суперечать нормам ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Це зазначено у ст.56 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4].

Також є важливим розкриття питання про взаємовідносини між учасниками товариства, а саме їх правове забезпечення. Договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним. Дата укладення та строк дії корпоративного договору визначаються в договорі. Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає. Корпоративний договір, яким встановлюється обов'язок учасників забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства, є нікчемним. Зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо інше не встановлено законом або договором. Корпоративний договір, стороною якого є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків прямо або опосередковано належить державі або територіальній громаді, оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування. Договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або мала знати про таке порушення. Це положення знайшло своє відображення у ст.7 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Після розкриття сутності корпоративного договору, є необхідним зазначити про новелу у регулюванні товариства з обмеженою відповідальністю. Це – безвідклична довіреність. Регулюється ст.8 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». У разі якщо довіреність видається з метою виконання або забезпечення виконання зобов'язань

учасників як сторін корпоративного договору, предметом яких є права на частку у статутному капіталі або повноваження учасників, довіритель може зазначити у довіреності, що до закінчення її строку вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, передбачених у довіреності (безвідклична довіреність). Безвідклична довіреність припиняється у разі припинення зобов'язання, для виконання або забезпечення виконання якого вона видана. У разі порушення прав та інтересів довірителя представник на вимогу довірителя має припинити користуватися безвідкличною довіреністю та відмовитися від неї. У разі виникнення спору безвідклична довіреність може бути скасована судом. Безвідклична довіреність підлягає нотаріальному посвідченню. Особа, якій видана безвідклична довіреність, не може передоручити вчинення дій, на які вона була уповноважена, іншій особі, якщо інше не передбачено у довіреності.

Отже, розкривши основні положення щодо товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, повних та командитних товариств, необхідно визначити основні моменти регулювання акціонерних товариств, оскільки вони разом з товариством з обмеженою відповідальністю є найбільш розповсюдженими видами товариств в Україні.

§ 4. Особливості функціонування акціонерного товариства

ЗУ «Про акціонерні товариства» визначає порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів. Діяльність державних акціонерних товариств та державних холдингових компаній, єдиним засновником та акціонером яких є держава в особі уповноважених державних органів, регулюється цим Законом, з урахуванням особливостей, передбачених спеціальними законами. Діяльність Державної керуючої холдингової компанії, державних холдингових компаній та державних акціонерних товариств, єдиним засновником та акціонером яких є держава в особі уповноважених державних органів, регулюється цим Законом, з урахуванням особливостей, передбачених спеціальними законами.

Правовий статус акціонерного товариства. Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями (ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

Акціонерне товариство не відповідає за зобов'язаннями акціонерів. До товариства та його органів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їх права, у разі вчинення акціонерами протиправних дій, крім випадків, визначених законом.

Акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, тільки в межах належних їм акцій.

До акціонерів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їх права, у разі вчинення протиправних дій товариством або іншими акціонерами.

Акціонери, які не повністю оплатили акції, у випадках, визначених статутом товариства, відповідають за зобов'язаннями товариства у межах неоплаченої частини вартості належних їм акцій.

Акціонерне товариство може бути створене шляхом заснування або злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариства, державного (державних), комунального (комунальних) та інших підприємств у акціонерне товариство.

Товариство створюється без обмеження строку діяльності, якщо інше не встановлено його статутом.

Товариство вважається створеним і набуває прав юридичної особи з дати його державної реєстрації в установленому законодавством порядку.

Повне *найменування* акціонерного товариства українською мовою повинне містити його організаційно-правову форму (акціонерне товариство). Тип акціонерного товариства не є обов'язковою складовою найменування акціонерного товариства.

Згідно зі ст. 5 ЗУ «Про акціонерні товариства» акціонерні товариства за типом поділяються на *публічні акціонерні товариства* та *приватні акціонерні товариства*, що зазначається у статуті товариства.

Тип акціонерного товариства зазначається у статуті акціонерного товариства. Публічну пропозицію власних акцій може здійснювати виключно публічне акціонерне товариство. Якщо приватне акціонерне товариство має намір здійснити публічну пропозицію власних акцій, загальні збори такого товариства разом з прийняттям рішення про здійснення публічної пропозиції власних акцій повинні прийняти рішення про зміну типу товариства з приватного на публічне. Зміна типу товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне не є його перетворенням.

Згідно ст.6 ЗУ «Про акціонерні товариства» акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства. Відомості про це підлягають реєстрації і опублікуванню для загального відома в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Акціонери публічного акціонерного товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів товариства. Переважне право акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі, може бути передбачено статутом акціонерного товариства, якщо станом на дату прийняття такого рішення кількість акціонерів не перевищує 100 осіб. У разі якщо статутом приватного акціонерного товариства передбачено переважне

право його акціонерів на купівлю акцій, що пропонуються їх власником до продажу третій особі, таке переважне право реалізовується відповідно до частин третьої – шостої ст.6 ЗУ «Про акціонерні товариства». Порядок реалізації переважного права акціонерів на придбання акцій приватного акціонерного товариства, що пропонуються їх власником до відчуження (крім продажу) третій особі, встановлюється статутом такого товариства. Акціонери приватного акціонерного товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства, за ціною та на умовах, запропонованих акціонером третій особі, пропорційно кількості акцій, що належать кожному з них. Переважне право акціонерів на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства, діє протягом двох місяців з дня отримання товариством повідомлення акціонера про намір продати акції, якщо коротший строк не передбачено статутом товариства. Строк переважного права, передбачений статутом товариства, не може бути меншим ніж 20 днів з дня отримання товариством відповідного повідомлення. Строк переважного права припиняється у разі, якщо до його спливу від усіх акціонерів товариства отримані письмові заяви про використання або про відмову від використання переважного права на купівлю акцій. Акціонер приватного акціонерного товариства, який має намір продати свої акції третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це решту акціонерів товариства із зазначенням ціни та інших умов продажу акцій. Повідомлення акціонерів товариства здійснюється через товариство. Після отримання письмового повідомлення від акціонера, який має намір продати свої акції третій особі, товариство зобов'язане протягом двох робочих днів направити копії повідомлення всім іншим акціонерам товариства. Якщо інше не передбачено статутом товариства, повідомлення акціонерів товариства здійснюється за рахунок акціонера, який має намір продати свої акції. Якщо акціонери приватного акціонерного товариства не скористаються переважним правом на придбання всіх акцій, що пропонуються для продажу, протягом строку, встановленого цим Законом або статутом акціонерного товариства, акції можуть бути продані третій особі за ціною та на умовах, що повідомлені акціонерам товариства. У разі порушення зазначеного у цій статті переважного права на придбання акцій будь-який акціонер товариства має право протягом трьох місяців з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про таке порушення, вимагати в судовому порядку переведення на нього прав та обов'язків покупця акцій. Уступка зазначеного переважного права іншим особам не допускається. Зазначене переважне право акціонерів приватного товариства не поширюється на випадки переходу права власності на цінні папери цього товариства в результаті їх спадкування чи правонаступництва. У разі виникнення права звернення стягнення на акції приватного акціонерного

товариства у зв'язку з їх заставою відчуження таких акцій здійснюється з дотриманням переважного права акціонерів на придбання цих акцій. Переважне право акціонерного товариства на придбання акцій власної емісії, що пропонуються їх власником до відчуження третім особам, не допускається. Дане положення зафіксовано у ст.7 ЗУ «Про акціонерні товариства» [3].

Питання ринкової вартості майна регулюється ст.8 ЗУ «Про акціонерні товариства». Ринкова вартість майна у разі його оцінки відповідно до цього Закону, інших актів законодавства або статуту акціонерного товариства визначається на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність. Рішення про залучення суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання приймається наглядовою радою товариства (у процесі створення товариства – зборами засновників або засновником особисто у разі створення акціонерного товариства однією особою). Ринкова вартість емісійних цінних паперів визначається:

1) для емісійних цінних паперів, які не перебувають в обігу на фондових біржах, – як вартість цінних паперів, визначена відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність;

2) для емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, – як середній біржовий курс таких цінних паперів на відповідній фондовій біржі, розрахований такою фондовою біржею за останні три місяці їх обігу, що передують дню, станом на який визначається ринкова вартість таких цінних паперів. У разі якщо цінні папери перебувають в обігу на двох і більше фондових біржах та їхній середній біржовий курс за останні три місяці обігу, що передують дню, станом на який визначається ринкова вартість таких цінних паперів, на різних біржах відрізняється, ринкова вартість цінних паперів визначається наглядовою радою (якщо створення наглядової ради не передбачено статутом акціонерного товариства – виконавчим органом товариства) в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

3) для емісійних цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах, у разі якщо неможливо визначити ринкову вартість цінних паперів за останні три місяці їх обігу, що передують дню, станом на який визначається ринкова вартість таких цінних паперів, або у разі якщо законом передбачена можливість незастосування пункту другого цієї статті, – як вартість цінних паперів станом на таку дату, визначена відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.

Необхідно зазначити, який орган у акціонерному товаристві затверджує ринкову вартість майна. Це наглядова рада або загальні збори акціонерів, якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом акціонерного товариства (у

процесі створення товариства – установчими зборами. Затверджена вартість майна не може відрізнятись більше ніж на 10 відсотків від вартості, визначеної оцінювачем. Якщо затверджена ринкова вартість майна відрізняється від вартості майна, визначеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність, наглядова рада або загальні збори акціонерів, якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом акціонерного товариства (у процесі створення товариства – установчими зборами), повинна мотивувати своє рішення.

Права та обов'язки акціонерів розкриті у ст.ст.25,29 ЗУ «Про акціонерні товариства». Кожною простою акцією акціонерного товариства її власнику – акціонеру надається однакова сукупність прав, включаючи права на: участь в управлінні акціонерним товариством; отримання дивідендів; отримання у разі ліквідації товариства частини його майна або вартості частини майна товариства; отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства. Одна проста акція товариства надає акціонеру один голос для вирішення кожного питання на загальних зборах, крім випадків проведення кумулятивного голосування. Акціонери – власники простих акцій товариства можуть мати й інші права, передбачені актами законодавства та статутом акціонерного товариства.

Права акціонерів – власників привілейованих акцій. Кожною привілейованою акцією одного класу її власнику – акціонеру надається однакова сукупність прав. У статуті акціонерного товариства визначається обсяг прав, які надаються акціонеру – власнику кожного класу привілейованих акцій, у тому числі визначаються: розмір і черговість виплати дивідендів; ліквідаційна вартість і черговість виплат у разі ліквідації товариства; випадки та умови конвертації привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, прості акції або інші цінні папери; порядок отримання інформації. Акціонерне товариство виплачує дивіденди за привілейованими акціями, крім випадків, передбачених частиною другою статті 31 ЗУ «Про акціонерні товариства», в установленому статутом розмірі. Акціонери – власники привілейованих акцій товариства мають право голосу тільки у випадках, передбачених частиною п'ятою цієї статті та статутом акціонерного товариства. Одна привілейована акція товариства надає акціонеру один голос для вирішення кожного питання. Статутом акціонерного товариства може передбачатися спеціальний порядок підрахунку голосів – разом чи окремо від голосів за простими та/або іншими класами привілейованих акцій. Акціонери – власники привілейованих акцій певного класу мають право голосу під час вирішення загальними зборами акціонерного товариства таких питань:

1) припинення товариства, що передбачає конвертацію привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, прості акції або інші цінні папери;

2) внесення змін до статуту товариства, що передбачають обмеження прав акціонерів – власників цього класу привілейованих акцій;

3) внесення змін до статуту товариства, що передбачають розміщення нового класу привілейованих акцій, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, або збільшення обсягу прав акціонерів – власників розміщених класів привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства;

4) зменшення статутного капіталу акціонерного товариства.

Статутом приватного товариства акціонеру – власнику привілейованих акцій може бути надано право голосу також з інших питань. Рішення загальних зборів акціонерного товариства, що приймається за участю акціонерів – власників привілейованих акцій, які відповідно до частини п'ятої цієї статті мають право голосу, вважається прийнятним, якщо за нього віддано більш як три чверті голосів акціонерів – власників привілейованих акцій, які брали участь у голосуванні з цього питання, якщо статутом товариства з кількістю акціонерів 25 осіб і менше не встановлюється вимога стосовно більшої кількості голосів акціонерів – власників привілейованих акцій, необхідної для прийняття рішення. Під час голосування акціонерів – власників кількох класів привілейованих акцій відповідно до частини п'ятої цієї статті голоси за такими акціями підраховуються разом, якщо інше не передбачено статутом товариства. У разі зміни типу акціонерного товариства з приватного на публічне надання прав, не передбачених цим Законом для акціонерів – власників привілейованих акцій публічного товариства, припиняється.

Акціонери зобов'язані: дотримуватися статуту, інших внутрішніх документів акціонерного товариства; виконувати рішення загальних зборів, інших органів товариства; виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі пов'язані з майновою участю; оплачувати акції у розмірі, в порядку та засобами, що передбачені статутом акціонерного товариства; не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства. Акціонери можуть також мати інші обов'язки, встановлені ЗУ «Про акціонерні товариства» та іншими законами [3].

Договір між акціонерами товариства – це договір, предметом якого є реалізація акціонерами – власниками простих та привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством, статутом та іншими внутрішніми документами товариства (далі – договір між акціонерами). За договором між акціонерами його сторони зобов'язуються реалізувати у спосіб,

передбачений таким договором, свої права та/або утримуватися від реалізації зазначених прав. Договором між акціонерами може бути передбачено обов'язок його сторін голосувати у спосіб, передбачений таким договором, на загальних зборах акціонерів товариства, погоджувати придбання або відчуження акцій за заздалегідь визначеною ціною та/або у разі настання визначених у договорі обставин, утримуватися від відчуження акцій до настання визначених у договорі обставин, а також вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством, його припиненням або виділом з нього нового товариства. Договір між акціонерами може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких акціонер – сторона договору вправі або зобов'язаний придбати або продати акції товариства, та визначати випадки (які можуть залежати чи не залежати від дій сторін), коли таке право або обов'язок виникає.

Договір між акціонерами укладається в письмовій формі. Справжність підписів учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю – фізичних осіб на такому договорі засвідчується у встановленому порядку. Дата набрання чинності договором між акціонерами визначається цим договором. Договір між акціонерами укладається на визначений строк або безстроково. Предметом договору між акціонерами не може бути зобов'язання сторони цього договору голосувати згідно з вказівками органів управління товариства, щодо акцій якого укладений цей договір, крім випадків, якщо стороною договору є особа, яка одночасно входить до складу органу управління такого товариства. Умови договору між акціонерами, які суперечать вимогам цієї частини, є нікчемними. Договір між акціонерами є обов'язковим лише для його сторін. Договір щодо прав на акції та/або прав за акціями, укладений стороною договору між акціонерами на порушення цього договору, може бути визнаний судом недійсним за позовом заінтересованої сторони договору між акціонерами лише у разі, якщо буде доведено, що інша сторона договору знала або мала знати про обмеження, передбачені договором між акціонерами. Інформація про укладення договору між акціонерами повідомляється товариству однією із сторін договору протягом трьох робочих днів з дати його укладення. Публічне акціонерне товариство розкриває інформацію про наявність договору між акціонерами у порядку, встановленому Законом України "Про цінні папери та фондовий ринок" для розкриття особливої інформації про емітента. Якщо інше не встановлено законом або договором між акціонерами, інформація про зміст договору між акціонерами не підлягає розкриттю та є конфіденційною. Порушення договору між акціонерами не може бути підставою для визнання недійсними рішень органів товариства. Особа, яка відповідно до договору між акціонерами набула право визначати варіант голосування на загальних зборах акціонерів за акціями товариства, зобов'язана повідомити товариству про набуття такого права, якщо в результаті такого набуття ця особа самотійно або

разом із своєю афілійованою особою (особами) прямо або опосередковано отримує можливість розпоряджатися більше ніж 10, 25, 50 або 75 відсотками голосів за розміщеними простими акціями товариства. У такому повідомленні мають міститися відомості про: повне найменування товариства; прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи; дату укладення та дату набрання чинності договором між акціонерами, дату прийняття рішення про внесення змін до договору між акціонерами та дату набрання чинності відповідними змінами, дату припинення дії договору між акціонерами; строк дії договору між акціонерами; кількість акцій, що належать особам, які уклали договір між акціонерами, на дату його укладення; кількість простих акцій товариства, яка надає цій особі можливість розпоряджатися голосами на загальних зборах акціонерів, на дату виникнення обов'язку надіслати таке повідомлення; дату виникнення обов'язку надіслати таке повідомлення. Таке повідомлення надсилається в письмовій формі протягом п'яти робочих днів з дня набуття права, зазначеного в абзаці першому цієї частини, але не пізніше дня, що передує дню проведення найближчих загальних зборів акціонерів. Особа, яка зобов'язана надіслати повідомлення відповідно до частини четвертої цієї статті, до дати надіслання такого повідомлення має право визначати варіант голосування лише за акціями, кількість яких не перевищує кількості акцій, що належали цій особі до надсилання такого повідомлення. При цьому всі акції, що належать цій особі, враховуються під час визначення кворуму загальних зборів акціонерів [3].

Договором між акціонерами можуть передбачатися способи забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з такого договору та заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань. Права сторін договору між акціонерами, базовані на такому договорі, у тому числі право вимагати відшкодування завданих внаслідок порушення договору збитків, стягнення неустойки (штрафу, пені), виплати компенсації (фіксованої грошової суми або суми, що підлягає визначенню в порядку, передбаченому договором між акціонерами), застосування інших заходів відповідальності у зв'язку з порушенням договору між акціонерами, підлягають судовому захисту. Кредитори акціонерного товариства можуть укласти договір з акціонерами товариства, за яким акціонери з метою забезпечення охоронюваного законом інтересу таких третіх осіб зобов'язуються реалізувати свої корпоративні права у спосіб, передбачений таким договором, або утримуватися (відмовитися) від їх реалізації, у тому числі голосувати у спосіб, передбачений таким договором, на загальних зборах акціонерів товариства, узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством, придбавати або відчужувати акції за певною ціною чи за умови настання визначених у договорі обставин або утримуватися від відчуження

акцій до настання визначених у договорі обставин. До зазначеного договору застосовуються загальні положення про договір між акціонерами, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин сторін. Інформація про укладення договору акціонерами публічного акціонерного товариства з кредитором або іншою третьою особою повідомляється товариству однією із сторін договору, яка визначена цим договором як уповноважена здійснити відповідне повідомлення. Таке повідомлення повинно містити відомості та надсилається у строк, передбачені ч.4 ст.26-1 ЗУ «Про акціонерні товариства».

У разі якщо довіреність видається з метою виконання або забезпечення виконання зобов'язань акціонерів, предметом яких є права на акції або повноваження акціонерів, довіритель може зазначити у довіреності, що до закінчення її строку вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, передбачених у довіреності (безвідклична довіреність). Безвідклична довіреність припиняється у разі припинення зобов'язання, для виконання або забезпечення виконання якого вона видана. Безвідклична довіреність підлягає нотаріальному посвідченню. Особа, якій видана безвідклична довіреність, не може передоручити вчинення дій, на які вона уповноважена, іншій особі, якщо інше не передбачено такою довіреністю. (ст.26 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

Переважним правом акціонерів визнається: право акціонера – власника простих акцій придбавати розміщувані товариством прості акції пропорційно частці належних йому простих акцій у загальній кількості простих акцій; право акціонера – власника привілейованих акцій придбавати розміщувані товариством привілейовані акції цього або іншого класу, якщо акції такого класу надають їх власникам перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, пропорційно частці належних акціонеру привілейованих акцій певного класу у загальній кількості привілейованих акцій цього класу. Переважне право обов'язково надається акціонеру – власнику простих акцій у процесі емісії товариством простих акцій (крім випадку прийняття загальними зборами рішення про невикористання такого права) у порядку, встановленому законодавством. Переважне право надається акціонеру – власнику привілейованих акцій у процесі емісії товариством привілейованих акцій (крім випадку прийняття загальними зборами рішення про невикористання такого права). У разі включення до порядку денного загальних зборів питання про невикористання переважного права акціонерів на придбання акцій додаткової емісії у процесі їх емісії наглядова рада (якщо створення наглядової ради не передбачено статутом акціонерного товариства – виконавчий орган товариства) повинна представити на таких зборах письмовий звіт, що містить пояснення причин невикористання зазначеного права. Рішення про невикористання переважного права акціонерами на придбання акцій

додаткової емісії у процесі їх розміщення приймається більш як 95 відсотками голосів акціонерів від їх загальної кількості, які зареєструвалися для участі у загальних зборах. Не пізніше ніж за 30 днів до початку розміщення акцій з наданням акціонерам переважного права товариство повідомляє кожного акціонера, який має таке право, про можливість його реалізації та розміщує повідомлення про це на власному веб-сайті та у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність із оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку. Повідомлення має містити дані про загальну кількість розміщуваних товариством акцій, ціну розміщення, правила визначення кількості цінних паперів, на придбання яких акціонер має переважне право, строк і порядок реалізації зазначеного права. У разі розміщення привілейованих акцій повідомлення має містити інформацію про права, які надаються власникам зазначених цінних паперів. Акціонер, який має намір реалізувати своє переважне право, подає акціонерному товариству в установленій строк письмову заяву про придбання акцій та перераховує на відповідний рахунок кошти в сумі, яка дорівнює вартості цінних паперів, що ним придбаваються. У заяві акціонера повинно бути зазначено його ім'я (найменування), місце проживання (місцезнаходження), кількість цінних паперів, що ним придбаваються. Заява та перераховані кошти приймаються товариством не пізніше дня, що передує дню початку розміщення цінних паперів. Товариство видає акціонеру письмове зобов'язання про продаж відповідної кількості цінних паперів. У разі порушення акціонерним товариством порядку реалізації акціонерами переважного права Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може прийняти рішення про визнання емісії недобросовісною та зупинення розміщення акцій цього випуску (ст.27 ЗУ «Про акціонерні товариства»).

Також необхідно розкрити питання захисту прав акціонерів – працівників товариства. Згідно зі ст.28 ЗУ «Про акціонерні товариства», посадові особи органів акціонерного товариства та інші особи, які перебувають з товариством у трудових відносинах, не мають права вимагати від акціонера – працівника товариства надання відомостей про те, як він голосував чи як має намір голосувати на загальних зборах, або про відчуження акціонером – працівником товариства своїх акцій чи намір їх відчуження, або вимагати передачі довіреності на участь у загальних зборах. У разі порушення цих вимог посадова особа товариства притягається до адміністративної і майнової відповідальності, звільняється із займаної посади, цивільно-правовий чи трудовий договір (контракт) з нею розривається відповідно до закону.

Дивіденд – частина чистого прибутку акціонерного товариства, що

виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу. За акціями одного типу та класу нараховується однаковий розмір дивідендів. Виплата дивідендів власникам акцій одного типу та класу має відбуватися пропорційно до кількості належних їм цінних паперів, а умови виплати дивідендів (зокрема щодо строків, способу та суми дивідендів) мають бути однакові для всіх власників акцій одного типу та класу. Товариство виплачує дивіденди виключно грошовими коштами. Дивіденди виплачуються на акції, звіт про результати розміщення яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку.

Згідно ч.2 ст.30 ЗУ «Про акціонерні товариства» виплата дивідендів за простими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку на підставі рішення загальних зборів акціонерного товариства у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів. Виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку відповідно до статуту акціонерного товариства у строк, що не перевищує шість місяців після закінчення звітного року [3]. У разі прийняття загальними зборами рішення щодо виплати дивідендів у строк, менший ніж передбачений абзацом першим цієї частини, виплата дивідендів здійснюється у строк, визначений загальними зборами. У разі невиплати дивідендів у строк, визначений абзацами першим та другим цієї частини, або у строк, установлений загальними зборами відповідно до абзацу третього цієї частини для виплати дивідендів, за умови, що він менший за строк, передбачений абзацами першим та другим цієї частини, в акціонера виникає право звернення до нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису нотаріуса на документах, за якими стягнення заборгованості здійснюється у безспірному порядку згідно з переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України. У разі відсутності або недостатності чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку минулих років виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється за рахунок резервного капіталу товариства або спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями. Рішення про виплату дивідендів та їх розмір за простими акціями приймається загальними зборами акціонерного товариства. Розмір дивідендів за привілейованими акціями всіх класів визначається у статуті акціонерного товариства. Для кожної виплати дивідендів наглядова рада акціонерного товариства встановлює дату складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядок та строк їх виплати. Дата складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів за простими акціями, визначається рішенням наглядової ради, передбаченим першим реченням цієї частини, але не раніше ніж через 10 робочих днів після дня прийняття такого

рішення наглядовою радою. Перелік осіб, які мають право на отримання дивідендів за привілейованими акціями, складається протягом одного місяця після закінчення звітного року. Перелік осіб, які мають право на отримання дивідендів, складається в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України. Товариство в порядку, встановленому наглядовою радою товариства, повідомляє осіб, які мають право на отримання дивідендів, про дату, розмір, порядок та строк їх виплати. Протягом 10 днів з дня прийняття рішення про виплату дивідендів за простими акціями акціонерне товариство повідомляє про дату, розмір, порядок та строк виплати дивідендів за простими акціями фондову біржу (біржі), на якій (яких) акції допущені до торгів. У разі відчуження акціонером належних йому акцій після дати складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, але раніше дати виплати дивідендів, право на отримання дивідендів залишається в особи, зазначеної у такому переліку. Публічне акціонерне товариство, щодо акцій якого здійснено публічну пропозицію та/або акції якого допущені до торгів на фондовій біржі, а також банк у порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, здійснює виплату дивідендів через депозитарну систему України. Акціонерні товариства, інші, ніж зазначені в абзаці першому ч.5 ст.30 ЗУ «Про акціонерні товариства», в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, здійснюють виплату дивідендів через депозитарну систему України або безпосередньо акціонерам. Спосіб виплати дивідендів визначається відповідним рішенням загальних зборів акціонерів. Згідно ст.31 ЗУ «Про акціонерні товариства», акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати виплату дивідендів за простими акціями у разі, якщо:

- 1) звіт про результати розміщення акцій не зареєстровано у встановленому законодавством порядку;

- 2) власний капітал товариства менший, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю [3].

Акціонерне товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за простими акціями у разі, якщо:

- 1) товариство має зобов'язання про викуп акцій відповідно до статті 68 цього Закону;

- 2) поточні дивіденди за привілейованими акціями не виплачено повністю.

Акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати виплату дивідендів за привілейованими акціями у разі, якщо:

- 1) звіт про результати розміщення акцій не зареєстровано у

встановленому законодавством порядку.

Товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за привілейованими акціями певного класу до виплати поточних дивідендів за привілейованими акціями, власники яких мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів.

Отже, характерними рисами акціонерного товариства (АТ) є:

- діє на підставі статуту. Засновницький договір не є установчим документом товариства і діє до дати реєстрації Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;

- відповідальність акціонерного товариства за своїми обов'язками тільки майном, що належить йому на праві власності;

- відсутність у акціонерів додаткової майнової відповідальності за зобов'язаннями товариства, якщо вони (акціонери) повністю сплатили свої частки;

- обов'язковість майнової участі акціонерів в АТ та необов'язковість для них персональної участі в діяльності АТ;

- статутний капітал не менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам; резервний капітал не менше 15% від статутного і поповнюється за рахунок щорічних відрахувань, які не можуть бути менше 5% суми чистого прибутку);

- корпоративний характер управління і відповідна система органів: вищий орган – загальні збори акціонерів; виконавчий – правління, контрольні – ревізійна комісія (за фінансово-господарською діяльністю АТ), наглядова рада (за діяльністю правління);

- участь акціонерів в управлінні, яке залежить від кількості акцій, що належать їм на праві власності;

- збори акціонерів вважаються повноважними (кворум) за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками більш як 50 відсотків голосуючих акцій;

- можливість залучення значних інвесторів на правах власників привілейованих акцій;

- визначення обсягу прав акціонерів у залежності від типу акцій (прості або привілейовані), що належать їм на праві власності;

- кількість привілейованих акцій у статутному фонді не може перевищувати 25%;

- вихід акціонера з АТ шляхом відчуження акцій [10, с. 102].

3. Зарубіжний досвід розвитку господарських товариств і його застосування в Україні

Виникнення господарських товариств у сучасному вигляді закордоном припадає на кінець на кінець 16–17 століття, коли у Голландії була заснована Нідерландська об'єднана Ост-Індська компанія для індійської торгівлі з основним капіталом 6.5 млн. флоринів. На існування акціонерних товариств вказує те, що у Франції в 17 столітті зустрічаються акції на пред'явника.

Протягом 16–17 століття у Франції, Англії, Німеччині, Данії, Португалії, Швеції виникають господарські товариства у формі акціонерних компаній.

Щодо України, то формування акціонерного капіталу відбулося у рамках Російської імперії, де його розвиток був започаткований заснуванням у 1757 р. “Російської у Константинополі торговельної компанії”. До речі, розвиток господарських товариств відбувався досить повільно, оскільки більш ніж через сто років після заснування першого акціонерного товариства відбувався досить повільно, оскільки більш ніж через сто років після заснування першого акціонерного товариства, у 1860 році, їх налічувалось лише 100 з капіталом близько 350 млн. рублів [9, с. 157].

В наш час товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства виступають двома найбільш вагомими організаційно– правовими формами підприємництва як у нас, так і за кордоном.

Акціонерні товариства – це переважно форма організації великого капіталу, а товариства з обмеженою відповідальністю характерні для малого та середнього бізнесу. Наприкінці 80-х років у ФРН нараховувалось близько 400 тисяч товариств з обмеженою відповідальністю, але приблизно 80% з них володіли капіталом менше 100 тисяч марок і тільки 4% мали капітал понад 1 млн марок. Середній розмір капіталу акціонерного товариства в цей період перевищував 50 млн марок. У Франції кількість товариств з обмеженою відповідальністю на той час була теж майже 400 тисяч.

Важливу роль і місце цих двох видів товариств в економічному житті викликали особливу увагу до них законодавців, що знайшло відображення в особливій повноті та деталізації правових аспектів їхньої діяльності. В Європі досить чітко проводиться межа між акціонерним товариством і товариством з обмеженою відповідальністю.

Товариство з обмеженою відповідальністю – це не тільки об'єднання капіталу, але також і об'єднання невеликої кількості осіб, які добре знають один одного і несуть солідарну відповідальність за результати підприємницької діяльності.

Акціонерні товариства – це товариства, де акумулюються кошти великої кількості як фізичних так і юридичних осіб. Участь у акціонерному товаристві

такої кількості осіб потребує більш деталізованої його правової регламентації, на відміну від товариств з обмеженою відповідальністю [13, с. 103].

В європейських країнах нагромаджено достатній досвід у розвитку акціонерної справи, в організації і діяльності товариств з обмеженою відповідальністю, який можна було б використати в Україні. Такі країни можна умовно поділити на дві групи.

До першої групи належать Франція і Німеччина, де відповідне законодавство склалось давно, воно деталізоване і досить стабільне.

Друга група – це Чехія, Угорщина, Болгарія, які ще недавно входили в соціалістичну систему, а тепер досить успішно переходять до ринкової економіки і мають певні успіхи в розвитку і становленні підприємницького права.

Перша група країн може зацікавити нас стабільним деталізованим законодавством, яке висвітлює і характеризує організаційно-правові форми підприємництва. Досвід цих країн – це також результат і немалої кількості помилок, особливо на початку практики акціонування. Законодавство другої групи країн може бути корисним тим, що воно відображає не стільки те, що є, скільки те, що повинно розвиватись або перебувати на стадії становлення.

Акціонерне право і право товариств з обмеженою відповідальністю у названих країнах виступає у різних законодавчих формах:

- розділи в торгових кодексах;
- розділи в зведеному законі про торгівельні компанії;
- у вигляді окремого закону про акціонерні товариства і закону про товариства з обмеженою відповідальністю.

Історично склалось так, що в торговельних кодексах Франції та Німеччини відповідних розділів немає. Акціонерне право вже давно виділилось з них, а регламентування товариств з обмеженою відповідальністю закріплено законодавчо пізніше інших видів торговельних компаній і в свій час в кодекси не ввійшло. У Німеччині діє закон про товариства з обмеженою відповідальністю, який було прийнято ще в 1892 році. З того часу він постійно змінювався і доповнювався. Останні доповнення було зроблено в 1980 році. Акціонерний закон прийнято в 1965 році. У цьому законі 410 статей, розділених на 5 книг (у Законі України 26 статей).

Протягом досить довгого часу французька система права щодо діяльності товариств була подібна до німецької. Поряд з Торговельним кодексом діяв закон про акціонерні товариства 1867 року і Закон про товариства з обмеженою відповідальністю 1925 року. У 1966 році цю систему було принципово змінено: почав діяти єдиний Закон про торговельні товариства, який деталізує деякі положення Закону [7, с. 28].

Правова система Європейського співтовариства теж має значний вплив на

формування правової системи Німеччини і Франції.

Європейське співтовариство видало кілька директив, які стосуються діяльності АТ, ТОВ та інших типів компаній.

Угорщина має багато спільного з французьким законодавством щодо створення і господарювання господарських товариств. У 1988 році було прийнято Закон про господарські товариства, до якого в 1991 року внесли доповнення та зміни. У законі понад 300 статей. Крім ТОВ та АТ, Закон регламентує також діяльність також повного і командитного товариств.

Чехословаччина пішла іншим шляхом. Так, наприкінці 1991 року було прийнято Торговельний кодекс, який містить широке коло питань стосовно торговельного права. Регламентування діяльності товариств займає в ньому значне місце, але не таке домінуюче, як в угорському законодавстві. Кодекс регламентує також діяльність кооперативів, договірні зобов'язання та їх забезпечення, окремі види торговельних зобов'язань, конкуренцію, порядок ведення торговельних реєстрів та бухгалтерської звітності. Окремий розділ присвячено підприємницькій діяльності іноземних громадян [9, с.161].

Регламентування діяльності товариств у межах торговельних кодексів трохи менше, ніж у спеціальних законах. Як показує практика, в тому числі досвід Франції та Німеччини, воно характерне для початкового етапу розвитку акціонерного права. Далі слідує етап, який потребує більшої деталізації. Це важливо також і тому, що в цих питаннях небажаним є регламентування підзаконними нормативними актами, інструкціями різних відомств, тобто тим, що характерне правовій системі України.

Таким чином, основними тенденціями в розвитку сучасного акціонерного права є:

- удосконалення заходів щодо захисту інтересів і рядових акціонерів;
- збільшення правомочності органів управління АТ;
- посилення судового контролю за створенням та діяльністю АТ;
- розширення прав працівників АТ щодо участі в управлінні АТ;
- регламентування порядку випуску акцій, збільшення та зменшення основного капіталу, неможливість збільшення прибутку за рахунок основного капіталу;
- особлива увага до процесів реорганізації АТ, перетворення їх в інші види товариств, і навпаки, а також до відносин між різними, але економічно взаємопов'язаними АТ [13, с. 104].

Товариство однієї особи – це дуже зручна форма обмеження ризику і відповідальності певного підприємця, із засобів і майна якого юридично відокремлюється частина, яка складає статутний капітал товариства.

Поява товариства однієї особи викликала значні зміни в традиційній концепції торговельного товариства. Раніше вважалось, що товариство

являється договором двох або кількох осіб. На підтвердження слід зазначити, що досить поширеною формою організації малих фірм є товариства або партнерства, які об'єднують двох або більше співвласників на паях. Кількість партнерів у США наблизилась до 1,8 млн, що становить близько 10% від числа усіх фірм.

Таким чином, характеризуючи малі підприємства, господарські товариства інших країн, не можна залишити поза увагою особливості їх формування щодо форми власності, правового статусу, організації взаємодії.

Стосовно цього корисним було б ознайомлення і використання законодавства інших країн. Наприклад, спеціальні норми про акціонерні товариства відсутні в Цивільному та Торговому уложеннях Німеччини. Зокрема розділ 2 книги 1 Цивільного уложення Німеччини містить загальні положення правового статусу всіх юридичних осіб, без конкретизації кожного виду. Німецьке Торгове уложення містить більше норм з правового статусу акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю (мимохідь зазначимо, що саме Торгове уложення Німеччини містить норми про повне (ст. 230–236) та командитне товариство (ст. 161–177)). Однак навіть у Німецькому торговому уложенні норми про корпорації містять не правовий режим органів чи правовий статус учасників, а у прив'язці до загальних норм про бухгалтерську звітність, аудит та концерни. Таким чином, ні Цивільне, ні Торгове уложення Німеччини не містять спеціальних норм про акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.

Французький Цивільний кодекс також містить загальні положення про юридичних осіб, але спеціальні норми про правовий статус корпорацій у ньому відсутні (побіжно термін акціонер у ньому зустрічається лише один раз – у ст. 529 щодо виконання зобов'язань). На відміну від німецького законодавства, у Франції основним джерелом регулювання правового статусу акціонерного товариства (ст. 224–1 – 229–15) та товариства з обмеженою відповідальністю (223–1 – 223–43) є Французький Торговий кодекс. Проте у Франції відсутні спеціальні закони про акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю (за виключенням деяких сфер регулювання публічних акціонерних товариств). За обсягом правового регулювання корпорацій Французький Торговий кодекс є досить детальним – понад 500 статей. Переважно він увібрав у себе ті норми, що містилися в законах, що були ухвалені до ухвалення цього кодексу. Українська нормотворчість усе-таки пішла німецьким шляхом, і на сьогодні основним джерелом акціонерного законодавства є Закон України «Про акціонерні товариства».

Тому, на основі багаторічного досвіду зарубіжних країн стає необхідним та можливим вдосконалювати законодавчу базу і функціонування господарських товариств в Україні.

РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВ

Створення товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю регулюється ст.ст. 9–11 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4]. Найменування товариства має містити назву товариства, а також організаційно-правову форму (товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю). Товариство може мати скорочене найменування українською мовою, повне і скорочене найменування іноземними мовами. Створення товариства відбувається за рішенням його засновників. Якщо товариство створюється кількома особами, такі особи у разі необхідності визначення взаємовідносин між ними щодо створення товариства можуть укласти договір про створення товариства в письмовій формі. Договір про створення товариства може встановлювати порядок заснування товариства, умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, розмір статутного капіталу, частку у статутному капіталі кожного з учасників, строки та порядок внесення вкладів та інші умови. Договір про створення товариства діє до дня державної реєстрації товариства, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання.

Установчим документом товариства є статут. Перша редакція статуту товариства підписується всіма учасниками товариства. Справжність підписів учасників засвідчується нотаріально. Зміни до статуту товариства та перша редакція статуту товариства, створеного в результаті реорганізації, підписуються учасниками товариства, які голосували за рішення про внесення таких змін чи про затвердження першої редакції статуту, або особою, уповноваженою на це органом, який прийняв таке рішення, якщо це передбачено статутом. Справжність підписів учасників або уповноваженої особи засвідчується нотаріально. Якщо товариство створюється в результаті реорганізації, і при цьому учасники товариства матимуть менший обсяг прав щодо відчуження своїх часток або щодо виходу з товариства, ніж мали учасники (акціонери) правопередника, або якщо такі права є вужчими або більш обмеженими порівняно з правами учасників (акціонерів) правопередника, перша редакція статуту такого товариства приймається одностайним рішенням всіх учасників і підписується в порядку, визначеному частиною другою ст.11 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». У статуті товариства зазначаються відомості про:

- 1) повне та скорочене (за наявності) найменування товариства;
- 2) органи управління товариством, їх компетенцію, порядок прийняття ними рішень;
- 3) порядок вступу до товариства та виходу з нього.

Статут товариства може містити інші відомості, що не суперечать закону. (згідно ст.11 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [4].

Після охарактеризування установчого документа товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю є необхідним визначити, який установчий документ акціонерного товариства.

Установчим документом акціонерного товариства є статут. Установчим документом акціонерного товариства є його статут. Статут акціонерного товариства повинен містити відомості про:

- 1) повне та скорочене найменування товариства українською мовою;
- 2) тип товариства;
- 3) розмір статутного капіталу;
- 4) розмір резервного капіталу у разі його формування;
- 5) номінальну вартість і загальну кількість акцій, кількість кожного типу розміщених товариством акцій, у тому числі кількість кожного класу привілейованих акцій у разі розміщення привілейованих акцій;
- 6) розмір дивідендів за привілейованими акціями кожного класу в разі їх розміщення товариством;
- 7) умови та порядок конвертації привілейованих акцій певного класу у прості акції товариства чи у привілейовані акції іншого класу у разі розміщення привілейованих акцій;
- 8) права акціонерів – власників привілейованих акцій кожного класу у разі розміщення привілейованих акцій;
- 9) наявність переважного права акціонерів приватного товариства на придбання акцій цього товариства, які пропонуються їх власником до продажу третій особі, та порядок його реалізації або відсутність такого права;
- 10) порядок повідомлення акціонерів про виплату дивідендів;
- 11) порядок скликання та проведення загальних зборів;
- 12) компетенцію загальних зборів;
- 13) спосіб повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів та про зміни у порядку денному загальних зборів;
- 14) склад органів товариства та їх компетенцію, порядок утворення, обрання і відкликання їх членів та прийняття ними рішень, а також порядок зміни складу органів товариства та їх компетенції;
- 15) порядок внесення змін до статуту;
- 16) порядок припинення товариства.

Статутом акціонерного товариства не може бути передбачено надання засновникам товариства додаткових прав чи повноважень. Статут акціонерного товариства може містити й інші положення, що не суперечать законодавству. (ст.13 ЗУ «Про акціонерні товариства»).

Але відмінним від створення товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю є створення акціонерного товариства, яке регулюється ст.ст. 9-13 ЗУ «Про акціонерні товариства». Засновниками акціонерного товариства визнаються держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, а також фізичні та/або юридичні особи, що прийняли рішення про його заснування. Засновниками акціонерного товариства можуть бути одна, дві чи більше осіб. Засновниками може укладатися засновницький договір, у якому визначаються порядок провадження спільної діяльності щодо створення акціонерного товариства, кількість, тип і клас акцій, що підлягають придбанню кожним засновником, номінальна вартість і вартість придбання цих акцій, строк і форма оплати вартості акцій, строк дії договору [3].

Для створення акціонерного товариства засновники повинні провести закрите (приватне) розміщення його акцій, установчі збори та здійснити державну реєстрацію акціонерного товариства. Засновницький договір не є установчим документом товариства і діє до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій. Засновницький договір укладається в письмовій формі. Якщо товариство створюється за участю фізичних осіб, їх підписи на засновницькому договорі підлягають нотаріальному засвідченню. У разі заснування товариства однією особою засновницький договір не укладається. У разі заснування акціонерного товариства його акції підлягають розміщенню виключно серед його засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення акцій товариства може здійснюватися після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій.

Особливості створення акціонерного товариства шляхом злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариств, державного (державних) та комунального (комунальних) підприємств у акціонерне товариство визначаються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а за участю державних та (чи) комунальних підприємств – Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Фондом державного майна України. Створення акціонерного товариства здійснюється за такими етапами:

- 1) прийняття зборами засновників рішення про створення акціонерного товариства та про закрите (приватне) розміщення акцій;
- 2) подання заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- 3) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

- 4) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;
- 5) укладення з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування емісії акцій;
- 6) закрите (приватне) розміщення акцій серед засновників товариства;
- 7) оплата засновниками повної вартості акцій;
- 8) затвердження установчими зборами товариства результатів закритого (приватного) розміщення акцій серед засновників товариства, затвердження статуту товариства, а також прийняття інших рішень, передбачених законом;
- 9) реєстрація товариства в органах державної реєстрації;
- 10) подання Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;
- 11) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;
- 12) отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;
- 13) видача засновникам товариства документів, що підтверджують право власності на акції.

Дії, що порушують процедуру створення акціонерного товариства є підставою для прийняття Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку рішення про відмову в реєстрації звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій. У разі прийняття такого рішення Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку звертається до суду з позовом про ліквідацію акціонерного товариства. У разі заснування акціонерного товариства однією особою рішення, які повинні прийматися зборами засновників, приймаються цією особою одноосібно і оформляються рішенням про намір заснувати товариство. Якщо єдиним засновником товариства є фізична особа, її підпис на рішенні про намір заснувати товариство підлягає нотаріальному засвідченню.

Питання установчих зборів врегульовано ст. 10 ЗУ «Про акціонерні товариства». Установчі збори акціонерного товариства мають бути проведені протягом трьох місяців з дати повної оплати акцій засновниками. Кількість голосів засновника на установчих зборах акціонерного товариства визначається кількістю акцій товариства, які підлягають придбанню цим засновником [3]. На установчих зборах акціонерного товариства вирішуються питання про:

- 1) заснування товариства;
- 2) затвердження оцінки майна, що вноситься засновниками в рахунок оплати акцій товариства;
- 3) затвердження статуту товариства;
- 4) утворення органів товариства;
- 5) уповноваження представника (представників) на здійснення подальшої

діяльності щодо утворення товариства;

б) обрання членів наглядової ради, голови колегіального виконавчого органу товариства (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства), членів ревізійної комісії (ревізора);

7) затвердження результатів розміщення акцій;

8) обрання лічильної комісії;

9) вчинення інших дій, необхідних для створення товариства [3].

Рішення з питань, зазначених у пунктах 1-3 частини другої ст.10 ЗУ «Про акціонерні товариства», вважаються прийнятими, якщо за них проголосували всі засновники акціонерного товариства. Рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів засновників, якщо інше не передбачено засновницьким договором. У разі заснування акціонерного товариства однією особою рішення, зазначені в частині другій цієї статті, приймаються цією особою одноосібно і оформляються рішенням про заснування товариства. Якщо єдиним засновником товариства є фізична особа, її підпис на рішенні про заснування підлягає нотаріальному засвідченню. Незатвердження установчими зборами статуту акціонерного товариства вважається відмовою засновників від створення цього товариства та є підставою для повернення засновникам внесків, зроблених ними в рахунок оплати акцій. Повернення внесків здійснюється протягом 20 робочих днів з дати проведення установчих зборів, на яких не було прийнято рішення про затвердження статуту акціонерного товариства. Оплата вартості акцій засновниками акціонерного товариства може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися шляхом прийняття на себе зобов'язань з виконання для товариства робіт або надання послуг. Ціна майна, що вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна, визначеній відповідно до статті 8 цього Закону. Кожний засновник акціонерного товариства повинен оплатити повну вартість придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій. У разі неоплати (неповної оплати) вартості придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій акціонерне товариство вважається не заснованим. До оплати 50 відсотків статутного капіталу товариство не має права здійснювати операції, не пов'язані з його заснуванням. До реєстрації звіту про результати розміщення акцій засновник має всі права, що засвідчуються

акціями, крім права їх відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями. Документ, що засвідчує право власності засновника акціонерного товариства на акції, видається йому після повної оплати вартості таких акцій протягом 10 робочих днів з дати отримання товариством свідоцтва про реєстрацію випуску акцій [3].

Відповідальність засновників акціонерного товариства. Засновники акціонерного товариства несуть солідарну відповідальність за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями, що виникли до його державної реєстрації. Акціонерне товариство відповідає за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями засновників тільки у разі схвалення їх дій загальними зборами акціонерів. Загальні збори акціонерів, що схвалюють такі зобов'язання засновників товариства, мають бути проведені протягом шести місяців після державної реєстрації товариства. Інформація про такі зобов'язання товариства має бути відображена у статуті товариства.

Отже, створення акціонерного товариства регулюється ЗУ «Про акціонерні товариства», а товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю – ЗУ «Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю».

РОЗДІЛ 4. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТОВАРИСТВ

Статутний капітал товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України. Розмір частки учасника товариства у статутному капіталі товариства може додатково визначатися у відсотках. Розмір частки учасника товариства у відсотках повинен відповідати співвідношенню номінальної вартості його частки та статутного капіталу товариства. Статутом товариства можуть бути передбачені обмеження щодо зміни співвідношення часток учасників. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.

Вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом. Товариство не може надавати позику для оплати вкладу учасника або поруку за позиками, кредитами, наданими третьою особою для оплати його вкладу. Вклад у негрошовій формі повинен мати грошову оцінку, що затверджується одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. При створенні товариства така оцінка визначається рішенням засновників про створення товариства (ст. 13 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Кожен учасник товариства повинен повністю внести свій вклад протягом шести місяців з дати державної реєстрації товариства, якщо інше не передбачено статутом. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Вартість вкладу кожного учасника товариства повинна бути не менше номінальної вартості його частки. Згідно ст.15 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», якщо учасник прострочив внесення вкладу чи його частини, виконавчий орган товариства має надіслати йому письмове попередження про прострочення. Попередження має містити інформацію про невнесений своєчасно вклад чи його частину та додатковий строк, наданий для погашення заборгованості. Додатковий строк, наданий для погашення заборгованості, встановлюється виконавчим органом товариства чи статутом товариства, але не може перевищувати 30 днів [4]. Якщо учасник товариства не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку, виконавчий орган товариства має скликати загальні збори учасників, які можуть прийняти одне з таких рішень:

1) про виключення учасника товариства, який має заборгованість із внесення вкладу;

- 2) про зменшення статутного капіталу товариства на розмір неоплаченої частини частки учасника товариства;
- 3) про перерозподіл неоплаченої частки (частини частки) між іншими учасниками товариства без зміни розміру статутного капіталу товариства та сплату такої заборгованості відповідними учасниками;
- 4) про ліквідацію товариства.

Голоси, що припадають на частку учасника, який має заборгованість перед товариством, не враховуються при визначенні результатів голосування для прийняття рішення відповідно до частини другої статті 15 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Збільшення статутного капіталу товариства допускається лише після внесення всіма учасниками товариства своїх вкладів у повному обсязі. Збільшення статутного капіталу товариства, яке володіє часткою у власному статутному капіталі, не допускається. При збільшенні статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів номінальна вартість частки учасника товариства може бути збільшена на суму, що дорівнює або менша за вартість додаткового вкладу такого учасника.

Збільшення статутного капіталу товариства допускається лише після внесення всіма учасниками товариства своїх вкладів у повному обсязі. Збільшення статутного капіталу товариства, яке володіє часткою у власному статутному капіталі, не допускається. При збільшенні статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів номінальна вартість частки учасника товариства може бути збільшена на суму, що дорівнює або менша за вартість додаткового вкладу такого учасника.

Необхідно зазначити, що учасники товариства можуть збільшити статутний капітал товариства без додаткових вкладів за рахунок нерозподіленого прибутку товариства. У разі збільшення статутного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку товариства без залучення додаткових вкладів склад учасників товариства та співвідношення розмірів їхніх часток у статутному капіталі не змінюються (ст. 17 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [4]. Учасники товариства можуть збільшити статутний капітал товариства за рахунок додаткових вкладів учасників та/або третіх осіб за рішенням загальних зборів учасників. Кожний учасник має переважне право зробити додатковий вклад у межах суми збільшення статутного капіталу пропорційно до його частки у статутному капіталі. Треті особи та учасники товариства можуть зробити додаткові вклади після реалізації кожним учасником свого переважного права або відмови від реалізації такого права в межах різниці між сумою збільшення статутного капіталу та сумою внесених учасниками додаткових вкладів, лише якщо це передбачено рішенням загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів. У рішенні загальних зборів учасників товариства про залучення додаткових вкладів

визначаються загальна сума збільшення статутного капіталу товариства, коефіцієнт відношення суми збільшення до розміру частки кожного учасника у статутному капіталі та запланований розмір статутного капіталу. Додаткові вклади можуть вноситися у негрошовій формі. У такому разі рішенням загальних зборів учасників визначаються учасники товариства та/або треті особи, які вносять майно, та його грошова оцінка. Учасники товариства можуть вносити додаткові вклади протягом строку, встановленого рішенням загальних зборів учасників, але не більше ніж протягом одного року з дня прийняття рішення про залучення додаткових вкладів. Треті особи та учасники товариства можуть вносити додаткові вклади протягом шести місяців після спливу строку для внесення додаткових вкладів учасниками, які мають намір реалізувати своє переважне право, якщо рішенням загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів не встановлено менший строк. Статутом або одностайним рішенням загальних зборів учасників, в яких взяли участь всі учасники товариства, можуть встановлюватися інші строки для внесення додаткових вкладів, може встановлюватися можливість учасників вносити додаткові вклади без дотримання пропорцій їхніх часток у статутному капіталі або право лише певних учасників вносити додаткові вклади, а також може бути виключений етап внесення додаткових вкладів лише тими учасниками товариства, які мають переважне право. З учасником товариства та/або третьою особою може бути укладено договір про внесення додаткового вкладу, за яким такий учасник та/або третя особа зобов'язується зробити додатковий вклад у грошовій чи негрошовій формі, а товариство – збільшити розмір його частки у статутному капіталі чи прийняти до товариства з відповідною часткою у статутному капіталі. Протягом одного місяця з дати спливу строку для внесення додаткових вкладів, встановленого відповідно до цієї статті, загальні збори учасників товариства приймають рішення про: 1) затвердження результатів внесення додаткових вкладів учасниками товариства та/або третіми особами; 2) затвердження розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів; 3) затвердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства. Якщо додаткові вклади не внесені учасником товариства та/або третьою особою, з яким (якою) укладено договір про внесення додаткового вкладу, в повному обсязі та своєчасно, такий договір вважається розірваним, якщо рішенням загальних зборів учасників не затверджено розмір частки такого учасника та/або третьої особи виходячи з фактично внесеного ним додаткового вкладу.

Зменшення статутного капіталу товариства розкрито у ст. 19 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Товариство має право зменшити свій статутний капітал. У разі зменшення номінальної вартості

часток усіх учасників товариства співвідношення номінальної вартості їхніх часток повинно зберігатися незмінним. Після прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства його виконавчий орган протягом 10 днів має письмово повідомити кожного кредитора, вимоги якого до товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, про таке рішення. Кредитори протягом 30 днів після отримання повідомлення, зазначеного в частині третій цієї статті, можуть звернутися до товариства з письмовою вимогою про здійснення протягом 30 днів одного з таких заходів за вибором товариства:

- 1) забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договору забезпечення;
- 2) дострокове припинення або виконання зобов'язань перед кредитором;
- 3) укладення іншого договору з кредитором [4].

У разі невиконання товариством зазначеної вимоги у встановлений строк кредитори мають право вимагати в судовому порядку дострокового припинення або виконання зобов'язань товариством. Якщо кредитор не звернувся до товариства з письмовою вимогою у строк, передбачений частиною четвертою цієї статті, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо виконання зобов'язань перед ним.

Учасник товариства має переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі. Якщо кілька учасників товариства скористаються своїм переважним правом, вони придбавають частку (частину частки) пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі товариства. Учасник товариства, який має намір продати свою частку (частину частки) третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це інших учасників товариства та поінформувати про ціну та розмір частки, що відчужується, інші умови такого продажу. Якщо жоден з учасників товариства протягом 30 днів з дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку (частину частки) не повідомив письмово учасника, який продає частку (частину частки), про намір скористатися своїм переважним правом, вважається, що такий учасник товариства надав свою згоду на 31-й день з дати отримання повідомлення, і така частка (частина частки) може бути відчужена третій особі на умовах, які були повідомлені учасникам товариства. Якщо учасник товариства, який має намір продати свою частку (частину частки) третій особі, отримав від іншого учасника письмову заяву про намір скористатися своїм переважним правом, такі учасники зобов'язані протягом одного місяця укласти договір купівлі-продажу запропонованої до продажу частки (частини частки). У разі ухилення продавця від укладення договору купівлі-продажу покупець має право звернутися до суду із позовом про визнання договору купівлі-продажу частки (її частини) укладеним на запропонованих продавцем умовах. У разі ухилення покупця від

укладення договору купівлі-продажу продавець має право реалізувати свою частку третій особі на раніше повідомлених учасникам товариства умовах. Учасник товариства має право вимагати в судовому порядку переведення на себе прав і обов'язків покупця частки (частини частки), якщо переважне право такого учасника товариства є порушеним. Позовна давність за такими вимогами становить один рік. Статутом товариства може встановлюватися інший порядок реалізації переважного права учасників товариства, розподілу відчужуваної частки (частини частки) між іншими учасниками товариства, відмови від реалізації переважного права учасників товариства. Статутом може встановлюватися, що учасники товариства не мають переважного права. Статутом також може бути передбачений обов'язок учасника товариства, який має намір продати частку (частину частки) третій особі, провести спершу переговори щодо її продажу з іншими учасниками товариства. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Якщо продаж частки (частини частки) у статутному капіталі товариства здійснюється на аукціоні (публічних торгах) відповідно до закону, переважне право учасника товариства не застосовується. Переважне право учасника товариства не застосовується у разі, якщо це передбачено корпоративним договором, стороною якого є такий учасник (ст.20 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [4].

Учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам. Статутом товариства може бути встановлено, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників. Відповідне положення може бути внесене до статуту або виключене з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі лише в тій частині, в якій вона є оплаченою (ст.21 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Звернення стягнення на частку учасника товариства здійснюється на виконання виконавчого документа про стягнення з учасника грошових коштів або на підставі виконавчого документа про звернення стягнення на частку майнового поручителя, яка передана у заставу в забезпечення зобов'язання іншої особи. Виконавець повідомляє товариство про намір звернути стягнення на частку учасника товариства (боржника) та надсилає постанову про накладення арешту на частку. Товариство повинне протягом 30 днів з дня одержання такого повідомлення надати відомості, необхідні для розрахунку вартості частки боржника відповідно до частини четвертої ст. 22 ЗУ «Про

товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». З дня одержання повідомлення, передбаченого частиною другою цієї статті, товариство зобов'язане надавати виконавцю та боржнику доступ до документів фінансової звітності, інших документів, необхідних для визначення вартості частки боржника. Протягом 15 днів з дня закінчення строку, визначеного частиною другою цієї статті, виконавець здійснює розрахунок вартості частки боржника відповідно до частини восьмої статті 24 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» станом на день, що передував накладенню арешту на частку. Виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку відповідно до статті 20 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Покупець повинен сплатити вартість частки протягом 10 днів з дня укладення договору купівлі-продажу. Виконавець передає частку покупцю протягом 10 днів з дня надходження оплати. Якщо оплата, передбачена частиною шостою цієї статті, не буде здійснена у встановлений строк, договір купівлі-продажу вважається розірваним. Якщо товариство не виконає обов'язків відповідно до частини другої чи третьої цієї статті або учасники товариства не скористаються правом на придбання частки, або якщо договір купівлі-продажу вважатиметься розірваним відповідно до частини сьомої ст. 22 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», частка передається на реалізацію на аукціоні в загальному порядку. У разі смерті або припинення учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства. У разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника – фізичної особи чи припинення учасника – юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону, товариство може виключити учасника з товариства. Таке рішення приймається без врахування голосів учасника, який виключається. Якщо частка такого учасника у статутному капіталі товариства становить 50 відсотків або більше, товариство може приймати рішення, пов'язані з ліквідацією товариства, без врахування голосів цього учасника [4].

Питання виходу учасника з товариства передбачено ст. 24 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Учасник товариства, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, може вийти з товариства у будь-який час без згоди інших учасників. Учасник товариства, частка якого у статутному капіталі товариства становить 50 або більше відсотків, може вийти з товариства за згодою інших учасників.

Рішення щодо надання згоди на вихід учасника з товариства може бути прийнято протягом одного місяця з дня подання учасником заяви, якщо інший строк не передбачений статутом. Якщо для виходу учасника необхідна згода інших учасників товариства, він може вийти з товариства протягом одного місяця з дня надання такої згоди останнім учасником, якщо менший строк не визначений такою згодою. Учасник вважається таким, що вийшов з товариства, з дня державної реєстрації його виходу. Вихід учасника з товариства, внаслідок якого у товаристві не залишиться жодного учасника, забороняється. Не пізніше 30 днів з дня, коли товариство дізналося чи мало дізнатися про вихід учасника, воно зобов'язане повідомити такому колишньому учаснику вартість його частки, надати обґрунтований розрахунок та копії документів, необхідних для розрахунку. Вартість частки учасника визначається станом на день, що передував дню подання учасником відповідної заяви у порядку, передбаченому Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань". Товариство зобов'язане протягом одного року з дня, коли воно дізналося чи мало дізнатися про вихід учасника, виплатити такому колишньому учаснику вартість його частки. Статутом товариства, що діє на момент виходу учасника, може встановлюватися інший строк для здійснення такої виплати. Вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника. За погодженням учасника товариства, який вийшов, та товариства зобов'язання зі сплати грошових коштів може бути замінено зобов'язанням із передачі іншого майна. Товариство виплачує учаснику, який вийшов з товариства, вартість його частки або передає майно лише пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника. Товариство зобов'язане надавати учаснику, який вийшов з товариства, доступ до документів фінансової звітності, інших документів, необхідних для визначення вартості його частки. Статутом товариства можуть бути передбачені інші строк, порядок, розмір та спосіб проведення розрахунків з учасником, що виходить з товариства, а також порядок вибору суб'єкта оціночної діяльності. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.

Набуття товариством частки у власному статутному капіталі регулюється ст. 25 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Товариство має право придбавати частки у власному статутному капіталі без його зменшення на розмір такої частки лише за умови, що на день такого придбання товариство сформує резервний капітал у розмірі ціни придбання викупленої частки, який не може використовуватися для здійснення виплат на користь учасників такого товариства. Відплатний договір про набуття

товариством частки у власному статутному капіталі укладається лише за одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Частки, що належать товариству, не враховуються при визначенні результатів голосування на загальних зборах учасників при розподілі прибутку товариства, а також при розподілі майна товариства у разі його ліквідації. У разі придбання частки (частини частки) учасника самим товариством без зменшення статутного капіталу товариства воно зобов'язане здійснити відчуження такої частки відплатно не пізніше ніж через один рік з дня придбання частки (частини частки) [4].

Виплата дивідендів здійснюється за рахунок чистого прибутку товариства особам, які були учасниками товариства на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно до розміру їхніх часток. Товариство виплачує дивіденди грошовими коштами, якщо інше не встановлено одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Дивіденди можуть виплачуватися за будь-який період, що є кратним кварталу, якщо інше не передбачено статутом. Виплата дивідендів здійснюється у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття рішення про їх виплату, якщо інший строк не встановлений статутом товариства або рішенням загальних зборів учасників. Посадові особи товариства, винні у введенні в оману учасників товариства щодо його фінансового стану, зокрема шляхом подання (включення) недостовірної інформації до документів товариства, що призвело до здійснення неправомірних виплат, несуть разом з учасниками солідарну відповідальність за зобов'язанням щодо повернення виплат товариству. Товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів або виплачувати дивіденди, якщо:

1) товариство не здійснило розрахунки з учасниками товариства у зв'язку із припиненням їх участі у товаристві або з правонаступниками учасників товариства відповідно до цього Закону;

2) майна товариства недостатньо для задоволення вимог кредиторів за зобов'язаннями, строк виконання яких настав, або буде недостатньо внаслідок прийняття рішення про виплату дивідендів чи здійснення виплати.

Статутом товариства можуть додатково передбачатися інші умови, за яких загальні збори учасників не можуть приймати рішення про виплату дивідендів чи за яких дивіденди не можуть виплачуватися. Товариство не має права виплачувати дивіденди учаснику, який повністю або частково не вніс свій вклад. (ст.ст. 26, 27 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Отже, розкривши особливості статутного капіталу товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, необхідно визначити мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства.

Статутний та власний капітал акціонерного товариства. Згідно зі ст. 14 ЗУ «Про акціонерні товариства», мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Власний капітал (вартість чистих активів) товариства – різниця між сукупною вартістю активів товариства та вартістю його зобов'язань перед іншими особами. Порядок збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Статутом акціонерного товариства може бути передбачено створення спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями. Порядок формування та використання такого фонду встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [3].

Порядок збільшення та зменшення статутного капіталу акціонерного товариства передбачено ст.ст. 15, 16 ЗУ «Про акціонерні товариства». Статутний капітал товариства збільшується шляхом підвищення номінальної вартості акцій або розміщення додаткових акцій існуючої номінальної вартості у порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Акціонерне товариство має право збільшувати статутний капітал після реєстрації звітів про результати розміщення всіх попередніх випусків акцій. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства із залученням додаткових внесків здійснюється шляхом розміщення додаткових акцій. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства без залучення додаткових внесків здійснюється шляхом підвищення номінальної вартості акцій. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про збільшення статутного капіталу шляхом публічного розміщення акцій, якщо розмір власного капіталу є меншим ніж розмір його статутного капіталу. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства у разі наявності викуплених товариством акцій не допускається. Збільшення статутного капіталу товариства для покриття збитків не допускається, крім випадків, встановлених законом. Обов'язковою умовою збільшення статутного капіталу акціонерним товариством є відповідність розміру статутного капіталу після його збільшення вимогам, передбаченим частиною першою статті 14 цього Закону, на дату реєстрації змін до статуту товариства [3].

Статутний капітал акціонерного товариства зменшується в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, шляхом зменшення номінальної вартості акцій або шляхом анулювання раніше викуплених товариством акцій та зменшення їх загальної кількості, якщо це передбачено статутом товариства. Після прийняття рішення про зменшення

статутного капіталу акціонерного товариства виконавчий орган протягом 30 днів має письмово повідомити кожного кредитора, вимоги якого до акціонерного товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, про таке рішення. Кредитор, вимоги якого до акціонерного товариства не забезпечені договорами застави чи поруки, протягом 30 днів після надходження йому зазначеного в частині другій цієї статті повідомлення може звернутися до товариства з письмовою вимогою про здійснення протягом 45 днів одного з таких заходів на вибір товариства: забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договору застави чи поруки, дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором, якщо інше не передбачено договором між товариством та кредитором. У разі якщо кредитор не звернувся у строк, передбачений цією частиною, до товариства з письмовою вимогою, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо зобов'язань перед ним. Зменшення акціонерним товариством статутного капіталу нижче встановленого законом розміру має наслідком ліквідацію товариства.

Акціонерне товариство в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, має право анулювати викуплені ним акції та зменшити статутний капітал або підвищити номінальну вартість решти акцій, не змінюючи при цьому розмір статутного капіталу.

Акціонерне товариство має право здійснити консолідацію всіх розміщених ним акцій, внаслідок чого дві або більше акцій конвертуються в одну нову акцію того самого типу і класу. Обов'язковою умовою консолідації є обмін акцій старої номінальної вартості на цілу кількість акцій нової номінальної вартості для кожного з акціонерів. Акціонерне товариство має право здійснити дроблення всіх розміщених ним акцій, внаслідок чого одна акція конвертується у дві або більше акцій того самого типу і класу. Консолідація та дроблення акцій не повинні призводити до зміни розміру статутного капіталу акціонерного товариства. У разі консолідації або дроблення акцій до статуту акціонерного товариства вносяться відповідні зміни в частині номінальної вартості та кількості розміщених акцій. Порядок здійснення консолідації та дроблення акцій товариства встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (ст. 18 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

В акціонерному товаристві є можливим створити резервний капітал, який формується у розмірі не менше ніж 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік. Резервний капітал створюється для покриття збитків товариства, а також для виплати дивідендів

за привілейованими акціями. Законами можуть бути додатково передбачені також інші напрями використання резервного капіталу. (ст.19 ЗУ «Про акціонерні товариства»).

Акція товариства посвідчує корпоративні права акціонера щодо цього акціонерного товариства. Усі акції товариства є іменними. Акції товариств існують виключно в бездокументарній формі. Акціонерне товариство може здійснювати розміщення акцій двох типів – простих та привілейованих. Статутом товариства може передбачатися розміщення одного чи кількох класів привілейованих акцій, що надають їх власникам різні права. Товариство не може встановлювати обмеження щодо кількості акцій або кількості голосів за акціями, що належать одному акціонеру. Прості акції товариства не підлягають конвертації у привілейовані акції або інші цінні папери акціонерного товариства. Частина привілейованих акцій у розмірі статутного капіталу акціонерного товариства не може перевищувати 25 відсотків. Акціонерне товариство може здійснювати емісію акцій або інших цінних паперів, які можуть бути конвертовані в акції, тільки за рішенням загальних зборів. Товариство може здійснювати розміщення інших цінних паперів, крім акцій та інших цінних паперів, які можуть бути конвертовані в акції, за рішенням наглядової ради, якщо інше не передбачено його статутом. Рішення про розміщення цінних паперів на суму, що перевищує 25 відсотків вартості активів товариства, приймається загальними зборами акціонерів. Акціонерним товариствам дозволяється емісія акцій та облігацій для переведення зобов'язань товариства у цінні папери в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Акціонерне товариство не може придбавати власні акції, що розміщуються. Акціонерне товариство здійснює розміщення або продаж кожної акції, яку воно викупило, за ціною, не нижчою за її ринкову вартість, що затверджується наглядовою радою, крім випадків: розміщення акцій під час заснування товариства; розміщення акцій під час злиття, приєднання, поділу, виділу товариства. Акціонерне товариство не має права розміщувати акції за ціною, нижчою за їх номінальну вартість (ст. 21, 22 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

У разі розміщення акціонерним товариством цінних паперів їх оплата здійснюється грошовими коштами або за згодою між товариством та інвестором – майновими правами, немайновими правами, що мають грошову вартість, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є набувач, та векселів, за винятком державних облігацій, які обмінюються на акції Національної акціонерної компанії "Нафтогаз України" та акціонерного товариства "Укргідроенерго" у випадках, передбачених законом), іншим майном. Інвестор не може здійснювати оплату цінних паперів шляхом взяття на себе зобов'язань щодо виконання для товариства робіт або надання

послуг. Статутом акціонерного товариства можуть встановлюватися й інші обмеження щодо форм оплати цінних паперів. Товариство не може встановлювати обмеження або заборону на оплату цінних паперів грошовими коштами. До моменту затвердження результатів розміщення акцій органом емітента, уповноваженим приймати таке рішення, розміщені акції мають бути повністю оплачені. У разі якщо майно вноситься як плата за цінні папери, вартість такого майна повинна відповідати ринковій вартості цього майна, визначеній відповідно до статті 8 «Про акціонерні товариства». Грошова оцінка вимог до товариства, які виникли до розміщення цінних паперів і якими оплачуються цінні папери товариства, проводиться у порядку, встановленому абзацом першим цієї частини для оцінки майна. Під час розміщення цінних паперів право власності на них виникає у набувача в порядку та строки, що встановлені законодавством про депозитарну систему України. Акціонерне товариство не може надавати позику для придбання його цінних паперів або поруку за позиками, наданими третьою особою для придбання його акцій.

Особливості обігу цінних паперів акціонерних товариств. Акції акціонерного товариства можуть купуватися та продаватися на фондовій біржі. Публічне акціонерне товариство зобов'язане пройти процедуру допуску акцій до торгів на фондовій біржі та залишатися допущеним хоча б на одній фондовій біржі в Україні. Акціонерне товариство не має права приймати в заставу власні цінні папери. Правочини щодо акцій вчиняються в письмовій формі.

Отже, визначившись з порядком створення статутного капіталу в товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю та акціонерних товариствах, необхідно розкрити питання регулювання корпоративного управління, яке буде досліджено у розділі 5.

РОЗДІЛ 5. КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Загальна характеристика корпоративного управління.
2. Основні положення управління господарськими товариствами.
3. Моделі корпоративного управління.
4. Види конфліктів корпоративного управління і шляхи їх подолання.

1. Загальна характеристика корпоративного управління та його моделей

У вітчизняній практиці корпоративне управління часто називають управлінням корпоративними правами.

На сьогодні можна виділити ряд підходів до визначення сутності корпоративного управління:

правовий – система відносин між органами управління акціонерним товариством, його власниками та зацікавленими особами з питань функціонування компанії;

економічний – процес управління, спрямований на ефективне та раціональне використання ресурсів, отримання прибутку;

соціальний – управління компанією як суспільним інститутом, якому суспільство надає ресурси для того, щоб воно забезпечило задоволення потреб соціуму;

психологічний – управління, що породжує корпоративну культуру, тобто комплекс загальних традицій, установок, принципів поведінки.

Як галузь знань корпоративне управління – це наука про управління, що досліджує досвід та особливості управління господарськими товариствами.

З позиції компанії корпоративне управління розуміється як забезпечення виживання компанії та її безперервного розвитку, а з позиції акціонера – як політика та практична діяльність наглядової ради компанії, що сприяє захисту прав акціонерів – її власників.

У сфері великих інституційних інвестицій корпоративне управління сприяє тому, щоб вкладення не були пов'язані зі значними ризиками та забезпечували довгострокові гарантії збереження та збільшення вкладеного капіталу.

Характерними рисами ефективного корпоративного управління є:

- прозорість (розкриття) відповідної фінансової інформації та інформації про діяльність товариства, а також здійснення контролю за діяльністю правління;
- усебічний захист прав і прерогатив акціонерів;
- незалежність наглядової ради у визначенні стратегії товариства, затвердженні бізнес-планів і найважливіших господарських рішень, наймі членів правління, моніторингу його діяльності і звільненні членів правління у

разі потреби.

У наведених трактуваннях корпоративне управління розглядається або як система взаємодій між учасниками корпоративних відносин, або як специфічний процес управління, спрямований на одержання прибутку, або як сублімація цих двох підходів. На сьогодні сформовано дві основні концепції корпоративного управління.

Одна з них виходить з вузького трактування сутності корпоративного управління, яке пов'язане з установленням балансу інтересів різних груп зацікавлених осіб (акціонерів, у тому числі великих, власників привілейованих акцій, державних органів). У цьому разі під предметом корпоративного управління розуміється система відносин між органами управління і посадовими особами емітентів, власниками цінних паперів таких емітентів (акціонерами, власниками облігацій та інших цінних паперів), а також іншими зацікавленими особами, так або інакше залученими в управління емітентом як юридичною особою. У межах цієї концепції основними суб'єктами корпоративного управління виступають менеджмент компанії, найняті робітники, великі акціонери, міноритарні акціонери, що мають незначне число акцій, власники інших цінних паперів компанії, її кредитори, органи державної влади тощо.

Друга концепція пропонує ширший спектр чинників, що обумовлюють ефективність функціонування корпорацій: зовнішніх і внутрішніх, прямих і непрямих, економічних, соціальних, правових, організаційних. Крім того, вона враховує безліч юридичних положень, що регулюють відносини сучасних корпорацій. Виходячи з цього, предметом корпоративного управління виступає система управлінських відносин між господарюючими суб'єктами, що взаємодіють, щодо субординації і гармонізації їх інтересів, забезпечення синергії як їх спільної діяльності, так і їх відносин із зовнішніми контрагентами в досягненні поставлених цілей.

У світі переважаючого поширення набули дві управлінські системи корпоративного регулювання, які склалися історично й економічно в тих або інших країнах і характеризують основні підходи до проблем повноважень і відповідно ухвалення рішень і реалізації прав власності. Ці системи отримали назву інсайдерських та аутсайдерських. Аутсайдерські системи характеризуються широкою акціонерною власністю, яка є досить поширеною, і тому вплив на прийняття рішень більшою мірою залежить від менеджерів, уживання різних форм перехоплювання контролю за корпорацією. Аутсайдери – це лише акціонери підприємства.

Аутсайдерами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, і держава.

Інсайдерські системи управління існують у випадку, коли власність сконцентрована в руках декількох осіб, які володіють великими частинами

корпоративного майна. У цьому разі значна частина функцій управління здійснюється ними (юридичними або фізичними особами) і менеджмент здійснюється під їх прямим впливом. Характерним є те, що інсайдери є одночасно акціонерами і менеджерами таких корпорацій. Вважається, що в країнах континентальної Європи і в Японії більш поширена інсайдерська система корпоративного управління, а в США і Великобританії – аутсайдерська. Такий поділ ґрунтується на рівнях концентрації корпоративної власності і вживанні дворівневих або однорівневих систем управління.

Проте наявність різних систем корпоративного управління не знімає існування однакових проблем: забезпечення інтересів дрібних інвесторів, суперечності між коротко– та довгостроковими інтересами інвесторів, між виконавчими та невиконавчими директорами, між різними групами інвесторів, у тому числі державними та іноземними.

В Україні сформувалась змішана, але з відчутними аутсайдерськими рисами система корпоративного управління. Аутсайдерський характер системи корпоративного управління в Україні пов'язаний із величезною кількістю дрібних власників корпоративних цінних паперів, які намагаються реалізувати свої права. Для України надзвичайно актуальним є створення своєї корпоративної системи регулювання, яка має не копіювати повністю системи інших країн, а відображати соціально-економічні особливості розвитку нашого суспільства [21, с. 102].

2. Основні положення управління господарськими товариствами

Органами товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган. Загальні збори є вищим органом товариства. Кожен учасник товариства має право бути присутнім на загальних зборах учасників, брати участь в обговоренні питань порядку денного і голосувати з питань порядку денного загальних зборів учасників. Кожен учасник товариства на загальних зборах учасників має кількість голосів, пропорційну до розміру його частки у статутному капіталі товариства, якщо інше не передбачено статутом. Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності товариства. До компетенції загальних зборів учасників належать:

- 1) визначення основних напрямів діяльності товариства;
- 2) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту;
- 3) зміна розміру статутного капіталу товариства;
- 4) затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника;
- 5) перерозподіл часток між учасниками товариства у випадках,

передбачених Законом;

6) обрання та припинення повноважень наглядової ради товариства або окремих членів наглядової ради, встановлення розміру винагороди членам наглядової ради товариства;

7) обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу (всіх чи окремо одного або декількох з них), встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства;

8) визначення форм контролю та нагляду за діяльністю виконавчого органу товариства;

9) створення інших органів товариства, визначення порядку їх діяльності;

10) прийняття рішення про придбання товариством частки (частини частки) учасника;

11) затвердження результатів діяльності товариства за рік або інший період;

12) розподіл чистого прибутку товариства, прийняття рішення про виплату дивідендів;

13) прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання, ліквідацію та перетворення товариства, обрання комісії з припинення (ліквідаційної комісії), затвердження порядку припинення товариства, порядку розподілу між учасниками товариства у разі його ліквідації майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу товариства;

14) прийняття інших рішень, віднесених ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» до компетенції загальних зборів учасників.

До виключної компетенції загальних зборів учасників статутом товариства також може бути віднесено вирішення інших питань. (ст. 30 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [4].

Загальні збори учасників скликаються у випадках, передбачених цим Законом або статутом товариства, а також: 1) з ініціативи виконавчого органу товариства; 2) на вимогу наглядової ради товариства; 3) на вимогу учасника або учасників товариства, які на день подання вимоги в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства. Річні загальні збори учасників скликаються протягом шести місяців наступного за звітним року, якщо інше не встановлено Законом. До порядку денного річних загальних зборів учасників обов'язково вносяться питання про розподіл чистого прибутку товариства, про виплату дивідендів та їх розмір. Якщо вартість чистих активів товариства знизилася більш як на 50 відсотків порівняно з цим показником станом на кінець попереднього року, виконавчий орган товариства скликає загальні збори учасників, які мають відбутися протягом 60 днів з дня такого

зниження. До порядку денного таких загальних зборів учасників включаються питання про заходи, які мають бути вжиті для покращання фінансового стану товариства, про зменшення статутного капіталу товариства або про ліквідацію товариства. Вимога про скликання загальних зборів учасників подається виконавчому органу товариства в письмовій формі із зазначенням запропонованого порядку денного. У разі скликання загальних зборів учасників з ініціативи учасників товариства така вимога повинна містити інформацію про розмір часток у статутному капіталі товариства, що належать таким учасникам. Виконавчий орган товариства повідомляє про відмову в скликанні загальних зборів учасникам, які вимагали скликання таких зборів, письмово із зазначенням причин відмови протягом п'яти днів з дати отримання вимоги від таких учасників товариства. Разом з питаннями, запропонованими для включення до порядку денного загальних зборів учасників особою, яка вимагає скликання таких зборів, виконавчий орган товариства з власної ініціативи може включити до нього додаткові питання. Виконавчий орган товариства зобов'язаний вчинити всі необхідні дії для скликання загальних зборів учасників у строк не пізніше 20 днів з дня отримання вимоги про проведення таких зборів.

Порядок скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Загальні збори учасників скликаються виконавчим органом товариства. Статутом товариства може бути визначений інший орган, уповноважений на скликання загальних зборів учасників. Виконавчий орган товариства скликає загальні збори учасників шляхом надсилання повідомлення про це кожному учаснику товариства. Виконавчий орган товариства зобов'язаний повідомити учасників товариства не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників, якщо інший строк не встановлений статутом товариства. Виконавчий орган товариства приймає рішення про включення запропонованих питань до порядку денного загальних зборів учасників. Пропозиції учасника або учасників товариства, які в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства, підлягають обов'язковому включенню до порядку денного загальних зборів учасників. У такому разі таке питання вважається автоматично включеним до порядку денного загальних зборів учасників. Після надсилання повідомлення, передбаченого частиною третьою цієї статті, забороняється внесення змін до порядку денного загальних зборів учасників, крім включення нових питань відповідно до частини сьомої цієї статті.

Ст. 33 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачає **порядок проведення загальних зборів**. Учасники товариства беруть участь у загальних зборах учасників особисто або через своїх представників [4]. На загальних зборах ведеться протокол, у якому фіксуються перебіг загальних зборів учасників та прийняті рішення. Протокол

підписує голова загальних зборів учасників або інша уповноважена зборами особа. Кожен учасник товариства, який взяв участь у загальних зборах учасників, може підписати протокол. Проводяться за місцезнаходженням товариства, якщо інше не встановлено статутом товариства. Проведення загальних зборів за межами території України допускається лише за одностайної письмової згоди всіх учасників товариства. Прийняття рішень на загальних зборах регулюється ст. 34 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Рішення загальних зборів учасників приймаються відкритим голосуванням, якщо інше не передбачено статутом товариства. Також рішення загальних зборів може прийматися шляхом опитування. Шляхом опитування не можуть прийматися рішення про:

- 1) обрання та припинення повноважень членів наглядової ради та виконавчого органу;
- 2) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту;
- 3) злиття, приєднання, поділ, виділ або перетворення товариства, затвердження статутів правонаступників;
- 4) ліквідацію товариства;
- 5) визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників товариства у випадках, передбачених цим Законом;
- 6) виключення учасника з товариства.

Особливості проведення загальних зборів учасників товариством, що має одного учасника, передбачені ст. 37 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». У товаристві, що має одного учасника, рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників, приймаються таким учасником товариства одноособово та оформлюються письмовим рішенням такого учасника [4].

Статутом може бути створена наглядова рада, яка контролює та регулює діяльність виконавчого органу товариства. Зокрема до компетенції наглядової ради може бути віднесено обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу товариства (всіх чи окремо одного або декількох з них), зупинення та припинення їхніх повноважень, встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства.

Виконавчий орган товариства здійснює управління поточною діяльністю товариства. До компетенції виконавчого органу товариства належить вирішення всіх питань, пов'язаних з управлінням поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів учасників та наглядової ради товариства (у разі утворення). Виконавчий орган товариства підзвітний загальним зборам учасників і наглядовій раді

товариства (у разі утворення) та організовує виконання їхніх рішень.

Товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю зобов'язано зберігати такі документи:

- 1) протокол зборів засновників товариства (рішення одноосібного засновника);
- 2) статут товариства та зміни до статуту;
- 3) протоколи загальних зборів учасників;
- 4) документи товариства, що регулюють діяльність органів товариства, та зміни до них;
- 5) положення про філії (представництва) товариства у разі їх створення (відкриття);
- 6) протоколи засідань наглядової ради товариства та колегіального виконавчого органу товариства, накази і розпорядження виконавчого органу товариства;
- 7) аудиторські висновки та результати надання інших аудиторських послуг;
- 8) річну фінансову звітність;
- 9) документи звітності, що подаються відповідним державним органам;
- 10) документи, пов'язані з випуском емісійних цінних паперів;
- 11) інші документи, передбачені законодавством, статутом товариства, рішеннями загальних зборів учасників, наглядової ради та виконавчого органу товариства;
- 12) документи, що підтверджують права товариства на майно;
- 13) документи бухгалтерського обліку [4].

Отже, визначившись з органами управління товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, необхідно розкрити питання органів управління акціонерного товариства.

Вищим органом управління акціонерного товариства є загальні збори. Порядок регулювання, компетенція передбачені ст.ст. 32, 33 ЗУ «Про акціонерні товариства». Статутом приватного акціонерного товариства (крім товариств, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій належать державі, а також акціонерних товариств, 50 і більше відсотків акцій яких перебувають у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків) може передбачатися, що загальні збори можуть вирішувати будь-які питання, у тому числі ті, що належать до виключної компетенції наглядової ради. Якщо кількість акціонерів приватного акціонерного товариства перевищує 100, рішення про включення до статуту такого приватного акціонерного товариства відповідного положення має бути прийнято більш як 95 відсотками голосів акціонерів від їх загальної кількості. Наглядова рада має право включити до порядку денного загальних зборів будь-яке питання, що віднесено до її виключної компетенції

законом або статутом, для його вирішення загальними зборами [3].

До виключної компетенції загальних зборів належить: 1) визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства; 2) внесення змін до статуту товариства; 3) прийняття рішення про анулювання викуплених акцій; 4) прийняття рішення про зміну типу товариства; 5) прийняття рішення про розміщення акцій; 5-1) прийняття рішення про розміщення цінних паперів, які можуть бути конвертовані в акції; 6) прийняття рішення про збільшення статутного капіталу товариства; 7) прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства; 8) прийняття рішення про дроблення або консолідацію акцій; 9) затвердження положень про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію (ревізора) товариства, а також внесення змін до них; 9-1) затвердження положення про винагороду членів наглядової ради акціонерного товариства, вимоги до якого встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, крім вимог до положення про винагороду членів наглядової ради акціонерного товариства – банку, які встановлюються Національним банком України; 9-2) затвердження звіту про винагороду членів наглядової ради акціонерного товариства, вимоги до якого встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, крім вимог до звіту про винагороду членів наглядової ради акціонерного товариства – банку, які встановлюються Національним банком України; 11) затвердження річного звіту товариства; 11-1) розгляд звіту наглядової ради та затвердження заходів за результатами його розгляду; 11-2) розгляд звіту виконавчого органу та затвердження заходів за результатами його розгляду, крім випадку віднесення статутом товариства питання про призначення та звільнення голови та членів виконавчого органу до виключної компетенції наглядової ради; 11-3) розгляд висновків зовнішнього аудиту та затвердження заходів за результатами його розгляду; 12) розподіл прибутку і збитків товариства з урахуванням вимог, передбачених законом; 13) прийняття рішення про викуп товариством розміщених ним акцій, крім випадків обов'язкового викупу акцій, визначених статтею 68 цього Закону; 14) прийняття рішення про невикористання переважного права акціонерами на придбання акцій додаткової емісії у процесі їх розміщення; 15) затвердження розміру річних дивідендів з урахуванням вимог, передбачених законом; 16) прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів; 17) обрання членів наглядової ради, затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладатимуться з ними, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання договорів (контрактів) з членами наглядової ради; 18) прийняття рішення про припинення повноважень членів наглядової ради, за винятком випадків, встановлених цим Законом; 19) обрання членів ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень; 20) затвердження звіту та висновків ревізійної комісії (ревізора);

21) обрання членів лічильної комісії, прийняття рішення про припинення їх повноважень; 22) прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину або про попереднє надання згоди на вчинення такого правочину у випадках, передбачених ст. 70 цього Закону, та про вчинення правочинів із заінтересованістю у випадках, передбачених ст. 71 цього Закону; 23) прийняття рішення про виділ та припинення товариства, крім випадку, передбаченого ч. 4 ст. 84 цього Закону, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу; 24) прийняття рішення за наслідками розгляду звіту наглядової ради, звіту виконавчого органу, звіту ревізійної комісії (ревізора); 25) затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства; 26) обрання комісії з припинення акціонерного товариства; 27) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів згідно із статутом товариства. Повноваження з вирішення питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані іншим органам товариства (ст. 33 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

У загальних зборах акціонерного товариства можуть брати участь особи, включені до переліку акціонерів, які мають право на таку участь, або їх представники. На загальних зборах за запрошенням особи, яка скликає загальні збори, також можуть бути присутні представник незалежного аудитора (аудиторської фірми) товариства та посадові особи товариства незалежно від володіння ними акціями цього товариства, представник органу, який відповідно до статуту представляє права та інтереси трудового колективу. Повідомлення про проведення загальних зборів акціонерного товариства та проект порядку денного надсилається кожному акціонеру, зазначеному в переліку акціонерів, складеному в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України, на дату, визначену наглядовою радою, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених ч. 6 ст. 47 ЗУ «Про акціонерні товариства», – акціонерами, які цього вимагають. Встановлена дата не може передувати дню прийняття рішення про проведення загальних зборів і не може бути встановленою раніше ніж за 60 днів до дати проведення загальних зборів. Від дати надіслання повідомлення про проведення загальних зборів до дати проведення загальних зборів акціонерне товариство повинно надати акціонерам можливість ознайомитися з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного, за місцезнаходженням товариства у робочі дні, робочий час та в доступному місці, а в день проведення загальних зборів – також у місці їх проведення. У повідомленні про проведення загальних зборів вказуються конкретно визначене місце для

ознайомлення (номер кімнати, офісу тощо) та посадова особа товариства, відповідальна за порядок ознайомлення акціонерів з документами. Порядок проведення загальних зборів встановлюється ЗУ «Про акціонерні товариства», статутом товариства та рішенням загальних зборів.

Кворум загальних зборів. Наявність кворуму загальних зборів визначається реєстраційною комісією на момент закінчення реєстрації акціонерів для участі у загальних зборах акціонерного товариства. Загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками більш як 50 відсотків голосуючих акцій.

Порядок прийняття рішень загальними зборами акціонерного товариства. Одна голосуюча акція надає акціонеру один голос для вирішення кожного з питань, винесених на голосування на загальних зборах акціонерного товариства, крім проведення кумулятивного голосування. Право голосу на загальних зборах акціонерного товариства мають акціонери – власники простих акцій товариства, а у випадках, передбачених ст. 26 ЗУ «Про акціонерні товариства», – також акціонери – власники привілейованих акцій товариства, які володіють акціями на дату складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах. Акціонер не може бути позбавлений права голосу, крім випадків, встановлених законом. Рішення загальних зборів акціонерного товариства з питання, винесеного на голосування, приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій, крім випадків, встановлених цим Законом. Статутом приватного товариства може встановлюватися більша кількість голосів акціонерів, необхідних для прийняття рішень з питань порядку денного, крім питань:

- про дострокове припинення повноважень посадових осіб органів товариства;
- про звернення з позовом до посадових осіб органів товариства стосовно відшкодування збитків, завданих товариству;
- про звернення з позовом у разі недотримання вимог цього Закону при вчиненні значного правочину [3].

Обрання членів органу товариства здійснюється в порядку кумулятивного голосування у випадках, встановлених цим Законом та/або статутом акціонерного товариства. При обранні членів органу акціонерного товариства кумулятивним голосуванням голосування проводиться щодо всіх кандидатів одночасно. Обраними вважаються ті кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів акціонерів порівняно з іншими кандидатами. Члени органу товариства вважаються обраними, а орган товариства вважається сформованим виключно за умови обрання повного кількісного складу органу товариства

шляхом кумулятивного голосування. Голосування на загальних зборах акціонерного товариства з питань порядку денного проводиться виключно з використанням бюлетенів для голосування, крім: голосування з питань, передбачених ч. 10 ст. 42 цього Закону, а саме: загальні збори не можуть приймати рішення з питань, не включених до порядку денного, крім питань зміни черговості розгляду питань порядку денного та оголошення перерви у ході загальних зборів до наступного дня; загальних зборів акціонерів шляхом заочного голосування (опитування).

Лічильна комісія слугує для підрахунку голосів на загальних зборах, роз'яснення щодо порядку голосування, підрахунку голосів та інших питань, пов'язаних із забезпеченням проведення голосування на загальних зборах, яка обирається загальними зборами акціонерів (установчими зборами). Повноваження лічильної комісії за договором можуть передаватися депозитарній установі, яка надає акціонерному товариству додаткові послуги, зокрема щодо виконання функцій лічильної комісії (ст. 44 ЗУ «Про акціонерні товариства»). За підсумками кожного голосування складається протокол, що підписується всіма членами лічильної комісії акціонерного товариства, які брали участь у підрахунку голосів. У разі передавання повноважень лічильної комісії депозитарній установі, з якою укладений договір про надання послуг, зокрема щодо виконання функцій лічильної комісії, протокол про підсумки голосування підписує представник цієї депозитарної установи.

У протоколі про підсумки голосування (крім кумулятивного голосування) зазначаються:

- 1) дата проведення голосування;
- 2) питання, винесене на голосування;
- 3) рішення і кількість голосів «за», «проти» і «утримався» щодо кожного проекту рішення з кожного питання порядку денного, винесеного на голосування;
- 4) кількість голосів акціонерів, які не брали участі у голосуванні;
- 5) кількість голосів акціонерів за бюлетенями, визнаними недійсними.

У протоколі про підсумки кумулятивного голосування зазначаються:

- 1) дата проведення голосування;
- 2) кількість голосів, отриманих кожним кандидатом у члени органу акціонерного товариства;
- 3) кількість голосів акціонерів, які не брали участі у голосуванні;
- 4) кількість голосів акціонерів за бюлетенями, визнаними недійсними.

Рішення загальних зборів акціонерного товариства вважається прийнятим з моменту складення протоколу про підсумки голосування.

Підсумки голосування оголошуються на загальних зборах, під час яких проводилося голосування. Після закриття загальних зборів підсумки

голосування довідаються до відома акціонерів протягом 10 робочих днів у спосіб, визначений статутом акціонерного товариства.

Протокол загальних зборів акціонерного товариства складається протягом 10 днів з моменту закриття загальних зборів та підписується головою та секретарем загальних зборів. Протокол загальних зборів, підписаний головою та секретарем загальних зборів, підшивається, скріплюється підписом голови виконавчого органу товариства (у разі колегіального виконавчого органу) або одноособового виконавчого органу.

У разі, якщо рішення загальних зборів або порядок прийняття такого рішення порушують вимоги цього Закону, інших актів законодавства, статуту чи положення про загальні збори акціонерного товариства, акціонер, права та охоронювані законом інтереси якого порушені таким рішенням, може оскаржити це рішення до суду протягом трьох місяців з дати його прийняття. Суд має право з урахуванням усіх обставин справи залишити в силі оскаржуване рішення, якщо допущені порушення не порушують законні права акціонера, який оскаржує рішення. Дане положення зазначено у ст. 50 ЗУ «Про акціонерні товариства» [3].

Наглядова рада акціонерного товариства є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, здійснює управління акціонерним товариством, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу. У публічних акціонерних товариствах та банках створення наглядової ради є обов'язковим. У приватних акціонерних товариствах з кількістю акціонерів 10 і більше осіб створення наглядової ради є обов'язковим. У разі якщо в приватному акціонерному товаристві кількість акціонерів становить 10 і більше осіб і всі акціонери є афілійованими один до одного, створення наглядової ради є необов'язковим.

У приватному акціонерному товаристві у разі відсутності наглядової ради її повноваження здійснюються загальними зборами. У такому разі повноваження наглядової ради з підготовки та проведення загальних зборів здійснюються виконавчим органом, якщо інше не встановлено статутом акціонерного товариства. Компетенція наглядової ради зазначена у ст. 52 ЗУ «Про акціонерні товариства». Члени наглядової ради акціонерного товариства обираються акціонерами під час проведення загальних зборів товариства на строк не більший ніж три роки. Статутом приватного акціонерного товариства може бути передбачено інший строк повноважень наглядової ради, але такий строк не може перевищувати три роки.

Необхідно зазначити, що в акціонерному товаристві може бути незалежний член наглядової ради (незалежний директор) – член наглядової ради, на якого відсутній будь-який вплив з боку інших осіб у процесі прийняття

рішень під час виконання обов'язків незалежного директора. Зокрема не може вважатися незалежним директором особа, якщо вона:

1) входила протягом попередніх п'яти років до складу органів управління цього товариства та/або афілійованих з ним юридичних осіб;

2) одержує та/або одержувала протягом попередніх трьох років від цього товариства та/або афілійованих з ним юридичних осіб додаткову винагороду в розмірі, що перевищує 5 відсотків сукупного річного доходу такої особи за кожний з таких років;

3) володіє (прямо або опосередковано) 5 і більше відсотками статутного капіталу юридичної особи чи є посадовою особою або особою, яка здійснює управлінські функції в такій юридичній особі, а також є фізичною особою – підприємцем, яка протягом минулого року мала істотні ділові відносини з товариством та/або афілійованими з ним юридичними особами;

4) є та/або була протягом попередніх трьох років незалежним аудитором цього товариства та/або афілійованих з ним юридичних осіб;

5) є та/або була протягом попередніх трьох років працівником аудиторської фірми, яка протягом попередніх трьох років надавала аудиторські послуги цьому товариству та/або афілійованим з ним юридичним особам;

6) є та/або була протягом попередніх трьох років працівником цього товариства та/або афілійованих з ним юридичних осіб;

7) є акціонером – власником контрольного пакета акцій та/або є представником акціонера – власника контрольного пакета акцій цього товариства в будь-яких цивільних відносинах;

8) була сукупно більш як 12 років членом наглядової ради цього товариства;

9) є близькою особою осіб, зазначених у пунктах 1–8 цієї частини;

10) не відповідає додатковим критеріям, встановленим статутом або іншими внутрішніми документами товариства.

Згідно зі ст. 58 ЗУ «Про акціонерні товариства» виконавчий орган акціонерного товариства здійснює управління поточною діяльністю товариства [3]. До компетенції виконавчого органу належить вирішення всіх питань, пов'язаних з керівництвом поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів та наглядової ради. Виконавчий орган акціонерного товариства підзвітний загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень. Виконавчий орган діє від імені акціонерного товариства у межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом.

Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор). Членом виконавчого органу акціонерного товариства може бути будь-яка

фізична особа, яка має повну цивільну дієздатність і не є членом наглядової ради чи ревізійної комісії цього товариства. Права та обов'язки членів виконавчого органу акціонерного товариства визначаються цим Законом, іншими актами законодавства, статутом товариства та/або положенням про виконавчий орган товариства, а також контрактом, що укладається з кожним членом виконавчого органу. Від імені товариства контракт підписує голова наглядової ради чи особа, уповноважена на таке підписання наглядовою радою. Виконавчий орган на вимогу органів та посадових осіб товариства зобов'язаний надати можливість ознайомитися з інформацією про діяльність товариства в межах, встановлених законом, статутом та внутрішніми положеннями товариства. Особи, які при цьому отримали доступ до інформації з обмеженим доступом, несуть відповідальність за її неправомірне використання.

Кількісний склад виконавчого органу акціонерного товариства, порядок призначення його членів визначаються статутом товариства. Порядок скликання та проведення засідань колегіального виконавчого органу встановлюється статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства. Кожний член колегіального виконавчого органу має право вимагати проведення засідання колегіального виконавчого органу та вносити питання до порядку денного засідання. Члени наглядової ради, а також представник профспілкового або іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу, мають право бути присутніми на засіданнях колегіального виконавчого органу. Статутом може бути надано право іншим особам бути присутніми на засіданні колегіального виконавчого органу.

На засіданні колегіального виконавчого органу ведеться протокол. Протокол засідання колегіального виконавчого органу підписується головуючим та надається за вимогою для ознайомлення члену колегіального виконавчого органу, члену наглядової ради або представнику профспілкового чи іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу. Статутом акціонерного товариства може бути надано право іншим особам отримувати протокол засідання колегіального виконавчого органу для ознайомлення.

Голова колегіального виконавчого органу обирається наглядовою радою товариства, якщо інше не передбачено статутом товариства, в порядку, передбаченому статутом акціонерного товариства. Голова колегіального виконавчого органу організовує роботу колегіального виконавчого органу, скликає засідання, забезпечує ведення протоколів засідань. Голова колегіального виконавчого органу має право без довіреності діяти від імені товариства відповідно до рішень колегіального виконавчого органу, в тому числі представляти інтереси товариства, вчиняти правочини від імені

товариства, видавати накази та давати розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками товариства. Інший член колегіального виконавчого органу в порядку, визначеному законодавством України, також може бути наділений цими повноваженнями, якщо це передбачено статутом товариства. У разі неможливості виконання головою колегіального виконавчого органу своїх повноважень за рішенням цього органу його повноваження здійснює один із членів колегіального виконавчого органу, якщо інше не передбачено статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства. Інші особи можуть діяти від імені товариства у порядку представництва, передбаченому Цивільним кодексом України. (ст. 59 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

Повноваження голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) припиняються за рішенням наглядової ради з одночасним прийняттям рішення про призначення голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) або особи, яка тимчасово здійснюватиме його повноваження, якщо статутом акціонерного товариства це питання не віднесено до компетенції загальних зборів. Повноваження члена виконавчого органу припиняються за рішенням наглядової ради, якщо статутом товариства це питання не віднесено до компетенції загальних зборів. Підстави припинення повноважень голови та/або члена виконавчого органу встановлюються законом, статутом товариства, а також контрактом, укладеним з головою та/або членом виконавчого органу.

Вимоги до посадових осіб органів акціонерного товариства. Посадовими особами органів акціонерного товариства не можуть бути народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, нотаріуси, посадові особи органів прокуратури, суду, служби безпеки, Національної поліції, державні службовці, крім випадків, коли вони виконують функції з управління корпоративними правами держави та представляють інтереси держави або територіальної громади в наглядовій раді або ревізійній комісії товариства. Особи, яким суд заборонив займатися певним видом діяльності, не можуть бути посадовими особами органів товариства, що провадить цей вид діяльності. Особи, які мають непогашену судимість за злочини проти власності, службові чи господарські злочини, не можуть бути посадовими особами органів товариства. Посадові особи органів акціонерного товариства не мають права розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства, крім випадків, передбачених законом. Посадові особи органів товариства на вимогу ревізійної комісії (ревізора) або аудитора (аудиторської фірми) зобов'язані надати

документи про фінансово-господарську діяльність товариства. Посадовим особам органів акціонерного товариства виплачується винагорода лише на умовах, передбачених цивільно-правовими або трудовими договорами (контрактами), укладеними з ними.

Ревізійна комісія. Для проведення перевірки фінансово-господарської діяльності приватного акціонерного товариства загальні збори можуть обирати ревізійну комісію (ревізора). У приватних акціонерних товариствах з кількістю акціонерів, що не перевищує 100 осіб, може запроваджуватися посада ревізора або обиратися ревізійна комісія, а в товариствах з кількістю акціонерів більше 100 осіб може обиратися лише ревізійна комісія. Ревізійна комісія (ревізор) може обиратися для проведення спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності товариства або на визначений період. Строк повноважень членів ревізійної комісії (ревізора) встановлюється на період до дати проведення чергових річних загальних зборів, якщо статутом товариства або положенням про ревізійну комісію, або рішенням загальних зборів акціонерного товариства не передбачено інший строк повноважень, але не більше ніж на п'ять років.

Членами ревізійної комісії не можуть бути:

- 1) член наглядової ради;
- 2) член виконавчого органу;
- 3) корпоративний секретар;
- 4) особа, яка не має повної цивільної дієздатності;
- 5) члени інших органів товариства.

Члени ревізійної комісії (ревізор) не можуть входити до складу лічильної комісії товариства.

Ревізійна комісія (ревізор) проводить перевірку фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року, якщо інше не передбачено статутом товариства. Виконавчий орган забезпечує членам ревізійної комісії (ревізору) доступ до інформації в межах, передбачених статутом або положенням про ревізійну комісію. За підсумками перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року ревізійна комісія (ревізор) готує висновок, в якому міститься інформація про: підтвердження достовірності та повноти даних фінансової звітності за відповідний період; факти порушення законодавства під час провадження фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання звітності (ст. 74 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

Річна фінансова звітність публічного акціонерного товариства підлягає обов'язковій перевірці незалежним аудитором (аудиторською фірмою). Незалежним аудитором (аудиторською фірмою) не може бути:

- 1) афілійована особа товариства;

- 2) афілійована особа посадової особи товариства;
- 3) особа, яка надає консультаційні послуги товариству.

Аудиторська перевірка діяльності акціонерного товариства також має бути проведена на вимогу акціонера (акціонерів), який (які) є власником (власниками) більше 10 відсотків голосуючих акцій товариства. У такому разі акціонер (акціонери) самостійно укладає (укладають) з визначеним ним (ними) аудитором (аудиторською фірмою) договір про проведення аудиторської перевірки фінансово-господарської діяльності товариства, в якому зазначається обсяг перевірки. Витрати, пов'язані з проведенням перевірки, покладаються на акціонера (акціонерів), на вимогу якого проводилася перевірка. Загальні збори акціонерів можуть ухвалити рішення про відшкодування витрат акціонера (акціонерів) на таку перевірку.

Також в акціонерному товаристві може бути проведена спеціальна перевірка. Вона проводиться ревізійною комісією (ревізором), а в разі її відсутності – аудитором (аудиторською фірмою). Така перевірка проводиться з ініціативи ревізійної комісії (ревізора), за рішенням загальних зборів, наглядової ради, виконавчого органу або на вимогу акціонерів (акціонера), які (який) на момент подання вимоги сукупно є власниками (власником) більше 10 відсотків голосуючих акцій товариства. Незалежно від наявності ревізійної комісії (ревізора) у товаристві спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства може проводитися аудитором (аудиторською фірмою) на вимогу та за рахунок акціонерів (акціонера), які (який) на момент подання вимоги сукупно є власниками (власником) більше 10 відсотків голосуючих акцій товариства.

Зберігання документів акціонерного товариства. Акціонерне товариство зобов'язане зберігати:

- 1) статут товариства, зміни до статуту, засновницький (установчий) договір;
- 2) положення про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію, інші внутрішні положення товариства, що регулюють діяльність органів товариства, та зміни до них;
- 3) положення про кожну філію та кожне представництво товариства;
- 4) документи, що підтверджують права товариства на майно;
- 5) принципи (кодекс) корпоративного управління товариства;
- 6) протоколи загальних зборів;
- 7) матеріали, з якими акціонери мають (мали) можливість ознайомитися під час підготовки до загальних зборів;
- 8) протоколи засідань наглядової ради та колегіального виконавчого органу, накази і розпорядження голови колегіального та одноосібного виконавчого органу;

- 9) протоколи засідань ревізійної комісії, рішення ревізора товариства;
- 10) висновки ревізійної комісії (ревізора) та аудитора (аудиторської фірми) товариства;
- 11) річну фінансову звітність;
- 12) документи бухгалтерського обліку;
- 13) документи звітності, що подаються відповідним державним органам;
- 14) проспект цінних паперів або рішення про емісію цінних паперів, а також свідоцтво про реєстрацію випуску акцій та інших цінних паперів товариства;
- 15) перелік афілійованих осіб товариства із зазначенням кількості, типу та/або класу належних їм акцій;
- 16) особливу інформацію про товариство згідно з вимогами законодавства;
- 17) звіти наглядової ради (у разі її створення);
- 18) звіти виконавчого органу;
- 19) звіти ревізійної комісії (ревізора) (у разі її створення);
- 20) положення про винагороду членів наглядової ради та виконавчого органу публічного акціонерного товариства;
- 21) звіти про винагороду членів наглядової ради та виконавчого органу публічного акціонерного товариства;
- 22) документи, на підставі яких визначена ринкова вартість відповідно до ст. 8 цього Закону;
- 23) інші документи, передбачені законодавством, статутом товариства, його внутрішніми положеннями, рішеннями загальних зборів, наглядової ради, виконавчого органу.

Відповідальність за зберігання документів товариства покладається на голову колегіального виконавчого органу (особу, що здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) та на головного бухгалтера – щодо документів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. (ст. 77 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

Отже, вищим органом у товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю та акціонерних товариствах є загальні збори.

3. Моделі корпоративного управління

§ 1. Англо-американська модель.

§ 2. Німецька (західноєвропейська) модель.

§ 3. Японська модель.

§ 4. Змішана модель

§ 1. Англо-американська модель

Історично першою була визнана і почала активно аналізуватися англо-американська (інколи – американська) модель корпоративного управління. Її ключовими учасниками є керівники, директори, акціонери, державні структури, біржі, громадські організації, консалтингові фірми, що надають послуги корпораціям і їхнім акціонерам у питаннях управління і голосування. Основними суб'єктами цієї моделі фактично виступають менеджери, директори й акціонери. Специфіка їхніх відносин виявляється за допомогою розподілу і володіння управлінськими, контрольними повноваженнями і правами власності в корпорації. Це, перш за все, юридичний розподіл, згідно з яким інвестори (акціонери) не несуть юридичної відповідальності за дії компанії, передають функції щодо управління менеджерам, які виступають їх агентами, і одержують плату за надавані послуги (агентські послуги).

На рис. 5.1. графічно подана схема англо-американської моделі корпоративного управління.

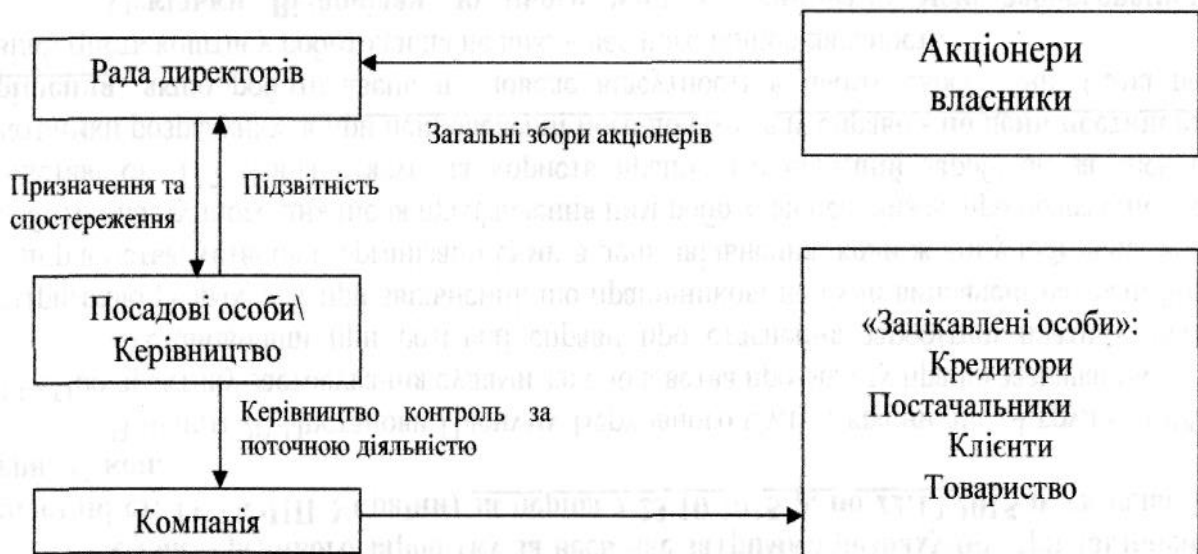


Рис. 5.1. Англо-американська модель корпоративного управління

До структури акціонерів англо-американської моделі корпоративного управління входять міноритарні акціонери, організації, персонал компанії.

При цьому акцент історично зміщується від індивідуальних (переважно дрібних) інвесторів до інституційних (представлених певними організаційними структурами з можливістю значних капітальних вкладень), а персонал як інвестор є перехідною ланкою.

Англо-американська модель характеризується однорівневим органом правління. До складу ради директорів американської компанії входять як «внутрішні» (інсайдери), так і «зовнішні» (аутсайдери) члени. Інсайдери в корпорації є виконавчими, а аутсайдери – невиконавчими директорами.

Традиційно головою ради директорів і головним виконавчим директором є одна особа.

Контроль над менеджментом компанії здійснюється на користь акціонерів шляхом продажу акціонерами акцій або через корпоративний ринок (злиття і поглинання).

Важливою особливістю сучасних американських корпорацій є перехід від класичної індивідуалістичної системи цінностей до комунікативної системи співпраці і згоди між учасниками моделі, навколишнім світом, акцент зміщується у бік корпоративної соціальної й екологічної відповідальності.

До недоліків цієї моделі можна віднести такі:

- керівники ставлять перед компанією короткострокові цілі, аби виправдати очікування інвесторів, які прагнуть великого прибутку;
- існують тенденції до «поліпшення» фінансової звітності та застосування агресивного підходу до обліку операцій для того, щоб продовжувати орієнтуватися на короткострокові результати, у яких зацікавлені інвестори;
- реалізація корпоративної стратегії часто супроводжується ворожими злиттями, поглинаннями і зустрічними протидіями. Ця практика пов'язана з високими витратами, які, перш за все, лягають на акціонерів компанії.

§ 2. Німецька (західноєвропейська) модель

Німецька (західноєвропейська) модель корпоративного управління – узагальнений термін для опису практики корпоративного управління в більшості країн Західної Європи. Риси цієї моделі характерні для Німеччини, Нідерландів, Скандинавії, Франції, Бельгії.

Ключовими учасниками німецької моделі корпоративного управління є банки і корпорації, які дуже часто виступають великими акціонерами.

Дворівневе управління – унікальна риса німецької моделі корпоративного управління. Корпорації управляються наглядовою радою і правлінням. Перша відповідає за стратегію розвитку корпорації, а останнє – за тактику (управління компанією щодня).

Правління створюється виключно з представників компанії, а до складу наглядової ради входять представники персоналу й акціонерів (тобто афілійовані аутсайдери).

До недоліків німецької моделі можна віднести:

- низький рівень інформаційної прозорості акціонерних товариств,

викликаний інсайдерською системою корпоративного управління;

- акції корпорації зосереджені в руках значної кількості акціонерів, які є власниками великих часток корпоративного майна і фактично повністю контролюють діяльність і доходи компанії;
- правам дрібних акціонерів не приділяється відповідної уваги, що часто перешкоджає залученню іноземних інвестицій;
- механізми конкуренції незначні для стримування розвитку компанії.

§ 3. Японська модель

Японська модель корпоративного управління є багатобічною і базується навколо головного банку і «кейрецу» (keiretsu) (група взаємопов'язаних компаній). Банк надає своїм корпоративним клієнтам кредити і послуги з випуску цінних паперів, ведення розрахункових операцій і надає консалтингові послуги.

Цей банк найчастіше є основним внутрішнім акціонером компанії і, відповідно, може впливати на неї. Незалежні акціонери фактично нездатні впливати на політику корпорації, тому їх кількість незначна.

Відмітною рисою цієї моделі є активна участь держави в особі його органів управління в діяльності корпорації й усіляке сприяння вдосконаленню системи корпоративного управління. Із 30-х рр. ХХ ст. японський уряд веде цілеспрямовану економічну політику, направлену на підтримку національних компаній. Вона виражається в офіційному або неофіційному представництві уряду в раді директорів і в наданні допомоги компанії в разі важкого фінансового становища. Рада директорів японської корпорації майже повністю представлена внутрішніми учасниками, тобто виконавчими директорами, керівниками великих відділів і так далі. Окрім цього, до її складу можуть призначати чиновників різних міністерств і відомств, що перебувають у відставці, які можуть впливати на діяльність компанії, на її виробничу орієнтацію, ринковий сегмент тощо. На рис. 5.2 подано японську модель корпоративного управління.

Специфічним елементом японської моделі корпоративного управління є менеджмент, здійснюваний в середині компанії, який полягає в управлінні людьми (мається на увазі не одна людина, а група). Ця модель також орієнтована на соціальну єдність усіх учасників акціонерного товариства – на рівні окремої компанії, взаємопов'язаної групи компаній і товариства в цілому. Співпраця й ухвалення рішень шляхом досягнення взаємної згоди заохочується і підтримується.

Серед недоліків японської моделі можна виділити такі:

- тіснота відносин банківського сектора і промисловості не дозволяє дати належну конкурентну оцінку інвестиційним проектам і, отже,

перешкоджає промисловому розвитку;

- недостатня інформаційна прозорість про діяльність компанії, викликана інсайдерською системою корпоративного управління;

- у зв'язку з наявністю ряду великих інвесторів, які контролюють діяльність корпорації, недостатньо уваги приділяється правам дрібних акціонерів і їх захисту.



Рис. 5.2. Японська модель корпоративного управління

§ 4. Змішана модель

У країнах, що трансформують свою економічну та соціальну сферу відповідно до сучасних умов світового господарювання (Україна, Росія та інші країни Центральної і Східної Європи), поки що не сформувалася стійка модель корпоративного управління, але можна говорити про своєрідну систему, яка поєднує риси англо-американської та німецько-японської моделей.

У табл. 5.1. наведено характеристики існуючих прогресивних моделей корпоративного управління та змішаної моделі за низкою критеріїв.

Змішана модель корпоративного управління

Англо-американська модель	Західноєвропейська модель	Японська модель	Змішана модель
1	2	3	4
1. Країни розповсюдження:			
США, Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія	Німеччина, Австрія, Нідерланди, Скандинавія, часткова Бельгія, Франція	Японія	Україна, Росія та інші країни Центральної і Східної Європи
2. Сутнісна характеристика			
<ul style="list-style-type: none"> • Широке представництво індивідуальних і незалежних акціонерів (аутсайдерів). • Велика роль ринку фіктивного капіталу. • Наявність інвестиційних і комерційних банків. • Чітко розроблена законодавча база. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ключова роль банків в представництві і контролі на рівні всіх компонентів корпоративного управління і фінансування. • Структура управління на основі контактів банків і корпорацій. 	<ul style="list-style-type: none"> • Акцент на банківський і між-корпоративний контроль і представництво. • Законодавство підтримує «кейрецу» (групи корпорацій зі спільним володінням позиковими коштами і власним капіталом). 	<ul style="list-style-type: none"> • Недостатньо дієва система законодавчого регулювання корпоративного управління. • Малофункціонуючий ринок цінних паперів. • Наявність великої кількості комерційних банків, що відіграють головну роль в запозиченні коштів акціонерними товариствами.

			корпоративних прав в акціонерному товаристві. Кількість – від 5 до 15 осіб.
8. Законодавча база			
У США закони штату, федеральні закони, комісія з цінних паперів і бірж. У Великій Британії парламентські акти, колегія з цінних паперів і інвестицій	Федеральні й місцеві закони, Федеральне агентство з цінних паперів.	Практично скопійована з американської. Уряд традиційно впливає на діяльність корпорацій через своїх представників.	Законодавчі документи, Кодекси корпоративного управління, Принципи корпоративного управління та міжнародні норми (носять рекомендаційний характер)
9. Вимоги до розкриття інформації			
У США кварталний та річний звіт, що включає інформацію про директорів, володіння ними акціонерів, що володіють більш як 5% акцій, відомості про можливі злиття і поглинання. У Великобританії піврічні звіти.	Піврічний звіт із зазначеною структурою капіталу, дані про акціонерів, що володіють більш як 5% акцій корпорації, інформація про можливі злиття і поглинання.	Піврічний звіт, з інформацією про структуру капіталу, членів ради директорів, зарплатня, відомості про передбачувані злиття, зміни в статуті, список 10 найбільших акціонерів корпорації.	Річні звіти з указаною структурою капіталу, членів ради директорів, дані про акціонерів, що володіють більш як 5% акцій корпорації, інформація про можливі злиття і поглинання.
10. Дії, що вимагають схвалення акціонерів			
Обрання директорів, призначення аудиторів, випуск акцій, злиття, поглинання, зміни в Статуті. У США акціонери не мають права голосувати за розміри дивідендів, у Великобританії це питання виносить на голосування.	Розподіл доходу, ратифікація рішень спостережної ради і правління, вибори спостережної ради	Виплата дивідендів, вибори ради директорів, призначення аудиторів, внесення змін у статут, злиття, поглинання	Розподіл доходу, ратифікація рішень спостережної ради і правління, вибори спостережної ради виплата дивідендів, внесення змін у статут, злиття, поглинання.
11. Взаємини між учасниками			
Акціонери можуть здійснювати своє право голосу поштою або за дорученням.	Більшість акцій німецьких корпорацій – акції на пред'явника. Банки розпоряджаються	Корпорація зацікавлені в довгострокових і афілійованих акціонерах. Щорічні	Акціонери можуть здійснювати своє право голосу за дорученням. Недостатньо

Інституційні інвестори стежать за діяльністю корпорацій (серед них інвестиційні фонди, аудитори).	голосами за їх згодою. Неможливість заочного голосування. Особиста присутність на зборах або доручення цього права банку.	збори акціонерів носять формальний характер.	розроблена система заочного голосування. Неврахування інтересів міноритарних акціонерів.
---	---	--	--

Побудова моделі корпоративного управління змішаного типу передбачає урахування широкого спектру історичних і культурних особливостей формування й еволюції інституційної структури корпоративного управління, що робить її доречнішою, ніж застосування стандартних економічних концепцій перехідних економік. Слід також враховувати і велику роль держави у формуванні ефективної моделі корпоративного управління, яка включає обов'язкову компліментарність останньої з іншими елементами національної економічної системи, можливу комбінацію в окремії країні елементів альтернативних моделей корпоративного управління.

Найголовнішими чинниками, які впливають на орієнтацію українських акціонерних товариств на ту чи іншу модель корпоративного управління, є:

1. Інвестори відіграють вирішальну роль в реструктуризації компаній, тому їм треба забезпечити ефективний і безпосередній контроль за вкладеними коштами. Для цього необхідне активне поживалення одного із найважливіших інструментів зовнішнього контролю – ринку цінних паперів.

2. Банки неспроможні виступати вагомими акціонерами, а також здійснювати активний контроль корпоративної діяльності за браком управлінського досвіду з питань управління корпоративною власністю, достатнього інвестиційного капіталу, досвіду оцінки кредитів і практики контролю за позичальниками.

3. Законодавча база країн з перехідною економікою тільки формується, і повільні темпи реформ значною мірою обумовлені відсутністю або недосконалістю законів та нормативних підзаконних актів стосовно управління акціонерними товариствами, функціонування фондового ринку, взаємодії і вирішення конфліктів між усіма зацікавленими сторонами в корпоративних відносинах. Необхідно ще здійснити реформування системи державного регулювання відносин власності, правову, банківську, судову системи.

4. У постсоціалістичних країнах існує недовіра до акціонерної форми власності і пов'язана з цим неможливість залучення коштів вітчизняних та

іноземних інвесторів для розвитку фінансово-господарської діяльності акціонерних товариств, що призводить до невдач у їхній діяльності, конфлікту інтересів усіх учасників корпоративних відносин та погіршує економічну ситуацію в цілому.

5. Переважна більшість акціонерних товариств перебуває у надзвичайно складному фінансово-економічному становищі, оскільки приватизаційним процесам не передувала реструктуризація підприємств (виробнича, фінансова, кадрова та маркетингова).

4. Види конфліктів корпоративного управління та шляхи їх подолання

§ 1. Поняття та причини виникнення корпоративних конфліктів.

§ 2. Класифікація корпоративних конфліктів.

§ 3. Особливий характер суперечливості інтересів суб'єктів корпоративної власності.

§ 1. Поняття та причини виникнення корпоративних конфліктів

Поняття конфлікту (від лат. *conflictus* – зіткнення) багато в чому залежить від теоретичного підходу до нього. Розрізняють дві позиції. Перша полягає в тому, що конфлікт – це зіткнення і боротьба різних сил, осіб або позицій в силу несумісності або протилежності інтересів. Друга полягає в тому, що конфлікт – це процес розвитку взаємодії і система відносин між його сторонами.

Суспільні науки по-різному трактують сутність конфлікту, але для розкриття дефініції «корпоративний конфлікт» скористаємося визначенням, що відображає категорію як соціальний феномен: конфлікт – це якість взаємодії між людьми, що виражається в протиборстві сторін заради досягнення своїх інтересів і цілей. На рівні корпорації конфлікт обумовлений боротьбою за економічною владою над обмеженими ресурсами.

Більше того, деякі західні дослідники будь-яку організацію вивчають як конфліктний потенціал. Власність як відносини привласнення і відчуження передбачає конфлікт між власником і невластником.

Спочатку права власності визначаються обсягом грошового капіталу, вкладеного у виробничий процес.

Буде справедливим сказати, що і в корпоративній власності закладено конфлікт: при відділенні функції власника від функцій безпосередніх учасників процесу виробництва кількісна подільність прав власності може здійснюватися поза прямим зв'язком з розміром

грошового капіталу. Будь-який конфлікт є формою вираження протиріччя інтересів. При цьому об'єктивні, не залежні від свідомості людей протиріччя, що породжені істотними відмінностями соціально-економічних умов їхнього життя, відіграють ключову роль у виникненні конфліктів у суспільстві.

Економічні відносини в будь-якому суспільстві яскраво і переконливо демонструють діалектичну єдність суперечливих і протилежних інтересів, пов'язану із суспільним характером процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання благ.

Основним предметом економічного конфлікту є власність, а також відносини з приводу власності: володіння власністю, розпорядження, використання.

Повертаючись до аналізу корпорації, необхідно відзначити, що між власністю акціонерного товариства як юридичної особи та власністю акціонерів немає чіткої межі, а отже, і перепони, тобто протилежні сторони, проникають одно в одну, одночасно заперечуючи одна одну. Тому суперечливість природи корпоративної власності реалізується в поділі власності та управління. Це обумовлює виникнення суперечностей між інтересами власників і представників управління з причини того, що влада власника щодо майна зосереджена в руках керуючого.

Тенденції реструктуризації корпоративної власності в умовах посткризового розвитку, охарактеризовані вище, виступають об'єктивною передумовою виникнення й загострення корпоративних конфліктів. З одного боку, має місце розмивання часток всіх агрегованих акціонерів, з іншого – зростання ступеня концентрації власності у вітчизняній економіці аж до надконцентрації з консолідацією контролю в руках вузького кола осіб, що загострює суперечливість інтересів домінуючих і дрібних акціонерів через обмеження прав останніх.

В умовах надконцентрації корпоративної власності реалізація принципу рівних прав перш за все зачіпає дрібних акціонерів. Схильність як власників, так і менеджерів, до максимальної закритості і непрозорості діяльності акціонерних товариств детермінує формування складних систем корпоративного контролю над великими підприємствами через численні афілійовані фірми і офшорні компанії.

При цьому представництво міноритарних акціонерів в органах управління корпорацією практично відсутнє, що з урахуванням особливостей участі мажоритарних акціонерів в управлінні капіталом є умовою можливості конфлікту інтересів. У законодавчому порядку механізм, що передбачає виключення конфлікту інтересу, створити неможливо. Невдоволення міноритарних акціонерів політикою товариства, яка визначається власником

(власниками) контрольного пакета акцій, підчас виливається в корпоративні конфлікти.

Корпоративний конфлікт – це суперечка, що зароджується і розвивається всередині корпорації. Інший підхід передбачає, що під корпоративним конфліктом слід розуміти розбіжності та суперечки, що виникають між акціонерами товариства, акціонерами та менеджментом товариства, інвестором (потенційним акціонером) і товариством, які призводять або можуть призвести до одного з таких наслідків:

- порушення норм чинного законодавства, статуту чи внутрішніх документів товариства, прав акціонера або групи акціонерів;
- позови до товариства, його органів управління або по суті прийнятих ними рішень;
- дострокове припинення повноважень діючих органів управління;
- суттєві зміни в складі акціонерів.

З точки зору суб'єктного складу корпоративні конфлікти можна поділити:

- на внутрішньокорпоративні конфлікти – конфлікти між міноритарними і мажоритарними акціонерами, між акціонерами і менеджментом. Ці конфлікти пов'язані з перерозподілом прибутку компанії;
- зовнішні конфлікти – конфлікти, пов'язані з «недружніми поглинаннями», зі зміною власників компанії. Вирішення цих конфліктів часто призводить до зміни неефективного власника на більш ефективного.

§ 2. Класифікація корпоративних конфліктів

Корпоративні конфлікти можна поділити на антагоністичні і компромісні, відкриті і приховані. Лідирують конфлікти класу «значущі міноритарні акціонери (акціонер) – мажоритарний акціонер». Міноритаріями виступають інвестиційні фонди, що представляють іноземний капітал, вітчизняні професійні учасники ринку цінних паперів, господарські партнери акціонерного товариства.

До *другого класу* цієї групи доречно віднести конфлікти класу «акціонери проти менеджменту». Протиборство такого рівня типове для компаній із сильною дифузією акціонерного капіталу.

Для третьої групи підходить кліше «всі проти всіх». Йдеться про явища, які, порівняно з першими двома класами, зустрічаються значно рідше, але все ж достатньо представлені ситуації корпоративного конфлікту значущих міноритарних акціонерів між собою.

Четверту групу в межах виокремленої класифікації слід визначити як протистояння адміністрації і трудового колективу акціонерного товариства у разі, коли останній є в сукупності держателем значного пакета акцій (за

відсутності власника контрольного пакета акцій) і використовує права акціонера для тиску на топ-менеджерів з метою вирішення своїх злободенних проблем.

Можлива класифікація корпоративних конфліктів за ознакою, пов'язаною з предметом протистояння – критерієм цілей, переслідуваних атакуючою стороною конфлікту.

Найбільше число мотивуючих інтересів передбачає *клас конфліктів*, відповідні сторони яких ставлять перед собою завдання здобуття контрольного пакета акцій бажаного акціонерного товариства:

1. Контрольний пакет купується «конфліктним інвестором» для формування горизонтально або вертикально інтегрованого холдингу в його сфері діяльності – сценарій недружнього поглинання.

2. Консолідація значної частки участі здійснюється заради спекулятивних цілей, наприклад, для того, щоб у подальшому поступитися контрольним пакетом на користь стратегічного інвестора.

3. Пакет акцій необхідний інвестору для встановлення контролю над товарними (збут або постачання або збут і постачання одночасно) або фінансовими потоками організації – об'єкта атаки.

4. Корпоративний конфлікт і придбання контрольного пакета – інструмент конкурентної боротьби, спрямованої на тимчасове блокування або усунення конкурента як бізнес-одиниці.

5. Контрольний пакет як «еквівалент» виконання зобов'язань акціонерним товариством – боржником перед кредитором. У зазначеному випадку володіння контрольними правомочностями компанії-позичальника виступає примусовою умовою компанії-кредитора, що фактично постає в образі активної сторони корпоративного конфлікту.

Інші випадки корпоративного протистояння цілком логічно формують *другий клас* конфліктів за критерієм мети – придбання значущих «доконтрольних» пакетів акцій компанії. До них віднесено:

– прямий корпоративний шантаж або так званий «грінмейл» – алгоритм дій, за яких права значущого міноритарного акціонера, особливо такого, чия частка досягла 10-процентного порогу участі в капіталі, використовуються для формування гострої потреби мажоритарія придбати акції шантажиста на умовах останнього або передати частину майнового комплексу компанії з метою повернення до рутинної господарської практики;

– прагнення до досягнення набувачем пакета ефекту помірного «контролю зсередини» через раду директорів, на засіданнях якої в режимі регулярної роботи приймаються найважливіші рішення, що демонструють вектор економічної політики підприємства;

– контракта компанії або власника компанії, що зазнала нападу корпоративного шантажиста.

Третій клас корпоративних конфліктів представлений легальними і неформальними корпоративними діями, орієнтованими на припинення дій (бездіяльності) або примушування протилежної сторони до вчинення певних дій. Значущі міноритарні акціонери провідних російських компаній у певних ситуаціях висловлюють незгоду з проведеною головним акціонером або менеджментом дивідендною політикою, планами здійснення нової емісії акцій, продажу певних профільних або непрофільних активів, реструктуризації бізнесу в цілому.

Завершуючи класифікацію корпоративних конфліктів за вказаною вище основою (критерієм цілей), вкажемо на корпоративні війни «до переможного кінця», що набули відомого розповсюдження протягом останніх років. Вони являють собою автономний **четвертий клас** корпоративних конфліктів. У числі кінцевих цілей фігурують так зване захоплення бізнесу в цілому, на відміну від захоплення контрольного пакета акцій за умови обов'язкового збереження самого підприємства або усунення організації-конкурента.

Оскільки з 2004 р. встановити контроль над підприємством шляхом скуповування акцій у його працівників або інших міноритарних акціонерів стало практично неможливо, то концентрація власності здійснювалася шляхом дружніх злиттів (згода компанії-мети на пропозицію про злиття з компанією-покупцем), агресивного скуповування акцій компанії-мети, банкрутства компанії-мети для подальшого поглинання, агресивного захоплення, рейдерства.

Особливості корпоративних конфліктів пов'язані зі специфікою їх причин, до яких поряд з надконцентрацією корпоративної власності та непрозорістю її структури відносять появу нових претендентів на використання активів (включаючи голів адміністрацій), недосконалість законів, що не виключають застосування юридичної схеми переділу власності, і наявність інструментів її реалізації у вигляді адміністративно-силового ресурсу – участі у корпоративних конфліктах поліцейських сил (одиничний інфорсмент). Цей ресурс виявився більш доступним (менша вартість і численність виконавців), але не менш ефективним, ніж судові рішення.

§ 3. Особливий характер суперечливості інтересів суб'єктів корпоративної власності

Особливий характер суперечливості інтересів суб'єктів корпоративної

власності дозволяє виділити *особливості національних корпоративних конфліктів*:

1. Незловмисне порушення вимог формальних інститутів. Цей тип конфлікту ініціюється недотриманням емітентами норм корпоративного законодавства, зневагою з боку керівників в акціонерному товаристві. Різного роду порушення використовуються внутрішньою опозицією або зовнішнім агресором з метою дестабілізації ситуації. Наслідки ненавмисних порушень формальних норм суттєво диференціюються: від визнання недійсними повноважень органів управління та генерального директора підприємства до повної втрати бізнесу.

2. Поглинення обумовлюють конфлікти в процесі встановлення контролю групами акціонерів (стороннього інвестора) над підприємством. У більшості випадків у подібних угодах переслідується мета отримання безпосереднього контролю над активами і фінансово-господарськими операціями. Ця тенденція окреслилася в 2004–2005 рр., – із розширенням інструментарію ринку злиттів і поглинань. Операції з використанням боргового фінансування, викупу компаній менеджментом перестали мати одиничний характер.

3. Конфлікти з приводу дивідендів – це конфлікти між домінуючими і дрібними акціонерами з приводу використання прибутку підприємства. Група великих акціонерів забезпечує прийняття рішення про призначення підконтрольного їм генерального директора підприємства, який забезпечує виробництво продукції, що користується попитом, і одночасно засновує нову юридичну особу: торговий дім. Акціонерне товариство працює зі збитковим балансом внаслідок того, що всю продукцію, що випускається, продає торговому дому за цінами, близькими до собівартості. У зв'язку з відсутністю прибутку дивіденди акціонерам не виплачуються.

4. Конфлікти з менеджерами – конфлікти між акціонерами та менеджерами акціонерного товариства з приводу ефективності управління компанією та сумлінності дій менеджерів. Менеджери підприємств, як правило, є і їх великими акціонерами: істотна частина конфліктів зводиться до розглянутих вище випадків з урахуванням того, що до 2006 р. суб'єкти, залучені в конфлікт, трансформувалися з рядових менеджерів у менеджерів-акціонерів і аутсайдерів в особі інвестора.

5. Недобросовісна конкуренція з метою поглинання підприємства-конкурента для розширення ринків збуту і зон впливу – це конфлікти, спрямовані на підриг фінансового стану та конкурентоспроможності акціонерного товариства. Після 2003 р. такого роду конфлікти набувають форми рейдерства, але вони не пом'якшують суперечності між акціонерами, а навпаки, ініціюють їх.

6. Різноманітнішою стає вітчизняна практика грінмейлу. Національна особливість грінмейлу полягає у тому, що його часто використовують міноритарні акціонери для захисту від таких дій мажоритарних акціонерів у відношенні до себе, як витіснення з товариства шляхом спонукання до продажу своїх акцій, зменшення частки в статутному капіталі при черговій емісії, позбавлення акцій при їх консолідації. Але в цілому практика грінмейлу як корпоративного шантажу має негативне значення для корпоративних відносин.

Часом неможливо розмежувати корпоративний шантаж і недружне поглинання. Оскільки грінмейлери часто виступають як потужні фінансові структури, то для них зміна цілей у процесі нападу є цілком нормальним явищем.

7. Протиріччя в законодавстві детермінують конфлікти, пов'язані зі недосконалістю і провалами чинного законодавства, часто за участю органів державного управління. Ці протиріччя виявляються, передусім, у формуванні інституту акціонерного товариства відповідно із континентально-правовою традицією, але з одним винятком – запозиченням з англо-американського права поділу АТ на відкриті та закриті.

8. Рейдерство – це конфлікти в процесі встановлення контролю над корпорацією фірмами, що спеціалізуються на корпоративних захопленнях. За кордоном рейдери – це фірми і особи, які скуповують акції підприємства всупереч бажанню контролюючих його власників, а потім перебирається рада директорів. Тактика національних рейдерів спочатку ґрунтувалася на слабкості корпоративного права, на недосконалості законодавства. Основні об'єкти рейдерських атак у теперішній час були: магазини, невеликі підприємства, об'єкти міського транспорту, будівельного комплексу, НДІ.

Прикладами рейдерів можуть служити деякі олігархічні холдинги. Специфіка рейдерства на сьогодні полягає в тому, що, на відміну від його класичних західних представників, холдинги є кінцевими користувачами придбаних з використанням технологій рейдерства компаній.

Відмітною рисою вітчизняного рейдерства є переважно використовуваний фірмами-рейдерами метод – примусове банкрутство, порушення проти старих власників кримінальних справ, а часто і кримінальні дії. Очевидно, що національне рейдерство порушує права акціонерів і детермінує зіткнення інтересів різних категорій акціонерів. Рейдерство, на відміну від поглинання, спрямоване на отримання прибутку від продажу захопленої корпорації інвестору, якому компанія необхідна як бізнес. Найчастіше рейдерська атака того чи іншого об'єкта здійснюється з єдиною метою: вигідно перепродати отримані в результаті захоплення нерухомість і землю. Але тоді активізацію рейдерства після

2005 р. потрібно визнати наслідком спекулятивної моделі економіки.

Починаючи з 2000 р. сформовано потужний національний корпоративний сектор [19, с. 108]. З урахуванням малих підприємств він складається з 35 тис. акціонерних товариств, 242 тис. товариств з обмеженою відповідальністю та 3,5 тис. повних та командитних товариств, а також товариств із додатковою відповідальністю. При цьому основу результативної економічної діяльності корпоративного сектора становлять саме акціонерні товариства. Найбільше розповсюдження АТ набули в промисловості, де їх частка складала 39,4% від загальної кількості, в будівництві – 12,1%, на транспорті – 11,4%.

Держава володіє залишковою власністю у сферах, які за світовим досвідом визнані непридатними для державного управління, наприклад, готелі та ресторани, оптова та роздрібна торгівля. Водночас у тих сферах, у яких держава повинна була б бути зацікавлена в його існуванні, зокрема промисловості, його показники достатньо незначні. Хоча, як правило, у світі державний сектор домінує в промисловості, зокрема в певних базових галузях, при цьому частка державної участі в них може змінюватися. В Італії, наприклад, великі державні компанії контролюють в основному чорну металургію, електротехнічну та суднобудівну промисловість. В Іспанії держава встановила суворий контроль за виробництвом електроенергії. У Великобританії державний сектор домінує у вугільній промисловості та ядерній енергетиці. У Франції його роль найбільша в електроенергетиці, аерокосмічній, електронній, хімічній промисловості, металургії, автомобілебудуванні [20].

Стан корпоративного управління характеризується практикою господарювання та корпоративною етикою – вони є базовими у відношенні до норм корпоративного законодавства. На етапі здійснення активних трансформаційних перетворень у національному економічному та суспільному середовищі провідним засобом реалізації завдань корпоративного сектора є методика корпоративного конфлікту.

Найсерйозніші корпоративні конфлікти створюються навколо перерозподілу часток у статутному капіталі акціонерних товариств. Зміна структури капіталу здійснюється на користь окремих акціонерів за рахунок надання їм переважного права придбання додаткових емісій акцій, чого паралельно позбавляється інша група акціонерів.

Так, ВАТ «Дніпрошина», випустивши третю емісію у розмірі 33% статутного фонду, розподілила її між привілейованими засновниками, що забезпечило зміну співвідношень процентів та концентрацію власності. Статутний фонд був 137,5 млн грн – став 180,5 млн грн. Привілейовані акціонери викупили обсяг емісії за номінал (9,16 грн проти 60 грн ринкової вартості акцій), що дозволило їм, витративши 6,8 млн грн, забезпечити ринкову вартість капіталу 44,8 млн грн – тобто більше ніж у 6 разів менша сума

створила дивіденди у 6 разів більшого значення та відповідний ступінь впливу на управління та капітал.

Часто актом дискримінаційного або преференційного перерозподілу статутного капіталу є придбання емісії у розмірах, що не відповідають частці покупця у статутному капіталі акціонерного товариства. Прикладом такого підходу є діяльність ВАТ «Концерн “Стирол”», який не тільки провів емісії за 1 день, як і ЗАТ «Совтрансавто-Луганськ», але і передав 70% її пов'язаній організації.

Поряд із зазначеними інструментами перерозподілу часток використовується метод зменшення частки пересічних акціонерів. Наприклад, АСК «Укррічфлот» у процесі приєднання трьох річкових портів (запорізького, херсонського та миколаївського) здійснив емісію на 275,5 тис. грн. Після чого був проведений обмін акцій на цінні папери нового зразка, у процесі обміну частка іноземних інвесторів зменшилася з 30 до 17%, що означало пряму втрату контролю над спільним підприємством. Таким чином вчиняє і держава: у процесі створення НАК «Нафтогаз» було ліквідоване ТОВ «Полтавська газонафтова компанія», в якій 49% належало іноземному інвестору – «JP Kenny Explotation & Prodaction Ltd», 26% – «Полтаванафтогазпром», а 25% – ФДМУ як власнику «Полтаванафтогеологія». У результаті ліквідації ДП «Полтаванафтогазпром» правонаступництво отримує дочірнє підприємство НАК «Нафтогаз», що автоматично означає зміну його статутної ваги й капіталізації. У випадку пропорційного розподілу часток британський інвестор мав отримати 66,2% частки статутного фонду, а Україні мало б належати – 33,8%. Проте ФДМУ організувало проведення 2 загальних зборів з інтервалом 10 днів. На перші Дж.П. Кенні не з'явився через неотримання дозволу на в'їзд до України, а на других зборах він був виведений зі складу засновників. Розгляд та оскарження цієї справи в судах різних інстанцій триває з 2005 р.

Корпоративний конфлікт розгортається не тільки в процесі боротьби за частку у статутному капіталі. Не менш запеклі корпоративні змагання відбуваються у намаганні забезпечити максимально можливий ступінь контролю в органах управління компанією. В цьому випадку боротьба відбувається між стратегічними акціонерами, які мають приблизно однакові частки у капіталі або портфельними акціонерами з метою забезпечення свого представництва. У відносинах між американським акціонером «Western NIS Enterprise Fund» та українською компанією «Sistem SSB» (що володіли сукупно 46,1 та 53,9% акцій компанії ЗАТ «Сонола») конфлікт розпочався з дискусії щодо методів повернення кредиту, який був отриманий американською стороною на своїй території для спільного виробничо-торговельного використання в інтересах бізнесу на Україні: українська сторона запропонувала реструктуризувати кредит, продовживши строк його використання, з чим

американці не погодились, оскільки це означало подвоєння ставки кредиту, зменшення прибутковості їх компанії і головне – втрату позитивної кредитної історії в Америці. Нерозуміння або свідоме використання цих мотивів дозволило українській стороні змінити склад наглядової ради підприємства на свою користь і позбавити фонд можливості управляти спільним підприємством. Конфлікт розглядався арбітражним судом штату Нью-Йорк.

Дещо схожа ситуація була характерною для корейського акціонера ЗАТ «Українські радіосистеми» – компанії «DAEWOO», яка володіла 49% акцій торговельної марки «WELLCOM», решта 51% належали українським акціонерам: ТОВ «Інтерінвест» та ТОВ «Укрфондінвест». Відповідно до статутних документів корейська сторона мала призначати 3 з 5 членів правління, в тому числі генерального директора. Але корейські члени правління були усунуті від виконання обов'язків, і таким чином контроль над компанією отримала українська сторона.

Як інструмент реалізації корпоративного конфлікту використовуються: низки паралельних зборів, іноді навіть діють декілька голів правління. Наприклад, 35% акцій «Луганськoblenergo» були продані під час приватизації, потім подрібнені, потім двічі перепродані, що сумарно ускладнило процес повернення акцій у державну власність. Протягом 1,5 року проводилися збори акціонерів за різною ініціативою скликання, потім конфлікт перейшов у судову площину з тією ж результативністю.

Поширеною практикою корпоративного конфлікту є уникання прийняття рішення та затягування процедури розвитку відносин. Найбільш вживаним інструментом вказаного напрямку є ігнорування загальних зборів з метою їх зриву. Так, неодноразово були зірвані збори ЗАТ «Луганський трубний завод», коли від участі в останній момент відмовлялись два великих власники (65% загального обсягу акцій). Такий засіб використовувався в процесі зміни керівництва на АОЗТ «Укртатнафта» та «Укрнафта». Протириччя між власниками НАК «Нафтогаз» та ФДМУ з приводу представництва інтересів приватних акціонерів а Наглядовій раді. Їхні інтереси відстоювали 2 з 11 членів ради, хоча розмір пакета акцій складав 41%. Спроби домогтися пропорційного представництва були заблоковані НАК «Нафтогаз».

Крім центральних органів управління учасниками та ініціаторами корпоративного конфлікту стають обласні та міські державні адміністрації. При цьому їхня мета зосереджується не тільки на адмініструванні: ВАТ «Рівнеазот» втратило весь склад правління через пряме розпорядження РДА щодо його звільнення, але і через тиск з приводу заміни акціонерів за рахунок примусової імплантації стороннього інвестора. Так, більше року відбувався тиск на ЗАТ «Вовчанський масло-екстракційний завод» головою ОДА з вимаганням уведення стороннього інвестора з мажоритарними правами. Як захист

підприємство змушене було провести процедуру злиття з ЗАТ «Приколотнянський МЕЗ», а згодом перейти у повну власність швейцарської комерційної групи. В аналогічній ситуації опинився й інший національний виробник – ПБК «Крим», де за допомогою нав'язаного ФДМУ інвестора здійснювалося вимивання обігових коштів підприємства. Держоргани часто провокують ситуацію двовладдя в господарчих одиницях: ВАТ «Севастопольський приладобудівний завод “Парус”» мав двох паралельних голів правління, одного від РДА, другого – після судового поновлення.

Ще одним джерелом корпоративного конфлікту є проведення реструктуризації корпорації, яке супроводжується цілковитим знеціненням вартості акцій однієї групи акціонерів і встановленням контролю над бізнесом з боку другої. Реструктуризація відбувається трьома основними шляхами з модифікаціями:

- консолідація пакетів акцій, що належать керівникам та працівникам у новій організації, що дає можливість перекачувати активи за межі підприємства, а згодом за допомогою використання реєстратора – заміни власників. Таким був досвід ВАТ «Миколаївський глиноземний завод», ЗАТ «Трудовий колектив АСК “Укррічфлот”», ЗАТ «Заплавський цукровий завод» та ін.;

- обмін цінних активів підприємства на корпоративні права у створених нових акціонерних товариствах, від участі, в яких частина акціонерів просто усунена. Так, ВАТ «Росава» створило спільне підприємство ЗАТ СП «Росава», обмінявши активи основного виробництва на його корпоративні права. Соціально-побутова сфера лишилась на основному підприємстві, як і накопичені борги. Утаємничений шлях проведення реструктуризації, відсутність належного непов'язаного юридичного супроводу призвели до того, що нове СП отримало у повне розпорядження виробничий комплекс і невдовзі замінило повний склад і керівництва на головному підприємстві;

- передавання майна в оренду. Цей шлях залишається ефективним уже багато років. За рахунок цього інструмента втратило контроль над підприємством керівництво АОЗТ «Укртатнафта», безліч підприємств харчової промисловості та ін. Проте іноді інструмент реструктуризації використовується і з метою захисту активів. Наприклад, ЗАТ «Оболонь» три роки відбивала спроби поділити його на три товариства з обмеженою відповідальністю.

Методика конфлікту в корпоративному середовищі використовується з метою конвертації боргів (ВАТ «Кримнафтопродукт», «Київнафтопродукт», ЗАТ «Ексімнафтопродукт») поза дозвільним продажем активів та майна через інструмент преференційного продажу банківської або податкової застави (так змінили свою приналежність три ТЕС ВАТ «Донбасенерго»). Але найбільш ефективним та законодавчо захищеним залишається проведення додаткової

емісії. У такий спосіб позбулися мажоритарного власника ВАТ «Чернігівське підприємство “Хімволокно”» (з 50% акцій ФДМУ залишилось 25%), ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча» (38,1% з 50%), ВАТ «Ясиновський коксохімічний завод» (25,05% з 51%).

У процесі реалізації корпоративного конфлікту використовуються позовні права міноритарних акціонерів для набуття переваг у вирішенні спорів через судові інстанції. Так, за позовом акціонера з часткою 3% акцій суд визнав недійсним рішення загальних зборів про усунення голови правління, а потім був скасований договір продажу 25% акцій ВАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат». Позовником виступив власник 2 акцій вартістю 50 коп. проти акціонера з часткою 63% акцій. У цьому випадку дрібні акціонери діють в інтересах стратегічних інвесторів і допомагають їм у боротьбі за контроль над підприємством, як, наприклад, у випадку із ЗАТ «Оболонь».

Таким чином, основні корпоративні конфлікти точаться навколо: перерозподілу часток у статутних капіталах, набуття контролю над менеджментом та управлінням, перерозподілу ефективного майна за рахунок реструктуризації, позапроцедурного захоплення державного майна та корпоративних прав.

Розглядаючи корпоративний конфлікт як інструмент, слід виокремити такі історичні етапи у його використанні в процесі трансформації та побудови національної ринковості:

- 1992–1998 рр. – позаприватизаційне та позалегальне набуття первинної власності, створення кланів;
- 1999–2003 рр. – консолідація власності, створення адміністративно закріплених кланів;
- 2005–2009 рр. – перерозподіл власності. Конвертація політичної влади у розширення власності та можливості ведення бізнесу.

Характерною відмінністю від інших засобів створення ринкових трансформацій в пострадянських державах є активна участь державних органів управління у створенні конфліктних зон в національному діловому середовищі, спочатку в процесі приватизації, а потім в процесі створення національного корпоративного сектора. Сучасний етап трансформацій характеризується зворотним процесом: якщо з 1998 р. власники майнових комплексів імплантувались до політично-владної еліти з метою забезпечення стабільності та захищеності у бізнесі, то тепер єдиним можливим засобом розвитку бізнесу стало набуття владно-політичної статусності. Про це свідчить ступінь консолідації ефективних та прибуткових економічних ланок у сфері впливу 50 сімей, кожна з яких представлена в національній політичній еліті.

Процес структурної трансформації національної економіки прямо корелюється із створенням потужного приватного сектора.

У Господарському кодексі України використовується критерій власності, закладається поняття суб'єкта господарювання (юридичної особи), особливості діяльності якої залежать від регуляторно-управлінського впливу держави. Це дозволяє представити структуру національної економіки як суму особистої власності, яка забезпечена або не підтримується управлінськими рішеннями прямої дії. На основі вказаного підходу легко визначити структуру національної економіки. В цьому контексті критерій забезпеченості адміністративним та політичним ресурсом визначатиме стратегічний вплив власника. З другого боку, вплив з боку управлінця (керівника юридичною особою) на діяльність юридичної особи, спрямованої на максимально швидке досягнення поставленої мети, уособлює лише ефективність внутрішнього оперативного та зовнішнього тактичного управління. Ринкова трансформація країни практично завершена. За визначенням визнаних науковців вона в пострадянському суспільстві відбулась шляхом конвертації влади у власність [12].

Процеси руйнації міжгалузевих зв'язків, стабільних економічних відносин, ліквідація ринків збуту, міжгалузевих стосунків уже відбулися, як наслідок – функціонування економіки у форматі єдиної державно організованої системи припинено.

РОЗДІЛ 6. ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ ТА ПРАВОЧИНИ, ЩОДО ВЧИНЕННЯ ЯКИХ Є ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЬ

ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вводить такі поняття, як значні правочини та правочини, щодо вчинення яких є заінтересованість.

Статут товариства може встановлювати особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв (значні правочини). Рішення про надання згоди на вчинення правочину, якщо вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства станом на кінець попереднього кварталу, приймаються виключно загальними зборами учасників. Рішення про надання згоди на вчинення інших значних правочинів, крім зазначених у частині другій цієї статті, приймаються загальними збори учасників, якщо інше не встановлено статутом товариства. Якщо замість кількох правочинів товариство могло вчинити один значний правочин, то кожен із таких правочинів вважається значним. Посадові особи товариства, винні у порушенні порядку вчинення значних правочинів, солідарно відповідають за збитки, заподіяні товариству.

Згідно зі ст. 45 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» правочин вважається правочином, щодо якого є заінтересованість (далі – правочин із заінтересованістю), якщо він укладається товариством з будь-ким із таких осіб: 1) посадовою особою товариства або її афілійованою особою; 2) учасником, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами; 3) юридичною особою, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 і 2 цієї частини, є членом органу товариства; 4) іншою особою, визначеною статутом товариства. Статутом товариства може бути визначений порядок надання згоди на вчинення правочинів, щодо яких є заінтересованість. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Якщо учасники товариства не дійшли згоди про встановлення у статуті порядку погодження щодо правочинів із заінтересованістю, правила цієї статті не застосовуються [4].

Значний правочин, правочин із заінтересованістю, вчинений з порушенням порядку прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки товариства лише у разі подальшого схвалення правочину товариством у порядку, встановленому для

прийняття рішення про надання згоди на його вчинення. Подальше схвалення правочину товариством у порядку, встановленому для прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки товариства з моменту вчинення цього правочину. До відносин щодо схвалення значного правочину застосовується також правило абзацу другого ч. 3 ст. 92 Цивільного кодексу України, а саме «у відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження» [5].

Також питання значних правочинів та правочинів, щодо вчинення яких є заінтересованість, регулюється ЗУ «Про акціонерні товариства», зокрема ст.ст.70–72.

Згідно зі ст. 70 ЗУ «Про акціонерні товариства» рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є його предметом, становить від 10 до 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається наглядовою радою. Статутом акціонерного товариства можуть бути визначені додаткові критерії для віднесення правочину до значного правочину. У разі неприйняття наглядовою радою рішення про надання згоди на вчинення значного правочину питання про вчинення такого правочину може виноситися на розгляд загальних зборів. Якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом значного правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, рішення про надання згоди на вчинення такого правочину приймається загальними зборами за поданням наглядової ради. Рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків, але менша ніж 50 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій. Якщо наглядова рада товариства складається не менш як на одну третину з незалежних директорів, рішення, передбачені цією частиною, можуть прийматися цією наглядовою радою [3]. Рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, становить 50 і більше відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається більш як 50 відсотками голосів акціонерів від їх загальної кількості. Наглядова рада публічного акціонерного товариства

або банку має право приймати рішення, передбачені абзацами другим і третім цієї частини. Якщо склад наглядової ради приватного акціонерного товариства відповідає вимогам частини четвертої ст. 53 ЗУ «Про акціонерні товариства», статутом такого товариства може бути встановлено, що рішення, передбачені абзацами другим і третім цієї частини, можуть прийматися цією наглядовою радою. Якщо на дату проведення загальних зборів приватного акціонерного товариства неможливо визначити, які значні правочини вчинятимуться цим товариством у ході фінансово-господарської діяльності, загальні збори приватного акціонерного товариства (крім банку) можуть прийняти рішення про попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів, які можуть вчинятися приватним акціонерним товариством протягом не більш як одного року з дати прийняття такого рішення, із зазначенням характеру правочинів та їх граничної сукупної вартості. При цьому залежно від граничної сукупної вартості таких правочинів повинні застосовуватися відповідні положення частини другої цієї статті. Вимоги до порядку вчинення значного правочину, передбачені цією статтею, застосовуються як додаткові до інших вимог щодо порядку вчинення певних правочинів, передбачених законом або статутом акціонерного товариства. Забороняється ділити предмет правочину з метою ухилення від передбаченого цим Законом порядку прийняття рішень про вчинення значного правочину. Протягом двох років з дня створення акціонерного товариства (крім створення товариства в результаті реорганізації) будь-який правочин, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства (у випадку, якщо акціонерним товариством ще не складалася річна фінансова звітність, – статутного капіталу акціонерного товариства) та стороною якого є засновник товариства, має вчинятися відповідно до вимог ст. 71 цього Закону. Рішення про надання згоди на вчинення такого правочину приймається загальними зборами та оприлюднюється відповідно до законодавства. Положення цієї статті не застосовуються у разі вчинення правочинів за державними регульованими цінами і тарифами відповідно до законодавства.

Відповідно до ст. 71 ЗУ «Про акціонерні товариства» рішення про надання згоди на вчинення правочину, щодо вчинення якого є заінтересованість, приймається відповідним органом акціонерного товариства згідно з цією статтею, якщо ринкова вартість майна або послуг чи сума коштів, що є предметом правочину із заінтересованістю, перевищує 1 відсоток вартості активів за даними останньої річної

фінансової звітності акціонерного товариства. Статутом акціонерного товариства може бути встановлене нижче граничне значення, а також можуть встановлюватися додаткові випадки віднесення правочину до правочину із заінтересованістю. Таке рішення може містити перелік умов проекту правочину, які можуть змінюватися за рішенням виконавчого органу акціонерного товариства під час вчинення правочину із заінтересованістю [3].

Особою, заінтересованою у вчиненні акціонерним товариством правочину, може бути будь-яка з таких осіб:

1) посадова особа органу акціонерного товариства або її афілійовані особи;

2) акціонер, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє принаймні 25 відсотками голосуючих акцій товариства, та його афілійовані особи (крім випадків, коли акціонер прямо або опосередковано володіє 100 відсотками голосуючих акцій такого акціонерного товариства);

3) юридична особа, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 та 2 цієї частини, є посадовою особою;

4) інші особи, визначені статутом акціонерного товариства.

Дана особа вважається заінтересованою у вчиненні акціонерним товариством правочину, якщо вона:

1) є стороною такого правочину або є членом виконавчого органу юридичної особи, яка є стороною правочину;

2) отримує винагороду за вчинення такого правочину від акціонерного товариства (посадових осіб акціонерного товариства) або від особи, яка є стороною правочину;

3) внаслідок такого правочину набуває майно;

4) бере участь у правочині як представник або посередник (крім представництва акціонерного товариства посадовими особами).

Особа, заінтересована у вчиненні правочину, зобов'язана заздалегідь поінформувати товариство про наявність у неї такої заінтересованості, направивши таку інформацію:

1) ознаки заінтересованості особи у вчиненні правочину;

2) проект правочину.

Виконавчий орган акціонерного товариства протягом п'яти робочих днів з дня отримання такої інформації зобов'язаний надати проект правочину і пояснення щодо ознаки заінтересованості наглядовій раді акціонерного товариства (у разі відсутності наглядової ради – кожному акціонеру персонально). Наглядова рада (а в разі якщо створення наглядової ради не передбачено законом та статутом акціонерного товариства, – виконавчий орган акціонерного товариства) з метою

проведення оцінки правочину, щодо якого є заінтересованість, на відповідність його умов звичайним ринковим умовам залучає незалежного аудитора (аудиторську фірму), суб'єкта оціночної діяльності або іншу особу, яка має відповідну кваліфікацію. Вимоги цієї частини не застосовуються до приватного акціонерного товариства, якщо інше не встановлено його статутом. Рішення про надання згоди на вчинення правочину із заінтересованістю виноситься на розгляд загальних зборів акціонерів, якщо:

- 1) в акціонерному товаристві не створена наглядова рада;
- 2) усі члени наглядової ради є заінтересованими у вчиненні правочину;
- 3) ринкова вартість майна або послуг чи сума коштів, що є його предметом, перевищує 10 відсотків вартості активів, за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства.

Якщо наглядова рада прийняла рішення про відхилення правочину із заінтересованістю або не прийняла жодного рішення протягом 30 днів з дня отримання необхідної інформації, питання про надання згоди на вчинення правочину із заінтересованістю може бути винесене на розгляд загальних зборів акціонерів. Статутом приватного акціонерного товариства може бути передбачено менший строк.

Значний правочин, правочин, щодо якого є заінтересованість, вчинений з порушенням порядку прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки акціонерного товариства лише у разі подальшого схвалення правочину товариством у порядку, встановленому для прийняття рішення про надання згоди на його вчинення. Подальше схвалення правочину товариством у порядку, встановленому для прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки акціонерного товариства з моменту вчинення цього правочину (ст. 72 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

РОЗДІЛ 7. КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ. ВИДІЛ ТА ПРИПИНЕННЯ ТОВАРИСТВ

1. Поняття та види корпоративних прав та обов'язків.
2. Виділ та припинення товариства.

1. Поняття і види корпоративних прав та обов'язків

Набуття права власності на частку в статутному капіталі товариства не завжди приводить до набуття корпоративних прав у повному обсязі. Наприклад, якщо учасники товариства відмовляють спадкоємцеві померлого учасника у прийнятті до товариства або якщо сам спадкоємець відмовиться вступити до товариства, то йому виділяється вартість частини майна товариства, пропорційна розміру частки. (ст. 147 ЦК України, ст. 55 Закону України «Про господарські товариства») [1; 5]. У такому випадку спадкоємець набуває права власності на частку в статутному капіталі внаслідок спадкування, але не набуває права участі в товаристві.

Учасником товариства може бути особа тільки за власною волею (принцип добровільності). Тому можна сказати, що корпоративні права складаються з двох самостійних прав:

- права на частку в статутному капіталі товариства (майнове право);
- право участі в товаристві (особисте немайнове право);

Такі права можуть виникати одночасно, а можуть набуватися й окремо. Те саме стосується і припинення вищезазначених прав.

Виникнення корпоративних прав має місце внаслідок створення товариства, прийняття до товариства учасника, придбання частки в статутному капіталі.

Зміна корпоративних прав має місце внаслідок збільшення або зменшення розміру або номінальної вартості частки в статутному капіталі, реорганізації товариства.

Припинення корпоративних прав відбувається у зв'язку з виходом із товариства, відчуженням частки в статутному капіталі, у разі ліквідації юридичної особи, смерті учасника – фізичної особи.

Корпоративне право треба розуміти як право особи, об'єднуючи зусилля та капітал, бути учасником корпорації (юридичної особи).

Специфіка корпоративного права виявляється в тому, що воно, у свою чергу, складається з низки прав, яке кожне окремо можна назвати «корпоративне право»:

- це право на управління;

–це право на отримання частини прибутку;

–це право на одержання дивідендів.

Корпоративні права надають **право**:

–мати частку в статутному капіталі товариства;

–обирати та бути обраним;

–брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом;

– брати участь у розподілі прибутку товариства і отримувати частину його прибутку (дивіденди);

– вийти у встановленому порядку з товариства;

– здійснити відчуження часток у статутному капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом;

– одержувати інформацію про діяльність товариства, знайомитись зі звітами, протоколами зборів, річними балансами.

Слід пам'ятати, що поняття корпоративних прав нерозривно пов'язане з поняттям корпоративних обов'язків. Коло обов'язків так само як обсяг прав визначається організаційно-правовою формою юридичної особи.

До таких **обов'язків** можна віднести:

а) зробити внесок до статутного капіталу;

б) виконувати рішення вищих органів управління;

в) не розголошувати комерційну таємницю і конфіденційну інформацію і

т.д.

2. Виділ та припинення товариств

Згідно зі ст. 47 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» виділ товариства – це створення одного або більше товариств із переданням йому (їм) згідно з розподільним балансом частини майна, прав та обов'язків товариства, з якого здійснюється виділ, без припинення останнього [4].

Товариство припиняється внаслідок передання всього свого майна, всіх прав та обов'язків іншим господарським товариствам – правонаступникам шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення або в результаті ліквідації.

Добровільне припинення товариства здійснюється за рішенням загальних зборів учасників у порядку, встановленому цим Законом, з дотриманням вимог, встановлених законодавством. Інші підстави та порядок припинення товариства встановлюються законом.

Якщо серед правопередників товариства є акціонерне товариство, акціонерами якого є особи, права на акції яких обліковуються в депозитарній системі України на рахунках у цінних паперах, відкритих депозитарною установою на підставі договору з таким акціонерним товариством, реорганізація такого товариства не допускається, а рішення про реорганізацію є недійсним.

Згідно зі ст. 49 ЗУ ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» *злиттям товариств* є створення нового господарського товариства – правонаступника з переданням йому всього майна, всіх прав та обов'язків декількох товариств, що припиняються внаслідок цього [4].

Приєднанням товариства є припинення одного або декількох товариств з переданням ним (ними) згідно з передавальним актом усього свого майна, всіх прав та обов'язків іншому господарському товариству – правонаступнику (ч. 1 ст. 50 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Якщо товариству, до якого здійснюється приєднання, належить частка у статутному капіталі товариства, що приєднується, така частка не враховується для визначення розміру статутного капіталу товариства в результаті приєднання. Якщо товариству, що приєднується, належить частка у статутному капіталі товариства, до якого здійснюється приєднання, така частка не враховується для визначення розміру статутного капіталу товариства в результаті приєднання.

Ст. 51 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначає, що *поділом товариства* є припинення товариства з переданням всього його майна, всіх прав та обов'язків двом чи декільком новим товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом.

Якщо частка у статутному капіталі товариства, що припиняється шляхом поділу, належить самому товариству, така частка підлягає розподілу між його учасниками пропорційно до належних їм часток у статутному капіталі товариства, що припиняється.

Перетворенням товариства є зміна організаційно-правової форми товариства з його подальшим припиненням та переданням усього майна, всіх прав і обов'язків новому господарському товариству – правонаступнику (ст. 52 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

Товариства, які беруть участь у припиненні, можуть укласти договір про припинення, який визначатиме умови передачі майна, прав та обов'язків юридичним особам – правонаступникам, розмір часток кожного учасника у статутному капіталі кожної юридичної особи – правонаступника або коефіцієнти конвертації часток в акції (якщо правонаступниками є акціонерні товариства), склад органів юридичних осіб – правонаступників та інші умови припинення.

Порядок конвертації часток у разі припинення та виділу товариства передбачений ст. 54 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». правонаступникам юридичних осіб, які припинилися,

не можуть належати частки у власному статутному капіталі. Конвертація часток учасників у статутному капіталі товариства, що припиняється внаслідок поділу, в частки у статутному капіталі товариства- правонаступників здійснюється із збереженням співвідношення між частками учасників у капіталі товариства та кожного товариства- правонаступника.

Частки учасників у статутному капіталі товариства, що припиняється внаслідок злиття або приєднання, конвертуються в частки учасників у статутному капіталі товариства- правонаступника із збереженням співвідношення між частками учасників, яке існувало в товаристві, що припинилося, у межах сукупної частки таких учасників у статутному капіталі товариства- правонаступника.

У разі виділу товариства частки у статутному капіталі товариства, з якого здійснюється виділ, конвертуються в частки цього товариства і товариства, що виділилося, та розподіляються між учасниками із збереженням співвідношення часток учасників товариства, що існувало до виділу.

У разі перетворення товариства частки у статутному капіталі товариства, що перетворюється, конвертуються в частки товариства- правонаступника та розподіляються між учасниками із збереженням співвідношення часток учасників товариства, що існувало до перетворення.

Якщо правонаступником товариства є юридична особа, щодо якої законом не передбачено статутного (складеного) капіталу або поділу такого капіталу на частки між учасниками, положення ч. 2–5 цієї статті не застосовуються.

Гарантії захисту прав кредиторів під час виділу та припинення товариства передбачені в ст. 55 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Протягом 30 днів з дати прийняття рішення про припинення товариства шляхом поділу, перетворення, або про виділ, а в разі припинення шляхом злиття або приєднання – з дати прийняття рішення про це останнім з товариств, що беруть участь у злитті або приєднанні, товариство, що планує виділ, та кожне товариство, що бере участь в припиненні відповідно, зобов'язане письмово повідомити про це всіх відомих йому (їм) кредиторів і опублікувати в органі друку, в якому публікуються дані про державну реєстрацію юридичних осіб, повідомлення про прийняте рішення [4].

Кредитор такого товариства, вимоги якого до товариства не забезпечені договором забезпечення, протягом 30 днів з дати направлення йому повідомлення або з дати опублікування повідомлення, зазначеного в ч. 1 цієї статті, має право звернутися з письмовою вимогою про здійснення на вибір товариства однієї з таких дій:

- 1) надання забезпечення виконання зобов'язання;
- 2) дострокового припинення або виконання зобов'язання (зобов'язань) перед кредитором та відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором між товариством та кредитором.

Якщо кредитор не звернувся до товариства у встановлений строк з письмовою вимогою, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо зобов'язання (зобов'язань) перед ним.

Виділ або припинення товариства не можуть бути завершені до задоволення вимог, заявлених кредиторами.

Товариство, створене внаслідок виділу, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями товариства, з якого здійснено виділ, які згідно з розподільним балансом не перейшли до товариства, створеного внаслідок виділу. Товариство, з якого здійснено виділ, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які згідно з розподільним балансом перейшли до товариства, створеного внаслідок виділу. Якщо внаслідок виділу створено декілька товариств, вони несуть субсидіарну відповідальність спільно з товариством, з якого здійснено виділ, солідарно. Якщо після виділу неможливо точно встановити обов'язки товариства, з якого здійснено виділ, за окремим зобов'язанням, що існувало у нього до виділу, товариство, з якого здійснено виділ, та створені внаслідок виділу товариства несуть солідарну відповідальність перед кредитором за таким зобов'язанням.

Якщо товариств- правонаступників, створених внаслідок поділу, декілька, то товариство- правонаступник, створене внаслідок поділу, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями товариства, що припинилося, які перейшли до іншого товариства- правонаступника згідно з розподільним балансом. Якщо після поділу неможливо точно визначити товариство- правонаступника щодо конкретних обов'язків товариства, що припинилося, товариства- правонаступники несуть солідарну відповідальність перед кредиторами товариства, що припинилося.

Отже, визначивши шляхи припинення товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, є необхідним дослідити особливості виділу та припинення акціонерного товариства.

Порядок виділу та припинення акціонерних товариств передбачені Розділом XVI ЗУ «Про акціонерні товариства». Згідно зі ст. 79 ЗУ «Про акціонерні товариства» акціонерне товариство припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим підприємницьким товариствам – правонаступникам (*шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення*) або в результаті ліквідації.

Злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення акціонерного товариства здійснюються за рішенням загальних зборів, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду або відповідних органів влади. У випадках, передбачених законом, поділ акціонерного товариства або виділ з його складу одного чи кількох акціонерних товариств здійснюється за рішенням відповідних державних органів або за рішенням суду. Акціонерне товариство не може одночасно здійснювати злиття, приєднання, поділ, виділ та/або перетворення. Акції товариства, яке припиняється внаслідок поділу, конвертуються в акції товариств- правонаступників та розміщуються серед їх акціонерів. Акції товариств, що припиняються внаслідок злиття, приєднання, конвертуються в акції товариства- правонаступника та розміщуються серед його акціонерів. Акції товариства, що перетворюється, конвертуються в частки (паї) підприємницького товариства- правонаступника та розподіляються серед

його учасників. При виділі акції товариства, з якого здійснюється виділ, конвертуються в акції цього акціонерного товариства і акціонерного товариства, що виділилося, та розміщуються між акціонерами товариства, з якого здійснюється виділ. Не підлягають конвертації акції товариств, що беруть участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі, перетворенні, власниками яких є акціонери, які звернулися до акціонерного товариства з вимогою про обов'язковий викуп належних їм акцій та які мають таке право. Порядок конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції новоствореного (новостворених) акціонерного товариства встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Емісійні цінні папери (крім акцій) акціонерних товариств, що беруть участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні, повинні надавати своїм власникам обсяг прав не менший, ніж той, що надавався ними до злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення. Зменшення обсягу прав власників таких цінних паперів не допускається. При конвертації акцій під час злиття, приєднання, поділу або виділу акціонерного товариства акціонери товариств, що беруть участь у злитті, приєднанні, поділі або виділі, можуть також отримувати грошові виплати, що не повинні перевищувати розміру, визначеного статутом товариства. Порядок здійснення таких виплат встановлюється договором про злиття (приєднання) або планом поділу (виділу). На зборах учасників підприємницького товариства- правонаступника кожний учасник отримує кількість голосів, що надаватимуться йому акціями (частками, паями) підприємницького товариства- правонаступника, власником яких він може стати внаслідок злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення акціонерного товариства.

Наглядова рада кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні, розробляє умови договору про злиття (приєднання) або план поділу (виділу, перетворення), які повинні містити:

- 1) повне найменування та реквізити кожного товариства, що бере участь у злитті, приєднанні, поділі, виділі або перетворенні;
- 2) порядок і коефіцієнти конвертації акцій та інших цінних паперів, а також суми можливих грошових виплат акціонерам;
- 3) відомості про права, які надаватимуться підприємницьким товариством- правонаступником власникам інших, крім акцій, цінних паперів товариства, діяльність якого припиняється внаслідок злиття, приєднання, поділу, перетворення або з якого здійснюється виділ, та/або перелік заходів, які пропонується вжити стосовно таких цінних паперів;
- 4) інформацію щодо запропонованих осіб, які стануть посадовими особами товариства у підприємницькому товаристві – правонаступнику після завершення злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення, та запропоновані до виплати таким особам винагороди чи компенсації;
- 5) порядок голосування на спільних загальних зборах акціонерів товариств, що беруть участь у злитті або приєднанні.

Відповідно до ст. 82 ЗУ «Про акціонерні товариства» протягом 30 днів з дати прийняття загальними зборами рішення про припинення акціонерного товариства шляхом поділу, перетворення, а також про виділ, а в разі припинення шляхом злиття або приєднання – з дати прийняття відповідного рішення загальними зборами останнього з акціонерних товариств, що беруть участь у злитті або приєднанні, товариство зобов'язане письмово повідомити про це кредиторів товариства і опублікувати в офіційному друкованому органі повідомлення про ухвалене рішення. Публічне товариство зобов'язане також повідомити про прийняття такого рішення кожному фондову біржу, на якій воно пройшло процедуру лістингу. Кредитор, вимоги якого до акціонерного товариства, діяльність якого припиняється внаслідок злиття, приєднання, поділу, перетворення або з якого здійснюється виділ, не забезпечені договорами застави чи поруки, протягом 20 днів після надіслання йому повідомлення про припинення товариства може звернутися з письмовою вимогою про здійснення на вибір товариства однієї з таких дій: забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договорів застави чи поруки, дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором та відшкодування збитків, якщо інше не передбачено правочином між товариством та кредитором. У разі якщо кредитор не звернувся у строк, передбачений цією частиною, до товариства з письмовою вимогою, вважається, що він не вимагає від товариства вчинення додаткових дій щодо зобов'язань перед ним. Злиття, приєднання, поділ, виділ або перетворення не можуть бути завершені до задоволення вимог, заявлених кредиторами. Якщо розподільний баланс або передавальний акт не дає можливості визначити до кого з правонаступників перейшло зобов'язання або чи залишилося за ним зобов'язанням товариство, з якого був здійснений виділ, правонаступники та товариство, з якого був здійснений виділ, несуть солідарну відповідальність за таким зобов'язанням [3].

Злиття акціонерного товариства регулюється ст. 83 ЗУ «Про акціонерні товариства». Злиттям акціонерних товариств визнається виникнення нового акціонерного товариства- правонаступника з передачею йому згідно з передавальними актами всього майна, всіх прав та обов'язків двох або більше акціонерних товариств одночасно з їх припиненням. Акціонерне товариство може брати участь у злитті лише з іншим акціонерним товариством. Наглядова рада кожного з акціонерних товариств, що бере участь у злитті, виносить на затвердження загальних зборів кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, питання про припинення товариства шляхом злиття, затвердження договору про злиття, статуту товариства, створюваного в результаті злиття, затвердження передавального акта. Утворення органів акціонерного товариства – правонаступника проводиться на спільних загальних зборах акціонерів товариства, що беруть участь у злитті. Не підлягають конвертації акції товариств, що припиняються внаслідок злиття, які викуплено товариством-емітентом або власником яких є

товариство, що бере участь у злитті разом з товариством-емітентом. Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. При злитті товариств усі права та обов'язки кожного з них переходять до товариства- правонаступника відповідно до передавального акта [3].

Процедура злиття акціонерних товариств здійснюється за таким порядком:

1) прийняття загальними зборами кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, рішення про припинення товариства шляхом злиття, про створення комісії з припинення товариства, а також про обрання персонального складу комісії з припинення;

2) задоволення вимог кредиторів, заявлених до кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, відповідно до частини другої ст. 82 цього Закону;

3) реалізація акціонерами кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, права вимоги обов'язкового викупу належних їм акцій товариства в порядку, передбаченому ст.ст. 68, 69 цього Закону;

4) складення комісією з припинення кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, передавального акта;

5) прийняття наглядовою радою кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, рішення про затвердження проекту статуту акціонерного товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств, про затвердження проекту договору про злиття акціонерних товариств, про затвердження пояснень до умов договору про злиття, про схвалення передавального акта, підготовленого комісією з припинення товариства, а також про затвердження умов конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств;

7) прийняття загальними зборами кожного товариства, що бере участь у злитті, рішення про затвердження передавального акта, про затвердження договору про злиття акціонерних товариств, про затвердження статуту акціонерного товариства, а також про обрання уповноважених осіб акціонерного товариства на здійснення подальших дій щодо припинення акціонерного товариства шляхом злиття;

8) подання уповноваженими особами акціонерних товариств, що беруть участь у злитті, заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

9) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

10) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;

11) укладення з депозитарієм договору про обслуговування емісії акцій;

12) обмін акцій товариства, створюваного в результаті злиття, на акції товариств, що припиняються;

13) затвердження результатів розміщення (обміну) акцій уповноваженими органами акціонерних товариств, що беруть участь у злитті;

14) державна реєстрація акціонерного товариства, створюваного в результаті злиття, в органах державної реєстрації;

15) подання Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення (обміну) акцій;

16) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення (обміну) акцій створюваного в результаті злиття товариства та скасування Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку реєстрації випуску акцій товариств, що припинилися;

17) державна реєстрація припинення акціонерних товариств, що припинилися шляхом злиття;

18) отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій товариства, створюваного в результаті злиття.

Приєднання акціонерного товариства регулюється ст. 84 ЗУ «Про акціонерні товариства». Приєднанням акціонерного товариства визнається припинення акціонерного товариства (кількох товариств) з передачею ним (ними) згідно з передавальним актом усього свого майна, прав та обов'язків іншому акціонерному товариству – правонаступнику.

Наглядова рада кожного акціонерного товариства, що бере участь у приєднанні, вносить на затвердження загальними зборами питання про приєднання і про затвердження договору про приєднання. Наглядова рада товариства, що приєднується, також вносить на затвердження загальних зборів акціонерів питання про затвердження передавального акта.

Спільні загальні збори акціонерів товариств, що беруть участь у приєднанні, ухвалюють рішення про внесення змін до статуту товариства, до якого здійснюється приєднання, та у разі потреби з інших питань. Якщо акціонерному товариству, до якого здійснюється приєднання, належать більш як 90 відсотків голосуючих акцій товариства, що приєднується, і приєднання не спричиняє необхідності внесення змін до статуту товариства, до якого здійснюється приєднання, пов'язаних із змінами прав його акціонерів, від імені товариства, до якого здійснюється приєднання, рішення про приєднання, затвердження передавального акта та умов договору про приєднання може прийматися його наглядовою радою [3].

Поділ акціонерного товариства визнається припинення акціонерного товариства з передачею всього його майна, прав та обов'язків двом чи більше новим акціонерним товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом. (ст. 84 ЗУ «Про акціонерні товариства»). Наглядова рада акціонерного товариства, що припиняється шляхом поділу, вносить на затвердження загальних зборів акціонерів питання про припинення товариства шляхом поділу, порядок і умови поділу, створення товариств- правонаступників і порядок конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції створюваних товариств, затвердження розподільного балансу. Загальні збори

акціонерів товариства, що припиняється шляхом поділу, ухвалюють рішення про припинення товариства шляхом поділу, затверджують порядок і умови поділу, створення нових товариств, порядок конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції створюваних товариств, затверджують розподільний баланс. Загальні збори кожного створюваного акціонерного товариства ухвалюють рішення про затвердження статуту і утворення органів товариства. Розміщення акцій товариств- правонаступників повинно здійснюватися із збереженням співвідношення, що було між акціонерами у статутному капіталі акціонерного товариства, що припинилося шляхом поділу. Кожен акціонер товариства, що припинилося, отримує акції кожного з товариств- правонаступників. Не підлягають конвертації акції товариства, що припиняється шляхом поділу, викуплені цим товариством. Такі акції підлягають анулюванню в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Товариство- правонаступник несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями акціонерного товариства, діяльність якого припиняється шляхом поділу, що виникли до поділу та перейшли до іншого акціонерного товариства- правонаступника. Якщо акціонерних товариств- правонаступників, які несуть субсидіарну відповідальність, два чи більше, вони несуть таку відповідальність солідарно.

Виділом акціонерного товариства визнається створення одного чи кількох акціонерних товариств із передачею йому (їм) згідно з розподільним балансом частини майна, прав та обов'язків акціонерного товариства, з якого здійснюється виділ, без припинення такого акціонерного товариства. З акціонерного товариства може виділитися лише акціонерне товариство. (ст. 85 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3]. Загальні збори акціонерів товариства, з якого здійснюється виділ, ухвалюють рішення про виділ, порядок і умови виділу, створення нового товариства (товариств), конвертацію частини акцій товариства, з якого здійснюється виділ, в акції створюваного товариства (розподіл акцій створюваного товариства серед акціонерів товариства, з якого здійснюється виділ, та/або придбання акцій створюваного товариства товариством, з якого здійснюється виділ) і порядок такої конвертації (розподілу та/або придбання), затвердження розподільного балансу. Загальні збори акціонерів кожного створюваного акціонерного товариства ухвалюють рішення про затвердження статуту і утворення органів товариства. Акціонерне товариство, з якого здійснюється виділ, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які перейшли до товариства, що виділилося, згідно з розподільним балансом. Товариство, що виділилося, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які виникли у товариства, з якого здійснюється виділ, перед виділом, але не перейшли до товариства, що виділилося. Якщо товариств, що виділилися, два чи більше, вони солідарно несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями разом з товариством, з якого здійснено виділ.

Процедура поділу, приєднання, виділу акціонерних товариств здійснюється аналогічно порядку злиття акціонерних товариств.

Перетворенням акціонерного товариства визнається зміна організаційно-правової форми акціонерного товариства з його припиненням та передачею всього майна, прав і обов'язків підприємницькому товариству – правонаступнику згідно з передавальним актом (ст. 87 ЗУ «Про акціонерні товариства»). Акціонерне товариство може перетворитися лише на інше господарське товариство або виробничий кооператив. Загальні збори акціонерів товариства, що перетворюється, ухвалюють рішення про перетворення товариства, про порядок і умови здійснення перетворення, порядок обміну акцій товариства на частки (паї) підприємницького товариства- правонаступника. Учасники створюваного при перетворенні нового підприємницького товариства ухвалюють на своєму спільному засіданні рішення про затвердження установчих документів такої юридичної особи і обрання (призначення) органів управління відповідно до вимог законодавства. У разі перетворення акціонерного товариства всі його акціонери (їх правонаступники), акції яких не були викуплені, стають засновниками (учасниками) підприємницького товариства – правонаступника. Перетворення акціонерного товариства на інше господарське товариство (крім товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю) або виробничий кооператив після прийняття відповідного рішення загальних зборів може бути здійснене за умови отримання письмової згоди всіх акціонерів, акції яких не були викуплені, стати засновниками (учасниками) підприємницького товариства – правонаступника. Така згода підтверджується шляхом підписання всіма засновниками (учасниками) або їхніми уповноваженими особами установчих документів підприємницького товариства – правонаступника [3].

Отже, *злиття, поділ або перетворення* акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про припинення акціонерного товариства та про реєстрацію підприємницького товариства- правонаступника (товариств- правонаступників).

Приєднання акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців про припинення такого акціонерного товариства.

Виділ акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про створення акціонерного товариства, що виділилося.

Приєднання акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства вважається завершеним з дати внесення запису до Єдиного державного реєстру про припинення такого акціонерного товариства.

Ліквідація акціонерного товариства здійснюється за порядком, передбаченим ст. 88 ЗУ «Про акціонерні товариства», добровільна

ліквідація акціонерного товариства здійснюється за рішенням загальних зборів, у тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який товариство створювалося, або після досягнення мети, з якою воно створювалося, у порядку, передбаченому Цивільним кодексом України та іншими актами законодавства, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом. Інші підстави та порядок ліквідації товариства визначаються законодавством. Якщо на момент ухвалення рішення про ліквідацію акціонерне товариство не має зобов'язань перед кредиторами, його майно розподіляється між акціонерами відповідно до ст. 89 ЗУ «Про акціонерні товариства». Рішення про ліквідацію акціонерного товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку ліквідації, а також порядку розподілу між акціонерами майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, вирішують загальні збори акціонерного товариства, якщо інше не передбачено законом. З моменту обрання ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження наглядової ради та виконавчого органу акціонерного товариства. Ліквідаційний баланс, складений ліквідаційною комісією, підлягає затвердженню загальними зборами. Ліквідація акціонерного товариства вважається завершеною, а товариство таким, що припинилося, з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення товариства в результаті його ліквідації [3].

У разі ліквідації платоспроможного акціонерного товариства вимоги його кредиторів та акціонерів задовольняються у такій черговості:

- у першу чергу задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншими ушкодженнями здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою;
- у другу чергу – вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності;
- у третю чергу – вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів);
- у четверту чергу – всі інші вимоги кредиторів;
- у п'яту чергу – виплати нарахованих, але не виплачених дивідендів за привілейованими акціями;
- у шосту чергу – виплати за привілейованими акціями, які підлягають викупу відповідно до ст. 68 ЗУ «Про акціонерні товариства»;
- у сьому чергу – виплати ліквідаційної вартості привілейованих акцій;
- у восьму чергу – виплати за простими акціями, які підлягають викупу відповідно до ст. 68 ЗУ «Про акціонерні товариства»;
- у дев'яту чергу – розподіл майна між акціонерами – власниками простих акцій товариства пропорційно до кількості належних їм акцій (ст. 89 ЗУ «Про акціонерні товариства»).

Вимоги кожної черги задовольняються після повного задоволення вимог кредиторів (акціонерів) попередньої черги. У разі недостатності майна товариства, що ліквідується, для розподілу між усіма кредиторами (акціонерами) відповідної черги майно розподіляється між ними

пропорційно сумам вимог (кількості належних їм акцій) кожного кредитора (акціонера) цієї черги.

Отже, є два шляхи припинення господарських товариств – шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення або в результаті ліквідації.

РОЗДІЛ 8. ПРИДБАННЯ ЗНАЧНОГО ТА КОНТРОЛЬНОГО ПАКЕТА АКЦІЙ, ВИКУП ТА ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ВИКУП АКЦІЙ

Придбання значного та контрольного пакета акцій регулюється Розділом XI ЗУ «Про акціонерні товариства».

Придбання значного пакета акцій товариства. Особа (особи, що діють спільно), яка має намір придбати акції, що з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, за наслідками такого придбання становитимуть 10 і більше відсотків голосуючих акцій товариства (далі – значний пакет акцій), зобов'язана не пізніше ніж за 30 днів до дати придбання відповідного пакета акцій подати товариству письмове повідомлення про свій намір та оприлюднити його. Оприлюднення повідомлення здійснюється шляхом надання його Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, кожній фондовій біржі, на якій цінні папери товариства допущені до торгів, та розміщення повідомлення в загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку. У повідомленні зазначаються кількість, тип та/або клас акцій товариства, що належать особі (кожній з осіб, що діють спільно) та кожній з її афілійованих осіб, а також кількість простих акцій товариства, які особа (особи, що діють спільно) має намір придбати. Особа (особи, що діють спільно), яка прямо або опосередковано набуває або відчужує голосуючі акції публічного акціонерного товариства, має повідомити таке товариство про пакет акцій, власником якого стане така особа (підсумковий пакет акцій), у разі якщо в результаті такого набуття або відчуження пакет акцій стане більшим, меншим або дорівнюватиме пороговому значенню у 5, 10, 15, 20, 25, 30, 50, 75, 95 відсотків голосуючих акцій. Повідомлення повинно містити інформацію про:

- 1) підсумковий пакет голосуючих акцій;
- 2) осіб, які входять до ланцюга володіння корпоративними правами юридичної особи, через яких особа, зазначена в ч. 1 цієї статті, здійснює розпорядження акціями;
- 3) дату, в яку порогові значення було досягнуто або перетнуто;
- 4) акціонера або особу, яка має право користуватися голосуючими акціями (ім'я фізичної особи або найменування юридичної особи (із зазначенням для юридичної особи – резидента – коду згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, для юридичної особи – нерезидента – коду/номера з торговельного, банківського чи судового реєстру, реєстраційного посвідчення місцевого органу влади іноземної держави про реєстрацію юридичної особи).

Інші вимоги встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Придбання акцій приватного акціонерного товариства за наслідками придбання контрольного пакета акцій регулюється ст. 65 ЗУ «Про акціонерні товариства». Особа (особи, що діють спільно) протягом одного робочого дня з дати укладення нею договору, за наслідками виконання якого вона з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стане (прямо або опосередковано) власником контрольного пакета акцій приватного акціонерного товариства (а у разі набуття контрольного пакета акцій в результаті придбання акцій у процесі емісії – з дати депонування глобального сертифіката за таким випуском акцій), зобов'язана подати до товариства та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку повідомлення про укладення такого договору. Товариство не пізніше 24 години наступного робочого дня в одноденний строк зобов'язане розмістити зазначене повідомлення на веб-сайті товариства та у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку. Особа (особи, що діють спільно), яка внаслідок придбання акцій приватного акціонерного товариства з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стала (прямо або опосередковано) власником контрольного пакета акцій приватного акціонерного товариства, в одноденний строк з дня набуття нею права власності на такий пакет акцій зобов'язана подати до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та товариства інформацію про набуття нею такого пакета із зазначенням інформації про найвищу ціну, за якою вона придбавала акції цього товариства протягом 12 місяців, що передують дню набуття такого пакета акцій включно з днем набуття, та дати набуття такого пакета. Товариство в одноденний строк зобов'язане розмістити зазначену інформацію на веб-сайті товариства та у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів. Наглядова рада (або виконавчий орган товариства, якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом товариства) не пізніш як за 25 робочих днів з дня отримання такої інформації має затвердити ринкову вартість акцій та повідомити її особі (особам, що діють спільно).

Придбання акцій публічного акціонерного товариства за наслідками придбання контрольного пакета акцій або значного контрольного пакета акцій. Особа (особи, що діють спільно) протягом одного робочого дня з дати укладення нею договору, за наслідками виконання якого вона з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стане (прямо або опосередковано) власником контрольного пакета акцій або значного контрольного пакета акцій публічного акціонерного товариства, зобов'язана (а в разі набуття контрольного пакета акцій або значного контрольного пакета акцій у результаті придбання акцій у процесі емісії – з дати депонування глобального сертифіката за таким випуском акцій) подати до товариства та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку повідомлення про

укладення такого договору. Товариство не пізніше 24 години наступного робочого дня зобов'язане розмістити зазначене повідомлення на веб-сайті товариства та у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку.

Обов'язковий продаж акцій акціонерами на вимогу особи (осіб, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій. Особа (особи, що діють спільно), яка внаслідок придбання акцій товариства з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стала (прямо або опосередковано) власником домінуючого контрольного пакета акцій, протягом наступного робочого дня з дня набуття нею права власності на такий пакет акцій зобов'язана подати до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і до товариства повідомлення про набуття права власності на домінуючий контрольний пакет акцій (далі – повідомлення). Повідомлення має містити інформацію про:

- 1) кількість акцій товариства, що належали особі та її афілійованим особам до набуття домінуючого контрольного пакета акцій товариства;
- 2) структуру власності особи та її афілійованих осіб (якщо станом на дату повідомлення афілійованим особам належали акції товариства);
- 3) ціну, передбачену п. 1 та 2 ч. 5 цієї статті;
- 4) дату набуття домінуючого контрольного пакета акцій товариства.

Інформація про структуру власності подається в обсязі і за формою, затвердженими Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Якщо особа набула домінуючий контрольний пакет акцій товариства, діючи спільно з третіми особами, які не є її афілійованими особами, до повідомлення також включається інформація про кількість акцій товариства, що належали таким третім особам до набуття особою домінуючого контрольного пакета акцій товариства. У такому разі до повідомлення також додається копія договору, на підставі якого особа і треті особи узгоджують свої дії щодо набуття домінуючого контрольного пакета акцій товариства. Зазначеним договором визначається сторона договору, уповноважена його сторонами на вчинення правочинів щодо набуття акцій товариства в інтересах групи осіб, що діють спільно (уповноважена особа). Товариство не пізніше наступного робочого дня з дати отримання повідомлення зобов'язане розмістити його на веб-сайті товариства та у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку. Товариство не пізніше як за 25 робочих днів з дня отримання повідомлення повинно затвердити ринкову вартість акцій товариства, визначену суб'єктом оціночної діяльності відповідно до ст. 8 ЗУ «Про акціонерні товариства», та повідомити її особі. Протягом 90 днів з дня подання повідомлення відповідно до частини другої цієї статті та за умови виконання нею дій, передбачених ст. 65 ЗУ «Про акціонерні товариства», особа, яка є

власником домінуючого контрольного пакета акцій, або будь-яка її афілійована особа, або уповноважена особа (далі – заявник вимоги) має право надіслати до товариства публічну безвідкличну вимогу про придбання акцій в усіх власників акцій товариства (далі – публічна безвідклична вимога). У разі подання до товариства публічної безвідкличної вимоги всі акціонери акціонерного товариства, крім осіб, що діють спільно із такою особою, та її афілійованих осіб, та саме товариство зобов'язані у безумовному порядку продати належні їм акції цього товариства заявнику вимоги. Публічна безвідклична вимога розміщується товариством на своєму веб-сайті та у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку протягом наступного робочого дня з дня її отримання товариством. Заявник вимоги сплачує ціну акцій акціонерам шляхом перерахування грошових сум банківській установі, в якій заявником вимоги відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу), бенефіціарами якого є акціонери, у яких придбаваються акції (їхні спадкоємці або правонаступники, або інші особи, які відповідно до законодавства мають право на отримання коштів). Заявник вимоги відкриває такий рахунок умовного зберігання (ескроу) не пізніше дати надсилання публічної безвідкличної вимоги.

Викуп акціонерним товариством розміщених ним цінних паперів. Регулюється ст. 66 ЗУ «Про акціонерні товариства» [3]. Акціонерне товариство має право за рішенням загальних зборів викупити в акціонерів акції за згодою власників цих акцій. Порядок реалізації цього права визначається у статуті товариства та/або рішенні загальних зборів. Рішенням загальних зборів обов'язково встановлюються:

- 1) порядок викупу, що включає максимальну кількість, тип та/або клас акцій, що викупуваються;
- 2) строк викупу;
- 3) ціна викупу (або порядок її визначення);
- 4) дії товариства щодо викуплених акцій (їх анулювання або продаж).

Строк викупу включає строк приймання письмових пропозицій акціонерів про продаж акцій та строк сплати їх вартості. Строк викупу акцій не може перевищувати одного року. Письмова пропозиція акціонера про продаж акцій товариству є безвідкличною. Ринкова вартість акцій визначається станом на останній робочий день, що передує дню розміщення в установленому порядку повідомлення про скликання загальних зборів акціонерного товариства, на яких прийнято рішення про викуп в акціонерів акцій за їхньою згодою.

Кожний акціонер – власник простих акцій товариства має право вимагати здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством належних йому простих акцій, якщо він зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення про:

- 1) злиття, приєднання, поділ, перетворення, виділ, зміну типу товариства;
- 2) надання згоди на вчинення товариством значних правочинів;

- 2-1) надання згоди на вчинення товариством правочину, щодо якого є заінтересованість;
- 3) зміну розміру статутного капіталу;
- 4) відмову від використання переважного права акціонера на придбання акцій додаткової емісії у процесі їх розміщення.

Ринкова вартість акцій визначається станом на останній робочий день, що передує дню розміщення в установленому порядку повідомлення про скликання загальних зборів, на яких було прийнято рішення, яке стало підставою для вимоги обов'язкового викупу акцій. Договір між акціонерним товариством та акціонером про обов'язковий викуп товариством належних йому акцій укладається в письмовій формі. Протягом 30 днів після прийняття загальними зборами рішення, що стало підставою для вимоги обов'язкового викупу акцій, акціонер, який має намір реалізувати зазначене право, подає товариству письмову вимогу. У вимозі акціонера про обов'язковий викуп акцій мають бути зазначені його прізвище (найменування), місце проживання (місцезнаходження), кількість, тип та/або клас акцій, обов'язкового викупу яких він вимагає. До письмової вимоги акціонером мають бути додані копії документів, що підтверджують його право власності на акції товариства станом на дату подання вимоги. Протягом 30 днів після отримання вимоги акціонера про обов'язковий викуп акцій товариство здійснює оплату вартості акцій за ціною викупу, зазначеною в повідомленні про право вимоги обов'язкового викупу акцій, що належать акціонеру, а відповідний акціонер повинен вчинити усі дії, необхідні для набуття товариством права власності на акції, обов'язкового викупу яких він вимагає. (ст. 68 ЗУ «Про акціонерні товариства») [3].

ЗРАЗКИ НОТАРІАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

Статут товариства

**«ЗАТВЕРДЖЕНИЙ»
ПРОТОКОЛОМ ЗАГАЛЬНИХ
ЗБОРІВ УЧАСНИКІВ
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «____»
№ ____ від ____ 2018 р.**

СТАТУТ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

«_____»

код ЄДРПОУ _____

(нова редакція)

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «____» (далі – «Товариство») є юридичною особою, що засноване у відповідності до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Цивільного кодексу України, інших законодавчих актів України.

1. НАЙМЕНУВАННЯ ТА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ТОВАРИСТВА

1.1. Повне найменування Товариства:
українською мовою – ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «____»;
скорочене найменування Товариства: ТОВ «____»;

1.2 Засновником Товариства є:

Громадянин України _____ (_____ року народження), паспорт серії _____, виданий _____, _____ року, який зареєстрований за адресою: _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____ – 100% статутного капіталу Товариства, що становить _____ грн.

2. ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС ТОВАРИСТВА

2.1. Товариство є юридичною особою за законодавством України, має відокремлене майно, має право від свого імені вчиняти будь-які законні угоди та юридичні акти, набувати майнові та немайнові права та виконувати обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді, господарському суді, третейському суді.

3. УЧАСНИКИ ТОВАРИСТВА, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОРЯДОК ПРИЙНЯТЯ, ВИХОДУ ТА ПЕРЕДАЧІ ЧАСТКИ ТРЕТІМ ОСОБАМ.

3.1. Учасниками Товариства можуть бути фізичні та/або юридичні особи.

3.2. Вихід учасника з Товариства:

3.2.1. Учасник Товариства, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, може вийти з Товариства у будь-який час без згоди інших учасників.

3.2.2. Учасник Товариства, частка якого у статутному капіталі Товариства становить 50 або більше відсотків, може вийти з Товариства за згодою інших учасників.

3.2.3. Рішення щодо надання згоди на вихід учасника з Товариства може бути прийнято протягом одного місяця з дня подання учасником заяви про вихід з Товариства.

3.2.4. Якщо для виходу учасника необхідна згода інших учасників Товариства, він може вийти з Товариства протягом одного місяця з дня надання такої згоди останнім учасником, якщо менший строк не визначений такою згодою.

3.2.5. Учасник вважається таким, що вийшов з Товариства, з дня державної реєстрації його виходу.

3.3. Не пізніше 30 днів з дня, коли Товариство дізналося чи мало дізнатися про вихід учасника, воно зобов'язане повідомити такому колишньому учаснику вартість його частки, надати обґрунтований розрахунок та копії документів, необхідних для розрахунку. Вартість частки учасника визначається станом на день, що передував дню подання учасником відповідної заяви.

3.3.1. Товариство зобов'язане протягом одного року з дня, коли воно дізналося чи мало дізнатися про вихід учасника, виплатити такому колишньому учаснику вартість його частки.

3.3.2. Вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників Товариства пропорційно до розміру частки такого учасника.

3.3.3. За погодженням учасника Товариства, який вийшов, та Товариства зобов'язання зі сплати грошових коштів може бути замінено зобов'язанням із передачі іншого майна.

3.3.4. Товариство виплачує учаснику, який вийшов з Товариства, вартість його частки або передає майно лише пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника.

3.3.5. Товариство зобов'язане надавати учаснику, який вийшов з Товариства, доступ до документів фінансової звітності, інших документів, необхідних для визначення вартості його частки.

3.4. В разі прийняття загальними зборами учасників рішення про виключення учасника з Товариства, не пізніше 30 днів з дня прийняття загальними зборами учасників такого рішення Товариство зобов'язане повідомити колишньому учаснику (його спадкоємцю, правонаступнику) вартість його частки. Вартість частки визначається станом на день, що передував дню прийняття загальними зборами учасників рішення про виключення учасника з Товариства.

3.5. У разі смерті або припинення учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства.

4. МЕТА ТА ПРЕДМЕТ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА

4.1. Метою діяльності Товариства є отримання прибутку шляхом здійснення підприємницької діяльності.

4.2. Предметом діяльності Товариства є наступні види діяльності:

5. ФОНДИ ТОВАРИСТВА

5.1. Для створення та діяльності товариства за рахунок вкладів учасників утворюється статутний капітал.

5.2. Розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України.

5.3. Вкладом до статутного капіталу Товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку.

5.4. Кожен учасник товариства повинен повністю внести свій вклад протягом шести місяців з дати державної реєстрації товариства.

5.5. Збільшення статутного капіталу товариства допускається лише після внесення всіма учасниками Товариства своїх вкладів у повному обсязі.

5.6. Товариство створює резервний фонд у розмірі 25% статутного фонду; та за рішенням Загальних Зборів Учасників Товариства може утворювати наступні фонди:

- фонд розвитку виробництва, науки та техніки;
- фонд соціального розвитку та житлового будівництва та інші;

5.7. Відрахування у резервний фонд здійснюються з прибутку. Розмір щорічних відрахувань до резервного фонду не може бути меншим 5 відсотків суми чистого прибутку. Кошти резервного фонду витрачаються на покриття збитків, що виникли у ході господарської діяльності Товариства.

5.8. Розмір та порядок здійснення відрахувань до фонду розвитку виробництва, науки та техніки, фонду соціального розвитку та житлового будівництва, та інших фондів встановлюється Зборами Учасників Товариства.

6. ПОРЯДОК РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКІВ ТА ЗБИТКІВ

6.1. Прибуток Товариства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З балансового прибутку Товариства сплачуються проценти по кредитах банків та по облігаціях, а також вносяться передбачені законодавством України податки та інші платежі до бюджету.

6.1.1. Чистий прибуток, одержаний після зазначених розрахунків, залишається у повному розпорядженні Товариства і використовується для створення та поповнення фондів Товариства, а також виплати дивідендів Учасникам Товариства.

6.2. Виплата частки прибутку (дивідендів) Учасникам здійснюється пропорційно розміру їх вкладів у Статутний капітал Товариства на підставі рішення вищого органу Товариства.

6.3. Виплата дивідендів здійснюється за рахунок чистого прибутку товариства особам, які були учасниками товариства на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно до розміру їхніх часток.

6.4. Товариство виплачує дивіденди грошовими коштами, якщо інше не встановлено одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники Товариства.

6.5. Збитки сплачуються за рахунок коштів Статутного та Резервного фондів Товариства, а також іншого майна Товариства. Учасник, який неповністю вніс свій вклад несе, відповідальність по зобов'язанням Товариства в межах невнесеної частини вкладу.

7. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ ТОВАРИСТВА

7.1. Управління Товариством здійснюють:

- Загальні збори учасників Товариства (вищий орган управління);
- Директор – (виконавчий орган);

7.2. Вищим органом Товариства є Загальні Збори Учасників Товариства.

7.2.1. Кожен учасник Товариства має право бути присутнім на загальних зборах учасників, брати участь в обговоренні питань порядку денного і голосувати з питань порядку денного загальних зборів учасників.

7.2.2 Кожен учасник Товариства на загальних зборах учасників має кількість голосів, пропорційну до розміру його частки у статутному капіталі Товариства.

7.2.3. Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності Товариства.

7.2.4. До компетенції загальних зборів учасників належать:

- 1) визначення основних напрямів діяльності Товариства;
- 2) внесення змін до статуту Товариства;
- 3) зміна розміру статутного капіталу Товариства;
- 4) затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника;
- 5) перерозподіл часток між учасниками Товариства;
- 7) обрання одноосібного виконавчого органу Товариства, встановлення розміру винагороди виконавчому

органу Товариства;

8) визначення форм контролю та нагляду за діяльністю виконавчого органу Товариства;

9) створення інших органів Товариства, визначення порядку їх діяльності;

10) прийняття рішення про придбання Товариством частки (частини частки) учасника;

11) затвердження результатів діяльності Товариства за рік або інший період;

12) розподіл чистого прибутку Товариства, прийняття рішення про виплату дивідендів;

13) прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання, ліквідацію та перетворення Товариства, обрання комісії з припинення (ліквідаційної комісії), затвердження порядку припинення Товариства, порядку розподілу між учасниками Товариства у разі його ліквідації майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу Товариства;

14) прийняття інших рішень, віднесених до компетенції загальних зборів учасників.

7.2.5. Питання, віднесені до компетенції вищого органу Товариства, не можуть бути віднесені до компетенції інших органів Товариства.

7.2.6. Загальні збори учасників скликаються у випадках, передбачених статутом Товариства та чинним законодавством України, а також:

1) з ініціативи виконавчого органу товариства;

3) на вимогу учасника або учасників Товариства, які на день подання вимоги в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу Товариства.

7.2.7. Річні загальні збори учасників скликаються протягом шести місяців наступного за звітним року. До порядку денного річних загальних зборів учасників обов'язково вносяться питання про розподіл чистого прибутку Товариства, про виплату дивідендів та їх розмір.

7.3. Прийняття рішень загальними зборами учасників з питань порядку денного:

7.3.1. Рішення загальних зборів учасників приймаються відкритим голосуванням.

7.3.2. Рішення з питань: внесення змін до статуту Товариства; зміна розміру статутного капіталу товариства; прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання, ліквідацію та перетворення Товариства, обрання комісії з припинення (ліквідаційної комісії), затвердження порядку припинення Товариства, порядку розподілу між учасниками Товариства у разі його ліквідації майна, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, затвердження ліквідаційного балансу Товариства, приймаються трьома чвертями голосів усіх учасників Товариства, які мають право голосу з відповідних питань.

7.3.3. Рішення загальних зборів учасників з питань: затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника; перерозподіл часток між учасниками товариства; створення інших органів товариства, визначення порядку їх діяльності; прийняття рішення про придбання товариством частки (частини частки) учасника; приймаються одностайно всіма учасниками товариства, які мають право голосу з відповідних питань.

7.3.4. Рішення загальних зборів учасників з усіх інших питань приймаються більшістю голосів усіх учасників Товариства, які мають право голосу з відповідних питань.

7.4. Учасник Товариства може взяти участь у загальних зборах учасників шляхом надання свого волевиявлення щодо голосування з питань порядку денного у письмовій формі (заочне голосування). Справжність підпису учасника Товариства на такому документі засвідчується нотаріально. Голос учасника Товариства зараховується до результатів голосування з кожного окремого питання, якщо текст документа дозволяє визначити його волю щодо безумовного голосування за чи проти відповідного рішення з питання порядку денного. Такий документ долучається до протоколу загальних зборів учасників та зберігається разом із ним.

7.5. Виконавчий орган товариства (Директор).

7.5.1. Виконавчий орган Товариства здійснює управління поточною діяльністю Товариства.

7.5.2. До компетенції виконавчого органу Товариства належить вирішення всіх питань, пов'язаних з управлінням поточною діяльністю Товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів учасників товариства.

7.5.3. Виконавчий орган Товариства підзвітний загальним зборам учасників товариства та організовує виконання їхніх рішень.

7.5.4. Виконавчий орган Товариства є одноосібним. Назвою одноосібного виконавчого органу є "директор".

7.5.5. Договір, що укладається з членом виконавчого органу Товариства, від імені товариства підписує особа, уповноважена на таке підписання загальними зборами учасників.

7.5.6. Повноваження виконавчого органу можуть бути припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень лише шляхом обрання нового виконавчого органу або тимчасово виконуючого обов'язки. У разі припинення повноважень виконавчого органу договір із цією особою вважається припиненим.

7.6. Директор Товариства:

– діє без довіреності від імені Товариства, вирішує всі питання оперативно – господарського управління Товариством, зокрема:

- Забезпечує виконання планів робіт Товариства.
- Затверджує порядок ціноутворення на продукцію та послуги Товариства.
- Розпоряджається майном Товариства, видає інструкції, накази, розпорядження та інші акти, пов'язані з діяльністю Товариства, видають довіреності, відкриває у банках розрахунковий, валютний та інші рахунки Товариства.
- Приймає та звільняє працівників Товариства.
- Приймає рішення про відрядження.
- Організує бухгалтерський облік та звітність Товариства.
- Має право першого підпису банківських та інших фінансових документів на будь-яку суму.

- Представляє на затвердження Загальними зборами Учасників річний звіт та баланс Товариства.
 - Має право підпису на зовнішньоекономічних договорах. '
 - Приймає рішення з інших питань, що пов'язані з діяльністю Товариства і згідно з цим Статутом, не належать до виняткової компетенції Загальних зборів Учасників.
 - В період тимчасової непрацездатності або тривалої відсутності директора його обов'язки виконуються виконуючими обов'язки, згідно з наказом директора, визначає конкретного виконавця та його компетенцію. Виконуючий обов'язки директора на строк більш як 45 календарних днів, має бути затверджений Загальними зборами Учасників.
 - Рішення директора, прийняте з порушеннями вимог дійсного законодавства або Статуту, та яке порушує права та законні інтереси будь-якого з учасників Товариства, може бути признано судом недійсним по заяві цього учасника Товариства.
 - Директор не в змозі приймати без прямої згоди Загальних зборів Учасників Товариства рішення про створення представництв та філій Товариства, про участь Товариства в Статутному капіталі (фонді) інших юридичних осіб, про входження Товариства в господарські об'єднання, а також участі Товариства у договорах про спільну діяльність.
- 7.7. Проведення аудиту фінансової звітності товариства на вимогу учасників.

8. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА

8.1. Товариство припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації.

8.2. Реорганізація: злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи здійснюються за рішенням вищого органу, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду або відповідних органів державної влади.

8.3. Товариство ліквідується:

1) за рішенням його вищого органу в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено.

2) за рішенням суду про визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом.

8.4. Вищий орган юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, призначають за погодженням з органом, який здійснює державну реєстрацію, комісію з припинення юридичної особи (ліквідаційну комісію, ліквідатора тощо) та встановлюють порядок і строки припинення юридичної особи.

8.5. Юридична особа є ліквідованою з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.

9. ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА ДОПОВНЕНЬ В СТАТУТ ТОВАРИСТВА

9.1. Зміни до статуту Товариства та перша редакція статуту Товариства, створеного в результаті реорганізації, підписуються учасниками Товариства, які голосували за рішення про внесення таких змін чи про затвердження першої редакції статуту, або особою, уповноваженою на це органом, який прийняв таке рішення, якщо це передбачено статутом. Справжність підписів учасників або уповноваженої особи засвідчується нотаріально.

9.2. У період коли Товариство має лише одного учасника, якому належить частка, розміром 100% статутного (складеного) капіталу Товариства, Статут Товариства підписується його єдиним учасником, справжність підпису якого засвідчується нотаріально.

10. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

10.1. Питання, що не знайшли відображення в установчих документах Товариства, вирішуються виходячи з положень законодавства України, загального змісту цього документу і конкретизуються у положеннях, інструкціях, наказах та інших локальних актах Товариства.

10.2. У випадку необхідності внесення змін та доповнень до установчих документів Товариства, відповідне питання виноситься на розгляд Загальних Зборів Учасників Товариства. Внесення змін та доповнень та їх реєстрація провадяться у порядку, що визначається законодавством, чинним на час винесення такого рішення.

10.3. Якщо одне з положень установчих документів Товариства буде визнане недійсним, то це не стосується інших положень. Недійсне положення може бути замінене положенням, допустимим у правовому відношенні.

Підписи:

Протокол про внесення змін до Статуту товариства

Протокол № _____
Загальних зборів учасників
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
 « _____ »
 (далі – “Товариство”)

м. Дніпро

« _____ » _____ 2018 р.

Присутні та зареєстровані учасники загальних зборів учасників Товариства:

1. _____, ідентифікаційний номер _____, який володіє часткою у статутному капіталі Товариства, розмір якої згідно статуту Товариства становить _____ % статутного капіталу Товариства.
2. _____, ідентифікаційний номер _____, який володіє часткою у статутному капіталі Товариства, розмір якої згідно статуту Товариства становить _____ % статутного капіталу Товариства.

Всі учасники Товариства (їх представники) одностайно надали згоду на розгляд питань порядку денного цих загальних зборів (у тексті також – «Збори» або «загальні збори»), зазначеного нижче, що підтверджується, підписом кожного з учасників Товариства (їх представників) на цьому протоколі.

Порядок денний:

1. Обрання голови загальних зборів Товариства.
2. Внесення та затвердження змін до статуту Товариства шляхом викладення статуту Товариства у новій редакції.
3. Підписання протоколу загальних зборів Товариства.

За 1-м питанням порядку денного:

Слухали: _____, який запропонував обрати головою Зборів _____.

Результати голосування: “ЗА” – одностайно.

Вирішено: Обрати головою Зборів _____.

За 2-м питанням порядку денного:

Слухали: Голову зборів (у тексті також – «Голова Зборів»), який з метою приведення змісту статуту Товариства до вимог чинного законодавства України запропонував внести та затвердити зміни до статуту Товариства шляхом викладення статуту Товариства у новій редакції.

Результати голосування: “ЗА” – одностайно.

Вирішено: Внести та затвердити зміни до статуту Товариства шляхом викладення статуту Товариства у новій редакції.

За 3-м питанням порядку денного:

Слухали: Голову Зборів, який запропонував підписати цей протокол Головою цих Зборів.

Результати голосування: “ЗА” – одностайно.

Вирішено: Підписати цей протокол Головою цих Зборів.

На цих Зборах було розглянуто всі питання порядку денного.
 Збори вважаються закритими.

Протокол підписано:

Голова Зборів _____

Заява про вихід з товариства

Державному реєстратору

Гр. _____, місце
проживання: _____,
ідентифікаційний номер _____.**ЗАЯВА
про вихід з
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
« _____ »**

Місто _____, _____ року.

Я, _____, місце проживання зареєстровано за адресою: _____, паспорт громадянина України, виданий _____ р.; ідентифікаційний номер _____, повідомляю та заявляю про свій вихід з ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ « _____ », ідентифікаційний код ____ (далі – «Товариство»).

____.____.____ року

Підпис: _____

Місто Дніпро, Україна, _____ року.

Я, _____, приватний нотаріус Дніпропетровського міського нотаріального округу, засвідчую справжність підпису _____, який зроблено у моїй присутності.

Особу _____, яка підписала документ, встановлено, її дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № _____

Стягнуто плати за домовленістю згідно зі ст. 31 ЗУ «Про нотаріат».

ПРИВАТНИЙ НОТАРІУС: _____

Договір купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ

**ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ
ЧАСТКИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ**
«_____»

Україна, місто _____, _____ року.

Громадянин України _____, ідентифікаційний номер _____, місце проживання зареєстровано за адресою: _____ (далі – «**Продавець**»), з однієї сторони, та

Громадянин України _____, ідентифікаційний номер _____, місце проживання зареєстровано за адресою: _____ (далі – «**Покупець**»), з другої сторони (далі разом «Сторони» та кожна окремо – «Сторона»), перебуваючи при здоровому розумі, ясній пам'яті та діючи добровільно, розуміючи значення своїх дій та їх правові наслідки, дійшли згоди та склали цей договір (далі – Договір») про таке:

1. На умовах цього Договору Продавець, передає, а Покупець приймає у власність і оплачує належну Продавцеві відчужувану Частку (у тексті – «Частка») в статутному капіталі ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «_____», ідентифікаційний код _____ (у тексті – «Товариство»), характеристика якої зазначено нижче:

1.1. Розмір Частки у статутному капіталі Товариства: _____ %;

1.2. Вартість Частки згідно статуту Товариства: _____ грн.

2. Продаж Частки вчинено за ціною, яка складає _____ грн. (у тексті – «Ціна Частки»).

3. Покупець зобов'язується оплатити Частку протягом _____ днів після укладання цього Договору у безготівковій формі на рахунок Продавця, здійснивши оплату за наступними банківськими реквізитами Продавця: _____.

4. Право власності на Частку, що відчужується за цим Договором, переходить до Покупця з моменту підписання Сторонами цього Договору та оформлення акту приймання-передачі Частки (у тексті – «Акт») відповідно до чинного законодавства України.

5. Продавець свідчить, що відчужувану Частку у статутному капіталі до цього часу нікому іншому не продано, не заставлено, боргом не обтяжено, під заборонаю (арештом), у тому числі під податковою заставою вона не перебуває, судового спору, щодо неї немає, Частка в статутному капіталі не є внеском до статутного фонду інших юридичних осіб.

6. У випадку порушення своїх зобов'язань за цим Договором Сторони несуть відповідальність, визначену чинним законодавством України. Порушенням зобов'язання є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання.

7. Правом, що застосовується до цього Договору, є право України. Для вирішення будь-якого спору, що виникає за цим Договором або у зв'язку з ним, Сторони звертаються до суду України відповідно до чинного законодавства України. При вирішенні спору за цим Договором або у зв'язку з ним судочинство здійснюється відповідно до чинного законодавства України.

8. Цей Договір складено у двох примірниках для кожної із.

ПІДПИСИ:

Продавець _____

Покупець _____

Акт приймання-передавання частки у статутному капіталі ТОВ

АКТ
ПРИЙМАННЯ-ПЕРЕДАВАННЯ ЧАСТКИ
У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «_____»

Україна, місто _____, _____ року.

Ми, громадянин України _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, місце проживання зареєстровано за адресою: _____, з однієї сторони, та

громадянин України _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, місце проживання зареєстровано за адресою: _____, з іншої сторони, далі разом іменовані – «Сторони»,

у зв'язку з укладенням договору купівлі-продажу частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «_____» (місцезнаходження: _____, код ЄДРПОУ _____) від _____ року, склали цей Акт приймання-передавання (надалі іменується «Акт») про таке:

1. _____ передав, а _____ прийняв частку (частину частки) у статутному капіталі ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «_____» у розмірі 50% (п'ятдесят відсотків), яка в грошовому еквіваленті становить _____ грн. (_____).
2. Сторони не мають один до одного матеріальних претензій у зв'язку з передачею зазначеної у Акті частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «_____».

Цей Акт складено у трьох примірниках, які мають однакову юридичну силу, по одному примірнику для кожної із Сторін та один примірник для проведення державної реєстрації змін до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Підписи Сторін:

(_____)

(_____)

Протокол загальних зборів про продаж частки

ПРОТОКОЛ № _____
загальних зборів учасників
Товариства з обмеженою відповідальністю
«_____»
ідентифікаційний код _____
(надалі – Товариство)

м. Дніпро

_____ 2018 року

На Загальних зборах Учасників Товариства (надалі – Збори) присутні:

_____, паспорт серії _____, виданий _____ від _____ року, ІНН 2148577176, який зареєстрований за адресою: _____ – учасник, частка якого складає 100,00 % Статутного капіталу Товариства.

На Загальних зборах учасників присутній учасник, який володіє 100,00% голосів. Загальні збори учасників є правомочними і можуть приймати рішення з усіх питань порядку денного.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

1. Про продаж частки учасника _____ у статутному капіталі Товариства на користь _____ та вихід _____ зі складу учасників Товариства у зв'язку з продажем частки у розмірі 100,% Статутного капіталу Товариства.
2. Про прийняття до складу Учасника Товариства і перерозподіл часток учасників у статутному капіталі Товариства.
3. Про затвердження нової редакції Статуту Товариства.
4. Про визначення осіб, яким доручається здійснити дії щодо державної реєстрації змін до відомостей про Товариство, що містяться у ЄДР юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, у тому числі змін до установчих документів юридичної особи.

По першому питанню порядку денного:

Слухали: Учасника товариства _____, який повідомив про продаж _____ на користь _____ частки у статутному капіталу Товариства у розмірі 100% (сто відсотків) статутного капіталу Товариства, що становить _____ грн. та вихід _____ зі складу учасників Товариства у зв'язку з продажем частки у розмірі 100,% Статутного капіталу Товариства. Заперечень та інших пропозицій не поступило.

Голосували: «за» – одногolosно.

Вирішили: продати частку учасника Товариства _____ у статутному капіталі Товариства у розмірі 100% (сто відсотків) статутного капіталу Товариства, що становить _____ грн. на користь _____ (ІПН _____) та вивести _____ зі складу учасників Товариства у зв'язку з продажем частки у розмірі 100,% Статутного капіталу Товариства.

По другому питанню порядку денного:

Слухали: Учасника товариства ____, який запропонував прийняти до складу учасника Товариства ____ і перерозподілити частки учасників у Статутного капіталу Товариства наступним чином:

- частка ____ у Статутного капіталу Товариства складає 100% (сто відсотків), що становить ____ грн.

Заперечень та інших пропозицій не поступило.

Голосували: «за» – одногolosно.

Вирішили: прийняти до складу учасника Товариства ____ і перерозподілити частки учасників у Статутного капіталу Товариства наступним чином:

- частка ____ у Статутного капіталу Товариства складає 100% (сто відсотків), що становить ____ грн.

По третьому питанню порядку денного:

Слухали: Учасника товариства ____, який запропонував затвердити нову редакцію Статуту Товариства.

Заперечень та інших пропозицій не поступило.

Голосували: «за» – одногolosно.

Вирішили: затвердити нову редакцію Статуту Товариства.

По четвертому питанню порядку денного:

Слухали: Учасника товариства ____, який запропонував про необхідність визначення осіб, яким доручається здійснити дії щодо державної реєстрації змін до відомостей про Товариство, що містяться у ЄДР юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Заперечень та інших пропозицій не поступило.

Голосували: «за» – одногolosно.

Вирішили: Доручити Директору Товариства, або за його дорученням іншим особам здійснити всі необхідні дії щодо державної реєстрації змін до відомостей про Товариство, що містяться у ЄДР юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Всі особи, що були присутні на цьому засіданні Загальних зборів учасників Товариства не мають претензій до процедури проведення цього засідання Загальних зборів учасників Товариства та до прийнятих, ухвалених на цьому засіданні Загальних зборів учасників Товариства рішень.

Учасники, які підписалися:

Головуючий _____

Протокол загальних зборів

ПРОТОКОЛ № ____
 позачергових загальних зборів учасників
 Товариства з обмеженою відповідальністю
 « _____ »
 ідентифікаційний код _____
 (надалі – Товариство)

м. Дніпро

_____ 2018 року

На Загальних зборах Учасників Товариства (надалі – Збори) присутні:

_____, паспорт серії _____, виданий _____ від _____ року, ІНН 2148577176, який зареєстрований за адресою: _____ – учасник, частка якого складає 100,00 % Статутного капіталу Товариства.

На Загальних зборах учасників присутній учасник, який володіє 100,00% голосів. Загальні збори учасників є правомочними і можуть приймати рішення з усіх питань порядку денного.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

1. Про зняття повноважень з _____ як тимчасово виконуючого обов'язки Директора на період тимчасової непрацездатності.
2. Розгляд питання про призначення Директором _____.

По першому питанню порядку денного:

Слухали: Учасника товариства _____, який повідомив про те, що у зв'язку з відновленням працездатності _____ зняти повноваження з _____ як тимчасово виконуючого обов'язки Директора на період тимчасової непрацездатності.

Заперечень та інших пропозицій не поступило.

Голосували: «за» – одногolosно.

Вирішили: зняти повноваження з _____ як тимчасово виконуючого обов'язки Директора на період тимчасової непрацездатності.

По другому питанню порядку денного:

Слухали: Учасника товариства _____, який зазначив, що _____ (ІПН _____) відновив працездатність та має можливість виконувати обов'язки Директора.

У зв'язку з зазначеним, Учасник Товариства _____ запропонував призначити _____ Директором Товариства з _____.

Заперечень та інших пропозицій не поступало.

Голосували: «за» – одногolosно.

Вирішили: призначити _____ Директором Товариства.

Здійснити всі необхідні дії для внесення даних про Директора Товариства у ЄДРПОУ.

Учасники, які підписалися:

Головуючий _____

Д О В І Р Е Н І С Т Ь

Місто Тернопіль, двадцять друге травня дві тисячі вісімнадцятого року.

Я, **ІВАНОВ Іван Іванович** (паспорт МС _____, виданий Тернопільським МВ УМВСУ у Тернопільській області 09 листопада 2006 року, ідентифікаційний номер xxxxxxxxxxxx), що зареєстрований в місті Тернополі по вулиці Кривоноса, 3 кв.6, цією довіреністю, що ґрунтується на усному безоплатному договорі доручення уповноважую:

ІВАНОВА Петра Івановича, що проживає в місті Тернополі по вулиці _____,

- представляти мої інтереси, як учасника Товариства з обмеженою відповідальністю „XXXXXXXX”, в будь-яких установах, підприємствах, організаціях України, незалежно від їх форм власності, підпорядкування та галузевої належності (в т.ч. в органах державної податкової інспекції, державної статистики, установах пенсійного фонду, органах внутрішніх справ, нотаріату, банківських та інших кредитних установах, митних органах міста Тернополя та Тернопільської області, органах місцевого самоврядування (в т.ч. в держаних реєстраторів) тощо) з метою захисту моїх інтересів засновника вищевказаного Товариства, з правом розпорядження майном та майновими правами Товариства (продажем, обміном, передачею в найм, передачею в заставу), внесенням змін до установчих документів Товариства, тощо;
- одержувати належні мені, як учаснику Товариства, грошові суми (в т.ч. дивіденди), майно, отримані в результаті діяльності ТОВ „XXXXXXXX” та розпоряджатися ними на умовах на власний розсуд;
- представляти мої інтереси на загальних зборах ТОВ „XXXXXXXX” з усіма правами, наданими учаснику (засновнику) чинним законодавством та установчими документами, в т.ч. голосувати, обирати вищий керівний орган Товариства, у випадку необхідності змінити юридичну адресу Товариства та ін.;
- у випадку необхідності внести зміни та доповнення до установчих документів Товариства з обмеженою відповідальністю „XXXXXXXX” (в т.ч. з викладенням цих документів у новій редакції), підписати їх в органах нотаріату та здійснити реєстрацію у відповідних державних органах реєстрації;
- представляти мої інтереси, як учасника Товариства з обмеженою відповідальністю „XXXXXXXX”, у судових органах України (в місцевих, апеляційних судах, Верховному суді України, та в господарському суді) з усіма правами, наданими мені законом як позивачу, відповідачу, третій особі, потерпілому та скаржнику, в тому числі мати право подавати заяви, клопотання чи заперечення від мого імені; знайомитися з матеріалами справ, робити з них виписки, одержувати копії рішень, ухвал, інших документів, які є в матеріалах справи; брати участь в судових засіданнях, подавати докази, брати участь в їх дослідженні; заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування та заперечення, оскаржувати рішення та ухвали суду, а також користуватися всіма іншими процесуальними правами, наданими мені законом, з правом укладення мирової угоди, повної або часткової відмови від позовних вимог, зміни підстав або предмета позову, збільшення або зменшення позовних вимог, оскарження рішень, постанов та інших документів суду, пред’явлення

виконавчих документів до відповідних органів для виконання, одержання майна чи грошей.

За цією довіреністю представникові надано право ведення від мого імені переговорів та попереднього узгодження всіх процедурних питань, подання та підпису всіх документів, для виконання повноважень, включаючи протоколи, позовні та інші заяви, скарги, одержання належних мені грошових сум (в т.ч. дивідендів) та речей, свідоцтв, ліцензій, дозволів, печаток тощо, давати дозвіл на розпорядження майном та коштами ТОВ „XXXXXXXX” в будь-яких кредитних установах, де відкриті чи будуть відкриті його поточні рахунки, укладати та підписувати договори цивільно-правового характеру (в т.ч. Кредитні договори та договори застави (іпотеки), а також інших документів, що стосуватимуться моїх прав та законних інтересів, як учасника вищевказаного Товариства, сплачувати за мене платежі, а також виконувати всі дії, передбачені чинним законодавством України для такого роду уповноважень.

Нотаріусом роз'яснено зміст ст.ст. 203, 214, 240, 244, 247, 248, 249, 1000 ЦК України.

Довіреність видана строком на три роки.

Підпис _____

“22” травня 2018 року ця довіреність посвідчена мною, _____, приватним нотаріусом Тернопільського міського нотаріального округу.

Довіреність підписана **Івановим Іваном Івановичем** у моїй присутності. Особу його встановлено, дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № _____

Стягнуто плати відповідно до вимог

ст. 31 Закону України „Про нотаріат”.

Приватний нотаріус XXXXXXXXXXXX

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Тернопіль, двадцять друге травня дві тисячі вісімнадцятого року.

Я, **ІВАНОВ Павло Михайлович** (паспорт МС____, виданий Тернопільським РВ УМВСУ в Тернопільській області 08 жовтня 1998 року, ідентифікаційний номер _____), що проживаю в місті Тернополі по вулиці Панаса Мирного, 22, *цією довіреністю, що ґрунтується на усному безоплатному договорі доручення уповноважую:*

АДАМОВИЧА Адама Адамовича, що проживає в місті Тернополі по вулиці Руській, 2 кв.2,

представляти мої інтереси у всіх установах, підприємствах і організаціях, незалежно від форм власності, підпорядкування та галузевої належності Тернопільської області (в тому числі в органах місцевого самоврядування, державної податкової інспекції, державної статистики, установах пенсійного фонду, банківських установах, органах нотаріату, в державних реєстраторів, органах внутрішніх справ, в т.ч. дозвільній системі, та інших), а саме: **підписати від мого імені статутні документи Товариства з обмеженою відповідальністю „Вікторія”**, в якому я виступаю учасником та подати статутні документи на реєстрацію;

відкрити в відповідній банківській установі Тернопільської області тимчасовий рахунок для формування статутного фонду Товариства з обмеженою відповідальністю „Вікторія”, а також довіряю право розпорядчого підпису при проведенні грошових операцій за цим рахунком.

Для цього надаю йому право подавати від мого імені заяви, одержувати довідки, документи, вносити грошові кошти, проводити розрахунки, сплачувати за мене платежі, проводити від мого імені усі дії по реєстрації Товариства з обмеженою відповідальністю „Вікторія”, підписуватись за мене, виконувати всі інші юридично значимі дії, пов'язані з цією довіреністю в межах наданих повноважень.

Нотаріусом роз'яснено зміст ст.ст. 203, 214, 244, 247-250, 1000 ЦК України.

Довіреність видана строком на три роки.

Підпис _____

“22” травня 2018 року ця довіреність посвідчена мною, **XXXXXXXXX**, приватним нотаріусом Тернопільського міського нотаріального округу.

Довіреність підписана **Івановим Павлом Михайловичем** у моїй присутності. Особу його встановлено, дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № _____
Стягнуто плати за домовленістю.

Приватний нотаріус XXXXXXXXXXXXX

**Договір
дарування цінних паперів**

м. Тернопіль

11 липня 2018 р.

Сторони:

Дарувальник: Громадянин (ка) України

Документ, що засвідчує особу: *паспорт* серія _____ № _____ Орган, що видав документ: _____

Дата видачі _____,

Ідентифікаційний номер _____

В особі _____

Документ, що засвідчує особу: *паспорт* серія _____ № _____ Орган, що видав документ: _____ Дата

видачі _____,

Ідентифікаційний номер _____

з однієї сторони та

Обдарований: Громадянин (ка) України _____, паспорт серії _____ № _____ виданий

_____ ідентифікаційний номер _____ з другої сторони, уклали цей Договір про таке:

1. Предмет договору.

1.1. Дарувальник зобов'язується безоплатно передати Обдаровуваному цінні папери у власність, склад яких, а також порядок та умови передачі визначаються цим Договором.

1.2. Предметом дарування за цим Договором є наступні цінні папери (надалі – **ЦП**):

1.2.1.	Вид та тип ЦП:	Акція проста
1.2.2.	Найменування емітента ЦП, код за ЄДРПОУ:	Відкрите акціонерне товариство "Бережанський хлібзавод" Код ЄДРПОУ 05510881
1.2.3.	Номінальна вартість одного ЦП:	0,25 грн. (нуль гривень 25 копійок).
1.2.4.	Форма випуску ЦП:	документарна
1.2.5.	Міжнародний ідентифікаційний номер ЦП:	UA 1900311002
1.2.5.	Кількість ЦП по договору:	штук

1.3. Дарувальник гарантує, що предмет дарування належить йому по праву приватної власності, не знаходиться під заборонаю відчуження, арештом, не є предметом застави або іншим засобом забезпечення виконання зобов'язань перед будь-якими фізичними чи юридичними особами, державними органами або державою, а також не обтяжений будь-яким іншим способом, передбаченим чинним в Україні законодавством.

1.4. Право власності на предмет дарування належить Дарувальнику на підставі

1.5. Сторони визначають вартість предмета дарування у сумі

2. Строк, порядок передачі та прийняття предмета дарування.

2.1. Дарувальник зобов'язаний передати предмет дарування протягом трьох днів з моменту укладення цього Договору. Крім того, Дарувальник зобов'язаний передати Обдаровуваному документи, необхідні для перереєстрації прав власності на ЦП в момент підписання даного договору, а саме:

- засвідчене належним чином передавальне розпорядження;
- сертифікат акцій;
- анкети власника;
- ксерокопію паспорта Дарувальника і ксерокопію його ідентифікаційного коду;
- при потребі заяву про зміну реквізитів Дарувальника в системі реєстру власників;

2.2. Витрати пов'язані з передачею предмета дарування та перереєстрацією права власності на ЦП несе Обдаровуваний.

2.3. Право власності в Обдаровуваного на предмет дарування виникає в момент перереєстрації права власності на ЦП. Відповідальним за перереєстрацію прав власності на ЦП є Обдаровуваний.

3. Права та обов'язки сторін.

3.1. Обов'язки Дарувальника:

3.1.1. Передати Обдаровуваному предмет дарування в порядку та на умовах визначених в цьому Договорі.

3.1.2. Повідомити Обдаровуваного про всі відомі йому недоліки предмета дарування, або особливі властивості, які можуть біти небезпечними для життя, здоров'я, майна Обдаровуваного або інших осіб.

3.2. Права Дарувальника:

3.2.1. Відмовитись від передання предмета дарування в майбутньому, якщо після укладення цього Договору його майновий стан значно погіршився.

3.3. Права Обдаровуваного:

3.3.1. У разі настання строку передачі предмета дарування, вимагати від Дарувальника передання дарунка або відшкодування його вартості.

4. Відповідальність сторін.

4.1. У випадку порушення своїх зобов'язань за цим Договором Сторони несуть відповідальність визначену цим Договором та чинним законодавством. Порушенням зобов'язання є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання.

4.2. Сторони не несуть відповідальність за порушення своїх зобов'язань за цим Договором, якщо воно сталося не з їх вини. Сторона вважається не винуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язання.

4.3. Жодна із Сторін не несе відповідальність за невиконання чи неналежне виконання своїх зобов'язань по цьому Договору, якщо це невиконання чи неналежне виконання зумовлені дією обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин). Сторона, для якої склались форс-мажорні обставини, зобов'язана не пізніше 10 календарних днів з дати настання таких обставин повідомити у письмовій формі іншу Сторону.

5. Строк дії Договору та інші умови.

5.1. Договір набуває чинності з моменту його підписання Сторонами і діє до моменту повного виконання Сторонами своїх зобов'язань за цим Договором.

5.2. Умови даного Договору можуть бути змінені за взаємною згодою Сторін з обов'язковим складанням письмового документу.

5.3. Усі спори, що пов'язані з цим Договором вирішуються шляхом переговорів між Сторонами. Якщо спір не може бути вирішений шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку за встановленою підвідомчістю та підсудністю такого спору, визначеному відповідним чинним законодавством України.

5.4. Даний Договір укладено у трьох оригінальних примірниках, по одному для кожної із сторін.

5.5. У випадках, не передбачених даним Договором, сторони керуються нормами чинного законодавства.

Дарувальник:

Обдарований:

(_____)

СУДОВА ПРАКТИКА З ВИРІШЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ



ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

24.10.2008 N 13

Про практику розгляду судами корпоративних спорів

З метою забезпечення правильного та однакового застосування судами законодавства, яке регулює корпоративні відносини, формування єдиної судової практики у цій сфері, здійснення належного захисту судами прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням і припиненням діяльності господарських товариств, Пленум Верховного Суду України ПОСТАНОВЛЯЄ дати судам такі роз'яснення:

1. При розгляді справ, що виникають із корпоративних відносин, суд повинен з'ясувати, якими нормами матеріального права регулюються відповідні відносини, і на основі цих норм вирішувати справу.

Корпоративні відносини регулюються Цивільним кодексом України (435-15) (далі – ЦК), Господарським кодексом України (436-15) (далі – ГК), законами України від 19 вересня 1991 р. N 1576-ХІІ (1576-12) "Про господарські товариства" (далі – Закон про господарські товариства), від 23 лютого 2006 р. N 3480-ІV (3480-15) "Про цінні папери та фондовий ринок", від 10 грудня 1997 р. N 710/97-ВР (710/97-ВР) "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" (далі – Закон про Національну депозитарну систему), від 15 травня 2003 р. N 755-ІV (755-15) "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" (далі – Закон про державну реєстрацію), Положенням про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, затвердженим рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – ДКЦПФР) від 17 жовтня 2006 р. N 1000 (z0049-07), Положенням про депозитарну діяльність, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 17 жовтня 2006 р. N 999 (z1238-06), Положенням про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 22 лютого 2007 р. N 387 (z0280-07), Положенням про проведення контролю за реєстрацією акціонерів для участі у загальних зборах акціонерних товариств, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 23 грудня 1998 р. N 199 (z0149-99), іншими нормативно-правовими актами.

Положення законодавчих актів, які діяли до набрання чинності ЦК (435-15), застосовуються в частині, в якій вони не суперечать цьому Кодексу (435-15).

2. Законом України від 15 грудня 2006 р. N 483-V (483-16) "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів" (далі – закон N 483-V) до підвідомчості господарських судів віднесено справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

При визначенні підвідомчості (підсудності) справ цієї категорії судам необхідно керуватися поняттям корпоративних прав, визначеним частиною першою статті 167 ГК (436-15), згідно з якою корпоративними є права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

У разі якщо суб'єктний склад осіб, які беруть участь у справі, або предмет позову не відповідають визначеним пунктом 4 частини першої статті 12 Господарсько процесуального кодексу України (1798-12) (далі – ГПК) справам, що виникають із корпоративних відносин, суди повинні мати на увазі, що відповідно до статті 1 ГПК (1798-12) господарським судам підвідомчі спори щодо захисту порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів підприємств, установ, організацій, інших юридичних осіб (у тому числі іноземних), громадян, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

3. Не підлягають розгляду в порядку господарського судочинства справи, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності інших суб'єктів господарювання, які не є господарськими товариствами (кооперативи, приватні, колективні підприємства тощо), якщо стороною у справі є фізична особа. При цьому норма пункту 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12) в силу її імперативного характеру не підлягає застосуванню за аналогією щодо спорів, пов'язаних із діяльністю інших суб'єктів господарювання.

Не підлягає розширеному тлумаченню пункт 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12) також щодо справ, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності господарського товариства, якщо однією зі сторін у справі не є учасник (засновник, акціонер) господарського товариства, у тому числі такий, що вибув. Зокрема, спори за участю спадкоємців учасників господарського товариства, які ще не стали його учасниками, не є підвідомчими (підсудними) господарським судам.

4. При вирішенні питання про те, чи є спір, що виник між господарським товариством та посадовими особами товариства, які входять до складу виконавчого органу товариства або наглядової ради товариства, трудовим чи корпоративним, судам необхідно керуватися положеннями глави XV Кодексу законів про працю України (322-08) (далі – КЗпП).

Відповідно до статті 3 КЗпП (322-08) до трудових відносин належать відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Згідно з частиною четвертою статті 65 ГК (436-15) у разі найму керівника підприємства з ним укладається договір (контракт), у якому визначаються строк найму, права, обов'язки і відповідальність керівника, умови його матеріального забезпечення, звільнення його з посади, інші умови найму за погодженням сторін. За частиною шостою статті 65 ГК (436-15) керівника підприємства може бути звільнено з посади достроково на підставах, передбачених договором (контрактом), відповідно до закону.

Спори, пов'язані з оскарженням членами виконавчих органів товариства, а також членами наглядової ради товариства, які уклали з товариствами трудові договори, рішень відповідних органів товариства про звільнення (усунення, відсторонення, відкликання) їх з посади, розглядаються в порядку цивільного судочинства як трудові спори. Судам необхідно звернути увагу на те, що у цьому разі позивач звертається до суду за захистом своїх трудових прав як найманого працівника, а не акціонера (учасника) господарського товариства.

Способом захисту порушених або оспорюваних прав у таких категоріях спорів є позов про поновлення на посаді, зобов'язання усунути перешкоди у виконанні посадових обов'язків тощо відповідної посадової особи господарського товариства, а не позов про визнання недійсним відповідного рішення загальних зборів акціонерів (учасників) товариства чи наглядової ради товариства.

У порядку цивільного судочинства слід розглядати і спори між учасником (засновником, акціонером) господарського товариства та товариством, що виникають не з корпоративних, а з трудових відносин посадових осіб товариства, якщо однією зі сторін, які беруть участь у справі, є фізична особа.

5. При вирішенні справ за позовами акціонерів щодо внесення змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів судам необхідно враховувати, що частиною першою статті 9 Закону про Національну депозитарну систему (710/97-ВР) емітента зобов'язано доручити ведення реєстру реєстратору шляхом укладення відповідного договору, якщо кількість власників іменних цінних паперів емітента перевищує кількість, визначену ДКЦПФР. Обов'язок емітента забезпечити ведення реєстру реєстратором власників іменних цінних паперів встановлений Положенням про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 17 жовтня 2006 р. N 1000 (з0049-07) (пункт 9 розділу VII).

Якщо ведення реєстру власників іменних цінних паперів здійснює реєстратор в якості сторони, то у справі за позовами щодо внесення змін до системи реєстру повинні залучатися як сторони відповідне акціонерне товариство (далі – АТ) та реєстратор.

Судам необхідно враховувати, що відповідно до пункту 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12) зазначена категорія справ є підвідомчою

(підсудною) господарським судам і в тому разі, якщо однією з осіб, які беруть участь у справі, є фізична особа.

6. Усі спори між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язані зі здійсненням ними корпоративних прав та виконанням обов'язків учасника господарського товариства, на підставі пункту 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12) підвідомчі (підсудні) господарським судам незалежно від суб'єктного складу учасників спору.

Підвідомчими (підсудними) господарським судам є справи за позовами акціонерів закритого акціонерного товариства (далі – ЗАТ) про переведення на акціонера прав та обов'язків покупця акцій у зв'язку з наявністю переважного права на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства. Таке право є корпоративним правом акціонерів ЗАТ відповідно до частини третьої статті 81 ГК (436-15).

З цих самих підстав згідно з частиною другою статті 147, частиною четвертою статті 151 ЦК (435-15), частиною третьою статті 53, частиною третьою статті 65 Закону про господарські товариства (1576-12) підвідомчими господарським судам є справи за позовом учасника товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) чи товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) про переведення на учасника прав та обов'язків покупця частки (її частини) у зв'язку з порушенням їх переважного права на купівлю.

У зв'язку з тим, що такі права відповідно до частини першої статті 167 ГК (436-15) належать до корпоративних, зазначені справи є такими, що виникають із корпоративних відносин.

Підвідомчими (підсудними) господарським судам на підставі пункту 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12) є також спори між учасниками (засновником) господарського товариства та господарським товариством щодо права власності на майно, переданого товариству як вклад до статутного (складеного) капіталу.

7. У зв'язку з відсутністю в законодавстві норм про спеціальну підвідомчість (підсудність) спорів, пов'язаних з емісією цінних паперів, розміщенням акцій чи їх обігом, а також часток у статутному (складеному) капіталі товариства, що виникають між акціонерами (учасниками) господарського товариства та товариством (крім передбачених пунктом 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12)), такі позови повинні приймати господарські суди за правилами статті 1 ГПК (1798-12), тобто з урахуванням суб'єктного складу учасників спору.

8. Справи про стягнення з учасників фондового ринку штрафів, накладених уповноваженими особами ДКЦПФР, а також про оскарження рішень, дій чи бездіяльності цих осіб підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства як публічно-правові спори на підставі частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (2747-15) (далі – КАС).

У разі якщо предметом спору є визнання недійсним рішення загальних зборів учасників (акціонерів) господарського товариства, а вимога до суб'єкта владних повноважень є похідною (зокрема, про державну реєстрацію припинення юридичної особи), такий спір є підвідомчим (підсудним) господарським судам.

9. Діяльність АТ, зареєстрованого в Україні як юридична особа, відносини між товариством та акціонерами, між акціонерами АТ щодо його діяльності, а також корпоративного управління регулюються виключно законами та іншими нормативно-правовими актами України.

У разі укладення акціонерами – іноземними юридичними або фізичними особами – угоди (правочину) про підпорядкування відносин між акціонерами, а також між акціонерами та акціонерним товариством щодо діяльності товариства, іноземному праву, такий правочин є нікчемним у силу статті 10 Закону України від 23 червня 2005 р. N 2709-IV (2709-15) "Про міжнародне приватне право".

Відносини між засновниками (учасниками) господарського товариства щодо формування його органів, визначення їх компетенції, процедури скликання загальних зборів та визначення порядку прийняття рішень на зборах регулюються положеннями ЦК (435-15) та Закону про господарські товариства (1576-12). За своїм змістом ці норми є імперативними, а їх недотримання порушує публічний порядок.

Акціонери товариства, зареєстрованого в Україні, не вправі своєю угодою підпорядковувати іноземному праву умови недійсності правочину (підстави, порядок, наслідки) щодо корпоративного управління, вчиненого як акціонерами з товариством, так і між акціонерами, оскільки норми щодо недійсності правочинів в Україні є імперативними.

Учасники господарських товариств незалежно від суб'єктного складу акціонерів не вправі також підпорядковувати розгляд корпоративних спорів, пов'язаних із діяльністю господарських товариств, зареєстрованих в Україні, зокрема таких, що впливають із корпоративного управління, міжнародним комерційним арбітражним судам.

10. Судам при вирішенні корпоративних спорів необхідно звернути увагу на неможливість застосування таких способів захисту прав та законних інтересів осіб, не передбачених чинним законодавством, зокрема статтею 16 ЦК (435-15) та статтею 20 ГК (436-15), та не впливають із положень законодавства.

У зв'язку з цим не підлягають задоволенню позови про визнання рішень загальних зборів правомочними, як такі, що не відповідають можливим способам захисту прав та інтересів. Рішення загальних зборів та інших органів управління господарського товариства, що за своєю правовою природою є актами, дійсні, якщо у судовому порядку не буде встановлено інше.

Не підлягають задоволенню також вимоги про визнання: загальних зборів учасників (акціонерів) товариства такими, що відбулися; реорганізації такою, що відбулася; рішень загальних зборів дійсними; рішень загальних зборів такими, що підлягають виконанню.

Звернути увагу судів на те, що чинне законодавство не передбачає також можливості подання до господарського суду позову з вимогою щодо зміни судом місця проведення загальних зборів господарського товариства.

Господарський суд встановивши, що предмет позову не відповідає встановленим законом способам захисту прав, повинен відмовити в позові, а не припинити провадження у справі у зв'язку з тим, що спір не підлягає вирішенню в господарських судах України.

11. Акціонери (учасники) господарського товариства не вправі звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших акціонерів (учасників) господарського товариства та самого товариства поза відносинами представництва, а також обґрунтовувати свої вимоги порушенням прав інших акціонерів (учасників) товариства.

При вирішенні корпоративного спору господарський суд повинен встановити наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або законного інтересу, на захист якого подано позов, а також з'ясувати питання про наявність чи відсутність факту їх порушення або оспорювання. Не можна задовольняти позовні вимоги щодо захисту права, яке може бути порушено у майбутньому і щодо якого невідомо, чи буде воно порушено, зокрема вимоги про припинення дій шляхом заборони чинити перешкоди позивачу стосовно участі у загальних зборах на майбутнє.

12. Не є корпоративними спори про визнання недійсними установчих документів господарського товариства та припинення юридичної особи, які порушуються за позовами органів Державної податкової служби України та інших суб'єктів владних повноважень, що здійснюють контроль за діяльністю товариства, а також органів, що здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб. Відповідно до пункту 4 частини першої статті 17 КАС (2747-15) зазначені спори віднесено до компетенції адміністративних судів як публічно-правові за зверненням суб'єкта владних повноважень.

До корпоративних належать спори за позовами учасників (засновників, акціонерів) господарського товариства, пов'язані з вимогами про визнання недійсними установчих документів господарського товариства та припинення юридичної особи у зв'язку з порушеннями вимог законодавства щодо порядку їх прийняття та затвердження.

13. Відповідно до вимог статей 88, 143, 154 ЦК (435-15), статей 57, 82 ГК (436-15), статей 4, 37, 51, 65, 67, 76 Закону про господарські товариства (1576-12), статей 27, 30 Закону про державну реєстрацію (755-15) суди вправі визнати недійсними установчі документи товариства за одночасної наявності таких умов:

- на момент розгляду справи установчі документи не відповідають вимогам законодавства;
- порушення, допущені при прийнятті та затвердженні установчих документів, не можуть бути усунені;
- відповідні положення установчих документів порушують права чи охоронювані законом інтереси позивача.

Положення установчих документів господарських товариств, які не відповідають вимогам законодавства, не застосовуються.

14. При вирішенні спорів про визнання установчих документів господарського товариства недійсними господарським судам необхідно розмежовувати правову природу статуту та установчого (засновницького) договору товариства.

Статут юридичної особи за змістом частини другої статті 20 ГК (436-15) є актом, який визначає правовий статус юридичної особи, оскільки він містить норми, обов'язкові для учасників товариства, його посадових осіб та інших працівників, а також визначає порядок затвердження та внесення змін до статуту.

Підставами для визнання акта, в тому числі статуту, недійсним є його невідповідність вимогам чинного законодавства та/або визначеній законом компетенції органу, який видав (затвердив) цей акт, а також порушення у зв'язку з його прийняттям прав та охоронюваних законом інтересів позивача.

Статут не є одностороннім правочином, оскільки затверджується (змінюється) загальними зборами учасників (засновників, акціонерів), які не є ні суб'єктом права, ні органом, який здійснює представництво товариства. Не є статут і договором, тому що затверджується (змінюється) не за домовленістю всіх учасників (засновників, акціонерів) товариства, а більшістю у – голосів акціонерів чи простою більшістю голосів учасників товариства (статті 42, 59 Закону про господарські товариства (1576-12)).

У зв'язку з цим при вирішенні спорів щодо визнання статуту недійсним не застосовуються норми, які регламентують недійсність правочинів.

15. Судам необхідно враховувати, що з набранням чинності ЦК (435-15) (статті 142, 153) договір про створення (заснування) АТ, ТОВ та ТДВ не регулює відносини між учасниками (акціонерами) товариства при здійсненні його діяльності і припиняє свою дію після досягнення мети – створення та державної реєстрації товариства. Зазначені договори мають відповідати загальним вимогам, що пред'являються до правочинів, і при розгляді спорів про визнання їх недійсними суди повинні керуватися відповідними нормами про недійсність правочинів.

У справах про визнання недійсним статуту відповідачем є господарське товариство, залучати до участі у справі всіх учасників (акціонерів) товариства немає необхідності. У справах щодо визнання недійсним установчого (засновницького) договору мають залучатися всі учасники (засновники) товариства як сторони договору.

16. Суди не вправі вносити зміни до статуту товариства у зв'язку з тим, що це належить до виключної компетенції загальних зборів товариства (статті 41, 42, 59 Закону про господарські товариства (1576-12)). Підвідомчими судам є спори щодо недійсності внесених змін до установчих документів товариства або визнання недійсними рішень загальних зборів стосовно внесення змін до установчих документів.

На підставі частини другої статті 7 Закону про господарські товариства (1576-12) підвідомчими судам є також справи про зобов'язання внести зміни до установчих документів товариства у випадку виходу учасника з товариства, відчуження частки (її частини) в статутному (складеному) капіталі товариства,

вступом правонаступника (спадкоємця) учасника до господарського товариства тощо за позовами таких осіб.

17. Вирішуючи питання про те, чи є корпоративним спір, пов'язаний із визнанням недійсними рішень загальних зборів товариства, судам необхідно враховувати суб'єктний склад учасників спору та підстави, якими обґрунтовується відповідна вимога. Справи у спорах про визнання недійсними рішень органів управління господарського товариства за позовом особи, яка не є акціонером або учасником товариства, у тому числі таким, що вибув, не належить до спорів, що виникають з корпоративних відносин.

Судам необхідно враховувати, що рішення загальних зборів учасників (акціонерів) та інших органів господарського товариства є актами, оскільки ці рішення зумовлюють настання правових наслідків, спрямованих на регулювання господарських відносин, і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин.

У зв'язку з цим підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів (учасників) господарського товариства можуть бути:

- порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства;
- позбавлення акціонера (учасника) товариства можливості взяти участь у загальних зборах;
- порушення прав чи законних інтересів акціонера (учасника) товариства рішенням загальних зборів.

18. При розгляді справ судам слід враховувати, що не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів господарського товариства, є підставою для визнання недійсними прийнятих на них рішень.

Безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з прямою вказівкою закону є:

- прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення (статті 41, 42, 59, 60 Закону про господарські товариства (1576-12));
- прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства (частина четверта статті 43 Закону про господарські товариства (1576-12));
- прийняття загальними зборами рішення про зміну статутного капіталу товариства, якщо не дотримано процедури надання акціонерам (учасникам) відповідної інформації (статті 40, 45 Закону про господарські товариства (1576-12)).

При вирішенні питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час скликання та проведення загальних зборів, господарський суд повинен оцінити, наскільки ці порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення.

19. Суди мають враховувати, що для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за

результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, господарський суд не має підстав для задоволення позову.

Право на звернення до суду з позовом про визнання недійсними рішень органів управління товариства мають лише ті його акціонери (учасники), які були акціонерами (учасниками) на дату прийняття рішення, що оскаржується.

Вимоги акціонера (учасника) товариства про визнання недійсним рішення органу управління товариства не підлягають задоволенню, якщо на момент його прийняття позивач ще не набув права власності на акції чи частку в статутному капіталі товариства, оскільки його корпоративні права не могли бути порушеними.

20. Не може бути визнано недійсним рішення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства з тих підстав, що його прийнято загальними зборами рішення з питань, віднесених до компетенції інших органів товариства (наглядової ради, виконавчого органу тощо), оскільки статтею 98 ЦК (435-15) прямо передбачено право загальних зборів учасників товариства приймати рішення з усіх питань діяльності товариства. Положення установчих документів товариства, які обмежують це право, застосуванню не підлягають.

Відповідачем у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів є господарське товариство, а не його учасники (акціонери).

У судовому порядку недійсним може бути визнано рішення загальних зборів учасників товариства, а не протокол загальних зборів. Протокол є документом, який фіксує факт прийняття рішення загальними зборами, і не є актом за змістом статті 20 ГК (436-15).

21. Рішення загальних зборів господарського товариства можуть бути визнаними недійсними в судовому порядку у випадку недотримання процедури їх скликання, встановленої статтями 43, 61 Закону про господарські товариства (1576-12).

Права учасника (акціонера) товариства можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання вимог закону про скликання і проведення загальних зборів, якщо він не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо.

При вирішенні спорів про визнання недійсними рішень загальних зборів господарського товариства з підстав недопущення до участі в них акціонерів (учасників) товариства судам необхідно з'ясувати, чи могла їх відсутність (або наявність) істотно вплинути на прийняття рішення, яке оскаржується.

22. У разі, якщо на порушення вимог статті 43 Закону про господарські товариства (1576-12) питання не було включено до опублікованого порядку денного загальних зборів товариства, рішення цих зборів із зазначеного питання повинні визнаватися недійсними через пряму заборону закону.

Також повинні визнаватися недійсними рішення загальних зборів, розглянутих у питаннях "Різне", "Організаційні питання" тощо. Відповідно до роз'яснення ДКЦПФР від 10 листопада 1999 р. N 24 (va024312-99) не допускається включення до порядку денного загальних зборів питань "Різне",

"Організаційні питання", тому що такі дії порушують право акціонера на попереднє ознайомлення з порядком денним загальних зборів акціонерів, передбачене частиною першою статті 43 Закону про господарські товариства (1576-12).

У разі, якщо положення статуту та інших внутрішніх документів товариства суперечать Закону про господарські товариства (1576-12), судам слід керуватися нормами закону. Зокрема, якщо у внутрішніх документах передбачено можливість вирішення на загальних зборах процедурних питань (питань, пов'язаних із порядком проведення загальних зборів тощо) без включення їх до порядку денного, такі положення внутрішніх документів суд не повинен брати до уваги.

Судовим рішенням не можуть включатися питання до порядку денного загальних зборів товариства.

23. Не підлягають задоволенню позови акціонерів про зобов'язання скликати позачергові загальні збори, оскільки стаття 45 Закону про господарські товариства (1576-12) надає акціонерам, які володіють більш як 10% голосів, право самостійно скликати позачергові загальні збори у разі, якщо правління не виконує їх вимоги.

При вирішенні питання щодо правомірності проведення такими акціонерами реєстрації акціонерів (їх представників) на позачергових загальних зборах господарським судам необхідно керуватися вимогами законодавства, що регулює порядок скликання та проведення загальних зборів.

24. Звернути увагу судів, що право участі у загальних зборах акціонерів мають особи, які є власниками акцій на день проведення загальних зборів (крім установчих зборів). Судам необхідно враховувати, що згідно з абзацом 3 частини першої статті 5 Закону про Національну депозитарну систему (710/97-ВР) права на участь в управлінні, одержання доходу тощо, які випливають з іменних цінних паперів, можуть бути реалізовані з моменту внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів.

Участь у загальних зборах та голосування на них є правом, а не обов'язком акціонера. Відповідно до статті 19 Конституції України (254к/96-ВР) правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. У зв'язку з цим суди не вправі зобов'язати акціонера (учасника) товариства взяти участь чи зареєструватися для участі у загальних зборах.

25. Згідно зі статтями 41, 60 Закону про господарські товариства (1576-12) загальні збори визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери (учасники), що мають відповідно до статуту товариства більш як 60% голосів. У зв'язку з цим положення установчих документів товариства, які встановлюють інші правила щодо визначення кворуму, є такими, що суперечать закону і не підлягають застосуванню.

Відсутність кворуму на загальних зборах є безумовною підставою для визнання в судовому порядку прийнятих загальними зборами рішень недійсними.

Загальні збори є неправомочними, якщо реєстрація акціонерів у день проведення загальних зборів не здійснювалась (стаття 159 ЦК (435-15), стаття

41 Закону про господарські товариства (1576-12), у зв'язку з неможливістю визначення кворуму на загальних зборах. Рішення, прийняті на таких загальних зборах, у судовому порядку визнаються недійсними.

Правомочність загальних зборів визначається на підставі реєстру акціонерів у день проведення загальних зборів (частина перша статті 41 Закону про господарські товариства (1576-12)), а не фактичної участі акціонерів у прийнятті загальними зборами рішень.

26. Акціонери можуть брати участь у загальних зборах особисто або через представника. Довіреності акціонерів повинні відповідати загальним вимогам, передбаченим цивільним законодавством, зокрема необхідно дотримуватися норми частини третьої статті 247 ЦК (435-15), згідно з якою довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною.

У разі, якщо довіреність акціонера на право участі та голосування на загальних зборах оформлена (складена або посвідчена) з порушенням встановлених законодавством вимог, особа, на ім'я якої видана довіреність, не має повноважень на участь та голосування на загальних зборах. У зв'язку з цим голоси акціонера, передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися при визначенні кворуму на загальних зборах та результатів голосування.

27. Звернути увагу судів на те, що процедура виходу учасника з ТОВ, ТДВ, повного товариства і командитного товариства (статті 126, 148 ЦК (435-15), статті 54, 71 Закону про господарські товариства (1576-12)) не може бути застосована до АТ. У зв'язку з цим не підлягають задоволенню позови щодо виходу зі складу акціонерів шляхом виплати вартості акцій, які належать акціонеру.

Не можуть бути також задоволені позови про виключення акціонера зі складу АТ на таких підставах, як порушення акціонером своїх обов'язків перед товариством, неявка на загальні збори акціонерів чи відмова від участі у загальних зборах тощо.

28. При вирішенні спорів, пов'язаних із виходом учасника з товариства, господарські суди повинні керуватися тим, що відповідно до ЦК (435-15) та Закону про господарські товариства (1576-12) учасник ТОВ чи ТДВ вправі у будь-який час вийти з товариства незалежно від згоди інших учасників та самого товариства. Вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ні з рішенням зборів учасників, ні з внесенням змін до установчих документів товариства. У зв'язку з цим моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку. Положення установчих документів, які обмежують чи забороняють право на вихід учасника з товариства, є незаконними.

У разі, якщо товариство не вчиняє дії у зв'язку з поданням учасником заяви про вихід з товариства (не вирішується питання про внесення змін до установчих документів товариства, про їх державну реєстрацію), учасник товариства вправі звернутися до господарського суду з позовом про зобов'язання товариства до державної реєстрації змін в установчих документах товариства у зв'язку зі зміною у складі учасників товариства на підставі статті 7 Закону про господарські товариства (1576-12).

29. При вирішенні спорів, пов'язаних з виключенням учасника з товариства, господарські суди, як впливає зі змісту статті 64 Закону про господарські товариства (1576-12), повинні дослідити всі обставини, пов'язані з виключенням учасника з товариства, дати оцінку його поведінці, встановити наявність негативних для товариства наслідків у зв'язку з діями (бездіяльністю) учасника. Якщо негативні наслідки ще не настали, потрібно правильно визначити вірогідність їх настання. Необхідно встановити причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) учасника товариства та негативними наслідками для товариства, а також дослідити мотиви поведінки учасника, форму вини тощо.

Вирішуючи питання про наявність факту перешкоджання учасником своїми діями досягненню цілей товариства, необхідно встановити, що поведінка учасника суттєво ускладнює діяльність товариства чи робить її практично неможливою.

Господарські суди повинні враховувати як фактичні обставини, що були підставою для виключення учасника з товариства, так і дотримання вимог законодавства та установчих документів при скликанні та проведенні відповідних загальних зборів.

Виключення учасника з ТОВ чи ТДВ відповідно до статті 59 Закону про господарські товариства (1576-12) належить до компетенції зборів ТОВ (ТДВ), а не суду.

30. Прийняття рішення про вступ спадкоємця (правонаступника) учасника до ТОВ (ТДВ) належить до компетенції загальних зборів учасників товариства.

При визначенні порядку і способу обчислення вартості частини майна товариства та частини прибутку, яку має право отримати учасник при виході (виключенні) з ТОВ (ТДВ), а також порядку і строків їх виплати господарські суди мають застосовувати відповідні положення установчих документів товариства.

У випадку нерегульованості в установчих документах вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості чистих активів товариства, що визначається в порядку, встановленому законодавством, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення). Розрахунок належної учаснику частини прибутку здійснюється на дату виходу (виключення) з товариства.

У разі, якщо учасник не повністю вніс (не повністю оплатив) свій вклад до статутного капіталу товариства, йому виплачується дійсна вартість частки пропорційно внесеній (оплаченій) частині вкладу.

Якщо при вирішенні спору буде встановлено, що на момент виходу (виключення) учасника у товариства відсутні чисті активи, господарський суд відмовляє у відповідному позові у зв'язку з відсутністю в товариства майна, що підлягає виплаті.

Відповідно до частини п'ятої статті 147 ЦК (435-15) аналогічно визначається вартість частини майна ТОВ (ТДВ), яка підлягає видачі або виплаті правонаступнику юридичної особи-учасника товариства або спадкоємцю фізичної особи-учасника у випадку відмови правонаступника

(спадкоємця) від вступу до товариства або відмови у прийнятті до товариства. Її вартість визначається на день реорганізації або ліквідації (смерті) учасника (стаття 55 Закону про господарські товариства (1576-12)).

31. Продаж учасником частки (її частини) з порушенням переважного права купівлі інших учасників (частина друга статті 147 ЦК (435-15), частина друга статті 53 Закону про господарські товариства (1576-12)) не зумовлює недійсність такого правочину. У цьому разі будь-який учасник товариства має право пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця за аналогією з нормою частини четвертої статті 362 ЦК (435-15).

При цьому господарські суди повинні враховувати, що як купівлю-продаж частки (її частини) у статутному капіталі товариства відповідно до глави 54 ЦК (435-15) необхідно розуміти також і передання її у власність за договором міни.

Особа, яка придбала частку в статутному капіталі ТОВ чи ТДВ, здійснює права і виконує обов'язки учасника товариства з моменту набуття права власності на частку в статутному капіталі.

32. Норма частини третьої статті 81 ГК (436-15), яка встановлює переважне право акціонерів ЗАТ на придбання акцій, є імперативною, у зв'язку з чим це право не може бути обмежено установчими документами ЗАТ.

Продаж акціонером ЗАТ акцій з порушенням переважного права не зумовлює недійсність відповідного правочину. Наслідком такого порушення є право будь-якого акціонера ЗАТ вимагати в судовому порядку переведення на нього прав та обов'язків покупця за аналогією з нормою частини четвертої статті 362 ЦК (435-15).

У зв'язку із законодавчою неврегульованістю порядку реалізації акціонерами ЗАТ переважного права на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства третім особам, господарські суди мають застосовувати відповідні положення установчих документів товариства. У разі неврегульованості в установчих документах акціонери мають переважне право купівлі пропорційно кількості належних їм акцій.

Купівлею-продажем акцій ЗАТ відповідно до глави 54 ЦК (435-15) необхідно вважати також і передання їх у власність за договором міни. На випадки переходу акцій ЗАТ у власність у порядку універсального правонаступництва переважне право купівлі не поширюється.

33. При вирішенні спорів, пов'язаних із формуванням та зміною розміру статутного капіталу господарського товариства, судам необхідно керуватися нижченаведеним. Якщо акти приймання-передачі та положення установчих документів товариства не передбачають застережень про те, що внеском учасника до статутного капіталу товариства є майнові права, у тому числі право користування майном, то майновий внесок учасника до статутного (складеного) капіталу є об'єктом права власності товариства.

34. Безумовною підставою для визнання рішень загальних зборів щодо зміни розміру статутного капіталу АТ недійсними є недотримання у повідомленні про загальні збори встановлених законодавством вимог (стаття 40 Закону про господарські товариства (1576-12), Положення про порядок

збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 22 лютого 2007 р. N 387 (z0280-07)).

У судовому порядку можуть бути визнані недійсними також рішення загальних зборів щодо зміни статутного капіталу товариства й у випадку надання товариством недостовірної інформації у цьому повідомленні як надання завідомо недостовірної інформації (абзац четвертий частини першої статті 11 Закону України від 30 жовтня 1996 р. N 448/96-ВР (448/96-ВР) "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні").

При розгляді спорів про визнання недійсним рішення загальних зборів щодо збільшення (зменшення) статутного капіталу товариства господарські суди повинні з'ясувати, чи були загальні підстави для визнання загальних зборів недійсними (порушення порядку скликання та проведення загальних зборів), а також спеціальні підстави, зокрема дотримання правил повідомлення про загальні збори з питань змін статутного капіталу товариства.

При цьому не повинні братися до уваги доводи позивачів (акціонерів) щодо господарської доцільності прийняття рішень про збільшення (зменшення) статутного капіталу, зокрема про те, що відповідним рішенням порушуються їх права, пов'язані з інвестуванням коштів до статутного капіталу товариства, тощо.

35. Господарські суди вправі приймати рішення щодо виплати акціонеру (учаснику) частки прибутку (дивідендів) лише у разі невиплати господарським товариством дивідендів на підставі рішення загальних зборів або їх виплати в меншому розмірі, ніж передбачено відповідним рішенням (статті 10, 41, 59 Закону про господарські товариства (1576-12), стаття 158 ЦК (435-15)).

У разі, якщо загальні збори прийняли рішення не розподіляти прибуток товариства, господарський суд не може підняти вищий орган управління товариства і втручатися у господарську діяльність товариства.

Господарським судам необхідно враховувати також умови та порядок розподілу та виплати дивідендів, а також обмеження на їх виплату, встановлені частиною третьою статті 158 ЦК (435-15) щодо випадків, коли АТ не має права оголошувати та виплачувати дивіденди.

36. Способом захисту права учасника господарського товариства на отримання інформації про діяльність товариства (пункт "г" частини першої статті 10 Закону про господарські товариства (1576-12), стаття 116 ЦК (435-15), частина перша статті 88 ГК (436-15)) є спонукання в судовому порядку до виконання товариством дій – надання відповідної інформації.

Господарське товариство зобов'язане надавати учаснику (акціонеру) на його вимогу лише документи звітного характеру (річні баланси, звіти про фінансово-господарську діяльність товариства, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариства) та інформацію, що міститься в установчих документах товариства, а не будь-яку інформацію щодо господарської діяльності товариства, якщо інше не передбачено установчими документами товариства.

Зі змісту статті 9 Закону України від 2 жовтня 1992 р. N 2657-ХІІ (2657-12) "Про інформацію" суди не вправі зобов'язувати товариство надати

інші документи про діяльність товариства, оскільки це є незаконним втручанням у внутрішню господарську діяльність товариства.

37. Учасник (акціонер) товариства може вимагати надання інформації про діяльність товариства з дати, коли він набув статусу учасника (акціонера). Відповідно до статті 5 Закону про Національну депозитарну систему (710/97-ВР) реалізація корпоративних прав, що випливають з акції (в тому числі і права на отримання інформації про діяльність товариства), є можливою лише після внесення відповідних змін до реєстру власників іменних цінних паперів.

Господарським судам необхідно також враховувати процедуру надання учасникам (акціонерам) інформації про діяльність товариства, встановлену господарським товариством. У разі, якщо товариством визначено порядок доступу до інформації про діяльність товариства відповідно до вимог статей 33, 35 Закону України "Про інформацію" (2657-12) та роз'яснень ДКЦПФР від 29 жовтня 2002 р. N 5 (v0005312-02) "Про порядок застосування пункту "г" статті 10 Закону України "Про господарські товариства" акціонер (учасник) товариства може реалізувати своє право на отримання інформації в установленому порядку.

38. Учасники товариства (акціонери), а також інші особи, права та законні інтереси яких порушено рішенням наглядової ради чи виконавчого органу товариства, вправі оскаржити до суду відповідні рішення як акти, оскільки наглядова рада та виконавчий орган товариства є його органами управління, що приймають обов'язкові для виконання рішення. Це відповідає також нормі статті 55 Конституції України (254к/96-ВР).

Судам необхідно враховувати, що прийняття іншими органами товариства рішень з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів (статті 145, 159 ЦК (435-15), стаття 41 Закону про господарські товариства (1576-12)), є перевищенням їхньої компетенції, а тому ці рішення можуть бути визнаними в судовому порядку недійсними.

39. Рішення наглядової ради товариства може бути оскаржено в судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства. Відповідачем за таким позовом є товариство.

При вирішенні спорів, пов'язаних з порядком скликання і роботи наглядової ради товариства, визначенням правомочності її засідання, необхідно застосовувати положення установчих документів товариства. У випадку їх неврегульованості в установчих документах застосовується аналогія закону в частині норм, що регулюють відповідні питання скликання та проведення загальних зборів товариства (обов'язковість повідомлення усіх членів наглядової ради про проведення засідання, надання інформації з питань порядку денного, правомочність, порядок прийняття рішення).

До компетенції судів не належить вирішення спорів про включення учасника (акціонера) товариства до складу наглядової ради чи його виключення. Згідно зі статтею 41 Закону про господарські товариства (1576-12) обрання та відкликання членів наглядової ради належить до виключної компетенції загальних зборів товариства.

Не є підвідомчими судам також спори про визнання недійсним протоколу засідання наглядової ради товариства.

40. При вирішенні спорів, пов'язаних з розмежуванням компетенції голови та членів колегіального виконавчого органу товариства, господарським судам необхідно враховувати нижченаведене. У разі, якщо в статуті товариства передбачено, що його виконавчий орган діє у складі кількох осіб, а отже, голова правління не є самостійним органом управління, тому для набуття товариством цивільних прав і обов'язків він на підставі частини другої статті 99 та статті 161 ЦК (435-15) повинен виносити відповідні питання на розгляд засідання правління чи загальних зборів акціонерів.

Звернути увагу судів, що порядок скликання та визначення кворуму в засіданні колегіального виконавчого органу товариства повинні передбачатися в установчих документах товариства. У разі їх неврегульованості судам необхідно за аналогією застосовувати положення законодавства, що встановлюють кворум та інші питання щодо загальних зборів відповідного товариства (обов'язковість повідомлення усіх членів колегіального виконавчого органу про проведення засідання, надання інформації з питань порядку денного, правомочність, порядок прийняття рішення).

Судам необхідно враховувати, що в пункті "і" частини п'ятої статті 41 Закону про господарські товариства (1576-12) до компетенції загальних зборів віднесено затвердження договорів (угод), укладених на суму, що перевищує вказану в статуті товариства, а не їх укладення. У разі, якщо в установчих документах товариства право виконавчого органу товариства на укладення договору не обмежено, факт незатвердження договору після укладення не зумовлює його недійсності.

41. При розгляді справ за позовами про визнання повноважень членів (члена) виконавчого органу, наглядової ради та інших органів товариства припиненими у зв'язку зі спливом строку, на який вони були обрані (призначені), судам необхідно враховувати, що такого способу захисту прав та законних інтересів чинним законодавством не передбачено. Повноваження посадових осіб товариства припиняються їх переобранням, і вирішення цього питання не належить до компетенції судів.

42. При вирішенні спорів щодо визнання недійсними правочинів, укладених виконавчим органом господарського товариства, рішення загальних зборів про обрання якого на посаду визнано у судовому порядку недійсним, судам необхідно керуватися частиною третьою статті 92, статтею 241 ЦК (435-15). Зокрема, у відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження. Це положення є гарантією стабільності майнового обороту і загальноприйнятим стандартом у світовій практиці, зокрема відповідно до Першої директиви 68/151/ЄЕС (994_453) Ради Європейських співтовариств від 9 березня 1968 р.

43. Звернути увагу господарських судів на те, що заходи до забезпечення позову можуть вживатися лише за умов, визначених статтею 66 ГПК (1798-12): якщо невжиття таких заходів може утруднити чи зробити

неможливим виконання рішення господарського суду. Перелік заходів до забезпечення позову, встановлений статтею 67 ГПК (1798-12), є вичерпним.

У зв'язку з цим заборона проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства фактично означає заборону товариству здійснювати свою діяльність у частині компетенції загальних зборів. Господарським судам необхідно враховувати заборону незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, в тому числі і судів, у господарські відносини (стаття 6 ГК (436-15)).

Заборона проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства порушує також право учасників (акціонерів) товариства брати участь в управлінні товариством.

У справах за позовами про визнання недійсними рішень загальних зборів товариства відсутній причинно-наслідковий зв'язок між можливістю виконання такого судового рішення та вжиттям господарським судом заходів до забезпечення позову шляхом заборони проводити загальні збори учасників (акціонерів) товариства.

Суди не вправі шляхом вжиття заходів до забезпечення позову у спорах про визнання недійсними органів управління господарського товариства, визнання недійсними правочинів щодо акцій товариства, застосування наслідків недійсності таких правочинів, а також по інших спорах забороняти господарському товариству, його органам чи акціонерам (учасникам) проводити загальні збори учасників (акціонерів) товариства. Суди не вправі також вживати заходи до забезпечення позову, які фактично означають заборону на проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства, зокрема реєструватися для участі у загальних зборах, забороняти реєстратору надавати реєстр акціонерів на день проведення загальних зборів тощо.

44. Забезпечуючи позов шляхом заборони відповідачеві вчиняти певні дії, господарські суди лише за наявності підстав, передбачених статтею 66 ГПК (1798-12), вправі заборонити товариству приймати на загальних зборах рішення з конкретних питань, включених до порядку денного, і лише за умови, що ці питання безпосередньо пов'язані з предметом спору. Заходи до забезпечення позову не повинні призводити до фактичної неможливості господарського товариства здійснювати діяльність, а також порушення товариством чинного законодавства.

45. При вирішенні питання про забезпечення позову господарські суди повинні оцінювати обґрунтованість доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням таких умов:

- наявність зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги;
- імовірність ускладнення виконання або невиконання судового рішення у разі невжиття таких заходів;
- запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, які не є учасниками вказаного судового розгляду.

У судових рішеннях про визнання недійсними актів установлюється факт відповідності акта вимогам законодавства і наявність порушення прав

позивача та не встановлюється обов'язок відповідача вчиняти певні дії. У зв'язку з цим забезпечення таких позовів шляхом заборони виконувати рішення загальних зборів не перебуває у необхідному (обов'язковому) зв'язку з позовними вимогами, їх предметом.

Забезпечення позову про визнання недійсним договору купівлі-продажу акцій шляхом заборони акціонеру брати участь в управлінні товариством не має причинно-наслідкового зв'язку з умовою, що невжиття таких заходів може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду. У зв'язку з тим, що договір купівлі-продажу визнається недійсним з моменту укладення, питання про правомірність здійснення права на участь у загальних зборах акціонерів може бути предметом окремого позову. Проте це не має прямого зв'язку з виконанням такого судового рішення.

46. Відповідно до змісту статті 67 ГПК (1798-12) господарські суди, вживаючи заходи до забезпечення позову, зобов'язані точно вказати, які саме дії забороняється вчиняти відповідачу та іншим особам. Господарські суди не вправі забороняти товариству чи його посадовим особам вчиняти будь-які дії.

Господарські суди не вправі для забезпечення вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства про обрання (переобрання) членів його виконавчого органу вживати заходи до забезпечення позову шляхом заборони відповідним посадовим особам товариства вчиняти будь-які дії, що є перешкоджанням здійсненню товариством господарської діяльності.

47. Заходи до забезпечення позову повинні бути співмірними із заявленими позивачем вимогами. Співмірність передбачає співвідношення господарським судом негативних наслідків від вжиття заходів до забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів, з урахуванням відповідності права чи законного інтересу, за захистом яких заявник звертається до суду, вартості майна, на яке він заявляє клопотання накладти арешт, чи майнових наслідків заборони відповідачу здійснювати певні дії.

Заходи до забезпечення позову можуть бути вжиті судом лише в межах предмета позову та не повинні порушувати прав інших акціонерів (учасників) товариства, зокрема шляхом заборони вчиняти дії лише щодо того пакета акцій, який безпосередньо пов'язаний із предметом спору.

У разі, якщо необхідність вжиття заходу до забезпечення позову заявник обґрунтовує тим, що у випадку невжиття такого заходу йому буде завдано значної шкоди, він повинен обґрунтувати можливість завдання такої шкоди, її розмір, зв'язок можливої шкоди з предметом спору, а також необхідність і достатність для її запобігання вжиття саме цього заходу до забезпечення позову.

Суди не вправі вживати такі заходи до забезпечення позову, які є фактично рівнозначними задоволенню позовних вимог.

48. Забезпечення позову шляхом накладення арешту на акції не зменшує їх кількість у статутному фонді товариства та не впливає на обсяг корпоративних прав їх власників. У зв'язку з цим для вирішення питання щодо правомірності проведення загальних зборів акціонерів та законності прийнятих

на них рішень судам необхідно керуватися вимогами статті 159 ЦК (435-15) і статей 41, 42 Закону про господарські товариства (1576-12).

49. Судам необхідно враховувати, що реєстратор власників іменних цінних паперів вправі оскаржувати рішення загальних зборів акціонерів лише у разі, якщо таке рішення порушує його права чи законні інтереси. У випадку оскарження реєстратором рішення АТ про припинення з ним договірних зобов'язань щодо реєстрації власників іменних цінних паперів суди повинні враховувати, що, оскільки позивач не є акціонером, прийняття загальними зборами у межах повноважень відповідного рішення, яке не суперечить принципу свободи договору (стаття 627 ЦК (435-15)), не може свідчити про порушення прав позивача. У зв'язку з цим суди повинні відмовляти в задоволенні таких позовів.

50. Акціонери не вправі оскаржувати в судовому порядку договір між АТ та реєстратором власників іменних паперів про ведення реєстру власників іменних цінних паперів, оскільки вони не є стороною цього договору. Акціонери також не вправі в судовому порядку спонукати укласти договір між АТ та реєстратором власників іменних паперів на ведення реєстру власників іменних цінних паперів, оскільки відповідно до статті 181 ГК (436-15) позов про спонукання до укладення договору може бути поданий особою, яка є ймовірним учасником таких договірних відносин. Акціонери можуть оскаржувати в судовому порядку рішення загальних зборів про укладення, зміну чи розірвання відповідного договору.

Згідно з частиною другою статті 9 Закону про Національну депозитарну систему (710/97-ВР) рішення про передачу ведення реєстру власників іменних цінних паперів приймається виключно на загальних зборах акціонерів. У зв'язку з цим не належать до компетенції судів прийняття рішення про витребування у реєстратора реєстру власників іменних цінних паперів та передання його іншому реєстратору, в тому числі в порядку вжиття заходів до забезпечення позову, якщо відсутнє рішення загальних зборів акціонерів про таке передання.

51. Законом не передбачено право акціонера (учасника) господарського товариства звертатися до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів товариства поза відносинами представництва. На цій підставі господарським судам належить відмовляти акціонерам (учасникам) господарського товариства в задоволенні позову про укладення, зміну, розірвання чи визнання недійсними договорів та інших правочинів, вчинених господарським товариством. Спори цієї категорії є підвідомчими (підсудними) господарським судам незалежно від їх суб'єктного складу на підставі пункту 4 частини першої статті 12 ГПК (1798-12), якщо акціонер (учасник) господарського товариства обґрунтовує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав.

52. Звернути увагу судів, що пункт 2 Прикінцевих положень Закону N 483-V (483-16) передбачає підвідомчість (підсудність) господарським судам справ зі спорів, що виникають з корпоративних відносин, провадження у яких не порушено (не відкрито). У разі, якщо провадження у таких справах було відкрито загальним судом до набрання чинності Законом N 483-V (483-16),

справа підлягає вирішенню по суті загальним судом. Заяви, провадження у яких не відкрито місцевими загальними судами до набрання чинності Законом N 483-V (483-16), передаються на розгляд відповідним місцевим господарським судам.

Апеляційні скарги та справи за апеляційними скаргами, які після набрання чинності Законом N 483-V (483-16) не розглянуті апеляційними загальними судами, передаються для розгляду відповідним апеляційним господарським судам залежно від того, яким місцевим господарським судом підлягала б розгляду справа відповідно до положень Закону N 483-V (483-16).

Касаційні скарги (подання) на судові рішення, які подані до набрання чинності Законом N 483-V (483-16) незалежно від процесуального порядку, що діяв на час їх подачі, і по яких Верховний Суд України не відкрив касаційне провадження, передаються для розгляду Вищому господарському суду України. Вищий господарський суд України здійснює перегляд зазначених судових рішень у порядку, встановленому ГПК (1798-12).

53. Судові рішення у справах, що виникають з корпоративних відносин, ухвалені загальними судами до набрання чинності Законом N 483-V (483-16), переглядаються у зв'язку з нововиявленими обставинами господарськими судами. З набранням чинності Законом N 483-V (483-16) такі справи є підвідомчими (підсудними) господарським судам і розглядаються за правилами ГПК (1798-12). Судове рішення у таких справах не підлягає перегляду загальним судом, який його ухвалив, відповідно до вимог статті 363 ЦПК (1618-15).

Підвідомчим (підсудним) господарським судам є розгляд питань щодо відстрочки або розстрочки виконання судового рішення, зміни способу та порядку виконання, зупинення, поворот виконання судового рішення, а також оскарження дій чи бездіяльності органів Державної виконавчої служби щодо судових рішень у справах, що виникають з корпоративних відносин.

Ухвала про задоволення заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами може бути оскаржена на підставі порушення правил підвідомчості (підсудності) справ як постановлена поза межами повноважень.

54. Судові рішення у справах, що виникають з корпоративних відносин, ухвалені загальними чи адміністративними судами з порушенням правил підвідомчості (підсудності) справ, підлягають оскарженню відповідно за правилами ЦПК (1618-15) чи КАС (2747-15).

У разі, якщо апеляційний загальний чи апеляційний адміністративний суд встановить, що судове рішення місцевого загального чи місцевого адміністративного суду ухвалене з порушенням правил підвідомчості (підсудності), а справа підлягає розгляду в порядку господарського судочинства, відповідний апеляційний суд скасовує рішення місцевого суду та закриває провадження у справі.

Судові рішення, ухвалені апеляційними загальними судами за результатами розгляду апеляційної скарги на рішення місцевого загального суду на підставі порушення підвідомчості (підсудності) справ, що виникають із

корпоративних відносин, підлягають касаційному оскарженню до Верховного Суду України за правилами ЦПК (1618-15).

Судові рішення, прийняті апеляційними адміністративними судами за результатами розгляду апеляційної скарги на рішення місцевого загального суду на підставі порушення підвідомчості (підсудності) справ, що виникають із корпоративних відносин, підлягають касаційному оскарженню до Вищого адміністративного суду України за правилами КАС (2747-15).

Голова Верховного Суду України
Секретар Пленуму Верховного Суду України

В.В.Онопенко
Ю.Л.Сенін

Публікації документа

- Вісник Верховного суду України — 2008 р., № 11

ВИЩИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

27.11.2009 N 01-08/631

**Про деякі питання практики застосування у вирішенні
спорів окремих норм процесуального права (за матеріалами
справ, розглянутих Верховним Судом України)**

З метою забезпечення однакової і правильної судової практики вважаємо за необхідне довести до відома господарських судів правові позиції, які пов'язані із застосуванням Верховним Судом України деяких норм процесуального права і знайшли відображення в його постановках.

1. Спір за участю спадкоємця учасника господарського товариства, який ще не став учасником цього товариства, непідвідомчий господарському суду.

Господарськими судами розглянуто справу за позовом спадкоємця учасника господарського товариства про зобов'язання прийняти його до складу засновників господарського товариства та усунення перешкод в користуванні часткою у статутному фонді товариства. Справу розглянуто за правилами господарського судочинства, виходячи з того, що відповідний спір є корпоративним, а, отже, підвідомчий господарським судам.

Верховний Суд України не погодився з даним висновком, виходячи з такого.

Відповідно до частини першої статті 1 Господарського процесуального кодексу України (1798-12) (далі – ГПК України) підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом (1798-12) заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Частиною другою зазначеної статті ГПК України (1798-12) встановлено, що у випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Згідно з пунктом 4 частини першої статті 12 ГПК України (1798-12) господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

Зі змісту частини першої статті 167 Господарського кодексу України (436-15) вбачається, що корпоративні права – це права особи, частка якої

визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав (частина третя цієї ж статті).

Отже, відповідно до зазначених приписів законодавства суб'єктом корпоративних прав щодо господарського товариства є учасник (засновник, акціонер) такого товариства.

Водночас відповідно до частини другої пункту 3 роз'яснень Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 N 13 ([v0013700-08](#)) "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" не підлягає розширеному тлумаченню пункт 4 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України ([1798-12](#)) також щодо справ, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності господарського товариства, якщо однією зі сторін у справі не є учасник (засновник, акціонер) господарського товариства, у тому числі такий, що вибув. Зокрема, спори за участю спадкоємців учасників господарського товариства, які ще не стали його учасниками, не є підвідомчими (підсудними) господарським судам (постанова Верховного Суду України від 17.11.2009 N 2-692/08).

2. Законом не передбачено права акціонера (учасника) господарського товариства звертатися до господарського суду за захистом прав господарського товариства поза відносинами представництва.

Учасник господарського товариства подав до господарського суду позов про визнання недійсними векселів, виданих директором господарського товариства, та зобов'язань за цими векселями. Позовні вимоги мотивовані, зокрема, тим, що згідно із статутом господарського товариства прийняття рішення про випуск цінних паперів віднесено до виключної компетенції загальних зборів, а дії директора господарського товариства з видачі векселів порушують корпоративні права позивача.

Переглядаючи в касаційному порядку постанову Вищого господарського суду України у відповідній справі, Верховний Суд України зазначив таке.

Згідно зі статтею 1 ГПК України ([1798-12](#)) підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

У пункті 51 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 N 13 ([v0013700-08](#)) "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" роз'яснено, що законом не передбачено право акціонера (учасника) господарського товариства звертатися до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів товариства поза відносинами представництва.

З цієї підстави господарським судам належить відмовляти акціонерам (учасникам) господарського товариства в задоволенні позовів про укладення, зміну, розірвання чи визнання недійсними договорів та інших правочинів, вчинених господарським товариством (постанова Верховного Суду України від 10.11.2009 N 29-28/177-08-5087).

3. Ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди в стадії виконавчого провадження може бути оскаржена.

Ухвалою господарського суду за заявою відділу державної виконавчої служби затверджено мирову угоду між сторонами з виконання рішення господарського суду, про що винесено відповідну ухвалу.

Верховний Суд України не погодився з висновком про те, що ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди не підлягає оскарженню у відповідності зі статтею 121 ГПК України (1798-12), зазначивши таке.

Пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України (254к/96-ВР) учасникам судового процесу забезпечується право на апеляційне і касаційне оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом.

ГПК України та стаття 11-1 Закону України "Про виконавче провадження" (606-14) (далі – Закон) не містять випадків оскарження ухвал про затвердження мирової угоди.

Однак згідно з пунктом 2 згаданої мирової угоди виконавче провадження підлягає закінченню на підставі статей 11-1, 37 Закону (606-14).

Закінчення виконавчого провадження, відповідно до вимог статті 37 Закону (606-14), можливе тільки за умови затвердження господарським судом мирової угоди за заявою державної виконавчої служби, а постанова про закінчення виконавчого провадження підлягає оскарженню до суду на підставі пункту 12 цієї статті.

Отже, позбавлення сторони права на оскарження ухвали господарського суду про затвердження мирової угоди у стадії виконавчого провадження є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 27.10.2009 N 15/504-07).

Заступник Голови Вищого господарського суду України В.Москаленко

Публікації документа

- Вісник господарського судочинства від 2010 — 2010 р., № 1, стор. 78



ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА
25.02.2016 № 4

**Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з
корпоративних правовідносин**

(Із змінами і доповненнями, внесеними постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14 липня 2016 року № 7)

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про
судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України

постановляє:

З метою забезпечення однакового і правильного застосування законодавства під час вирішення господарськими судами спорів, що виникають з корпоративних правовідносин, надати такі роз'яснення.

Господарським судам слід керуватися Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України), Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), Господарським кодексом України (далі – ГК України), Законами України "Про господарські товариства", "Про акціонерні товариства", "Про цінні папери та фондовий ринок", "Про депозитарну систему України", "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", "Про фермерське господарство", "Про кооперацію" та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють корпоративні правовідносини.

З огляду на зміни у законодавстві та поетапне набуття чинності окремими законодавчими актами України, господарським судам під час вирішення корпоративних спорів потрібно застосовувати норми матеріального та процесуального права за правилом їх дії у часі:

- норми матеріального права, які діяли на момент виникнення спірних правовідносин;
- норми процесуального закону, чинні на час вчинення відповідних процесуальних дій.

1. Підвідомчість і підсудність справ

1.1. Господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів.

При визначенні підвідомчості справ цієї категорії судам слід враховувати, що з огляду на системний аналіз положень статті 84 ЦК України, частини п'ятої статті 63, частин першої та третьої статті 167 ГК України, Закону України "Про господарські товариства", Закону України "Про акціонерні товариства", статей 1, 19 і частин першої, шостої статті 20 Закону України "Про фермерське господарство", статей 6, 8, 19 та 21 Закону України "Про кооперацію" корпоративні відносини виникають, зокрема, у господарських товариствах, виробничих кооперативах, фермерських господарствах, приватних підприємствах, заснованих на власності двох або більше осіб.

1.2. За змістом положень пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України, статті 167 ГК України, статті 2 Закону України "Про акціонерні товариства" сторонами у корпоративному спорі є:

1) юридична особа та її учасник (засновник, акціонер, член), у тому числі учасник, який вибув;

2) учасники (засновники, акціонери, члени) юридичної особи.

Учасник, який вибув зі складу юридичної особи, може бути стороною корпоративного спору щодо визначення та стягнення належної йому до сплати вартості частки майна юридичної особи, про визнання недійсними рішень про виключення його зі складу юридичної особи, а також про визнання недійсними інших рішень юридичної особи, якщо ці рішення прийняті в період до виходу (виключення) учасника, а відповідні вимоги обґрунтовуються порушенням його корпоративних прав на момент прийняття такого рішення.

1.3. Спори за позовами учасників юридичної особи про визнання недійсними установчих документів або їх частин, змін до них належать до корпоративних спорів, оскільки установчі документи юридичної особи затверджуються під час її створення, подаються для державної реєстрації та в подальшому регулюють відносини щодо управління нею. Корпоративними також є спори про ліквідацію юридичної особи чи скасування її державної реєстрації за позовами учасників (засновників, акціонерів, членів) до цієї юридичної особи.

1.4. Згідно з частиною третьою статті 7 Закону України "Про акціонерні товариства" спори за позовами акціонерів приватних акціонерних товариств (далі – ПрАТ) про переведення на них прав та обов'язків покупця акцій у зв'язку з порушенням їхнього переважного права на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства, є корпоративними та підвідомчі господарським судам.

З огляду на положення пункту 7 частини другої статті 13, статей 15 та 27 Закону України "Про акціонерні товариства" спори за позовами акціонерів публічних акціонерних товариств (далі – ПАТ) та акціонерів – власників привілейованих акцій про переведення на них прав і обов'язків покупця акцій у зв'язку з порушенням їхнього переважного права на придбання акцій додаткової емісії, що розповсюджуються шляхом приватного розміщення, є корпоративними та підвідомчі господарським судам.

Відповідно до частини першої статті 167 ГК України, частини другої статті 147 та частини четвертої статті 151 ЦК України, частини третьої статті

53 та частини третьої статті 65 Закону України "Про господарські товариства" господарським судам підвідомчі справи за позовом учасника товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) або учасника товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) про переведення на учасника прав та обов'язків покупця у зв'язку з порушенням його переважного права на купівлю частки (її частини) у статутному капіталі товариства.

1.5. Підвідомчими господарським судам на підставі пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України є спори між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи та юридичною особою щодо права власності на майно, передане юридичній особі як вклад до статутного (складеного) капіталу.

1.6. У тих випадках, коли позивач (засновник, учасник, акціонер, член юридичної особи) одночасно (у межах однієї позовної заяви) заявляє до суб'єкта владних повноважень вимоги, що є похідними від інших вимог у корпоративному спорі, справа підлягає розгляду в господарському суді.

Такими, зокрема, є вимоги про скасування реєстрації випуску акцій у справах про визнання недійсними рішень загальних зборів про збільшення статутного капіталу акціонерного товариства (далі – АТ) та внесення змін до системи обліку прав на іменні цінні папери.

1.7. До корпоративних спорів не належать та вирішуються загальними або господарськими судами залежно від суб'єктного складу сторін:

- спори про визнання недійсними рішень органів управління юридичної особи за позовом особи, яка не є учасником (акціонером, членом, засновником), у тому числі таким, що вибув, у разі оспорювання рішень органів управління юридичної особи, прийнятих після його вибуття;

- спори між акціонерами, АТ та депозитарними установами, пов'язані з укладенням, зміною, розірванням, виконанням або визнанням недійсними договорів про відкриття та обслуговування рахунків у цінних паперах, зазначених у статті 5 Закону України "Про депозитарну систему України";

- спори, пов'язані з управлінням активами корпоративних інвестиційних фондів;

- спори, пов'язані з розподілом майна подружжя, вступом до юридичних осіб спадкоємців, правонаступників, осіб, яким було відчужено частку в статутному капіталі господарських товариств;

- спори про визнання права власності на акції, спори щодо укладення, розірвання, зміни, виконання, а також визнання недійсними договорів купівлі – продажу акцій, та спори щодо інших правочинів з акціями, крім спорів, пов'язаних з порушенням переважного права акціонерів на придбання акцій;

- спори між набувачем права власності на частку в статутному капіталі та учасниками ТОВ або ТДВ про право власності на частку.

1.8. Не належать до корпоративних спори про визнання недійсними установчих документів та припинення юридичної особи за позовами суб'єктів владних повноважень, що здійснюють контроль за діяльністю юридичної особи, а також органів, які здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб. Відповідно до пункту 5 частини другої статті 17 Кодексу адміністративного

судочинства України зазначені спори віднесено до компетенції адміністративних судів як публічно-правові.

1.9. Господарським судам слід враховувати, що згідно з абзацом другим пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 12.01.2010 № 1-рп/2010 усунення члена виконавчого органу товариства від виконання своїх обов'язків, яке передбачене частиною третьою статті 99 ЦК України, не є відстороненням працівника від роботи в розумінні статті 46 КЗпП України.

Зміст положень частини третьої статті 99 ЦК України треба розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства усунути члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив, у будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав, але за умови, якщо в установчих документах товариства не були зазначені підстави усунення.

Така форма захисту є специфічною дією носіїв корпоративних прав у відносинах з особою, якій вони довірили здійснювати управління товариством, і не може розглядатися в площині трудового права, зокрема в аспекті статті 46 КЗпП України.

Якщо в позовній заяві об'єднано вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів про обрання, звільнення, відкликання, поновлення на посаді тощо керівників чи інших посадових осіб юридичної особи з підстав порушення норм ЦК України, ГК України, Закону України "Про господарські товариства", Закону України "Про акціонерні товариства", інших норм цивільного та господарського законодавства, статуту товариства з вимогами скасувати наказ про призначення (звільнення, відкликання) керівника чи іншої посадової особи або розірвати трудовий контракт, укладений з керівником чи іншими посадовими особами, господарський суд на підставі пункту 1 частини першої статті 62 ГПК України відмовляє у прийнятті позовної заяви в частині вимог, які стосуються відповідного наказу або трудового контракту, а у разі помилкового порушення провадження у справі щодо наведених вимог – припиняє провадження в частині цих вимог на підставі пункту 1 частини першої статті 80 ГПК України.

1.10. З метою запобігання порушенню конституційних прав особи на судовий захист та усунення спорів щодо юрисдикції судам слід враховувати, що у разі коли в ухвалі про закриття провадження у справі місцевим загальним судом визначено господарську юрисдикцію спору як такого, що виник з корпоративних правовідносин, така справа підлягає розгляду господарським судом.

1.11. Під час визначення підсудності справ у спорах, що виникли з корпоративних правовідносин, судам необхідно керуватися частиною сьомою статті 16 ГПК України. Відповідно до положень зазначеної норми справи у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням юридичної особи

згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – Єдиний державний реєстр).

2. Загальні питання застосування законодавства у спорах, що виникають під час реалізації та захисту корпоративних прав

2.1. Господарським судам під час вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин, слід враховувати приписи статті 1 ГПК України та з'ясовувати наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного права або законного інтересу у правовідносинах, на захист яких подано позов, а також питання про наявність чи відсутність факту їх порушення, невизнання або оспорювання.

2.2. Законом не передбачено права учасника (засновника, акціонера, члена) юридичної особи звертатися до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів цієї особи поза відносинами представництва. Водночас згідно з положеннями статті 16 ЦК України, пункту 4 частини першої статті 12 та статті 167 ГК України незалежно від суб'єктного складу, якщо учасник (засновник, акціонер, член) юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, то він має право подати відповідний позов. Такий спір підвідомчий господарським судам і підлягає вирішенню у загальному порядку.

2.3. Під час вирішення питання про порушення справи за позовною заявою прокурора в інтересах учасника (засновника, акціонера, члена) про визнання недійсним рішення загальних зборів юридичної особи господарському суду слід виходити з приписів пункту 2 статті 121 Конституції України, статей 2 і 29 ГПК України, частини другої та третьої статті 23 Закону України "Про прокуратуру", Рішення Конституційного Суду України від 08.04.99 N 3-рп/99 щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) та враховувати роз'яснення, надані у постанові пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 N 7 "Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам".

2.4. Під час вирішення корпоративних спорів господарським судам слід виходити з того, що особа стає носієм корпоративних прав з моменту набуття права власності на акції АТ або вступу до інших юридичних осіб. Тому рішення органів юридичної особи, прийняті до вступу позивача до складу її учасників або придбання ним акцій, не можуть бути визнані такими, що порушують його корпоративні права.

Недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів не може визнаватися порушенням прав тих позивачів, які не є учасниками (акціонерами, членами) цієї особи.

2.5. Господарським судам необхідно враховувати, що відповідно до статті 8 Закону України "Про депозитарну систему України" підтвердженням прав на цінні папери та прав за цінними паперами, що існують в бездокументарній формі, а також обмежень прав на цінні папери у певний момент часу є

обліковий запис на рахунку в цінних паперах депонента в депозитарній установі. Документальним підтвердженням наявності на певний момент часу прав на цінні папери та прав за цінними паперами депонента (у разі зарахування цінних паперів на депозит нотаріуса відповідного кредитора) є виписка з рахунка в цінних паперах депонента, яка видається депозитарною установою на вимогу депонента або в інших випадках, установлених законодавством та договором про обслуговування рахунка в цінних паперах. Така виписка з рахунка в цінних паперах не є цінним папером, а її передача від однієї особи до іншої не є вчиненням правочину щодо цінних паперів і не тягне за собою переходу прав на цінні папери та прав за цінними паперами.

2.6. Право власності на частку в статутному капіталі ТОВ або ТДВ у третьої особи виникає з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін (стаття 363 ЦК України). Набуття права власності на частку в статутному капіталі надає третій особі право на вступ до ТОВ.

Право участі у ТОВ або ТДВ є особистим немайновим правом, а отже, автоматичного набуття статусу учасника товариства у зв'язку з набуттям третьою особою права власності на частку в статутному капіталі не відбувається.

Право безпосередньої участі у ТОВ або ТДВ третя особа набуває тільки з моменту вступу до товариства, що має бути підтверджено відповідним рішенням загальних зборів учасників товариства.

Закон не пов'язує момент виникнення права участі у ТОВ або ТДВ з моментом державної реєстрації відповідних змін у складі учасників ТОВ або ТДВ. Водночас згідно з положеннями статті 89 ЦК України відомості про зміни у складі учасників ТОВ або ТДВ підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру. Правові наслідки наявності або відсутності відповідних відомостей у Єдиному державному реєстрі визначено статтею 10 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань".

Якщо товариство після прийняття рішення про внесення змін до установчих документів (зміна складу учасників) не повідомило орган, що здійснив реєстрацію, для внесення необхідних змін до Єдиного державного реєстру, новий учасник має право звернутися до господарського суду з позовом про зобов'язання товариства вчинити дії щодо державної реєстрації змін в установчих документах товариства у зв'язку зі зміною у складі учасників товариства на підставі статті 7 Закону України "Про господарські товариства".

2.7. Відповідачем у спорах про визнання недійсним рішення загальних зборів та інших керівних органів юридичної особи виступає сама юридична особа.

2.8. У судовому порядку недійсним може бути визнано рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи, а не протокол загальних зборів. Протокол є документом, який фіксує факт прийняття рішення загальними зборами, і не є актом за змістом статті 20 ГК України. Тому господарські суди мають відмовляти в задоволенні позовної вимоги про

визнання недійсним протоколу загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи.

2.9. Не може бути визнано недійсним рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи з тих підстав, що його прийнято загальними зборами з питань, які належать до компетенції інших органів товариства (наглядової ради, виконавчого органу тощо), оскільки статтею 98 ЦК України передбачено право загальних зборів учасників товариства приймати рішення з усіх питань діяльності товариства. Положення установчих документів товариства, які обмежують це право, не застосовуються.

2.10. Господарським судам слід виходити з того, що у разі коли законом передбачено прийняття рішення з того чи іншого питання виключно загальними зборами, ці повноваження не можуть відповідно до статуту юридичної особи бути надані або делеговані іншим органам цієї особи.

Господарські суди також не можуть приймати рішення з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів, у тому числі про внесення змін до установчих документів юридичної особи, включення особи до складу наглядової ради юридичної особи тощо.

2.11. Господарські суди мають враховувати, що закон виходить з презумпції легітимності рішень органів управління юридичної особи, тобто зазначені рішення вважаються такими, що відповідають закону, якщо судом не буде встановлено інше. Вимоги про визнання рішень загальних зборів або інших органів дійсними задоволенню не підлягають.

2.12. Рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи не є правочинами у розумінні статті 202 ЦК України. До цих рішень не можуть застосовуватися положення статей 203 та 215 ЦК України, які визначають підстави недійсності правочину, і, відповідно, правові наслідки недійсності правочину за статтею 216 ЦК України.

Зазначені рішення є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин.

У зв'язку з цим підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи можуть бути:

- невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства;
- порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів;
- позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах.

2.13. Під час розгляду відповідних справ господарські суди мають враховувати, що не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів юридичної особи, є підставами для визнання недійсними прийнятих ними рішень.

Безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з порушенням прямих вказівок закону є:

- прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення або у разі неможливості

встановлення наявності кворуму (статті 59 та 60 Закону України "Про господарські товариства", статті 41 та 42 Закону України "Про акціонерні товариства", стаття 15 Закону України "Про кооперацію");

– прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства (частина шоста статті 42 Закону України "Про акціонерні товариства");

– прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного, на розгляд яких не було отримано згоди усіх присутніх на загальних зборах (частина п'ята статті 61 Закону України "Про господарські товариства");

– відсутність протоколу загальних зборів ТОВ (частина шоста статті 60 Закону України "Про господарські товариства");

– відсутність протоколу загальних зборів АТ, підписаного головою і секретарем зборів (стаття 46 Закону України "Про акціонерні товариства").

Під час вирішення питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час їх скликання та проведення, господарський суд повинен оцінити, як ці порушення вплинули на прийняття загальними зборами відповідного рішення.

2.14. Рішення загальних зборів юридичної особи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі недотримання процедури їх скликання, встановленої статтею 61 Закону України "Про господарські товариства", статтею 35 Закону України "Про акціонерні товариства", статтею 15 Закону України "Про кооперацію".

Права учасника (акціонера, члена) юридичної особи можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання вимог закону про скликання і проведення загальних зборів, якщо він не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо.

2.15. Якщо судом встановлено, що позивач – учасник (акціонер, член) юридичної особи не повідомив юридичну особу або депозитарну установу про зміну свого місця проживання (місцезнаходження), посилення позивача на неповідомлення його про скликання загальних зборів не може бути підставою для визнання рішень загальних зборів недійсними.

2.16. Позивачеві не може бути відмовлено у задоволенні вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з прийнятих загальними зборами учасників (акціонерів, членів) рішень, оскільки вплив учасника (акціонера, члена) на прийняття загальними зборами рішень не вичерпується лише голосуванням.

2.17. Судам слід враховувати, що рішення, прийняті за наслідками розгляду питань, викладених у порядку денному так, що унеможливило усвідомлення акціонером суті питання, яке пропонувалося розглянути на загальних зборах акціонерів (наприклад, "Різне", "Організаційні питання" тощо), повинні визнаватися недійсними у зв'язку з порушенням в таких випадках права акціонера на попереднє ознайомлення з переліком питань, що виносяться на голосування, передбачене статтею 35 Закону України "Про

акціонерні товариства". Якщо у внутрішніх документах обумовлено можливість вирішення на загальних зборах процедурних питань (питань, пов'язаних з порядком проведення загальних зборів тощо) без включення їх до порядку денного, такі положення внутрішніх документів суд не повинен брати до уваги.

2.18. З урахуванням положень статті 47 Закону України "Про акціонерні товариства" та статті 61 Закону України "Про господарські товариства", статті 15 Закону України "Про кооперацію" не підлягають задоволенню позови про зобов'язання скликати позачергові загальні збори, що подані не менш як третиною членів кооперативу, акціонерами, які на день подання вимоги сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій товариства, учасниками товариства, що володіють у сукупності більш як 20 відсотками голосів, оскільки таким учасникам (акціонерам, членам) законодавством надане право самостійно скликати позачергові загальні збори, якщо правління (голова) не виконує їх вимоги.

Під час вирішення питання щодо правомірності проведення такими учасниками (акціонерами, членами) реєстрації учасників (акціонерів, членів, їх представників) на позачергових загальних зборах господарським судам необхідно керуватися вимогами законодавства, що регулює порядок скликання та проведення загальних зборів.

2.19. Оскільки чинне законодавство не передбачає права членів кооперативу, які становлять менше третини від їх загальної кількості, акціонерів, що мають у сукупності менше як 10 відсотків голосів, та учасників, які у сукупності мають менш як 20 відсотків голосів, скликати позачергові загальні збори або вимагати від виконавчого органу юридичної особи скликання позачергових зборів, у разі відмови виконавчого органу юридичної особи чи неможливості скликання загальних зборів у господарського суду немає підстав для задоволення позову про зобов'язання скликати позачергові загальні збори.

2.20. Відповідно до абзацу другого частини першої статті 88 ГК України, пункту "а" частини першої статті 10 Закону України "Про господарські товариства", пункту 1 частини першої статті 25 Закону України "Про акціонерні товариства", статті 12 Закону України "Про кооперацію" учасники (акціонери, члени) юридичної особи мають право брати участь в управлінні справами товариства.

Участь у загальних зборах та голосування на них є правом, а не обов'язком учасника (акціонера, члена).

Незалежно від кількості акцій (часток), якими володіє учасник (акціонер), у господарського суду немає підстав для прийняття рішень про спонукання учасника (акціонера) зареєструватися та взяти участь у загальних зборах.

Водночас судам слід враховувати, що відповідно до частини першої статті 29 Закону України "Про акціонерні товариства" статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, у тому числі обов'язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за його недотримання.

2.21. Під час вирішення питання про правомочність загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичних осіб судам слід виходити з того, що загальні збори є правомочними, якщо на них зареєструвалися учасники (акціонери), які володіють у сукупності більш як 50 відсотками голосів учасників ТОВ чи ТДВ (голосуючих акцій акціонерів АТ) від загальної кількості голосів, якщо на зборах присутні більше половини членів кооперативу.

Положення установчих документів АТ чи кооперативу, які встановлюють інші правила щодо визначення кворуму, є такими, що суперечать закону і не підлягають застосуванню.

Установчими документами ТОВ чи ТДВ, у статутному капіталі яких відсутня державна частка, може бути встановлено інший відсоток голосів учасників (представників учасників), за умови присутності яких загальні збори учасників вважаються повноважними.

2.22. Відсутність під час проведення загальних зборів переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, унеможлиблює встановлення їх правомочності і тому є підставою для визнання недійсними прийнятих цими зборами рішень незалежно від виду акціонерного товариства (ПАТ чи ПрАТ).

За наявності належних доказів участі у загальних зборах усіх акціонерів суд може відмовити в позові про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів.

2.23. Учасники (акціонери) можуть брати участь у загальних зборах особисто або через представника. Довіреність представника повинна відповідати загальним вимогам, передбаченим цивільним законодавством, зокрема частиною третьою статті 247 ЦК України.

Якщо довіреність учасника (акціонера) на право участі та голосування на загальних зборах оформлена (складена або посвідчена) з порушенням встановлених законодавством вимог, голоси учасника (акціонера), передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися під час визначення кворуму на загальних зборах та результатів голосування.

2.24. Порядок скликання загальних зборів учасників ТОВ та ТДВ регулюється приписами частини п'ятої статті 61 Закону України "Про господарські товариства" та установчими документами цих товариств. На відносини, пов'язані із скликанням зборів учасників ТОВ та ТДВ, положення, що регулюють порядок скликання загальних зборів акціонерів, у тому числі розміщення повідомлення про скликання зборів у засобах масової інформації, не поширюються.

2.25. Згідно з положеннями частини п'ятої статті 61 Закону України "Про господарські товариства" про проведення загальних зборів ТОВ чи ТДВ учасники повідомляються передбаченим статутом способом із зазначенням часу і місця проведення зборів та порядку денного.

Частиною першою статті 35 Закону України "Про акціонерні товариства" встановлено, що кожному акціонеру надсилається письмове повідомлення про проведення загальних зборів АТ та їх порядок денний.

Відповідно до частини п'ятої статті 15 Закону України "Про кооперацію" члени кооперативу повинні бути повідомлені про дату, місце, час проведення та порядок денний загальних зборів.

Наведені норми законодавства вказують на те, що обов'язковою умовою повідомлення про скликання загальних зборів юридичної особи є одночасна наявність у такому повідомленні інформації про час, місце проведення зборів та інформації про питання, що будуть винесені на розгляд зборів (порядок денний).

Відсутність у повідомленні про проведення загальних зборів будь-якої з названих складових, як і відсутність самого повідомлення, може бути підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів.

Господарським судам потрібно брати до уваги, що телефонне повідомлення про дату, час та місце проведення загальних зборів учасників товариства є неналежним доказом такого повідомлення. Роздрукування телефонних переговорів, надані операторами зв'язку, лише підтверджують факт з'єднання двох абонентів телефонного зв'язку певної тривалості.

2.26. Під час розгляду справ у спорах про визнання недійсними рішень зборів акціонерів з підстав недотримання вимог закону чи статуту АТ щодо повідомлення акціонерів про скликання загальних зборів господарським судам слід враховувати, що порядок повідомлення акціонерів передбачено частиною першою статті 35, частиною шостою статті 47 Закону України "Про акціонерні товариства".

Публікація у засобах масової інформації повідомлення про скликання загальних зборів не свідчить про те, що зареєстрований у реєстрі власників іменних цінних паперів акціонер був повідомлений про скликання загальних зборів, а відсутність або порушення строків публікації зазначеного повідомлення не може вважатися порушенням порядку повідомлення тих акціонерів, щодо яких судом встановлено факт його належного персонального повідомлення про скликання цих загальних зборів.

2.27. Якщо під час розгляду справи судом буде встановлено факт присутності учасника (акціонера, члена) на загальних зборах, то допущені юридичною особою порушення порядку персонального повідомлення учасника (акціонера, члена) не є підставами для визнання рішень загальних зборів учасників (акціонерів, членів) недійсними.

Зокрема, якщо статутом юридичної особи передбачено, що учасники (акціонери, члени) повідомляються персонально рекомендованим листом, то інформування учасника (акціонера, члена) шляхом надіслання йому простого листа не може бути достатньою підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів за наявності доказів отримання учасником (акціонером, членом) відповідного повідомлення.

2.28. Під час визначення правомочності загальних зборів господарські суди не мають підстав для неврахування голосів акціонерів (учасників, членів), акції (частки, паї) яких перебувають під арештом, оскільки накладення арешту на акції (частки, паї) є обмеженням права на їхнє відчуження, а не обмеженням прав, посвідчених ними. Арешт акцій (часток, паїв) не позбавляє їх власника можливості реалізації посвідчених ними

корпоративних прав і не призводить до зменшення загальної кількості акцій (часток, паїв) у статутному капіталі (складеному капіталі, пайовому фонді) юридичної особи та, відповідно, загальної кількості голосів акціонерів (учасників, членів).

2.29. Законодавство не передбачає обмеження кількості голосів учасників ТОВ або ТДВ лише оплаченими частками у статутному капіталі товариства. Відповідно до частини четвертої статті 58 Закону України "Про господарські товариства" учасники ТОВ або ТДВ мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі. Розмір часток кожного з учасників товариства визначається у статуті товариства.

Законодавець врегулював питання щодо строку сплати статутного капіталу (внесення вкладів до статутного капіталу) учасниками ТОВ, обмеживши його одним роком з дня державної реєстрації ТОВ (абзац перший частини третьої статті 144 ЦК України, частина перша статті 52 Закону України "Про господарські товариства").

У мотивувальній частині Рішення Конституційного Суду України від 05.02.2013 N 1-рп/2013 підкреслено імперативність норм, закріплених у частині третій статті 144 ЦК України і частині другій статті 52 Закону "Про господарські товариства", якими передбачено дії, які належить вживати господарському товариству в разі невнесення (неповного внесення) учасниками своїх вкладів до закінчення встановленого річного строку, зокрема, загальні збори учасників приймають одне з таких рішень: про виключення зі складу товариства тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про ліквідацію товариства.

Отже, господарський суд, визначаючи повноважність загальних зборів, не має законних підстав для неврахування голосів учасників, які не сплатили або неповністю сплатили вартість своїх часток протягом одного року з дня державної реєстрації товариства...

2.30. З огляду на положення частини п'ятої статті 53 Закону України "Про господарські товариства" та статті 8 ЦК України (аналогія закону) до вирішення питання про вступ (прийняття) спадкоємців (правонаступників) померлого (ліквідованого) учасника правомочність загальних зборів учасників визначається без урахування частки в статутному капіталі, яка належала померлому (ліквідованому) учаснику. Отже, у такому разі під час встановлення правомочності загальних зборів учасників слід враховувати голоси інших учасників товариства, які без голосів, що припадають на частку померлого (ліквідованого) учасника, становлять у сукупності 100 % голосів, що мають враховуватися під час визначення кворуму.

2.31. Господарським судам під час вирішення спорів про визнання недійсними рішень наглядової ради АТ слід виходити з того, що до порядку скликання засідань наглядової ради АТ не можуть бути застосовані за аналогією норми, які визначають порядок скликання загальних зборів.

Загальні збори АТ мають право самостійно визначати у статуті кількість членів наглядової ради для визнання її засідань правомочними, а тому положення частини восьмої статті 53 Закону України "Про акціонерні товариства" щодо встановлення кількісного складу наглядової ради застосовуються у разі, якщо статутом не визначено більшої від половини складу кількості членів наглядової ради, необхідної для визнання її засідань правомочними.

Підставами визнання недійсними рішень наглядової ради можуть бути такі порушення порядку скликання та проведення засідання ради, які мали наслідком неправомочність засідання наглядової ради.

2.32. Господарським процесуальним законодавством не передбачено можливості звернення до господарського суду зі скаргою на дії або бездіяльність органів управління юридичних осіб. Особу, чиї права порушено діями або бездіяльністю органу управління юридичної особи, не позбавлено права на звернення до суду з позовом про зобов'язання юридичної особи вчинити певні дії або утриматись від вчинення таких дій.

2.33. Відповідно до положень статті 10 Закону України "Про господарські товариства" та статті 78 Закону України "Про акціонерні товариства" господарське товариство, якщо його установчими документами не передбачено інше, зобов'язане надавати на вимогу учасника (акціонера) лише документи звітнього характеру (річні баланси, звіти про фінансово-господарську діяльність товариства, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариства) та інформацію, що міститься в установчих документах товариства, а не будь-яку інформацію щодо господарської діяльності товариства.

Учасник (акціонер) товариства може вимагати надання інформації про діяльність товариства з дати, коли він набув статусу учасника (акціонера). Водночас закон не встановлює обмежень щодо періоду часу, за який учасник товариства має право отримувати інформацію.

Чинним законодавством не передбачено обов'язку товариства надавати учаснику запитувану ним інформацію в письмовому вигляді (у вигляді ксерокопій), а лише встановлено обов'язок надавати учаснику товариства для ознайомлення визначену законом інформацію, з якої вже сам учасник має право робити виписки, фотографії, копії.

2.34. Під час вирішення спорів за позовами учасників ТОВ чи ТДВ або акціонерів, що у сукупності володіють більш як 10 відсотками акцій, про спонукання товариства провести аудиторську перевірку його діяльності та звітності згідно зі статтями 146, 162 ЦК України, частиною другою статті 63 Закону України "Про господарські товариства", частиною п'ятою статті 75 Закону України "Про акціонерні товариства" господарським судам потрібно враховувати, що передбачене зазначеними статтями право учасників (акціонерів) спрямоване на контроль діяльності виконавчого органу, а тому є складовою права на управління товариством в установленому законом і установчими документами порядку.

Вимоги позивача про спонукання товариства до проведення аудиторської перевірки можуть бути задоволені лише за умови, що позивач є учасником або акціонером відповідного господарського товариства.

2.35. Порядок пред'явлення учасниками вимоги про проведення аудиторської перевірки визначається статутом товариства. За відсутності відповідних положень у статуті товариства господарські суди повинні брати до уваги, що організаційне забезпечення аудиторської перевірки діяльності та звітності товариства на вимогу його учасників, зокрема укладення договору з аудитором (аудиторською фірмою), надання аудиторіві необхідних документів тощо, здійснюється товариством в особі виконавчого або іншого органу, уповноваженого на це статутом, а не учасниками товариства.

Строки розгляду господарським товариством вимог його учасників про проведення аудиторської перевірки визначаються статутом товариства. Якщо у статуті відповідні положення відсутні, господарським судам слід виходити з розумних строків, необхідних для розгляду та виконання таких вимог.

2.36. Вимоги учасників (акціонерів) господарського товариства про надання їм документів, необхідних для проведення аудиторської перевірки, задоволенню не підлягають, оскільки статті 146 та 162 ЦК України не наділяють учасників (акціонерів) господарського товариства таким правом.

2.37. Права учасника товариства, які випливають з права його участі у цьому товаристві, не є особистими немайновими правами у розумінні статті 100 ЦК України. Отже, під час вирішення питання про застосування позовної давності до вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників господарського товариства немає підстав для застосування частини першої статті 100 ЦК України у поєднанні з пунктом 1 частини першої статті 268 ЦК України. До таких вимог необхідно застосовувати загальну позовну давність.

2.38. Під час вирішення спорів про визнання недійсними рішень загальних зборів АТ судам слід враховувати, що частиною першою статті 50 Закону України "Про акціонерні товариства" встановлено спеціальну позовну давність для оскарження акціонером рішення загальних зборів АТ.

3. Спори, пов'язані з розрахунком і стягненням дивідендів

3.1. Під час розгляду справ у спорах про стягнення сум дивідендів господарські суди повинні виходити з того, що відповідно до пункту "д" частини п'ятої та частини шостої статті 41, статті 59 Закону України "Про господарські товариства", пунктів 11, 12 частини другої статті 33 Закону України "Про акціонерні товариства", статті 15 Закону України "Про кооперацію" затвердження річних результатів діяльності юридичної особи, порядку розподілу прибутку, строку та порядку виплати частки прибутку (дивідендів) належить до виключної компетенції загальних зборів. Суд має право прийняти рішення про стягнення дивідендів лише за наявності рішення загальних зборів юридичної особи про спрямування прибутку на виплату дивідендів, на підставі якого визначаються розмір належних позивачу – учаснику (акціонеру, члену) дивідендів, строки та порядок їх виплати.

Прийняття господарським судом рішення стосовно спрямування прибутку (частини прибутку) юридичної особи на виплату дивідендів виходить за межі компетенції господарського суду.

3.2. Право на отримання частини прибутку АТ належить кожному власнику акцій цього товариства. Переважне право на отримання частини прибутку законодавством надано лише власникам привілейованих акцій (частина восьма статті 6 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок").

Усі власники простих акцій мають рівні права на отримання дивідендів, якщо загальними зборами акціонерів прийнято рішення про спрямування прибутку (частини прибутку) на їх виплату. При цьому прибуток (частина прибутку) розподіляється між усіма акціонерами пропорційно кількості належних їм акцій.

Отже, рішення загальних зборів про нарахування і виплату дивідендів лише одному або частині акціонерів, які не є власниками привілейованих акцій, є таким, що порушує права інших акціонерів на отримання частини прибутку товариства.

3.3. Статтею 30 Закону України "Про акціонерні товариства" встановлено, що виплата дивідендів за простими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку на підставі рішення загальних зборів АТ у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів. Виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку відповідно до статуту АТ у строк, що не перевищує шість місяців після закінчення звітного року. У разі прийняття загальними зборами акціонерів товариства рішення щодо виплати дивідендів у строк, менший ніж передбачений абзацом першим частини другої статті 30 Закону України "Про акціонерні товариства", виплата дивідендів здійснюється у строк, визначений загальними зборами.

У разі прийняття загальними зборами акціонерів товариства рішення про виплату дивідендів за простими акціями у АТ виникає обов'язок сплатити акціонеру відповідну суму коштів у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття такого рішення, чи у менший строк, визначений загальними зборами.

Щодо власників привілейованих акцій такий обов'язок виникає у АТ у строк, що не перевищує шість місяців після закінчення звітного року.

Відповідно до частини четвертої статті 30 Закону України "Про акціонерні товариства" для кожної виплати дивідендів наглядова рада АТ встановлює дату складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядок та строк їх виплати. Дата складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів за простими акціями, не може передувати даті прийняття рішення загальними зборами про виплату дивідендів. Перелік осіб, які мають право на отримання дивідендів за привілейованими акціями, має бути складений протягом одного місяця після закінчення звітного року.

Отже, право на виплату дивідендів виникає у акціонера тільки у разі перебування його у переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів.

3.4. Невиплата дивідендів у строки, визначені законом або установчими документами юридичної особи, є порушенням грошового зобов'язання, у зв'язку з яким настають правові наслідки, передбачені частиною другою статті 625 ЦК України.

4. Спори, пов'язані з набуттям, передачею чи припиненням корпоративних прав

4.1. Пунктом 4 частини першої статті 116 ЦК України передбачено право учасника господарського товариства здійснити відчуження належної йому частки у статутному (складеному) капіталі товариства. Порядок відчуження частки у статутному капіталі залежить від виду господарського товариства.

4.2. Господарським судам слід враховувати, що до правовідносин, пов'язаних з набуттям, передачею та припиненням корпоративних прав у АТ, не можуть бути застосовані загальні правові норми, які визначають порядок вступу особи до складу учасників господарського товариства, виходу та виключення учасника з господарського товариства. Як наслідок, господарські суди не мають правових підстав для задоволення позовних вимог про вихід або виключення позивача – акціонера з АТ та виділення йому частки майна товариства (крім випадку ліквідації товариства).

Чинним законодавством також не передбачено можливості виключення вкладників з командитних товариств.

4.3. Відповідно до статті 127 ЦК України та статті 69 Закону України "Про господарські товариства" передача учасником повного товариства своєї частки (її частини) іншим учасникам цього товариства або третім особам може здійснюватися за згодою всіх учасників. Відсутність згоди хоча б одного з учасників робить таку передачу частки неможливою.

Судам слід враховувати, що згоду на відчуження частки третім особам повинен дати кожен учасник товариства особисто, незалежно від розміру належної йому частки в статутному капіталі.

4.4. За правилами статті 127 ЦК України та статті 69 Закону України "Про господарські товариства" повні учасники командитного товариства мають право передати свою частку іншим учасникам товариства або третім особам. Господарським судам потрібно виходити з того, що положеннями цих статей передбачається наявність згоди на відчуження частки лише усіх повних учасників командитного товариства, а не його вкладників.

Вкладник командитного товариства має право передати свою частку іншим вкладникам або третім особам незалежно від згоди інших учасників товариства – повних учасників чи вкладників, оскільки пунктом 7 частини другої статті 137 ЦК України та пунктом "є" частини першої статті 79 Закону України "Про господарські товариства" передбачено обов'язок вкладника лише повідомити командитне товариство про таку передачу.

4.5. Згідно з частиною першою статті 147 ЦК України та частиною першою статті 53 Закону України "Про господарські товариства" учасники ТОВ та ТДВ мають право продати чи іншим чином відступити свою частку (її

частину) в статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства. Закон не обмежує це право необхідністю отримати згоду інших учасників товариства на передачу частки.

4.6. Судам слід мати на увазі, що частина друга статті 147 ЦК України та частина друга статті 53 Закону України "Про господарські товариства" надає можливість передбачити в статуті товариства заборону на відчуження частки третім особам. Недотримання встановленої статутом заборони відступлення частки третім особам може бути підставою для визнання договору про відступлення, купівлю-продаж або інше відчуження частки третій особі недійсним.

Будь-які інші способи обмеження права учасника на відчуження частки в статутному капіталі ТОВ, передбачені статутом, зокрема необхідність згоди інших учасників або товариства, не відповідають закону, а тому під час вирішення спору судом до уваги не беруться.

4.7. За змістом статей 130, 147 і 166 ЦК України та статей 55 і 69 Закону України "Про господарські товариства", якими передбачено спадкування саме частки учасника господарського товариства, у разі смерті (ліквідації) учасника ТОВ (ТДВ) спадкоємцем (правонаступником) спадкується не право на участь, а право на частку в статутному (складеному) капіталі.

Частиною п'ятою статті 147 ЦК України закріплено право учасників ТОВ або ТДВ передбачити у статуті товариства необхідність отримання згоди інших учасників товариства на перехід частки у статутному капіталі до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи.

Після набуття частки в статутному капіталі у спадкоємців (правонаступників) виникає переважне право вступу до цього товариства, передбачене статтею 55 Закону України "Про господарські товариства", проте у цьому разі не йдеться про автоматичне набуття такими спадкоємцями права участі в товаристві.

Прийняття рішення про вступ спадкоємця (правонаступника) до складу учасників ТОВ (ТДВ) належить до компетенції загальних зборів учасників товариства. Отже, лише після прийняття вищим органом ТОВ (ТДВ) позитивного рішення спадкоємець (правонаступник) частки у статутному капіталі може стати учасником відповідного товариства. У свою чергу, товариство може відмовитися від прийняття спадкоємця (правонаступника) до складу учасників. Чинне законодавство не обмежує ТОВ (ТДВ) у такому праві.

У разі відмови правонаступника (спадкоємця) від вступу до ТОВ (ТДВ) або відмови товариства у прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала померлому учаснику, реорганізованій або ліквідованій юридичній особі (спадкодавцю), вартість якої визначається на день реорганізації або ліквідації (смерті) учасника. У цих випадках розмір статутного капіталу товариства підлягає зменшенню.

4.8. Господарським судам слід мати на увазі, що голоси, які припадають на частку померлого (ліквідованого) учасника, не враховуються під час голосування з питання про прийняття спадкоємця або правонаступника до

товариства, під час визначення правомочності загальних зборів для прийняття рішення про прийняття спадкоємця або правонаступника учасника товариства до цього товариства, а також під час вирішення інших питань.

Отже, під час встановлення легітимності загальних зборів учасників ТОВ (ТДВ) та наявності кворуму для проведення цих зборів слід враховувати голоси інших учасників товариства, які без голосів, що припадають на частку померлого (ліквідованого) учасника, становлять у сукупності 100 % голосів, що мають враховуватися під час визначення кворуму.

4.9. Якщо спадкоємець (правонаступник) відмовився від участі у ТОВ (ТДВ) або йому було відмовлено у прийнятті до товариства, до відносин, пов'язаних з виплатою спадкоємцю (правонаступнику) вартості частки майна товариства, за аналогією застосовується стаття 54 Закону України "Про господарські товариства".

4.10. Учасник ТОВ або ТДВ має право на відчуження частки (її частини) у статутному капіталі третім особам за умови дотримання переважного права інших учасників товариства на придбання цієї частки.

Оскільки у абзаці другому частини другої статті 147 ЦК України йдеться про переважне право на купівлю частки (її частини), переважне право не поширюється на відносини спадкування, правонаступництва, дарування, іншого безоплатного відчуження частки у статутному капіталі ТОВ або ТДВ, а також обмін цієї частки (її частини) на інше індивідуально визначене майно.

Згідно з частиною четвертою статті 362 ЦК України у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Наведена норма застосовується за аналогією до випадків порушення переважного права учасника ТОВ (ТДВ) на купівлю частки у статутному капіталі. При цьому судам слід мати на увазі, що ця норма застосовується до відповідних позовів учасників товариства лише з обмеженнями, передбаченими нею.

4.11. Пунктом 3 частини другої статті 137 ЦК України та пунктом "в" частини першої статті 79 Закону України "Про господарські товариства" передбачено право вкладників командитного товариства переважно перед третіми особами набувати відчужувану частку (її частину) в складеному капіталі товариства. Оскільки йдеться про намір вкладників викупити відчужувану частку, судам слід виходити з того, що зазначені норми ЦК України та Закону України "Про господарські товариства" передбачають переважне право вкладника на придбання частки тільки у разі її оплатного відчуження.

4.12. Під час вирішення спорів, пов'язаних з виходом учасника з товариства, господарські суди повинні керуватися тим, що відповідно до статті 148 ЦК України та статті 10 Закону України "Про господарські товариства" учасник ТОВ (ТДВ) має право у будь-який час вийти з товариства незалежно від згоди інших учасників та самого товариства. Вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ні з рішенням загальних зборів учасників, ні з внесенням змін до установчих документів товариства.

Положення установчих документів, які обмежують чи забороняють право на вихід учасника з товариства, є такими, що суперечать чинному законодавству.

Встановлюючи момент виходу учасника з товариства, господарським судам слід враховувати, що таким моментом є дата спливу строку, передбаченого частиною першою статті 148 ЦК України, або інша дата, зазначена у заяві учасника, якщо така дата визначена з дотриманням вимог цієї норми ЦК України.

4.13. Чинним законодавством не передбачено можливості відмовитися від своїх майнових прав на майбутнє. Отже, зазначена учасником у заяві про вихід з товариства відсутність майнових претензій до товариства не свідчить про його відмову від отримання вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі, протягом строку, встановленого в статті 54 Закону України "Про господарські товариства".

4.14. Під час розгляду спорів про стягнення вартості частини майна ТОВ та розміру частини прибутку господарські суди повинні мати на увазі, що вартість майна та розмір частини прибутку товариства, що належать до виплати учаснику, який вийшов, обчислюються на дату волевиявлення учасника вийти з товариства, тобто на дату подання учасником заяви про вихід з товариства.

4.15. Судам слід враховувати, що у разі виходу учасника з товариства чинне законодавство не передбачає настання у товариства обов'язку здійснити виплату такому учаснику вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі товариства, у строки, коротші, ніж встановлені статтею 54 Закону України "Про господарські товариства". Водночас обов'язок товариства щодо розрахунків при виході з нього учасника виникає на підставі відповідного припису закону та не пов'язаний з наявністю або відсутністю вимоги про здійснення виплати.

4.16. Відкликання заяви про вихід після її отримання товариством допускається лише за згодою самого товариства та у разі, якщо відповідні зміни у складі учасників товариства не пройшли державної реєстрації.

4.17. Якщо товариство не вчиняє дій у зв'язку з поданням учасником заяви про вихід з товариства (не вирішується питання про внесення змін до установчих документів товариства, про їх державну реєстрацію), учасник товариства має право звернутися до господарського суду з позовом про зобов'язання товариства до державної реєстрації змін в установчих документах товариства у зв'язку зі зміною у складі учасників товариства на підставі статті 7 Закону України "Про господарські товариства".

4.18. Під час вирішення спорів, пов'язаних з виходом учасників повних товариств та виплатою вартості їх часток, господарським судам слід керуватися положеннями статті 130 ЦК України.

Право вкладника командитного товариства вийти з товариства після закінчення фінансового року та одержати свій вклад у порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом), закріплено у пункті 6 частини другої статті 137 ЦК України та пункті "є" частини першої статті 79 Закону України "Про господарські товариства". Водночас законодавством не передбачено права вкладників командитного товариства на отримання у разі

виходу з товариства частини майна товариства, пропорційної розміру їх частки у складеному капіталі товариства.

4.19. Під час вирішення спорів щодо розрахунків з учасником, який вийшов (виключений) з товариства, господарським судам слід враховувати, що вартість частини майна товариства, що належить до виплати такому учаснику, повинна визначатися виходячи з вартості усього майна, що належить товариству, в тому числі основних засобів, нематеріальних активів, оборотних активів, майна невиробничого призначення з урахуванням майнових зобов'язань товариства.

Абзац другий підпункту 4.19 пункту 4 виключено

(згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N7)

4.20. Учасник ТОВ або ТДВ має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а отже, господарським судом має бути задоволено клопотання учасника, який вийшов (виключений) з ТОВ або ТДВ, про здійснення експертної оцінки дійсної (ринкової) вартості необоротних і оборотних активів товариства та його зобов'язань для обчислення вартості частини майна, що належить до сплати такому учаснику.

У разі виходу (виключення) учасника зі складу ТОВ або ТДВ, якщо до цих товариств вносилося майно господарських товариств з державною часткою (часткою комунального майна), вартість частини майна товариства, що належить до сплати учаснику, відповідно до статті 7 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" підлягає обов'язковій оцінці суб'єктом оціночної діяльності. Така оцінка є обов'язковою і в тих випадках, коли учасником ТОВ або ТДВ є юридична особа, яка повністю заснована на державній власності.

4.21. З моменту виходу учасника з ТОВ або ТДВ з виплатою належної йому частини вартості майна у товариства настає обов'язок сплатити суму в строки, визначені статтею 54 Закону України "Про господарські товариства", невиконання якого тягне наслідки, передбачені за прострочення виконання грошового зобов'язання, зокрема визначені статтею 625 ЦК України.

4.22. Відповідно до частини другої статті 57 Закону України "Про господарські товариства" звернення стягнення на всю частку учасника в статутному капіталі ТОВ припиняє його участь у товаристві.

4.23. Пункт 5 частини першої статті 129 ЦК України передбачає вибуття учасника з повного товариства у разі звернення стягнення на частину майна повного товариства, що відповідає частці учасника у складеному капіталі товариства. Згідно з частиною першою статті 135 ЦК України це правило поширюється на повних учасників командитних товариств.

Відповідно до статті 73 Закону України "Про господарські товариства" звернення стягнення на частку учасника в повному товаристві за його власними зобов'язаннями не допускається. У разі недостатності майна учасника для покриття боргів за зобов'язаннями кредитори можуть вимагати в установленому порядку виділення частки учасника-боржника.

Статтею 137 ЦК України та статтею 79 Закону України "Про господарські товариства" передбачено право вкладників командитного товариства лише на їх вклад до статутного капіталу, тому стягнення за зобов'язаннями вкладника командитного товариства може бути звернено лише на частку вкладника у статутному капіталі товариства, а не на частину майна товариства, пропорційну його частці.

4.24. Під час вирішення спорів, пов'язаних з виключенням учасників з господарських товариств, господарським судам слід враховувати, що прийняття рішення про виключення учасника з господарського товариства законом віднесено до компетенції загальних зборів учасників цих товариств, а не суду. Виключення учасника з товариства судом є втручанням у господарську діяльність товариства, а тому суд не має права брати на себе функції органів управління товариством; суд перевіряє обґрунтованість та законність прийняття рішення про виключення учасника у разі подання ним позову про визнання такого рішення недійсним.

У рішенні загальних зборів про виключення учасника з господарського товариства повинні міститися обґрунтовані причини такого виключення і зазначено, які саме факти невиконання статутних обов'язків стали підставою для виключення учасника з товариства, в чому полягає систематичність невиконання учасником товариства його обов'язків, якими саме діями (бездіяльністю) учасник перешкоджає досягненню цілей товариства. Відсутність відповідних відомостей у рішенні про виключення учасника з товариства може бути підставою для визнання зазначеного рішення недійсним за позовом такого учасника.

Під час вирішення питання про наявність факту перешкоджання учасником своїми діями досягненню цілей товариства необхідно встановити, що поведінка учасника суттєво ускладнює діяльність товариства чи робить її практично неможливою.

Господарські суди повинні перевірити фактичні обставини, що були підставою для виключення учасника товариства, а також дослідити питання щодо дотримання вимог законодавства та установчих документів під час скликання та проведення відповідних загальних зборів.

4.25. Згідно зі статтею 7 Закону України "Про акціонерні товариства" статутом ПрАТ може бути передбачено переважне право його акціонерів на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі. Таке переважне право реалізується відповідно до частин третьої – шостої цієї статті. Порядок реалізації переважного права акціонерів на придбання акцій ПрАТ, що пропонуються їх власником до відчуження (крім продажу) третій особі, встановлюється статутом такого товариства.

Акціонери ПрАТ мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства, за ціною та на умовах, запропонованих акціонером третій особі, пропорційно кількості акцій, що належать кожному з них. Переважне право акціонерів на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства, діє протягом двох місяців

з дня отримання товариством повідомлення акціонера про намір продати акції, якщо коротший строк не передбачено статутом товариства.

Господарські суди, застосовуючи цю норму під час вирішення спорів, повинні враховувати, що переважне право поширюється виключно на випадки продажу акцій ПрАТ, а також простих акцій ПАТ у процесі приватного розміщення акцій. Якщо це встановлено статутом АТ, то переважне право надається також акціонеру – власнику привілейованих акцій у процесі приватного розміщення товариством привілейованих акцій.

Оскільки чинним законодавством передбачено переважне право на купівлю акцій, переважне право не поширюється на відносини спадкування, правонаступництва, дарування, іншого безоплатного відчуження акцій, а також обмін акцій на інше індивідуально визначене майно.

Під час примусової реалізації акцій їх продавцем виступає не акціонер, а уповноважений на це державний орган (посадова особа). Порядок такої реалізації регулюється Законом України "Про виконавче провадження".

У разі виникнення права на звернення стягнення на акції ПрАТ у зв'язку з їх заставою відчуження таких акцій здійснюється з дотриманням переважного права акціонерів на придбання цих акцій.

4.26. Господарський суд під час вирішення спору, пов'язаного з порушенням переважного права акціонерів ПрАТ на придбання акцій, що продаються (акціонерів ПАТ – у процесі приватного розміщення простих акцій), повинен залучати до участі у справі усіх акціонерів цього товариства, оскільки переважним правом на придбання акцій наділено всіх акціонерів.

Господарським судам також необхідно враховувати положення статуту АТ, які визначають порядок реалізації акціонерами товариства переважного права на придбання акцій, що продаються. У разі відсутності у статуті товариства таких положень суд задовольняє заявлені вимоги акціонерів про переведення на них прав покупців акцій пропорційно кількості акцій, якими вони володіють.

4.27. Продаж акціонером ПрАТ акцій з порушенням переважного права не зумовлює недійсність відповідного правочину. Наслідком такого порушення згідно з частиною п'ятою статті 7 Закону України "Про акціонерні товариства" є право будь-якого акціонера ПрАТ протягом трьох місяців з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про таке порушення, вимагати в судовому порядку переведення на нього прав та обов'язків покупця акцій.

5. Спори про визнання установчих документів недійсними

5.1. Під час вирішення корпоративних спорів про визнання недійсними установчих документів господарські суди повинні виходити з того, що затвердження установчого документа є необхідною дією у процесі створення юридичної особи. Тому під час визначення підстав для визнання установчих документів недійсними господарським судам слід керуватися пунктом 2 частини першої статті 110 ЦК України.

З урахуванням положень цієї норми підставами для прийняття рішення про визнання недійсними установчих документів є порушення закону, які не можуть бути усунуті. Такою підставою може бути відсутність в установчих

документах тих відомостей, які згідно із законом повинні обов'язково в них міститися, зокрема, визначені статтями 88, 120, 134, 143, 151, 154 ЦК України, статтями 57, 82 ГК

України, статтями 4, 51, 65, 67, 76 Закону України "Про господарські товариства", статтею 13 Закону України "Про акціонерні товариства".

5.2. Якщо до прийняття судом рішення про визнання установчих документів недійсними їх було приведено у відповідність до закону, суд не має підстав для прийняття рішення про визнання установчих документів недійсними.

5.3. Під час розгляду справ про визнання недійсними установчих документів господарським судам слід виходити з того, що статут є локальним нормативним актом, а не правочином, тому до нього не можуть застосовуватися положення статей 203 та 215 ЦК України, які визначають підстави недійсності правочину.

5.4. У судовому рішенні про визнання недійсними окремих положень установчих документів має бути зазначено, яким саме приписам закону суперечать ці положення та які права позивача ними порушуються або оспорується.

5.5. Господарським судам необхідно враховувати, що стаття 82 ГК України, статті 143, 151, 154 ЦК України, а також стаття 4 Закону України "Про господарські товариства", стаття 13 Закону України "Про акціонерні товариства" визначають установчим документом АТ, ТОВ та ТДВ виключно статут товариства.

Визнання недійсним установчого договору АТ, ТОВ чи ТДВ, створеного до набрання чинності ГК України та ЦК України, не є підставою для скасування державної реєстрації товариства або визнання недійсним запису про державну реєстрацію товариства.

5.6. Судам необхідно враховувати, що з набранням чинності ЦК України (статті 142, 153) договір про створення (заснування) АТ, ТОВ чи ТДВ не регулює відносин між учасниками (акціонерами) товариства під час здійснення його діяльності і припиняє свою дію після досягнення мети – створення та державної реєстрації товариства. Зазначені договори мають відповідати загальним вимогам, що ставляться до правочинів, і під час розгляду спорів про визнання їх недійсними суди повинні керуватися відповідними нормами про недійсність правочинів.

5.7. Розгляд справи про визнання недійсним установчого (засновницького) договору або його частини без залучення як відповідачів засновників товариства є порушенням процесуального законодавства, оскільки засновники товариства як сторони установчого (засновницького) договору є особами, що виступають відповідачами у таких справах.

Відповідачем у справі про визнання недійсним статуту, його частини або змін до нього є господарське товариство, а не його учасники. Тому залучення господарським судом до участі у справі про визнання недійсним статуту господарського товариства учасників цього товариства не є обов'язковим.

6. Застосування деяких норм процесуального права під час розгляду справ, що виникають з корпоративних відносин

6.1. Якщо учасник (акціонер) юридичної особи звертається до господарського суду з позовною вимогою про визнання недійсним рішення загальних зборів, яке вже було у судовому порядку визнано недійсним за позовом іншого учасника (акціонера) цієї юридичної особи, господарському суду слід припинити провадження на підставі пункту 1-1 частини першої статті 80 ГПК у зв'язку з відсутністю предмета спору.

6.2. Рішення загальних судів зі справ у корпоративних спорах за нововиявленими обставинами переглядаються господарськими судами за правилами ГПК України.

У разі надходження до господарського суду заяви про перегляд рішення загального суду з корпоративного спору за нововиявленими обставинами господарський суд повинен самостійно витребувати матеріали справи у відповідного загального суду. Оскільки розгляд заяви про перегляд рішення (ухвали, постанови) за нововиявленими обставинами за відсутності матеріалів справи є неможливим, провадження за заявою слід порушувати після надходження матеріалів справи.

6.3. Господарські суди не мають підстав для залучення АТ до участі у спорах щодо обігу акцій, оскільки права, що посвідчуються акціями, та обов'язки АТ, які з ними кореспондують, не є такими, що пов'язані з особою акціонера, і зміна власника акції не спричиняє зміни обов'язків АТ перед акціонерами та умов їх виконання.

6.4. Учасниками судового процесу у спорах про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичних осіб з підстав недотримання вимог закону та/або установчих документів під час їх скликання та проведення є учасник (учасники) або акціонер (акціонери), права яких на участь у загальних зборах було порушено, та юридична особа.

Оскільки результат вирішення спору залежить лише від встановлення судом наявності та ступеня порушень прав позивача (позивачів) під час скликання та проведення загальних зборів, залучення інших учасників (акціонерів) товариства або осіб, з якими на підставі спірних рішень товариство вступило у правовідносини, не вимагається.

6.5. Під час вирішення питання про вжиття заходів щодо забезпечення позову господарським судам необхідно дотримуватися принципу їх співмірності із заявленими позивачем вимогами та враховувати викладене в постанові пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року № 16 "Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову".

Заходи щодо забезпечення позову можуть бути вжиті судом лише в межах предмета позову та не повинні порушувати прав інших учасників (акціонерів) юридичної особи.

Якщо необхідність вжиття заходу щодо забезпечення позову заявник обґрунтовує тим, що у разі невжиття такого заходу йому буде завдано значної шкоди, він повинен обґрунтувати можливість завдання такої шкоди, її розмір, зв'язок можливої шкоди з предметом спору, а також необхідність і достатність для її запобігання вжиття саме цього заходу щодо забезпечення позову.

6.6. Господарським судам слід враховувати, що у спорах за позовами про визнання недійсними рішень загальних зборів та про визнання недійсними договорів купівлі-продажу акцій немає підстав для вжиття такого заходу щодо забезпечення позову як заборона юридичній особі проводити загальні збори, оскільки цей захід не пов'язаний з предметом спору.

Заборона проведення загальних зборів учасників (акціонерів) юридичної особи фактично означає заборону цій особі здійснювати свою діяльність у частині компетенції загальних зборів. Зазначене також порушує право учасників (акціонерів) юридичної особи брати участь в управлінні юридичною особою.

Господарським судам слід виходити із законодавчо встановленої заборони незаконного втручання органів державної влади, в тому числі і судів, у господарські відносини (стаття 6 ГК України).

6.7. Суд має право заборонити вчинення певної дії лише товариству як юридичній особі, а не його органам. Стаття 67 ГПК України не передбачає такого заходу щодо забезпечення позову як заборона органам юридичної особи вчиняти певні дії.

6.8. Під час вирішення питання про вжиття заходів щодо забезпечення позову господарським судам слід враховувати, що таким заходами не повинні блокуватися господарська діяльність юридичної особи, порушуватися права осіб, що не є учасниками судового процесу, застосовуватися обмеження, не пов'язані з предметом спору. Зокрема, не допускається винесення ухвал про:

– накладення арешту на все майно підприємства. Якщо у господарського суду є підстави вважати, що діями виконавчого або іншого органу, рішення про обрання якого оспорується, може бути погіршено фінансовий стан юридичної особи або доведено його до стійкої неплатоспроможності, суд має право забезпечити позов шляхом заборони відчуження основних засобів, нерухомого майна та іншого майна товариства, чітко визначивши в ухвалі про забезпечення позову перелік майна, відчуження якого забороняється;

– заборону проводити реєстрацію акціонерів для участі в загальних зборах;

– заборону депозитарній установі надавати АТ або акціонерам реєстр власників іменних цінних паперів для проведення загальних зборів;

– заборону акціонеру реєструватися для участі в загальних зборах або зобов'язання акціонера з'явитися та зареєструватися для участі в загальних зборах;

– заборону акціонерам, в тому числі органам управління державним майном, видавати довіреності на представництво їх інтересів на загальних зборах акціонерів.

6.9. До компетенції господарських судів не належить винесення у порядку забезпечення позову ухвал про заборону Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку, її територіальним управлінням або уповноваженим особам виконувати покладені на них відповідно до законодавства завдання, зокрема:

– проводити перевірки діяльності емітентів та професійних учасників ринку цінних паперів на ринку цінних паперів;

– отримувати від учасників ринку цінних паперів інформацію та документи щодо їх діяльності на ринку цінних паперів;

– розглядати справи про правопорушення на ринку цінних паперів;

– приймати рішення (постанови) про застосування санкцій до учасників ринку цінних паперів;

– виконувати розпорядження емітентів про формування переліків акціонерів.

Визнати такими, що втратили чинність, рекомендації президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 № 04-5/14 "Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин" (із змінами і доповненнями).

Голова Вищого господарського суду України

Б. Львов

Секретар пленуму Вищого господарського суду України

Л. Рогач

Публікація документу:

Вісник господарського судочинства. – 2016. – № 1. – С. 72-91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgs_2016_1_8

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ СУДОВИХ АКТІВ З КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ

(за матеріалами сайту <http://protokol.com.ua/>):

1. Спори про визнання недійсним рішення загальних зборів, які порушують права осіб, які НЕ є учасниками товариства не розглядаються за правилами господарського судочинства – п 4, ч.1, ст. 12 ГПК України (ВСУ від 1 лютого 2017р., № 3-1299Гс16)

Фабула судового акту: Постанова ВСУ, яка роз'яснює межі підвідомчості корпоративних спорів господарським судам і скасовує три «по суті правильних» судових актів у справі, які ухвалені на користь позивача, але помилково за правилами господарського судочинства.

Пункт 4, ч.1, ст. 12 ГПК України передбачає, що господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів; Разом з цим, закон визнає учасником товариства лише ту особу, яка є власником його частки у статутному капіталі.

ВСУ підкреслив, що **недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів не може визнаватися порушенням прав тих позивачів, які НЕ є учасниками (акціонерами, членами) цієї особи.**

У справі, що переглядалась позивач намагався визнати рішення загальних зборів товариства А недійсними, проте позивач НЕ був учасником товариства А, а був учасником товариства Б. При цьому саме товариство Б було в свою чергу учасником товариства А. І тут ВСУ констатував хибність розширеного тлумачення поняття «корпоративні спори», які підвідомчі господарським судам.

Скасовуючи попередні судові акти у справі ВСУ звернув увагу не те, що суди приймали до розгляду позов керуючись положеннями про істотну участь ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». ВСУ зазначив, що цей закон не регулює корпоративні відносини, і наведені у ньому визначення термінів не можуть бути вирішальними при визначенні підвідомчості справи господарському суду. У підсумку ВСУ припинив провадження у справі.

2. Якщо акціонера не повідомлено у передбачений статутом спосіб про проведення загальних зборів, їх рішення визнаються недійсними навіть при присутності 90% голосів та одноголосному голосуванні (ВГСУ від 7 грудня 2016р. у справі № 927/577/16)

Фабула судового акту: Сакраментальне питання у корпоративному праві про вплив міноритарія на прийняття рішень на загальних зборах, і пов'язане з цим обов'язкове повідомлення міноритарія при часі, місце проведення та порядок денний загальних зборів у судах України вирішувалось надзвичайно найрізноманітнішим чином. Ми всі знаємо, що все рейдерство побудовано на цьому питанні. З одного боку, наприклад, при 3 000,00 акціонерів, цілком ймовірно кого-то пропустити при повідомленні про збори, при цьому цей акціонер з 0,01% акцій навряд чи зможе в принципі на щось вплинути (як вважає більшість, зокрема особи, які здійснюють оперативний контроль над товариством). З іншого боку, обов'язок виконавчого органу повідомляти усіх акціонерів є однією з класичних гарантій забезпечення прав міноритаріїв. Отже, ця постанова ще один приклад вирішення подібного спору серед акціонерів товариства.

Позивачу належить **10%** акцій. Позивача (акціонера) не було повідомлено у спосіб передбачений статутом про проведення загальних зборів. Рішення на загальних зборах були ухвалені одностанно, присутні були акціонери, які володіють 90% акцій. Тобто, у будь-якому випадку голосування позивача проти рішень не призвело би до їх неприйняття.

Проте суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій прийшли до висновку, що участь акціонера у загальних зборах не вичерпується тільки голосуванням, а можливі і інші форми впливу на прийняття рішень. Тому не повідомлення акціонера про загальні збори має наслідком визнання недійсним рішень таких загальних зборів за позовом акціонера.

Отже, тим хто організовує проведення загальних зборів, слід дотримуватись порядку повідомлення акціонерів про їх проведення у спосіб, передбачений статутом акціонерного товариства.

3. Спир між учасниками товариства (фізичними та юридичними особами) щодо часток у статутному капіталі вирішується за правилами господарського судочинства (ВСУ від 14 вересня 2016 р. у справі № 6-457цс16)

Фабула судового акту: Увага: спільне засідання господарської та цивільної палат ВСУ: Конкретизоване чергове питання підвідомчості спорів. ВСУ скасував всі судові рішення та закриття провадження у справі про спір між учасниками (фізичними та юридичними особами) щодо часток у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, який розглядався в порядку, передбаченому ЦПК України. ВСУ встановив, що така категорія спорів повинна розглядатись за правилами господарського судочинства.

Правова позиція ВСУ від 14 вересня 2016 року у справі № 6-457цс16: Продаж частки у статутному капіталі товариства означає відчуження сукупності корпоративних прав та обов'язків, пов'язаних з участю особи в товаристві, серед яких, зокрема право на управління товариством, на отримання частини прибутку від діяльності товариства. Особа, яка придбала частку у

статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю у встановленому порядку, одночасно отримує право на участь у вказаному товаристві.

Оскільки спір виник між учасниками товариства щодо купівлі-продажу часток у статутному фонді цього товариства, що пов'язано з розпорядженням корпоративними правами, тому спір є корпоративним, а отже справа підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

4. Для визнання зборів дійсними не треба доводити факт отримання учасником товариства повідомлення про проведення зборів, а достатньо лише направити таке повідомлення цінним листом з описом вкладення (ВСУ у справі №3-928гс15 від 21 жовтня 2015р.)

Фабула судового акту: Позивач звернувся до господарського суду з позовом про визнання недійсними рішень загальних зборів ТОВ у частині звільнення попереднього та призначення нового директора визнання недійсним рішення загальних зборів учасників у частині відчуження нерухомого майна – нежитлового приміщення, загальною площею 1107 кв. м.

Позовні вимоги обґрунтовано відсутністю кворуму для проведення загальних зборів та прийняття рішень, оскільки на зборах був відсутнім позивач, який володіє 40 відсотками голосів. Окрім того, позивач зазначив, що його не було повідомлено про проведення загальних зборів товариства передбаченим статутом способом із зазначенням часу і місця проведення зборів та порядку денного. Рішення суду першої інстанції про відмову в позові було залишене без змін судами апеляційної та касаційної інстанцій. Верховний Суд України, розглядаючи заяву про перегляд постанови Вищого господарського суду України, зазначив наступне.

Опис вкладення та поштова квитанція про надіслання цінного листа на ім'я позивача, свідчать про те, що його було належним чином повідомлено про час, місце та дату проведення загальних зборів товариства. При цьому ані Закон України «Про господарські товариства», ані Статут ТОВ не містять обов'язкової вимоги про отримання учасником повідомлення про скликання зборів, лише статтею 61 Закону України «Про господарські товариства» визначено, що про проведення загальних зборів товариства повідомлення повинно бути зроблено не менш як за 30 днів до скликання загальних зборів. Ця норма Закону була дотримана.

Відтак, посилення позивача на неналежне повідомлення його про проведення загальних зборів є безпідставним. Крім того, судами було встановлено, що протоколи загальних зборів містять усі необхідні відомості щодо складу зареєстрованих на зборах учасників, їх розміру внеску до статутного фонду із зазначенням кількості голосів, яку має кожний учасник. Ці протоколи були підписані головою та секретарем зборів. Тому відсутність переліку учасників зборів як окремого документа відповідно до частини другої статті 60 Закону України «Про господарські товариства» не впливає на результати прийняття

рішень загальними зборами учасників товариства та не може бути підставою для визнання таких зборів недійсними.

Виходячи з викладеного, Верховний Суд України відмовив у задоволенні заяви про перегляд постанови суду касаційної інстанції.

5. Не допускається об'єднання в одне провадження вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, якщо інше не встановлено законом (ВСУ від 7 вересня 2016р. у справі № 6-1593цс16)

Фабула судового акту: На практиці існує схема, коли розгляд спору відбувається у потрібному суді певної юрисдикції для чого в одному позові об'єднуються різні позовні вимоги, які необхідно розглядати за різними правилами судочинства. ВСУ яскравий противник таких схем, тому не витрачайте на це час – у підсумку все буде зламано. Принцип чіткий і зрозумілий: *не допускається об'єднання в одне провадження вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, якщо інше не встановлено законом, суд відкриває провадження у справі в частині вимог, які належать до цивільної юрисдикції, і відмовляє у відкритті провадження у справі щодо вимог, коли їх розгляд проводиться за правилами іншого виду судочинства.*

6. Судовий захист учасника товариства, якого було виключено рішенням загальних зборів та стягнення вартості частини майна товариства пропорційну частці статутного капіталу учасника (Господарський суд м. Києва від 19.05.2017р.)

Аналізуйте судовий акт: До уваги читачів надається цікаве рішення Господарського суду м. Київ від 19.05.2017 року у справі № 910/19559/15, яке було опубліковано у Єдиному державному реєстрі судових рішень. Цим рішенням господарський суд у корпоративному спорі захистив права учасника товариства, якого було виключено рішенням загальних зборів товариства та стягнуто на його користь вартість частини майна товариства пропорційну частці учасника у статутному капіталі. Рішення суду першої інстанції залишене без змін судом апеляційної інстанції. На мій погляд доволі прогресивне судове рішення винесене у доволі складній категорії справ при захисті прав учасника господарського товариства, в якому суд, зокрема, явно констатує зловживання своїми правами із сторони товариства, порушення приписів норм чинного законодавства та неоднократне нехтування із сторони відповідача щодо виконання ухвал суду винесених під час розгляду даної справи.

**ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД міста КИЄВА**

01030, м. Київ, вул.Б.Хмельницького,44-В, тел. (044) 284-18-98, E-mail:
inbox@ki.arbitr.gov.ua

**РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

19.05.2017

Справа №910/19559/15

за позовом ОСОБА_1

до Товариства з обмеженою відповідальністю "АЗАРО ГРУП"

про стягнення 724056 грн. 17 коп.

Головуючий суддя **Отрош.І.М.**Судді **Гумега О.В.****Демидов В.О.**

Позивач: ОСОБА_1

Представники сторін:

від позивача: ОСОБА_3 – представник за довіреністю б/н від 29.07.2015;

від відповідача: ОСОБА_4 – в.о. директора.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

29.07.2015 до Господарського суду міста Києва надійшла позовна заява ОСОБА_1 з вимогами до Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" про стягнення 724056 грн. 17 коп., з яких 509200 грн. 00 коп. основного боргу, 7575 грн. 22 коп. 3% річних та 207280 грн. 95 коп. інфляційних втрат.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач вказав на те, що 12.12.2013 рішенням загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" його було виключено зі складу учасників відповідача. Відповідно до норм ст. 148 Цивільного кодексу України та ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" товариство (відповідач) зобов'язане було, на думку позивача, виплатити вартість частини майна товариства, пропорційну частці позивача у статутному капіталі, після затвердження звіту за рік і в строк до 12 місяців з дня виходу. З огляду на те, що у встановлені строки відповідач не виплатив позивачу вартість частини майна товариства, пропорційну його частці у статутному капіталі, що складає 1,34% статутного капіталу, позивач звернувся до суду та просить стягнути з відповідача грошові кошти у розмірі 509200 грн. 00 коп., що на думку позивача, є вартістю частини майна товариства, пропорційна частці позивача у статутному капіталі, а також у

зв'язку з простроченням виконання грошового зобов'язання просить стягнути з відповідача 3% річних у розмірі 7575 грн. 22 грн. за період з 01.01.2015 по 30.06.2015 та інфляційні втрати у розмірі 207280 грн. 95 коп. за січень – червень 2015 року.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 03.08.2015 порушено провадження у справі № 910/19559/15 та справу призначено до розгляду на 07.09.2015.

У судовому засіданні 07.09.2015 представник відповідача подав відзив на позовну заяву, в якому, зокрема, зазначив, що в основу розрахунку вартості частини майна товариства, належної до сплати учаснику, що виходить з товариства, повинна братись балансова вартість майна товариства, зокрема, баланс товариства на дату виходу учасника. Відповідач зазначив, що і актив і пасив Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 12.12.2013 (дата виходу позивача зі складу учасників товариства) становили 43806800 грн. 00 коп., а тому вартість всього майна товариства становила 0 грн. 00 коп., у зв'язку з чим частка майна товариства, належна до сплаті позивачу, становить 0 грн. 00 коп. Також відповідачем зазначено, що позивач не надав належних доказів сплати частки у статутний капітал відповідача; заявлення 3% річних та інфляційних втрат є необґрунтованим, оскільки відповідач не був обізнаний щодо реквізитів рахунку, на яких слід перераховувати кошти позивачу.

У судовому засіданні 07.09.2015, відповідно до статті 77 Господарського процесуального кодексу України, оголошено перерву до 14.09.2015.

У судовому засіданні 14.09.2015 позивач подав письмові пояснення на відзив, в яких, зокрема, зазначив, що грошова оцінка вартості частини майна товариства, належного йому до сплати та пропорційна його частці у статутному капіталі, була визначена відповідачем у розмірі 509200 грн. 00 коп. у протоколі загальних зборів товариства № 23 від 12.12.2013. При цьому, позивач зауважив, що балансова вартість активів не відповідає реальній ринковій вартості майна товариства.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 14.09.2015, відповідно до статті 69 Господарського процесуального кодексу України, продовжено строк розгляду спору на п'ятнадцять днів; у судовому засіданні 14.09.2015, відповідно до статті 77 Господарського процесуального кодексу України, оголошено перерву до 05.10.2015; у судовому засіданні 05.10.2015, відповідно до статті 77 Господарського процесуального кодексу України, оголошено перерву до 07.10.2015.

У судовому засіданні 07.10.2015 позивач подав клопотання про призначення судової експертизи.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 07.10.2015 призначено у справі № 910/19559/15 комплексну судову експертизу; зупинено провадження у справі № 910/19559/15 до проведення Київським науково-дослідним інститутом

судових експертиз комплексної судової експертизи (або до дачі висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи).

10.12.2015 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва з Київського науково-дослідного інституту судових експертиз повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із клопотанням № 19387/15-53 судового експерта ОСОБА_5 про надання матеріалів, необхідних для проведення експертизи.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 11.12.2015 поновлено провадження у справі № 910/19559/15, задоволено клопотання судового експерта ОСОБА_5 про надання матеріалів, необхідних для проведення експертизи у справі № 910/19559/15

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 11.12.2015 зупинено провадження у справі № 910/19559/15 до проведення Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз судової експертизи (або до дачі висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи), що призначена ухвалою Господарського суду міста Києва від 07.10.2015 у справі № 910/19559/15, та повернення матеріалів справи до суду.

19.02.2016 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва від позивача надійшла заява про забезпечення позову, в якій позивач просив суд накладити арешт на майно та грошові суми, які належать Товариству з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант", та заборонити відповідачу до завершення проведення судової експертизи у справі № 910/19559/15 вчиняти дії з відчуження житлового будинку з нежитловими приміщеннями та підземним паркінгом в Оболонському районі міста Києва за адресою: проспект Оболонський 54.

24.02.2016 до Господарського суду міста Києва повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із Повідомленням судових експертів ОСОБА_5 та ОСОБА_6 про неможливість надання висновку № 19387/15-53/19388/15-45 від 10.02.2016

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 29.02.2016 поновлено провадження у справі № 910/19559/15; призначено колегіальний розгляд справи у складі трьох суддів.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 29.02.2016 колегією суддів у складі головуючого судді Отрош І.М., суддів Демидова В.О. та Комарової О.С. справу № 910/19559/15 прийнято до провадження; розгляд справи призначено на 15.03.2016.

За наслідками розгляду в судовому засіданні 15.03.2016 заяви про забезпечення позову, поданої 19.02.2016, в її задоволенні відмовлено, мотиви відмови викладено в ухвалі Господарського суду міста Києва від 15.03.2016.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 15.03.2016 призначено у справі № 910/19559/15 комплексну судову експертизу; зупинено провадження у справі № 910/19559/15 до проведення Київським науково-дослідним інститутом

судових експертиз комплексної судової експертизи (або до дачі висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи).

21.03.2016 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва від позивача надійшло клопотання про витребування доказів, в якому позивач просить суд витребувати у Головному управлінні статистики у м. Києві фінансову звітність Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 30.09.2013 та інформацію про дату постановки на баланс основних засобів Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 12.12.2013.

14.04.2016 до Господарського суду міста Києва повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із Повідомленням судових експертів ОСОБА_5 та ОСОБА_6 про неможливість надання висновку № 5355/16-53/5356/16-45 від 12.04.2016 у зв'язку з тим, що відповідачем не було надано для проведення експертизи у справі № 910/19559/15 інформації щодо дати придбання, дати постановки на баланс, актів технічного стану основних засобів станом на 12.12.2013 та на 30.06.2013.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 23.05.2016 поновлено провадження у справі № 910/19559/15, розгляд справи призначено на 30.05.2016.

27.05.2016 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва від позивача надійшло клопотання про витребування доказів.

27.05.2016 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва від позивача надійшло клопотання про призначення у справі № 910/19559/15 судової експертизи.

27.05.2016 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва від позивача надійшла заява про забезпечення позову.

За наслідками розгляду в судовому засіданні 30.05.2016 вказаної заяви, в її задоволенні відмовлено, мотиви відмови викладено в ухвалі Господарського суду міста Києва від 30.05.2016.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 30.05.2016 витребувано у Головному управлінні статистики у м. Києві фінансову звітність Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 30.09.2013 та інформацію про дату постановки на баланс основних засобів Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 12.12.2013; призначено у справі № 910/19559/15 комплексну судову експертизу, проведення якої доручено судовому експерту ОСОБА_7 та судовому експерту ОСОБА_8; визначено провідного судового експерта з проведення комплексної експертизи у справі № 910/19559/16 ОСОБА_7; зупинено провадження у справі № 910/19559/15 до проведення судовими експертами ОСОБА_7 та ОСОБА_8 судової експертизи (або до дачі висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи).

05.08.2016 до Господарського суду міста Києва надійшло клопотання судових експертів ОСОБА_9 та ОСОБА_8 про надання додаткових документів для проведення експертизи у справі № 910/19559/15.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 12.08.2016 поновлено провадження у справі № 910/19559/15; задоволено клопотання судових експертів ОСОБА_9 та ОСОБА_8 про надання додаткових документів для проведення експертизи у справі № 910/19559/15.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 12.08.2016 зупинено провадження у справі № 910/19559/15 до проведення судовими експертами ОСОБА_7 та ОСОБА_8 судової експертизи (або до дачі висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи).

28.10.2016 до Господарського суду міста Києва надійшло клопотання судових експертів ОСОБА_9 та ОСОБА_8 про надання додаткових документів для проведення експертизи у справі № 910/19559/15.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 02.11.2016 поновлено провадження у справі № 910/19559/15; задоволено клопотання судових експертів ОСОБА_9 та ОСОБА_8 про надання додаткових документів для проведення експертизи у справі № 910/19559/15.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 02.11.2016 зупинено провадження у справі № 910/19559/15 до проведення судовими експертами ОСОБА_7 та ОСОБА_8 судової експертизи (або до дачі висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи).

04.04.2017 до Господарського суду міста Києва повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із Висновком експертів за результатами проведення комплексної судової експертизи № 31/17 від 06.03.2017.

У зв'язку з перебуванням судді Комарової О.С. на лікарняному було проведено повторний автоматизований розподіл судової справи, внаслідок якого справу № 910/19559/15 було передано на розгляд колегії суддів у складі головуючого судді Отрош І.М., суддів Гумеги О.В. та Демидова В.О.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 11.04.2017 справу прийнято до провадження колегією суддів у складі головуючого судді Отрош І.М., суддів Гумеги О.В. та Демидова В.О., поновлено провадження у справі № 910/19559/15; розгляд справи призначено на 19.05.2017.

26.04.2017 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва від відповідача надійшли документи.

У судове засідання 19.05.2017 з'явились позивач, представник позивача та представник відповідача.

Представник позивача подав суду заяву про збільшення розміру позовних вимог, у якій просив стягнути з відповідача 1333420,00 грн. вартості частки майна товариства, 925439,50 грн. збитків від інфляції, 87238,54 грн. 3% річних, а також подав заяву про відстрочення сплати судового збору з тих підстав, що

сума судового збору, яку слід доплатити (24330,63 грн.), є непосильною для позивача.

У судовому засіданні 19.05.2017 представник відповідача подав пояснення, відповідно до яких зазначив, що основними документами, на яких базується висновок, є копії довідок про виконані роботи за 2010-2012, надані позивачем; розрахунок вартості активів самі експерти називають попереднім орієнтовним, у зв'язку з чим відповідач вважає, що висновок є надуманим і необґрунтованим.

Розглянувши заяву позивача про відстрочення сплати судового збору, суд зазначає наступне.

За змістом ст. 8 Закону України «Про судовий збір», враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі.

Відповідно до п. 3.1. постанови Пленуму Вищого господарського суду України, Єдиною підставою для вчинення господарським судом дій, зазначених у статті 8 Закону України «Про судовий збір», є врахування ним майнового стану сторін.

Разом з тим, позивач не надав суду жодних доказів у підтвердження наявності обставин, що можуть слугувати підставами для відстрочення сплати судового збору у розумінні ст. 8 Закону України «Про судовий збір», у зв'язку з чим у задоволенні вказаної заяви судом відмовлено.

При цьому, з огляду на несплату позивачем судового збору за подання заяви про збільшення розміру позовних вимог, остання не приймається судом до розгляду, у зв'язку з чим суд здійснює розгляд вимог, заявлених у позові.

У судовому засіданні 19.05.2017 оголошено вступну та резолютивну частини рішення.

Розглянувши матеріали справи та заслухавши пояснення представників сторін, суд

ВСТАНОВИВ:

Відповідно до даних з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Товариство з обмеженою відповідальністю «Азаро Груп» (колишнє найменування – Товариство з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант"), відповідач, було зареєстровано 12.06.2001, дата реєстрації в Єдиному державному реєстрі – 16.09.2004; номер запису: 1 065 120 0000 000581, код ЄДРПОУ 31450731.

Так, станом на момент подання позову та порушення провадження у справі найменуванням юридичної особи, зареєстрованої за ідентифікаційним кодом 31450731 (відповідач), було Товариство з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант», що підтверджується Спеціальним витягом з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців №20964197 від 03.08.2015. Разом з тим, з витягу з Єдиного державного реєстру юридичних

осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань №1002592755 від 19.05.2017 вбачається, що станом на 19.05.2017 найменуванням юридичної особи, зареєстрованої за ідентифікаційним кодом 31450731 (відповідач), є Товариство з обмеженою відповідальністю «Азаро Груп» (державна реєстрація змін до установчих документів юридичної особи, 07.03.2017; зміна повного найменування, зміна скороченого найменування).

Судом встановлено, що ОСОБА_1 (позивач) був одним з учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант", найменування якого змінено на Товариство з обмеженою відповідальністю «Азаро Груп» (код ЄДРПОУ 31450731) з часткою в розмірі 1,34% статутного капіталу, розмір внеску до статного капіталу – 509200,00 грн., що підтверджується п. 7.1. статуту відповідача в редакції, затвердженій Загальними зборами учасників товариства (протокол №18 від 25.08.2010), копія якого долучена до позову.

Судом встановлено, що відповідно до свідоцтва про повне внесення вкладу до статутного капіталу від 30.01.2013, учасник відповідача ОСОБА_1, розмір частки якого в статутному капіталі товариства складає 1,34%, повністю вніс свій вклад до статутного капіталу товариства, передбачений статутом, а саме 509200,00 грн.; відповідно до довідки про внесення засновниками коштів до статутного фонду підприємства (відповідача) станом на 25.01.2013, зареєстрований статутний фонд складає 38000000,00 грн.; внесено коштів засновниками, зокрема, ОСОБА_1, 509200,00 грн. (внесок сплачено повністю), ОСОБА_10 – 26262382,23 грн., залишок несплаченого статутного фонду – 11228417,77 грн. (копія свідоцтва та довідки долучені до позову).

Судом встановлено, що рішенням Загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" від 12.12.2013, оформленим протоколом №23, вирішено, зокрема, на підставі ст. 64 Закону України «Про господарські товариства» примусово виключити з Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" ОСОБА_1, який володіє 1,34% статутного капіталу у зв'язку з перешкоджанням своїми діями досягненню цілей товариства; відповідно до ст. 54 Закону України «Про господарські товариства» вирішено виплатити ОСОБА_1 вартість частини майна товариства, пропорційну його частці в статутному капіталі; виплата проводиться після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу (копія протоколу долучена до позову).

Судом встановлено, що відповідно до статуту Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант", зі змінами, затвердженими Загальними зборами учасників товариства (протокол №18 від 25.08.2010), копія якого долучена до позову, а саме п.п. 5.4., 5.7. статуту, учасник, який виходить з товариства, має право одержати вартість частини майна, пропорційну його частці в статутному капіталі товариства; порядок і спосіб визначення вартості частини майна, що пропорційна частці учасника у статутному капіталі, а також порядок і строки її виплати встановлюються статутом і законом.

Судом встановлено, що позивачем було направлено відповідачу претензію про сплату боргу від 05.06.2015, відповідно до якої позивач зазначив, що

встановлений законом річний строк для проведення розрахунків з позивачем як учасником, якого виключено зі складу учасників товариства, сплинув, у зв'язку з чим на підставі ст. 54 Закону України «Про господарські товариства» просив сплатити йому вартість майна товариства відповідача, що відповідає його частці у статутному капіталі, тобто 509200,00 грн., а також 3% річних у розмірі 631,51 грн. та 103312,83 грн. інфляційних втрат (копія листа долучена до позову).

Судом встановлено, що у відповідь на претензію про сплату боргу від 05.06.2015, відповідачем було направлено позивачу лист від 16.06.2015, у якому вказано, що у зв'язку з численними переїздами офісу товариства у період з 2012 року не всі документи щодо діяльності товариства збереглися, з огляду на що відповідач просив надіслати копію свідоцтва про повне внесення вкладу до статутного капіталу; довідку про внесення засновниками коштів до статутного фонду від 25.01.2013; договір про надання поворотної фінансової допомоги №1 від 11.04.2012.

В обґрунтування позовних вимог, позивач зазначає, що 12.12.2013 рішенням загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" його було виключено зі складу учасників відповідача. Відповідно до норм ст. 148 Цивільного кодексу України та ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" товариство (відповідач) зобов'язане було, на думку позивача, виплатити вартість частини майна товариства, пропорційну частці позивача у статутному капіталі, після затвердження звіту за рік і в строк до 12 місяців з дня виходу. З огляду на те, що у встановлені строки відповідач не виплатив позивачу вартість частини майна товариства, пропорційну його частці у статутному капіталі, що складає 1,34% статутного капіталу, позивач звернувся до суду та просить стягнути з відповідача грошові кошти у розмірі 509200 грн. 00 коп., що на думку позивача, є вартістю частини майна товариства, пропорційна частці позивача у статутному капіталі, а також у зв'язку з простроченням виконання грошового зобов'язання просить стягнути з відповідача 3% річних у розмірі 7575 грн. 22 грн. за період з 01.01.2015 по 30.06.2015 та інфляційні втрати у розмірі 207280 грн. 95 коп. за січень – червень 2015 року.

Оцінюючи подані докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді у судовому засіданні всіх обставин справи в їх сукупності, та враховуючи, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, суд вважає, що вимоги позивача підлягають задоволенню з наступних підстав.

Відповідно до ст. 140 Цивільного кодексу України, Товариством з обмеженою відповідальністю є засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом.

За приписами ст. 144 Цивільного кодексу України, статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю складається із вкладів його учасників, розмір статутного капіталу дорівнює сумі вартості таких вкладів.

Відповідно до п.п. 2.1, 2.2., 2.4. постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 25 лютого 2016 року N 4, господарським судам під час вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин, слід враховувати приписи статті 1 ГПК України та з'ясовувати наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного права або законного інтересу у правовідносинах, на захист яких подано позов, а також питання про наявність чи відсутність факту їх порушення, невизнання або оспорювання.

За змістом положень пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України, статті 167 ГК України, статті 2 Закону України "Про акціонерні товариства" сторонами у корпоративному спорі є: 1) юридична особа та її учасник (засновник, акціонер, член), у тому числі учасник, який вибув; 2) учасники (засновники, акціонери, члени) юридичної особи. Учасник, який вибув зі складу юридичної особи, може бути стороною корпоративного спору щодо визначення та стягнення належної йому до сплати вартості частки майна юридичної особи, про визнання недійсними рішень про виключення його зі складу юридичної особи, а також про визнання недійсними інших рішень юридичної особи, якщо ці рішення прийняті в період до виходу (виключення) учасника, а відповідні вимоги обґрунтовуються порушенням його корпоративних прав на момент прийняття такого рішення (п. 1.2. постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 25 лютого 2016 року N 4).

Як встановлено судом, ОСОБА_1 (позивач) був одним з учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант", найменування якого змінено на Товариство з обмеженою відповідальністю «Азаро Груп» (код ЄДРПОУ 31450731) з часткою в розмірі 1,34% статутного капіталу, розмір внеску до статного капіталу – 509200,00 грн., що підтверджується п. 7.1. статуту відповідача в редакції, затвердженій Загальними зборами учасників товариства (протокол №18 від 25.08.2010), копія якого долучена до позову.

За змістом ст. 52 Закону України "Про господарські товариства", учаснику товариства з обмеженою відповідальністю, який повністю вніс свій вклад, видається свідоцтво товариства.

Як встановлено судом, відповідно до свідоцтва про повне внесення вкладу до статутного капіталу від 30.01.2013, учасник відповідача ОСОБА_1, розмір частки якого в статутному капіталі товариства складає 1,34%, повністю вніс свій вклад до статутного капіталу товариства, передбачений статутом, а саме 509200,00 грн.; відповідно до довідки про внесення засновниками коштів до статутного фонду підприємства (відповідача) станом на 25.01.2013, зареєстрований статутний фонд складає 38000000,00 грн.; внесено коштів засновниками, зокрема, ОСОБА_1, 509200,00 грн. (внесок сплачено повністю),

ОСОБА_10 – 26262382,23 грн., залишок несплаченого статутного фонду – 11228417,77 грн.

За наведених обставин, доводи відповідача щодо відсутності належних доказів внесення позивачем своєї частки до статутного капіталу відповідача спростовуються вищенаведеним.

Як встановлено судом, рішенням Загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" від 12.12.2013, оформленим протоколом №23, вирішено, зокрема, на підставі ст. 64 Закону України «Про господарські товариства» примусово виключити з Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" ОСОБА_1, який володіє 1,34% статутного капіталу у зв'язку з перешкоджанням своїми діями досягненню цілей товариства; відповідно до ст. 54 Закону України «Про господарські товариства» вирішено виплатити ОСОБА_1 вартість частини майна товариства, пропорційну його частці в статутному капіталі; виплата проводиться після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу (копія протоколу долучена до позову).

Відповідно до ст. 64 Закону України "Про господарські товариства", учасника товариства з обмеженою відповідальністю, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства. При цьому цей учасник (його представник) у голосуванні участі не бере. Виключення учасника з товариства призводить до наслідків, передбачених статтями 54 і 55 цього Закону.

Згідно ст. 54 Закону України "Про господарські товариства", при виході учасника з товариства з обмеженою відповідальністю йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у статутному капіталі. Виплата провадиться після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу. На вимогу учасника та за згодою товариства вклад може бути повернуто повністю або частково в натуральній формі.

Отже, вихід особи зі складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю дає такій особі право одержати вартість частини майна, пропорційну її частці у статутному капіталі товариства.

Відповідно до п.п. 4.19, 4.20 постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 25 лютого 2016 року N 4, під час вирішення спорів щодо розрахунків з учасником, який вийшов (виключений) з товариства, господарським судам слід враховувати, що вартість частини майна товариства, що належить до виплати такому учаснику, повинна визначатися виходячи з вартості усього майна, що належить товариству, в тому числі основних засобів,

нематеріальних активів, оборотних активів, майна невиробничого призначення з урахуванням майнових зобов'язань товариства.

Учасник ТОВ або ТДВ має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а отже, господарським судом має бути задоволено клопотання учасника, який вийшов (виключений) з ТОВ або ТДВ, про здійснення експертної оцінки дійсної (ринкової) вартості необоротних і оборотних активів товариства та його зобов'язань для обчислення вартості частини майна, що належить до сплати такому учаснику.

Крім того, як роз'яснено в постанові Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" від 24.10.2008 р. № 13 при визначенні порядку і способу обчислення вартості частини майна товариства та частини прибутку, яку має право отримати учасник при виході (виключенні) з ТОВ (ТДВ), а також порядку і строків їх виплати, господарські суди мають застосовувати відповідні положення установчих документів товариства. У випадку неврегульованості в установчих документах вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості чистих активів товариства, що визначається в порядку, встановленому законодавством, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення).

Згідно з п.п. 4.14, 4.15 постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 25 лютого 2016 року № 4, під час розгляду спорів про стягнення вартості частини майна ТОВ та розміру частини прибутку господарські суди повинні мати на увазі, що вартість майна та розмір частини прибутку товариства, що належать до виплати учаснику, який вийшов, обчислюються на дату волевиявлення учасника вийти з товариства, тобто на дату подання учасником заяви про вихід з товариства. Судам слід враховувати, що у разі виходу учасника з товариства чинне законодавство не передбачає настання у товариства обов'язку здійснити виплату такому учаснику вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі товариства, у строки, коротші, ніж встановлені статтею 54 Закону України "Про господарські товариства". Водночас обов'язок товариства щодо розрахунків при виході з нього учасника виникає на підставі відповідного припису закону та не пов'язаний з наявністю або відсутністю вимоги про здійснення виплати.

Як встановлено судом, відповідно до статуту Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант", зі змінами, затвердженими Загальними зборами учасників товариства (протокол №18 від 25.08.2010), копія якого долучена до позову, а саме п.п. 5.4., 5.7. статуту, учасник, який виходить з товариства, має право одержати вартість частини майна, пропорційну його частці в статутному капіталі товариства; порядок і спосіб визначення вартості частини майна, що пропорційна частці учасника у статутному капіталі, а також порядок і строки її виплати встановлюються статутом і законом.

З огляду на те, що датою виключення позивача зі складу учасників відповідача є 12.12.2013 (дата прийняття рішення Загальних зборів учасників Товариства з

обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" від 12.12.2013, оформленого протоколом №23), останнім днем визначеного ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" 12-місячного строку для виплати вартості частки учасника товариства, якого виключено, є 12.12.2014.

При цьому, жодних доказів у підтвердження сплати вартості частки позивача у статутному капіталі відповідача, як у визначений ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" строк, так і після його спливу, відповідачем не надано.

Так, як встановлено судом, позивачем було направлено відповідачу претензію про сплату боргу від 05.06.2015, відповідно до якої позивач зазначив, що встановлений законом річний строк для проведення розрахунків з позивачем як учасником, якого виключено зі складу учасників товариства, сплинув, у зв'язку з чим на підставі ст. 54 Закону України «Про господарські товариства» просив сплатити йому вартість майна товариства відповідача, що відповідає його частці у статутному капіталі, тобто 509200,00 грн., а також 3% річних у розмірі 631,51 грн. та 103312,83 грн. інфляційних втрат (копія листа долучена до позову).

Як встановлено судом, у відповідь на претензію про сплату боргу від 05.06.2015, відповідачем було направлено позивачу лист від 16.06.2015, у якому вказано, що у зв'язку з численними переїздами офісу товариства у період з 2012 року не всі документи щодо діяльності товариства збереглися, з огляду на що відповідач просив надіслати копію свідоцтва про повне внесення вкладу до статутного капіталу; довідку про внесення засновниками коштів до статутного фонду від 25.01.2013; договір про надання поворотної фінансової допомоги №1 від 11.04.2012.

При цьому, відповідно до відзиву відповідача, останній вказував на те, що в основу розрахунку вартості частини майна товариства, належної до сплати учаснику, що виходить з товариства, повинна братись балансова вартість майна товариства, зокрема, баланс товариства на дату виходу учасника. Так, і актив, і пасив відповідача станом на 12.12.2013 (дата виходу позивача зі складу учасників товариства) становили 43806800 грн. 00 коп., а тому вартість всього майна товариства становила 0 грн. 00 коп., у зв'язку з чим частка майна товариства, належна до сплаті позивачу, становить 0 грн. 00 коп.

Відповідно до норм статті 41 Господарського процесуального кодексу України для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу.

Враховуючи, що для вирішення спору необхідно встановити, яка дійсна (ринкова) вартість майна відповідача станом на дату виходу ОСОБА_1 із товариства та станом на найближчу звітну дату, ухвалою Господарського суду міста Києва від 07.10.2015 призначено судову експертизу, проведення якої доручено Київському науково-дослідному інституту судових експертиз; на вирішення експертизи поставлено наступні питання:

– яка дійсна (ринкова) вартість майна Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 12.12.2013 та станом на найближчу звітну дату?

– яка вартість частини майна Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант", з урахуванням дійсної (ринкової) вартості, пропорційна частці ОСОБА_1 у розмірі 1,34% статутного капіталу товариства станом на 12.12.2013 та станом на найближчу звітну дату, що підлягає виплаті ОСОБА_1 у зв'язку з його виходом із товариства?

10.12.2015 до відділу діловодства Господарського суду міста Києва з Київського науково-дослідного інституту судових експертиз повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із клопотанням № 19387/15-53 судового експерта ОСОБА_5 про надання матеріалів, необхідних для проведення експертизи.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 11.12.2015 поновлено провадження у справі № 910/19559/15, задоволено клопотання судового експерта ОСОБА_5 про надання матеріалів, необхідних для проведення експертизи у справі № 910/19559/15, зобов'язано відповідача надати документи, необхідні для проведення експертизи.

Разом з тим, 24.02.2016 до Господарського суду міста Києва повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із Повідомленням судових експертів ОСОБА_5 та ОСОБА_6 про неможливість надання висновку № 19387/15-53/19388/15-45 від 10.02.2016 у зв'язку з тим, що відповідачем не було надано для проведення експертизи у справі № 910/19559/15 переліку основних засобів, нематеріальних та інших активів, що обліковувались на балансі Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" із зазначенням первісної, залишкової вартостей, дати постановки на баланс та дати придбання, актів технічного стану основних засобів (для транспортних засобів додатково потрібно було зазначити показники одометра) станом на 12.12.2013.

При цьому, як зазначили судові експерти у Повідомленні про неможливість надання висновку № 19387/15-53/19388/15-45 від 10.02.2016, у матеріалах справи у переліку основних засобів, нематеріальних та інших активів, що обліковувались на балансі Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 30.09.2013 відсутня інформація щодо дати постановки на баланс та дати придбання, актів технічного стану основних засобів, для транспортних засобів додатково не зазначено показники одометра.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 15.03.2016 суд повторно призначив комплексну судову експертизу, проведення якої доручив Київському науково-дослідному інституту судових експертиз; на вирішення експертів поставлено питання, зазначені в ухвалі Господарського суду міста Києва від 07.10.2015.

Однак, 14.04.2016 до Господарського суду міста Києва повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із Повідомленням судових експертів ОСОБА_5 та ОСОБА_6 про неможливість надання висновку № 5355/16-53/5356/16-45 від

12.04.2016 у зв'язку з тим, що відповідачем не було надано для проведення експертизи у справі № 910/19559/15 інформації щодо дати придбання, дати постановки на баланс, актів технічного стану основних засобів станом на 12.12.2013 та на 30.06.2013.

У зв'язку з наведеним, ухвалою Господарського суду міста Києва від 30.05.2016 витребувано у Головному управлінні статистики у м. Києві фінансову звітність Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 30.09.2013 та інформацію про дату постановки на баланс основних засобів Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" станом на 12.12.2013; призначено у справі № 910/19559/15 комплексну судову експертизу; проведення комплексної судової експертизи доручено судовому експерту ОСОБА_7 (свідоцтво Міністерства юстиції України № 1573) та судовому експерту ОСОБА_8 (свідоцтво Міністерства юстиції України № 1712); визначено провідного судового експерта з проведення комплексної експертизи у справі № 910/19559/16 ОСОБА_7 (свідоцтво Міністерства юстиції України № 1573; місце роботи – Приватне підприємство "Бюро Маркуса", м. Київ, вул. Федорова, буд. 26); на вирішення експертизи поставлено питання, зазначені в ухвалі суду від 07.10.2015.

04.04.2017 до Господарського суду міста Києва повернулись матеріали справи № 910/19559/15 разом із Висновком експертів за результатами проведення комплексної судової експертизи № 31/17 від 06.03.2017.

Відповідно до вказаного Висновку експертів за результатами проведення комплексної судової експертизи № 31/17 від 06.03.2017, судові експерти дійшли наступних висновків:

– вартість майна Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант», що визначена на підставі балансової вартості активів Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» (без урахування ринкової вартості основних засобів товариства), за вирахуванням його зобов'язань станом на 12.12.2013 становить 23317300,00 грн.; вартість майна Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант», що визначена на підставі балансової вартості активів товариства попередньо визначеної (орієнтовної) вартості активу – незавершеного будівництва житлового будинку з нежитловими приміщеннями в Оболонському районі міста Києва по проспекту Оболонському, 54 та за вирахуванням його зобов'язань станом на 12.12.2013 становить 73006000,00 грн.; дійсна ринкова вартість майна Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» станом на 12.12.2013 може бути розрахована за умови надання Товариством з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» додаткових матеріалів, що стосуються будівництва житлового будинку з нежитловими приміщеннями в Оболонському районі міста Києва по проспекту Оболонському, 54, або пояснень з цього приводу;

– вартість частини майна, що підлягає виплаті учаснику Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» ОСОБА_1 у розмірі 1,34% статутного капіталу товариства (з урахуванням суми несплаченого капіталу 1,912948089%) станом на 12.12.2013, що визначена за балансовою вартістю, з

урахуванням попередньої (орієнтовної) вартості незавершеного будівництва житлового будинку з нежитловими приміщеннями в Оболонському районі міста Києва по проспекту Оболонському, 54, складає: 1333420,00 грн. – сума основного боргу; 925439,50 грн. – сума інфляційних нарахувань; 87238,60 грн. – 3% річних.

Дані експертні висновки ґрунтуються, зокрема, на наступному. Зважаючи на те, що загальна вартість майна визначається на рівні активів підприємства за вирахуванням його зобов'язань, тобто відповідач поняттю власного капіталу підприємства, показник якого вказано у сумі розділу I пасиву балансу «Власний капітал» (рядок 380), розрахунок частини вартості майна, що підлягає виплаті учаснику, здійснюється за даними балансу (показник рядка 380), складеного на дату виходу учасника з товариства. Балансова вартість активів товариства здебільшого не відповідає дійсній (ринковій) вартості його активів. Визначення терміна «дійсна вартість» наведено у постанові Кабінету Міністрів України від 02.08.99 р. № 1406 «Про затвердження Методики оцінки державних корпоративних прав»(зі змінами та доповненнями): «дійсна вартість – відновна вартість за вирахуванням усіх видів зносу». Відповідно до рекомендацій президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 р. № 04-5/14 «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» дійсна вартість прирівнюється до ринкової вартості.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (далі – Положення), основні засоби обліковують на балансі товариства за їх первісною вартістю, тобто за вартістю, визначеною на момент внесення до статутного фонду товариства або на момент придбання зазначених засобів товариством, або на момент їх створення. При цьому у подальшому на вказану вартість основних засобів нараховується знос, що призводить до поступового зменшення балансової вартості основних фондів.

Хоча балансова вартість таких основних засобів, як будівлі, капітальні споруди та інші об'єкти, з плином часу зменшується, ринкові ціни на зазначені об'єкти мають тенденцію зростати. Тому учасник під час виходу з товариства може не мати можливості отримати справедливу вартість майна товариства (ринкову), на яку він міг би розраховувати при ринковій оцінці зазначених об'єктів, якщо не буде проведено переоцінки основних засобів товариства на дату виходу учасника.

За даними балансу залишок необоротних активів станом на 12.12.2013 складає 6545000,00 грн., з яких 6478000,00 грн. незавершені капітальні інвестиції становлять 98,9% від загальної суми. В матеріалах справи в наявності документи, які свідчать про те, що Товариством з обмеженою відповідальністю «КПО «Гарант» здійснювались роботи, які за характером відносяться до незавершених капітальних інвестицій, а саме: Інвестиційний договір №2 від 12.04.2016 року про будівництво житлового будинку з нежитловими приміщеннями та підземним паркінгом в Оболонському районі м. Києва за адресою: проспект Оболонський, 54; Додаткова угода №1 до Інвестиційного

договору №2 від 12.04.2016 року про будівництво житлового будинку з нежитловими приміщеннями та підземним паркінгом в Оболонському районі м. Києва за адресою: проспект Оболонський, 54; Позитивний висновок комплексної державної експертизи проекту будівництва житлового комплексу на проспекті Оболонському, 54 в Оболонському районі м Києва; Наказ Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» №10 від 23.05.2008р. про затвердження проектно-кошторисної документації на будівництво житлового комплексу на просп. Оболонський, 54 в Оболонському районі м Києва; Дозвіл на виконання будівельних робіт №0426-06/111 від 06.06.08 Інспекції державного архітектурно-будівельного контролю у м.Києві; Акт закінчення поза майданчикових та внутрішньо майданчикових підготовчих робіт і готовність об'єкта – житлового будинку з об'єктами соціальної інфраструктури по проспекту Оболонському №54 в Оболонському районі міста Києва.

Задля надання об'єктивної відповіді на поставлені судом питання, 20.10.2016 експертами додатково було заявлене клопотання щодо надання Товариством з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» документів, що стосуються будівництва житлового будинку з нежитловими приміщеннями та підземним паркінгом в Оболонському районі м. Києва по проспекту Оболонський, 54, за переліком, проте, на заявлене клопотання від 20.10.2016р. Товариством з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» не були надані документи чи то пояснення з цього приводу. Тому дослідження здійснювалось в межах наданих на експертизу матеріалів.

При цьому, експертами зазначено, що сума 6478000,0 грн. незавершених капітальних інвестицій, що відображена в балансі Товариства станом на 12.12.2013р., не відображає реальної картини будівництва та значно занижена відносно загальної суми у 20585031 грн. будівельно-монтажних робіт, що зазначена за довідками Товариства з обмеженою відповідальністю «КПО Гарант» про обсяг виконаних БМР.

В межах наявних документів експертами проведений попередній (орієнтовний) розрахунок ринкової вартості незавершеного будівництва житлового будинку з нежитловими приміщеннями в Оболонському районі міста Києва по проспекту Оболонському №54.

Розрахунок проведено з урахуванням ступеню будівельної готовності об'єкта незавершеного будівництва (67%) на підставі Порядку визначення вартості відтворення або заміщення земельних поліпшень – будинків, будівель та споруд багатоповерхового житлового будівництва, затвердженого Наказом Фонду державного майна України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.08.2012 №3379/430. Отже сума залишку по статті балансу «незавершені капітальні інвестиції» для розрахунку частки статутного капіталу товариства має бути скоригована щонайменше на ймовірну суму 86980306,00 грн.

Окрім того, враховуючи, що за даними балансу товариства станом на 12.12.2013 року сума неоплаченого капіталу дорівнює 11381,4 тис. грн. та

підприємством відповідно до звіту про фінансовий результат отримано збиток в розмірі 3301300,00 грн., експертом проведено розрахунок розподілу збитків між учасниками товариства. У цьому випадку, частки всіх учасників у статутному капіталі у прив'язці до дійсних (оплачених) часток станом на 12.12.2013 року становлять, враховуючи дані фінансової звітності підприємства: $38\ 000\ 000,00$ (розмір статутного капіталу) – $11381\ 400,00$ (сума неоплаченого капіталу) = $26\ 618\ 600,00$ грн.; $509\ 200,00 * 100 / 26\ 618\ 600,00 = 1,912948089\%$ (частка ОСОБА_1).

Оцінюючи Висновок експертів за результатами проведення комплексної судової експертизи № 31/17 від 06.03.2017, суд вважає, що зазначений висновок містить відповіді на порушені питання, які є обґрунтованими та такими, що узгоджуються з іншими матеріалами справи. У той же час, Висновок експертів за результатами проведення комплексної судової експертизи № 31/17 від 06.03.2017 складений кваліфікованими судовими експертами:

– ОСОБА_7 – судовий експерт, який має вищу технічну освіту, ступінь кандидата технічних наук, кваліфікації судового експерта за спеціальностями: 10.6 «Дослідження об'єктів нерухомості, і будівельних матеріалів, конструкцій та відповідних документів», 10.10 «Визначення оціночної вартості будівельних об'єктів та споруд», 10.14 «Оцінка земельних ділянок» (кваліфікаційне свідоцтво №1573 від 20.04.2012 р., видане Міністерством юстиції України, дійсне до 22.05.2018 року), стаж експертної роботи з 1995 року; кваліфікацію оцінювача Фонду Державного майна України (сертифікат ФДМУ та УТО від 11.04.1995 №8, свідоцтво про реєстрацію у Державному реєстрі оцінювачів від 28.02.2005 №2339, свідоцтво заслуженого оцінювача УТО №3 від 17.02.1999;

– ОСОБА_8 – судовий експерт, яка має вищу економічну освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст», кваліфікацію судового експерта за спеціальностями: 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності», 11.2 «Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій», 11.3 «Дослідження документів фінансово-кредитних операцій» (свідоцтво № 1712 від 12.12.2014 року, видане Міністерством юстиції України, дійсне до 12.12.2017 року), досвід експертної роботи з 2014 року та кваліфікацію оцінювача Фонду Державного майна України (кваліфікаційне свідоцтво МФ №7355 від 19.12.2009р, свідоцтво про реєстрацію в Державному реєстрі оцінювачів №8611 від 09.03.2011 р.), досвід роботи з оцінки майна з 1995 року (свідоцтво №226 від 14.10.1995р. видане ФДМУ та УКШ за кваліфікацією експерт-консультат по приватизації державного майна).

Вищезазначені судові експерти про кримінальну відповідальність згідно зі ст.ст. 384 та 385 Кримінального кодексу України попереджені.

За таких обставин Висновок експертів за результатами проведення комплексної судової експертизи № 31/17 від 06.03.2017 у господарській справі № 910/19559/15 приймається судом в якості належного та допустимого доказу.

При цьому, суд не враховує розраховану експертами суму 3% річних та інфляційних втрат, оскільки дані вимоги позивач заявляє на власний розсуд за відповідний період, а тому питання щодо розрахунку 3% річних та інфляційних втрат на експертизу судом не ставились, розрахунок було проведено в порядку експертної ініціативи.

При цьому, щодо доводів відповідача щодо визначення експертами лише орієнтовної ринкової вартості частки позивача у статутному капіталі відповідача, у зв'язку з чим, на думку відповідача, такі висновки не слід приймати, суд наголошує на тому, що 28.10.2016 до Господарського суду міста Києва надійшло клопотання судових експертів ОСОБА_9 та ОСОБА_8 про надання додаткових документів для проведення експертизи у справі № 910/19559/15.

Так, ухвалою Господарського суду міста Києва від 02.11.2016 зобов'язано Товариство з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" в строк до 18.11.2016 надати суду відповідні докази, в тому числі (але не виключно):

- технічні паспорти в повному обсязі на нерухоме майно (будівель та споруд) яке було відображено у балансі станом на 12.12.2013;
- документальне підтвердження балансової (залишкової) вартості основних засобів (обладнання, тощо); незавершених капітальних інвестицій, виробничих запасів нематеріальних активів, готової продукції станом на 12.12.2013;
- картки обліку на кожну одиницю основних засобів, в яких зазначено: інвентарний номер, рік випуску, дата прийняття на баланс підприємства, вартість придбання первинна, вартість з врахуванням проведення індексацій, ремонтів, додаткових вкладень по модернізації; закупівельні ціни з зазначенням дати купівлі тощо;
- у разі проведення переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, документи, що підтверджують здійснення зазначеної переоцінки;
- технічну документацію на майно (технічні паспорти, гарантійні талони, тощо), які підлягають оцінці станом на 12.12.2013;
- інвентаризаційні описи основних засобів, незавершених капітальних інвестицій, виробничих хтовариства, що склались за результатами проведення інвентаризації у 2013 році або станом на за 2013 рік.
- розшифровка інших поточних зобов'язань в розмірі 15735,8 тис. грн. із зазначенням назви кредитора, дати виникнення зобов'язань;
- головну книгу підприємства за 2013 рік; оборотно-сальдову відомість станом на 12.12.2013, 31.12.2013;
- облікову політику підприємства, яка діяла у 2013 році;
- протокол загальних зборів підприємства про затвердження результатів фінансово – господарської діяльності підприємства за 2013 рік;

а також мотивовані письмові пояснення щодо Інвестиційного договору № 2, а саме:

– чи діяв Інвестиційний договір №2 станом на 12.12.2013р., 31.12.2013р. та 20.10.2016р.?

– якщо Інвестиційний договір №2 був розірваний, то якою датою та на яких умовах?

– якщо Інвестиційний договір діяв на зазначені дати, то надати додаткові угоди щодо подовження строку дії Інвестиційного договору №2;

– чи мало ТОВ "КПО Гарант" дозволи на виконання будівельних робіт по Об'єкту Інвестування – житлового будинку з нежитловими приміщеннями та підземним паркінгом в Оболонському районі м. Києва за адресою: проспект Оболонський, 54, станом на 12.12.2013р., 31.12.2013р.?

– у разі відведення земельної ділянки для будівництва Об'єкту Інвестування, надати копії підтверджуючих документів станом на 12.12.2013р., 31.12.2013р. та 20.10.2016р.;

– чи введений Об'єкт Інвестування в експлуатацію? Якщо так, то надати державний акт готовності об'єкта до експлуатації;

– у разі незавершеного стану будівництва Об'єкту Інвестування, надати довідку про стан будівельної готовності Об'єкту Інвестування (у % відношенні) та суму капітальних вкладень в Об'єкт Інвестування станом на 12.12.2013р., 31.12.2013р. та 20.10.2016р.;

– надати технічні характеристики Об'єкту Інвестування – житлового будинку з нежитловими приміщеннями та підземним паркінгом в Оболонському районі м. Києва за адресою: проспект Оболонський, 54, станом 12.12.2013р., 31.12.2013р. за таблицями №2, №3.

– яку частину приміщень в Об'єкті Інвестування має отримати Інвестор за Інвестиційним договором №2 та додатків до нього у загальній площі нежитлових, житлових приміщень та приміщень у загальній площі наземного та підземного паркінгу станом на 12.12.2013р., 31.12.2013р. та 20.10.2016р.?

22.11.2016 до Господарського суду міста Києва від Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" надійшла заява, в якій відповідач зазначив, що у зв'язку з відпусткою головного бухгалтера товариства у період з 14.11.2016 по 25.11.2016 відповідач не має можливості виконати вимоги ухвали суду від 02.11.2016, у зв'язку з чим просив продовжити термін виконання вимог ухвали суду до 30.11.2016.

Однак, протягом проведення судової експертизи, висновок по якій складено 06.03.2017, відповідач не виконав вимог ухвали Господарського суду міста Києва від 02.11.2016, витребувані судом документи, необхідні для проведення експертизи у справі № 910/19559/15, суду не надав, в тому числі будь-яких пояснень щодо відсутності у відповідача вказаних документів та наявності поважних причин щодо неможливості їх надання.

Більше того, суд наголошує, що неподання відповідачем витребуваних експертами Київського науково-дослідного інституту судових експертиз документів (в межах двічі призначеної судом судової експертизи) доказів унеможливило проведення такої судової експертизи експертами Київського науково-дослідного інституту судових експертиз відповідно до ухвал суду від 07.10.2015 та від 15.03.2016.

За наведених обставин, вказана бездіяльність відповідача, що виразилась у неподанні витребуваних доказів, необхідних для проведення експертизи, та будь-яких обґрунтованих пояснень з цього приводу, яка розцінена судом як зловживання своїми правами, позбавляє відповідача права посилатись на неповноту експертного висновку через відсутність у ньому достатніх доказів.

Як встановлено судом, позивачем заявлено до стягнення з відповідача вартість частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі відповідача, у розмірі 509200,00 грн., а отже, з урахуванням висновків експертів щодо вартості частини майна відповідача, що пропорційна частці позивача у статутному капіталі відповідача станом на 12.12.2013 – дату його виключення зі складу учасників відповідача, суд дійшов висновку, що заявлені вимоги в цій частині є обґрунтованими, у зв'язку з чим позов ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "АЗАРО ГРУП" в частині вимог про стягнення вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі товариства, у розмірі 509200,00 грн. підлягають задоволенню повністю.

Крім того, у зв'язку з простроченням сплати відповідачем вартості частини майна товариства, пропорційної частці позивача у статутному капіталі товариства, у зв'язку з його виключенням з товариства (відповідача), позивач нарахував та заявив до стягнення з відповідача 7575,22 грн. 3% річних та 207280,95 грн. інфляційних втрат за період з 01.01.2015 по 30.06.2015.

Відповідно до статті 625 Цивільного кодексу України, боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Згідно з пунктом 4.1 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 року N 14 "Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань" сплата трьох процентів від простроченої суми (якщо інший розмір не встановлений договором або законом) не має характеру штрафних санкцій і є способом захисту майнового права та інтересу кредитора шляхом отримання від боржника компенсації (плати) за користування ним утримуваними коштами, належними до сплати кредиторів.

Згідно з положеннями пунктів 3.1 та 3.2 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 року N 14 "Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення

грошових зобов'язань" інфляційні нарахування на суму боргу, сплата яких передбачена частиною другою статті 625 Цивільного кодексу України, не є штрафною санкцією, а виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення коштів внаслідок інфляційних процесів за весь час прострочення в їх сплаті. Зазначені нарахування здійснюються окремо за кожен період часу, протягом якого діяв відповідний індекс інфляції, а одержані таким чином результати підсумовуються за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання.

Згідно з Законом України "Про індексацію грошових доходів населення" індекс споживчих цін (індекс інфляції) обчислюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі статистики і не пізніше 10 числа місяця, що настає за звітним, публікується в офіційних періодичних виданнях. На даний час індекс інфляції розраховується Державною службою статистики України і щомісячно публікується, зокрема, в газеті "Урядовий кур'єр". Отже, повідомлені друкованими засобами масової інформації з посиланням на зазначений державний орган відповідні показники згідно з статтями 17, 18 Закону України "Про інформацію" є офіційними і можуть використовуватися господарським судом і учасниками судового процесу для визначення суми боргу.

Індекс інфляції – це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, які купуються населенням для невиробничого споживання, і його найменший період визначення складає місяць.

Розмір боргу з урахуванням індексу інфляції визначається виходячи з суми боргу, що існувала на останній день місяця, в якому платіж мав бути здійснений, помноженої на індекс інфляції, визначений названою Державною службою, за період прострочення починаючи з місяця, наступного за місяцем, у якому мав бути здійснений платіж, і за будь-який місяць (місяці), у якому (яких) мала місце інфляція. При цьому в розрахунок мають включатися й періоди часу, в які індекс інфляції становив менше одиниці (тобто мала місце дефляція).

Згідно з п. 4.21 постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 25 лютого 2016 року N 4, з моменту виходу учасника з ТОВ або ТДВ з виплатою належної йому частини вартості майна у товариства настає обов'язок сплатити суму в строки, визначені статтею 54 Закону України "Про господарські товариства", невиконання якого тягне наслідки, передбачені за прострочення виконання грошового зобов'язання, зокрема визначені статтею 625 ЦК України.

Так, зобов'язання товариства зі сплати вартості частини майна товариства, пропорційної частці учасника, що вийшов, за своєю правовою природою є грошовим зобов'язанням, що виникає з корпоративних правовідносин – права учасника, що вийшов, вимагати виплати вартості частини майна товариства,

пропорційну частці учасника у цьому товаристві, та обов'язку товариства з такої виплати.

Як встановлено судом, з огляду на те, що датою виключення позивача зі складу учасників відповідача є 12.12.2013 (дата прийняття рішення Загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант" від 12.12.2013, оформленого протоколом №23), останнім днем визначеного ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" 12-місячного строку для виплати вартості частки учасника товариства, якого виключено, є 12.12.2014, у зв'язку з чим невиконання зобов'язання зі сплати вартості частки позивача тягне наслідки, передбачені за прострочення виконання грошового зобов'язання, зокрема визначені статтею 625 Цивільного кодексу України.

При цьому, щодо доводів відповідача про те, що йому не було відомо реквізитів рахунків позивача, на які можна перерахувати вартість частки, суд зазначає, що обов'язок товариства щодо розрахунків при виході з нього учасника виникає на підставі відповідного припису закону та не пов'язаний з наявністю або відсутністю вимоги про здійснення виплати (п. 4.15. постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 року N 4).

В той же час, відповідачем не надано суду жодного доказу на підтвердження дійсного наміру (волевиявлення) щодо виплати вартості частини майна товариства, пропорційної частці позивача у статутному капіталі відповідача, як-от листів, адресованих позивачу, із вимогами щодо зазначення реквізитів рахунків тощо, тоді-як з матеріалів справи у сукупності вбачається бездіяльність відповідача у правовідносинах щодо виплати позивачу вартості його частки у статутному капіталі відповідача.

Більше того, як встановлено судом, у відповідь на претензію позивача про сплату боргу від 05.06.2015, відповідачем було направлено позивачу лист від 16.06.2015, у якому вказано, що у зв'язку з численними переїздами офісу товариства у період з 2012 року не всі документи щодо діяльності товариства збереглися, з огляду на що відповідач просив надіслати копію свідоцтва про повне внесення вкладу до статутного капіталу; довідку про внесення засновниками коштів до статутного фонду від 25.01.2013; договір про надання поворотної фінансової допомоги №1 від 11.04.2012.

За наведених обставин, перевіривши наданих позивачем розрахунок 3% річних та інфляційних втрат, суд зазначає, що вказаний розрахунок є обґрунтованим, у зв'язку з чим позовні вимоги ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "АЗАРО ГРУП" в частині вимог про стягнення 3% річних у розмірі 7575,22 грн. та інфляційних втрат у розмірі 207280,95 грн. підлягають задоволенню повністю.

Згідно з ч. 1 статті 32 Господарського процесуального кодексу України доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також

інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

Відповідно до ч. 1 статті 33 Господарського процесуального кодексу України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Положеннями статті 34 Господарського процесуального кодексу України встановлено, що господарський суд приймає тільки ті докази, які мають значення для справи.

Обставини справи, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Статтею 43 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

За змістом ст. 44 Господарського процесуального кодексу України, судові витрати складаються з судового збору, сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, призначеної господарським судом, витрат, пов'язаних з оглядом та дослідженням речових доказів у місці їх знаходження, оплати послуг перекладача, адвоката та інших витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Відповідно до рахунку-фактури №34/07-16 від 22.07.2016, складеного судовим експертом ОСОБА_8, вартість проведення комплексної експертизи на виконання ухвали Господарського суду міста Києва від 30.05.2016 у справі №910/19559/16 становить 24000,00 грн. (копія рахунку-фактури отримана судом 05.08.2016).

Відповідно до поданої позивачем 06.06.2016 квитанції (код 0603-4286-7242-4739, ОСОБА_1 26.08.2016 сплачено на користь судового експерта ОСОБА_8 грошові кошти у розмірі 24000,00 грн. з призначенням платежу: оплата за проведення комплексної експертизи на виконання ухвали Господарського суду міста Києва від 30.05.2016 у справі №910/19559/16, рахунок №34/07-16 від 22.07.2016.

За наведених обставин, судові витрати позивача, які складаються з судового збору та витрат на проведення судової експертизи в силу приписів ст. 49 Господарського процесуального кодексу України покладаються на відповідача.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 43, 44, 49, 82, 82-1, 84, 85 Господарського процесуального кодексу України, суд

ВИРІШИВ:

1. Позов задовольнити повністю.
2. Стягнути з Товариства з обмеженою відповідальністю «Азаро Груп» (02091, м. Київ, вул. Харківське шосе, 144А; ідентифікаційний код: 31450731) на користь фізичної особи ОСОБА_1 (07300, АДРЕСА_1; ідентифікаційний

номер: НОМЕР_1) вартість частини майна Товариства з обмеженою відповідальністю «Азаро Груп», пропорційну частці ОСОБА_1 у статутному капіталі товариства (попереднє найменування – Товариство з обмеженою відповідальністю "КПО Гарант"), у розмірі 509200 (п'ятсот дев'ять тисяч двісті) грн. 00 коп., 3% річних у розмірі 7575 (сім тисяч п'ятсот сімдесят п'ять) грн. 22 коп., інфляційні втрати у розмірі 207280 (двісті сім тисяч двісті вісімдесят) грн. 95 коп., витрати по сплаті вартості судової експертизи у розмірі 24000 (двадцять чотири тисячі) грн. 00 коп. та судовий збір у розмірі 14481 (чотирнадцять тисяч чотиреста вісімдесят одна) грн. 12 коп.

3. Після набрання рішенням законної сили видати наказ.

Відповідно до частини 5 статті 85 Господарського процесуального кодексу України рішення господарського суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним господарським судом.

Рішення може бути оскаржено в апеляційному порядку до Київського апеляційного господарського суду шляхом подання, протягом 10 днів з дня складання повного рішення, апеляційної скарги через Господарський суд міста Києва.

Повне рішення складено: 29.05.2017

Головуючий суддя

І.М. Отрош

Судді

О.В. Гумега

В.О. Демидов

7. Протокол загальних зборів ТОВ про виключення учасника зі складу ТОВ повинен містити посилання на докази про перешкоджання цим учасником досягненню цілей товариства (ВГСУ у справі № 923/934/16 від 03 травня 2017р.)

Справа про виключення учасника ТОВ зі складу учасників з мотивів перешкоджання ним своїми діями досягненню цілей товариства на підставі ст. 64 ЗУ «Про господарські товариства» – "виключення з товариства з обмеженою відповідальністю".

Відразу треба сказати, що суди трьох інстанцій відмовили позивачу – виключеному учаснику у захисті свого права із підстави пропущення строку позовної давності. При цьому клопотання про відновлення строку на оскарження рішення загальних зборів ТОВ задоволено не було.

Але справа розглядалась по суті, суди встановили порушення корпоративних прав виключеного учасника і прийшли до цікавого висновку. Рішення про виключення було прийнято загальними зборами без участі виключеного учасника із належним повідомленням його про дату, місце та порядок денний загальних зборів. Проте, у протоколі загальних зборів в розділі «слухали» не

містилось посилань на докази перешкоджання учасником своїми діями досягненню цілей товариства та не описувалось в чому саме полягає таке перешкоджання.

Отже, у такому спорі суду необхідно дослідити всі обставини, пов'язані з виключенням учасника з товариства, дати оцінку його поведінці, встановити наявність негативних для товариства наслідків у зв'язку з діями (бездіяльністю) учасника. Якщо негативні наслідки ще не настали, потрібно правильно визначити вірогідність їх настання. Необхідно встановити причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) учасника товариства та негативними наслідками для товариства, а також дослідити мотиви поведінки учасника, форму вини тощо. Вирішуючи питання про наявність факту перешкоджання учасником своїми діями досягненню цілей товариства, необхідно встановити, що поведінка учасника суттєво ускладнює діяльність товариства чи робить її практично неможливою. Суд повинен враховувати як фактичні обставини, що були підставою для виключення учасника з товариства, так і дотримання вимог законодавства та установчих документів при скликанні та проведенні відповідних загальних зборів.

Оскільки, ні в протоколі загальних зборів, ні в матеріалах справи немає доказів перешкоджання позивачем діяльності ТОВ або систематичного невиконання позивачем обов'язків учасника, то його виключення відбулось із порушенням ст. 64 ЗУ «Про господарські товариства».

8. Учасник ТОВ, що відчужив свою частку, не має права оскаржувати рішення загальних зборів ТОВ (ВГСУ, справа №910/17372/16 від 19.04.2017)

Загальними зборами учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "Ліра-2000" прийнято рішення про ліквідацію юридичної особи та призначено голову ліквідаційної комісії товариства. Вказане рішення оформлене протоколом Загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "Ліра-2000" від 19.07.2016.

Бабушкін С.В. (Позивач) помилково вважаючи себе власником частки в статутному капіталі ТОВ (06.11.2014, Бабушкін С.В. продав ТОВ "Оілсі" частку в статутному капіталі ТОВ "Ліра-2000" у розмірі 100%, що підтверджується наявним в матеріалах справи договором купівлі-продажу та квитанціями про оплату частки) оскаржує вказане рішення загальних зборів ТОВ.

Рішенням господарського суду міста Києва від 30.11.2016 у справі №910/17372/16 (суддя Нечай О.В.) задоволений позов Бабушкіна (надалі позивач/Бабушкін С.В./скаржник) до Товариства з обмеженою відповідальністю "Оілсі" (надалі ТОВ "Оілсі"), Товариства з обмеженою відповідальністю "Ліра-2000" (надалі ТОВ "Ліра-2000"), Управління державної реєстрації Головного територіального управління юстиції у місті Києві (надалі управління юстиції); за рішенням визнано незаконними рішення загальних зборів учасників ТОВ "Ліра-2000" від 19.07.2016.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 23.02.2017 (судді: Черногуз М.Г., Жук Г.А., Агрикова О.В.) вказане рішення скасовано, у позові відмовлено.

Колегія суддів ВГСУ, відмовляючи в задоволенні касаційної скарги зазначила:

із встановлених судами попередніх інстанцій обставин справи, а також з матеріалів справи вбачається, що позивач (Бабушкін С.В.) обґрунтовуючи підстави позову та доводячи суду, що саме він був учасником ТОВ "Ліра-2000" станом на 19.07.2016 з часткою у розмірі 75,2% статутного капіталу вказаного товариства, посилається на мирову угоду, укладену між сторонами у справі господарського суду міста Києва №910/15792/14 та затверджену цим судом 17.11.2015, відповідно до якої, на Бабушкін С.В. були переведені права покупця в порядку ч. 4 ст. 362 ЦК України за договором купівлі-продажу частки від 30.07.2013, укладеним між Бобневим та Компанією "Bradwin Trading Limited" і відповідно до якого, Бобнев продав, а вказана Компанія придбала частку в статутному капіталі ТОВ "Ліра". При цьому, як встановили суди, та вбачається з матеріалів справи, 06.11.2014, Бабушкін С.В. продав ТОВ "Оілсі" частку в статутному капіталі ТОВ "Ліра-2000" у розмірі 100%, що підтверджується наявним в матеріалах справи договором купівлі-продажу, проте, як зазначив місцевий господарський суд, на момент вчинення вказаного правочину, Бабушкін С.В. не володів такою часткою в статутному капіталі ТОВ "Ліра-2000", а володів часткою в розмірі 24,8% статутного капіталу, а тому, неправомірно продав ТОВ "Оілсі" частку у статутному капіталі ТОВ "Ліра-2000" у 100-відсотковому розмірі. Згідно з ч. 1 ст. 363 ЦК України, частка у праві спільної часткової власності переходить до набувача за договором з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін.

Отже, із наведеного слідує висновок про те, що у разі встановлення факту порушення переважного права особи як співвласника майна на придбання частки цього майна, на таку особу переводяться права покупця за договором, згідно з яким, така частка була відчужена іншим співвласником сторонній особі, з моменту його укладення, а не через деякий час після його укладення, якщо інше не передбачено домовленістю сторін.

Таким чином, виходячи з наведеного, є безпідставним висновок місцевого господарського суду про те, що в 2014 році Бабушкін С.В. не володів часткою в статутному капіталі ТОВ "Ліра-2000" в розмірі 100% та відчужив неналежну йому частку ТОВ "Оілсі", адже такий висновок місцевого господарського суду ґрунтується на неправильному розумінні та застосуванні вищевказаних норм матеріального права, що регулюють порядок переходу права власності на частку за договором купівлі-продажу частки та, відповідно, й порядок переходу права власності на цю частку у разі переведення прав покупця за цим договором на співвласника майна.

Як встановив суд апеляційної інстанції та вбачається із наявних в матеріалах справи витягів з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, станом на 19.07.2016 №1001530665 та станом на 21.07.2016 №1001514387, єдиним засновником (учасником) ТОВ

"Ліра-2000" є ТОВ "Оілсі" з розміром внеску до статутного капіталу – 30 000 000,00 грн., у зв'язку з чим, судом апеляційної інстанції також правомірно відхилені доводи позивача про те, що станом на день проведення спірних загальних зборів учасників ТОВ "Ліра-2000" – 19.07.2016, він був учасником ТОВ "Ліра-2000", а тому мав бути повідомлений про ці збори, і у зв'язку з неповідомленням його про ці збори, прийняті на них рішення мають бути визнані незаконними та скасовані, оскільки, визнання незаконними чи недійсними рішень загальних зборів, законодавцем ставиться виключно з порушенням такими рішеннями прав учасників, а не будь-яких осіб.

9. Визнання судом недійсним рішення загальних зборів автоматично НЕ є підставою для визнання недійсним договорів, що укладені на підставі такого рішення, потрібні додаткові підстави (ВСУ від 13 березня 2017р. у справі № 6-147цс17)

Увага спільне засідання цивільної та господарської палат ВСУ!: У цій постанові ВСУ на спільному засіданні цивільної та господарських палат надав відповідь на дуже важливе питання. Так, договір укладений керівником виконавчого органу господарського товариства на виконання рішення загальних зборів автоматично НЕ визнається судом недійсним у випадку визнання недійсним рішення загальних зборів, яке надає повноваження керівнику на підписання такого договору.

У такому випадку суд може визнати договір недійсним тільки, якщо контрагент з яким укладений такий договір не міг НЕ ЗНАТИ про обмеженість повноважень підписанта від імені господарського товариства. ВСУ підкреслив, що контрагент під час укладання спірного договору повинен був діяти недобросовісно та нерозумно і це повинно бути встановлено судом. ВСУ також підкреслив, що законодавство не визначає виключного переліку обставин, які свідчать про недобросовісність та нерозумність, тому за основу при доведенні такого факту слід брати ст. 12 ЦК України.

10. Вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ні з рішенням зборів, ні з внесенням змін до установчих документів. Достатньо подачі заяви про вихід з товариства. (Справа № 904/5047/16 від 13.12.16 р.)

Особа (учасник Товариства) звернулася до господарського суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю "Завод Дніпросплав", зокрема, про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників зазначеного Товариства про його виключення зі складу учасників Товариства .

Місцевий господарський суд, відмовляючи в позові, виходив з того, **моментом виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю є дата отримання товариством його заяви про вихід** – 24 грудня 2015 року, а відтак, прийняті з його виходом спірні рішення та усі наступні дії щодо внесення відповідних записів до ЄДР юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань є правомірними.

Постановою Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 02 листопада рішення господарського суду Дніпропетровської області від 26

серпня 2016 року скасовано та прийнято в цій частині нове рішення, за яким визнано недійсними рішення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що моментом виходу учасника з товариства є дата спливу передбаченого ст. 148 ЦК України трьохмісячного строку з дати повідомлення учасником товариства про свій вихід. З огляду на викладене, суд дійшов висновку про те, що на час проведення загальних зборів учасників Товариства з обмеженою відповідальністю "Завод Дніпросплав" – 23 лютого 2016 року, зазначений строк не сплинув, а особа була учасником товариства та мала право на реалізацію усіх правомочностей учасника господарського товариства, встановлених ст. 10 Закону України "Про господарські товариства", ст. 116 ЦК України, ст.ст. 88, 167 ГК України.

За результатами розгляду касаційної скарги ВГСУ 13 грудня 2016 року скасував рішення апеляційного суду, а рішення місцевого господарського суду залишив без змін. При цьому суд касаційної інстанції зазначив наступне.

Відповідно до норм Цивільного кодексу України та Закону України "Про господарські товариства" учасник товариства з обмеженою відповідальністю вправі у будь-який час вийти з товариства незалежно від згоди інших учасників та самого товариства. **Вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ні з рішенням зборів учасників, ні з внесенням змін до установчих документів товариства. У зв'язку з цим моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку.** Аналогічний правовий висновок щодо визначення моменту виходу учасника з ТОВ, викладено в Постанові Верховного Суду України від 14 березня 2011 року у справі № 3-12Гс11.

11. Спадкоємець частки у статутному капіталі має право на участь в управлінні господарським товариством після рішення загальних зборів про його вступ до господарського товариства. (Господарський суд Львівської області, колегіальний розгляд)

КОЛЕГІАЛЬНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ: головуєчий Кітаєва С. Б., Матвіїв Р. І., Сухович Ю. О.

Позивач, як учасник ТОВ із часткою 25 % звернувся до суду із позовом, в якому серед іншого просив визнати недійсним рішення загальних зборів ТОВ, на яких він не був присутній та яким до складу учасників ТОВ прийнято спадкоємця померлого учасника та затверджено новий склад учасників ТОВ. Відповідач заперечував проти позову мотивуючи свою позицію тим, що статут ТОВ не передбачає згоди інших учасників ТОВ на перехід частки у статутному

капіталі ТОВ до спадкоємця, а тому частка має переходити на підставі документу, що засвідчує право на спадщину. (ч. 5, ст. 147 ЦК України).

Суд встановив, що право участі в ТОВ є особистим немайновим правом і не входить до складу спадщини, оскільки нерозривно пов'язана з особою спадкодавця (ст. 100, ст. 1219 ЦК України). Суд прийшов до висновку, що спадкоємець **спадкує не право на участь у ТОВ, а право на частку у статутному капіталі ТОВ (майнове право)** і відповідно до ст. 55 ЗУ «Про господарські товариства» має лише переважне право до вступу до складу учасників ТОВ. Загальні збори ТОВ повинні розглянути питання вступу спадкоємця до ТОВ і у випадку прийняття рішення про відмову у прийнятті або у випадку відмови самого спадкоємця до вступу видати спадкоємцю у грошовій або натуральній формі вартість його частки.

Таким чином, право на участь в управлінні ТОВ (корпоративне право) спадкоємець набуває тільки з моменту вступу до ТОВ, про що свідчить рішення загальних зборів ТОВ та Статут ТОВ зареєстрований в установленому порядку.

Окрім цього суд встановив, що незважаючи на те, що у протоколі загальних зборів ТОВ зазначено присутність учасників, які разом володіють 75 % голосів, кворум відсутній оскільки при голосуванні не повинні враховуватись голоси померлого учасника (25% голосів), а спадкоємець на той час учасником ТОВ ще не став. Отже насправді у загальних зборах ТОВ взяли участь учасники, які володіють менш ніж 60% голосів.

У підсумку суд визнав недійсним рішення загальних зборів ТОВ, проте відмовив у скасуванні державної реєстрації Статуту ТОВ із новим учасником – спадкоємцем, обґрунтовуючи це спеціальним внесенням змін до ЄДР на підставі рішення суду.

Враховуйте також: *Постанову ВГСУ від 24 червня 2014 року, якою рішення господарського суду Львівської області у справі № 914/ 2748/13 залишено без змін (дивіться тут нижче).*



ВИЩИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

24 червня 2014 року Справа № 914/2748/13

Вищий господарський суд України у складі колегії суддів:

головуючого-судді суддів: Волікла І.М. (доповідача), Прокопанич Г.К., Ємельянова А.С., розглянувши у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу ОСОБА_4 на рішення від 11.12.2013 господарського суду Львівської області та на постанову від 17.03.2014 Львівського апеляційного господарського суду у справі № 914/2748/13 господарського суду Львівської області за позовом ОСОБА_5 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Дібровастий" за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача 1) Реєстраційної служби Стрийського міського управління юстиції Львівської області, 2) ОСОБА_4, 3) ОСОБА_6, 4) ОСОБА_7, 5) ОСОБА_8, 6) ОСОБА_9, про визнання недійсним загальних зборів засновників та скасування реєстрації змін до установчих документів. **В судове засідання прибули представники сторін: позивача ОСОБА_10 (дов. від 15.07.2013 № 1838); відповідача не з'явились; третьої особи-1 не з'явились; третьої особи-2 ОСОБА_11 (дов. від 17.09.2013 № 1664); третьої особи-3 не з'явились; третьої особи-4 не з'явились; третьої особи-5 не з'явились; третьої особи-6 не з'явились;** Відповідно до Розпорядження секретаря першої судової палати Вищого господарського суду України від 23.06.2014 для розгляду касаційної скарги у цій справі призначено колегією суддів у наступному складі: головуєчий-суддя – Волік І.М. (доповідач), судді – Ємельянов А.С., Прокопанич Г.К.

ВСТАНОВИВ:

У червні 2013 року позивач – ОСОБА_5 звернувся до господарського суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю "Дібровастий" (надалі – ТОВ "Дібровастий"), за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача – Реєстраційної служби Стрийського міськрайонного управління юстиції, про визнання недійсним рішення загальних зборів засновників (учасників) ТОВ "Дібровастий" від 18.06.2013 (оформлених протоколом від 18.06.2013); скасування державної реєстрації змін до установчих документів ТОВ "Дібровастий", проведеної 12.07.2013 державним реєстратором юридичних та фізичних осіб-підприємців реєстраційної служби Стрийського міськрайонного управління юстиції Львівської області Берник І.І.

за № 14171050003000809 та скасування державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що не пов'язані зі змінами установчих документів: зміна керівника юридичної особи, зміна складу підписантів, проведеної 12.07.2013 державним реєстратором юридичних та фізичних осіб-підприємців реєстраційної служби Стрийського міськрайонного управління юстиції Львівської області Берник І.І. № 14171050003000809 (з урахуванням заяви про збільшення позовних вимог від 31.07.2013 та заяви про уточнення позовних вимог від 25.09.2013).

Ухвалами господарського суду Львівської області від 05.08.2013, від 25.09.2013 та від 31.10.2013 до участі у справі в якості третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача, залучено – Реєстраційну службу Стрийського міськрайонного управління юстиції Львівської області (третя особа-1), ОСОБА_4 (третя особа-2), ОСОБА_6 (третя особа-3), ОСОБА_7 (третя особа-4), ОСОБА_8 (третя особа-5) та ОСОБА_9 (третя особа-6).

Рішенням господарського суду Львівської області від 11.12.2013 у справі № 914/2748/13 (колегія суддів: Кітаєва С.Б. – головуєчий, судді – Матвіїв Р.І., Сухович Ю.О.), залишеним без змін постановою Львівського апеляційного господарського суду від 17.03.2014 (колегія суддів: Кравчук Н.М. – головуєчий, судді – Гнатюк Г.М., Мирутенко О.Л.), позовні вимоги із урахуванням заяви позивача від 24.09.2013, яка поступила до суду 25.09.2013 та зареєстрована за вх. № 39373/13, задоволено частково; визнано недійсним рішення загальних зборів засновників (учасників) ТОВ "Дібровастрій" від 18.06.2013 (протокол від 18.06.2013); стягнуто з ТОВ "Дібровастрій" на користь ОСОБА_5 1147,00 грн. судового збору; в задоволенні решти вимог, із врахуванням заяви від 24.09.2013 (вх. № 39373/13) позивачу відмовлено; у задоволенні заяви про вжиття заходів до забезпечення позову, відмовлено повністю.

Не погоджуючись з постановленими судовими актами судів попередніх інстанцій, третя особа-2 – ОСОБА_4 звернулася до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить рішення господарського суду Львівської області від 11.12.2013 та постанову Львівського апеляційного господарського суду від 17.03.2014 скасувати в частині задоволення позовних вимог та прийняти в цій частині нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог. Касаційна скарга обґрунтована посиланням на те, що суди попередніх інстанцій в оскаржуваній частині дійшли невірною трактування спірних правовідносин та неправильно застосували норми матеріального права, які підлягають застосуванню до даних правовідносин, зокрема, ст. 50, 55, 58, 60 Закону України "Про господарські товариства", ст. 140, 144, 145 Цивільного кодексу України, що є підставою для скасування судових актів в оскаржуваній частині. В решті судові акти не оскаржуються, з огляду цього, судові акти перевіряються касаційною інстанцією тільки в оскаржуваній частині.

Позивач – ОСОБА_5 у відзиві на касаційну скаргу заперечив проти її доводів та просив залишити оскаржувані судові акти без змін, а касаційну скаргу без задоволення.

Перевіряючи юридичну оцінку встановлених судом фактичних обставин справи та їх повноту, Вищий господарський суд України, заслухавши суддю-доповідача, представників сторін та перевіривши матеріали справи, дійшов висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з наступних підстав

Судами встановлено, що позивач – ОСОБА_5 є учасником ТОВ "Дібровастрий", що підтверджується відомостями, які містяться в ЄДР та Статуті Товариства. Звертаючись до господарського суду з позовною вимогою про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ "Дібровастрий", які оформлені протоколом від 18.06.2013 позивач посилається на те, що вказані загальні збори проведено з порушенням законодавства України, за відсутності кворуму при проведенні загальних зборів, що є безумовною підставою для визнання рішень загальних зборів недійсними; крім того, недотримання вимог законодавства та установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства є порушенням прав позивача як учасника на управління товариством.

Так, з Протоколу загальних зборів учасників ТОВ "Дібровастрий" від 18.06.2013 вбачається, що на зборах були присутні наступні учасники товариства: ОСОБА_6 – 10 % статутного капіталу; ОСОБА_4 – 20 % статутного капіталу; ОСОБА_8 – 25 % статутного капіталу; ОСОБА_9 – 13,34 % статутного капіталу; ОСОБА_7 – 6,66 % статутного капіталу. У протоколі зазначено, що присутні учасники разом володіють 75 % голосів.

На зборах було затверджено та розглянуто наступний порядок денний:

1. Прийняття до складу учасників ТОВ "Дібровастрий" спадкоємців померлих учасників.
2. Затвердження часток учасників ТОВ "Дібровастрий"
3. Затвердження Статуту ТОВ "Дібровастрий" у новій редакції.
4. Поновлення ОСОБА_5 на посаді директора ТОВ "Дібровастрий".
5. Призначення особи уповноваженої діяти від імені товариства без довіреності (підписанта).
6. Призначення уповноваженої особи товариства для здійснення державної реєстрації змін до установчих документів ТОВ "Дібровастрий".

За результатами розгляду порядку денного зборами учасників товариства вирішено питання за які проголосували 100 % голосів присутніх на зборах:

1. Прийнято ОСОБА_9, ОСОБА_7, ОСОБА_8 до складу учасників товариства.
2. Затверджено наступні частки учасників:

ОСОБА_5 – частка в розмірі 20000,00 грн., що становить 25 % статутного капіталу, ОСОБА_6 – частка в розмірі 8000,00 грн., що становить 10 % статутного капіталу, ОСОБА_4 – частка в розмірі 16000,00 грн., що становить 20 % статутного капіталу, ОСОБА_9 – частка в розмірі 10666,67 грн., що становить 13,34 % статутного капіталу, ОСОБА_7 – частка в розмірі 5333,33 грн., що становить 6,66 % статутного капіталу, ОСОБА_8 – частка в розмірі 20000,00 грн., що становить 25 % статутного капіталу.

3. Затверджено статут ТОВ "Дібровастрий" в новій редакції. Уповноважено голову загальних зборів товариства підписати статут ТОВ "Дібровастрий" у новій редакції.

4. не визначено, що вирішено.

5. Призначено особу (підписанта), уповноважену діяти від імені товариства без довіреності ОСОБА_9

6. Уповноважено ОСОБА_4 здійснити усі необхідні заходи, пов'язані з реєстрацією Статуту товариства у новій редакції та внесенням змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, підписати їх від імені товариства та отримати підтвердження про внесення запису до ЄДР.

При цьому, у Реєстрі учасників загальних зборів ТОВ "Дібровастрий", що призначені на 18.06.2013 за адресою: м. Стрий, вул. Заньковецької, 82, зареєстровані учасники загальних зборів з наступними частками у статутному капіталі Товариства: ОСОБА_6 – 10 % (підпис); ОСОБА_4 – 20 % (підпис); ОСОБА_8 – 25 % (підпис); ОСОБА_9 – 13,34 % (підпис); ОСОБА_7 – 6,66% (підпис); ОСОБА_5 – 25 % (не з'явився). У цьому ж Реєстрі зазначено, що кворум наявний, збори повноважні приймати рішення з усіх питань, що віднесені до компетенції загальних зборів. Реєстр підписаний головою зборів – ОСОБА_6, секретарем зборів – ОСОБА_4

Відповідно до частини 1 та 3 ст. 167 Господарського кодексу

України корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Водночас, судом встановлено, що на підставі Договору про розподіл майна від 26.03.2013, посвідченого приватним нотаріусом Стрийського районного нотаріального округу ОСОБА_14, зареєстрованого в реєстрі за № 553, після смерті учасника ТОВ "Дібровастрий" ОСОБА_15, ОСОБА_7 є спадкоємцем 1/3 частки в статутному фонді ТОВ "Дібровастрий", а ОСОБА_9 є спадкоємцем 2/3 частки в статутному фонді ТОВ "Дібровастрий".

Також, ОСОБА_8 є спадкоємцем 25 % частки в статутному фонді ТОВ "Дібровастрий" після смерті ОСОБА_16, що підтверджується Свідоцтвом про право на спадщину за заповітом від 31.10.2011, виданого приватним нотаріусом Стрийського районного нотаріального округу ОСОБА_14, яке зареєстровано в реєстрі за № 2180 .

Частиною 1 ст. 100 Цивільного кодексу України передбачено, що право участі у товаристві є особистим немайновим правом і не може окремо передаватися іншій особі.

Згідно з пунктами 1, 2 частини 1 ст. 1219 Цивільного кодексу України не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема: особисті немайнові права; право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами.

Відповідно до частини 5 ст. 147 Цивільного кодексу України частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства.

Згідно зі ст. 55 Закону України "Про господарські товариства" при реорганізації юридичної особи, учасника товариства, або у зв'язку із смертю громадянина, учасника товариства, правонаступники (спадкоємці) мають переважне право вступу до цього товариства. При відмові правонаступника (спадкоємця) від вступу до товариства з обмеженою відповідальністю або відмові товариства у прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала реорганізованій або ліквідованій юридичній особі (спадкодавцю), вартість якої визначається на день реорганізації або ліквідації (смерті) учасника.

Виходячи зі змісту вищенаведених правових норм, до спадкоємця переходить право на частку в статутному (складеному) капіталі, а не право на участь у господарському товаристві. Водночас, одержавши право на частку в статутному капіталі товариства, спадкоємець набуває як переважного права вступу до товариства (ст. 55 Закону України "Про господарські товариства"), так і право відмовитися від вступу до нього.

При цьому судом враховано, що прийняття рішення про вступ спадкоємця (правонаступника) учасника до ТОВ (ТДВ) належить до компетенції загальних зборів учасників товариства (п. 30 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" від 24.10.2008 № 13).

Відповідно до Статуту ТОВ "Дібровастрий" в редакції від 27.05.2009, яка була чинною на час скликання та проведення загальних зборів 18.06.2013, а саме пункту 3.10., частка у статутному капіталі товариства переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи учасника товариства. При відмові спадкоємця або правонаступника від вступу до

товариства або відмові товариства у прийнятті до нього спадкоємця або правонаступника розрахунки із спадкоємцем (правонаступником) учасника, які не вступили до товариства, здійснюються згідно пункту 3.13 Статуту товариства.

За таких обставин та враховуючи вищенаведені норми права, місцевий господарський суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов висновку, що можливість вступу спадкоємця (правонаступника) учасника до товариства поставлена в залежність від волі спадкоємця або правонаступника вступити в товариство та рішення товариства прийняти до нього спадкоємця або правонаступника, так, як спадкоємець має право відмовитись від вступу в товариство, а Товариство має право відмовити спадкоємцю в прийнятті до нього.

Особа стає носієм корпоративних прав з моменту вступу до господарського товариства (п. п. 1.10, 2.2.2 Рекомендацій ВГСУ від 28.12.2007 № 04-5/14).

Таким чином, само по собі одержання статусу спадкоємця померлого учасника товариства засвідчує лише перехід до спадкоємця майнових прав померлого (частка в статутному капіталі, яка належала померлому учаснику товариства), та дає йому право на вступ до господарського товариства. Право ж безпосередньої участі в управлінні господарським товариством (корпоративні права) спадкоємці набувають тільки з моменту вступу до господарського товариства, яке має бути підтверджене рішенням загальних зборів товариства про вступ спадкоємця до товариства та відповідні відомості статуту товариства, які підлягають державній реєстрації у встановленому законом порядку. Зазначеним спростовано твердження третіх осіб, що Статутом Товариства не було передбачено необхідності отримання спадкоємцем згоди інших учасників товариства і, що перехід частки від спадкодавців – учасників товариства до їх спадкоємців відбувається автоматично.

Згідно з частиною 1 ст. 10 Закону України "Про господарські товариства" учасники товариства мають право брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Законом.

Відповідно до частини 1 та 4 ст. 58 Закону України "Про господарські товариства" вищим органом товариства з обмеженою відповідальністю є збори учасників. Вони складаються з учасників товариства або призначених ними представників. Учасники мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному фонді.

В силу приписів ст. 60 Закону України "Про господарські товариства" учасники зборів, які беруть участь у зборах, реєструються з зазначенням кількості голосів, яку має кожний учасник. Цей перелік підписується головою та секретарем зборів. Будь-хто з учасників товариства з обмеженою відповідальністю вправі вимагати розгляду питання на загальних зборах учасників за умови, що воно було ним поставлено не пізніше як за 25 днів до початку зборів. У випадках, передбачених установчими документами або

затвердженими товариством правилами процедури, допускається прийняття рішення методом опитування. У цьому разі проект рішення або питання для голосування надсилається учасникам, які повинні у письмовій формі сповістити щодо нього свою думку. Протягом 10 днів з моменту одержання повідомлення від останнього учасника голосування всі вони повинні бути проінформовані головою про прийняте рішення.

В частині 4 та 5 ст. 61 Закону України "Про господарські товариства" визначено, що учасники товариства, які володіють у сукупності більш як 20 відсотками голосів, мають право вимагати скликання позачергових зборів учасників у будь-який час і з будь-якого приводу, що стосується діяльності товариства. Якщо протягом 25 днів голова товариства не виконав зазначеної вимоги, вони вправі самі скликати збори учасників. Про проведення загальних зборів товариства учасники повідомляються передбаченим статутом способом з зазначенням часу і місця проведення зборів та порядку денного. Повідомлення повинно бути зроблено не менш як за 30 днів до скликання загальних зборів. Будь-хто з учасників товариства вправі вимагати розгляду питання на зборах учасників за умови, що воно було ним поставлено не пізніше як за 25 днів до початку зборів. Не пізніше як за 7 днів до скликання загальних зборів учасникам товариства повинна бути надана можливість ознайомитися з документами, внесеними до порядку денного зборів. З питань, не включених до порядку денного, рішення можуть прийматися тільки за згодою всіх учасників, присутніх на зборах.

Вказані норми права передбачають, що проведення позачергових зборів мають право вимагати учасники товариства, які мають більше 20 відсотків голосів, при цьому, самостійно скликати збори такі учасники мають право лише коли голова товариства протягом 25 днів не виконав зазначеної вимоги. Про проведення позачергових зборів всі учасники товариства повинні бути повідомлені письмово за 30 днів до скликання цих зборів.

В пункті 8.2.15. Статуту ТОВ "Дібровастрий" передбачено, що про проведення Загальних зборів товариства учасників повідомляють особисто із зазначенням часу і місця проведення зборів та порядку денного. Повідомлення повинно бути зроблено не менш як за 30 днів до скликання загальних зборів, учасникам товариства повинна бути надана можливість ознайомитися з документами, внесеними до порядку денного зборів. Голова зборів товариства організує ведення протоколу. Книга протоколів має бути у будь-який час надана учасникам, на їх вимогу повинні надаватись засвідчені витяги з цієї книги (п. 8.2.17. Статуту).

Судом встановлено, що збори учасників товариства 18.06.2013 скликалися самостійно учасниками.

При цьому, судами попередніх інстанцій враховано Рекомендації Президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 № 04-5/14 "Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин" з доповненнями від 28.12.2009 № 04-06/190, в пункті 1.12. яких зокрема зазначено, що недотримання вимог законодавства та установчих

документів під час скликання та проведення загальних зборів господарського товариства є порушенням прав учасників на управління товариством, та у п. 3.2.4., що господарським судам необхідно враховувати, що голоси, які припадають на частку померлого або реорганізованого учасника, не беруть участі у голосуванні з питання про вступ спадкоємця або правонаступника до товариства. Відповідно, ці голоси не враховуються у визначенні правомочності загальних зборів для прийняття рішення про вступ спадкоємця або правонаступника учасника товариства до цього товариства.

З урахуванням вищевикладеного, місцевий господарський суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов висновку, що на момент прийняття оскаржуваного рішення зборів учасників ТОВ "Дібровастрий" від 18.06.2013, були присутні учасники товариства ОСОБА_6 та ОСОБА_4, які не володіли в сукупності більш як 60 відсотками голосів, при цьому враховувались голоси померлих учасників товариства, а відтак збори були проведені за відсутності кворуму, рішення прийнято неправомочними загальними зборами, під час скликання і проведення яких не було дотримано вимог діючого законодавства та Статуту Товариства, а відтак дійшли висновку про обґрунтованість та правомірність позовних вимог в частині визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ "Дібровастрий", які оформлені протоколом від 18.06.2013.

Наведене свідчить про те, що оскаржуване рішення загальних зборів прийняте з порушенням вищенаведених законодавчих приписів та призвело до порушення корпоративного права позивача на управління юридичною особою, у зв'язку з чим його право підлягає захисту шляхом визнання недійсним рішення загальних зборів учасників, що відповідає встановленим обставинам справи та вимогам закону.

Твердження скаржника про порушення і неправильне застосування судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права при прийнятті оскаржуваних судових актів не знайшли свого підтвердження, та зводяться до переоцінки доказів, що суперечить положенням ст. 1117 ГПК України.

За таких обставин, колегія суддів Вищого господарського суду України вважає, що судами першої та апеляційної інстанцій було повно та всебічно з'ясовано обставини, що мають значення для справи, надано їм належну правову оцінку та винесено рішення з дотриманням норм матеріального та процесуального права, що дає підстави для залишення їх без змін.

З огляду на приписи ст. 49 ГПК України, судові витрати за подання касаційної скарги покладаються на скаржника.

Керуючись ст. ст. 1115, 1117, 1119-11111 Господарського процесуального кодексу України, Вищий господарський суд України -

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_4 залишити без задоволення.

Постанову Львівського апеляційного господарського суду від 17.03.2014 та рішення господарського суду Львівської області від 11.12.2013 у справі № 914/2748/13 залишити без змін.

-

Головуючий, суддя

І.М. Волік

Судді :

Г.К. Прокопанич

А.С. Ємельянов

.....

**ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНОГО
МАТЕРІАЛУ З КУРСУ «КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО»**

1. Тестування

1. Надайте найбільш доцільне визначення поняття «корпоративне право»: :
 - а) Право, яке ґрунтується на участі в господарському товаристві.
 - б) Сукупність норм, що регламентують правовий статус господарських товариств та організацій (корпорацій), регулюють відносини з приводу їх створення, діяльності, управління та припинення, а також відносини внутрішнього характеру, які складаються в товаристві.
 - в) Система внутрішніх організаційних правил корпорацій, що є обов'язковими лише для членів корпорації.

2. Хто з перелічених учасників можуть бути суб'єктами корпоративних правовідносин:
 - а) господарське товариство;
 - б) учасники господарського товариства;
 - в) органи управління;
 - г) усі наведені?

3. Базовим нормативно-правовим актом корпоративного законодавства є:
 - а) Господарський кодекс України;
 - б) Цивільний кодекс України;
 - в) ЗУ «Про господарські товариства».

4. В якому законодавчому акті чинною залишається тільки ст. 4:
 - а) ЗУ «Про господарські товариства»;
 - б) ЗУ «Про акціонерні товариства»;
 - в) ЗУ «Про підприємництво»;
 - г) ЗУ «Про захист економічної конкуренції»?

5. У регулюванні корпоративних відносин переважає:
 - а) імперативний метод;
 - б) диспозитивний метод;
 - в) диспозитивно-імперативний метод.

6. До основних господарських товариств не відносять:
 - а) акціонерні товариства;
 - б) товариства з обмеженою відповідальністю;

- в) повні товариства;
- г) відокремлені структурні підрозділи.

7. Яке товариство може бути створено однією особою:

- а) товариства з обмеженою відповідальністю;
- б) повне товариство;
- в) командитне товариство?

8. До прав учасників господарського товариства не належить:

- а) брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом;
- б) вийти у встановленому порядку з товариства;
- в) одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом;
- г) додержуватися установчого документа товариства та виконувати рішення загальних зборів.

9. До обов'язків учасників господарського товариства не належить:

- а) додержуватися установчого документа товариства та виконувати рішення загальних зборів;
- б) не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства;
- в) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом.

10. Залежне господарське товариство – це:

- а) Господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) є залежним, якщо іншому (головному) господарському товариству належать двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.
- б) Господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) є залежним, якщо іншому (головному) господарському товариству належать десять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства
- в) Господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) є залежним, якщо іншому

(головному) господарському товариству належать сім або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.

11. Що не є обов'язковою вимогою до статуту товариства:

- а) найменування юридичної особи;
- б) зобов'язання учасників створити товариство;
- в) органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень;
- г) порядок вступу до товариства та виходу з нього?

12. Коли набув чинності ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»:

- а) 18.05.2018 р.;
- б) 17.04.2018 р.;
- в) 17.06.2018 р.;
- г) 17.05.2017 р. ?

13. Повне товариство – це:

- а) товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю;
- б) товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.
- в) товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і не несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства;
- г) товариство, кожен з учасників якого займається тільки своєю підприємницькою діяльністю.

14. Звернення стягнення на частку учасника в повному товаристві за його власними зобов'язаннями:

- а) допускається;
- б) не допускається.

15. Зміни у складі учасників повного товариства відбуваються через:

- а) вихід учасника повного товариства з його складу з власної ініціативи;
- б) виключення із складу учасників;
- в) вибуття із складу учасників з причин, що не залежать від учасника;
- г) всі відповіді правильні.

16. Учасник повного товариства, яке було створене на невизначений строк, може у будь-який момент вийти з товариства, заявивши про це не пізніше ніж за:

- а) два місяці;
- б) три місяці;
- в) два місяці до фактичного виходу із товариства;
- г) три місяці до фактичного виходу із товариства.

17. Справжність підпису на заяві про вихід із повного товариства

- а) підлягає нотаріальному засвідченню;
- б) не підлягає нотаріальному засвідченню.

18. Вихід із товариства, що було створено на визначений строк, допускається лише при наявності поважних причин та за умови, що попередження про це надійшло не пізніш як за:

- а) три місяці;
- б) шість місяців;
- в) дев'ять місяців.

19. Якщо при виході учасника з повного товариства це товариство зберігається, то учаснику виплачується вартість його внеску відповідно до балансу, складеного на день:

- а) звернення особи з заявою про вихід;
- б) за домовленістю між учасниками товариства;
- в) виходу.

20. Чи можливе виключення учасника з повного товариства у випадку систематичного невиконання чи виконання неналежним чином обов'язків, покладених на нього товариством:

- а) так;
- б) ні;
- в) тільки за згодою всіх учасників?

21. Повне товариство не може прийняти рішення про визнання учасника повного товариства таким, що вибув із його складу, у разі:

- а) смерті учасника або оголошення його померлим – за відсутності спадкоємців;
- б) ліквідації юридичної особи –учасника товариства, в тому числі у зв'язку з визнанням її банкрутом;
- в) самостійно подав заяву про вибуття;

г) звернення стягнення на частину майна повного товариства, що відповідає частці учасника у складеному капіталі товариства.

22. Командитне товариство – це:

а) господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) є залежним, якщо іншому (головному) господарському товариству належать двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;

б) визнається товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників), та які не беруть участі в діяльності товариства;

в) товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить.

23. Особа може бути повним учасником:

а) тільки в одному командитному товаристві;

б) у невизначеному колі командитних товариств;

в) взагалі не може бути учасником командитного товариства.

24. Командитне товариство створюється і діє на підставі:

а) рішення про заснування командитного товариства;

б) засновницького договору;

в) статуту.

25. Що з переліченого нижче не належить до прав вкладників командитного товариства:

а) одержувати частину прибутку товариства відповідно до його частки у складеному капіталі товариства;

б) вимагати першочергового повернення вкладу в разі ліквідації товариства;

в) ознайомлюватися з річними звітами та балансами товариства;

г) внесення вкладів і додаткових внесків у розмірі, способами і у порядку, передбаченими засновницьким договором?

26. Що з переліченого нижче належить до обов'язків вкладників командитного товариства:

- а) внесення вкладів і додаткових внесків у розмірі, способами і у порядку, передбаченими засновницьким договором;
- б) вимагати першочергового повернення вкладу в разі ліквідації товариства;
- в) ознайомлюватися з річними звітами та балансами товариства?

28. Сукупний розмір часток вкладників командитного товариства не повинен перевищувати:

- а) 50 відсотків майна товариства, зазначеного в засновницькому договорі;
- б) 50 відсотків майна товариства, зазначеного в статуті товариства;
- в) 30 відсотків майна товариства, зазначеного в засновницькому договорі.

29. Складений капітал командитного товариства підлягає сплаті його учасниками до закінчення:

- а) шести місяців з дня державної реєстрації товариства;
- б) першого року з дня державної реєстрації товариства;
- в) першого року з дня укладення рішення про створення товариства.

30. Управління справами командитного товариства здійснюється:

- а) виключно учасниками з повною відповідальністю;
- б) виключно вкладниками командитного товариства;
- в) разом учасниками з повною відповідальністю та вкладниками командитного товариства.

31. Згідно зі ст.4 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» кількість учасників товариства:

- а) не обмежується;
- б) не може перевищувати 100 осіб;
- в) не може перевищувати 250 осіб.

32. Що з переліченого нижче не належить до прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю:

- а) брати участь в управлінні товариством;
- б) виконувати рішення загальних зборів учасників товариства;
- в) брати участь у розподілі прибутку товариства?

33. Корпоративний договір між учасники товариства з обмеженою відповідальністю є:
- а) безвідплатним;
 - б) безвідплатним і може бути вчинений в усній формі;
 - в) безвідплатним і вчиняється в письмовій формі.
34. Чи можуть акціонери публічного акціонерного товариства відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів товариства:
- а) так;
 - б) ні;
 - в) законодавством не врегульовано це питання?
35. Установчим документом акціонерного товариства є:
- а) статут;
 - б) засновницький договір.
36. Переважне право акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі, може бути передбачено статутом акціонерного товариства, якщо станом на дату прийняття такого рішення кількість акціонерів не перевищує:
- а) 50 осіб;
 - б) 100 осіб;
 - в) 150 осіб.
37. Хто затверджує ринкову вартість майна акціонерного товариства?
- а) наглядова рада;
 - б) загальні збори акціонерів;
 - в) наглядова рада або загальні збори акціонерів, якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом акціонерного товариства?
38. Виплата дивідендів за простими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку на підставі рішення загальних зборів акціонерного товариства у строк, що не перевищує:
- а) трьох місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів;
 - б) шести місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів;

в) дев'яти місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів.

39. Що з переліченого нижче не є обов'язковим у найменуванні товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю:

- а) назва товариства;
- б) організаційно-правова форма;
- в) повне і скорочене найменування іноземними мовами?

40. У статуті товариства з обмеженою відповідальністю зазначаються відомості про:

- а) повне та скорочене (за наявності) найменування товариства;
- б) органи управління товариством, їх компетенцію, порядок прийняття ними рішень;
- в) порядок вступу до товариства та виходу з нього.
- г) всі відповіді правильні.

41. Вкладом учасника товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю можуть бути:

- а) тільки гроші;
- б) цінні папери;
- в) гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом.

42. В акціонерному товаристві є можливим створити резервний капітал, який формується у розмірі не менше ніж:

- а) 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку;
- б) 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства;
- в) 15 відсотків статутного капіталу товариства за рахунок нерозподіленого прибутку.

43. Які типи акцій може розміщувати акціонерне товариство:

- а) тільки прості;
- б) тільки привілейовані;
- в) прості та привілейовані?

44. Який з перелічених нижче підходів не належить до визначення сутності корпоративного управління:

- а) соціологічний;
- б) правовий;
- в) соціальний?

45. Ким скликаються загальні збори товариства з обмеженою відповідальністю:

- а) виконавчим органом товариства;
- б) директором товариства;
- в) не має правильної відповіді?

46. Який орган може бути створений у товаристві для контролю та регулювання діяльності виконавчого органу товариства:

- а) ліквідаційна комісія;
- б) наглядова рада;
- в) незалежний директор?

47. Загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками більш як:

- а) половини учасників акціонерного товариства;
- б) 30 відсотків голосуючих акцій;
- в) 50 відсотків голосуючих акцій.

48. Ким обирається лічильна комісія у в акціонерному товаристві:

- а) наглядовою радою;
- б) загальними зборами акціонерів (установчими зборами);
- в) акціонерами, які сукупно є власниками більш як 50 відсотків голосуючих акцій?

49. Протокол загальних зборів акціонерного товариства складається протягом:

- а) 3 днів з моменту закриття загальних зборів та підписується головою і секретарем загальних зборів;
- б) 10 днів з моменту закриття загальних зборів;
- в) 10 днів з моменту закриття загальних зборів та підписується головою і секретарем загальних зборів.

50. Посадовими особами органів акціонерного товариства можуть бути:

- а) народні депутати України;
- б) члени Кабінету Міністрів України;
- в) керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади;

г) державні службовці, коли вони виконують функції з управління корпоративними правами держави та представляють інтереси держави або територіальної громади в наглядовій раді або ревізійній комісії товариства.

51. У товариствах з кількістю акціонерів більше 100 осіб може обиратися:

- а) посада ревізора або обиратися ревізійна комісія;
- б) лише ревізійна комісія;
- в) немає правильної відповіді.

52. Члени ревізійної комісії (ревізор) можуть входити до складу лічильної комісії товариства:

- а) так;
- б) ні;
- в) члени ревізійної комісії можуть входити до складу наглядової ради?

53. Акціонерне товариство зобов'язане зберігати:

- а) статут товариства, зміни до статуту, засновницький (установчий) договір;
- б) положення про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію, інші внутрішні положення товариства, що регулюють діяльність органів товариства, та зміни до них;
- в) положення про кожен філію та кожне представництво товариства;
- г) все перелічене.

54. Корпоративні конфлікти можна поділити:

- а) на антагоністичні і компромісні;
- б) відкриті і приховані;
- в) антагоністичні і компромісні, відкриті і приховані.

55. Значний правочин – це:

- а) правочин, якщо він укладається товариством з будь-ким із таких осіб:
 - 1) посадовою особою товариства або її афілійованою особою;
 - 2) учасником, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами;
 - 3) юридичною особою, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 і 2 цієї частини, є членом органу товариства;
 - 4) іншою особою, визначеною статутом товариства.

б) правочин, який визначає особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв.

56. Право на частку в статутному капіталі Товариства – це:

- а) майнове право;
- б) немайнове право.

57. Виділ товариства – це:

- а) створення одного або більше товариств із переданням йому (їм) згідно з розподільним балансом частини майна, прав та обов'язків товариства, з якого здійснюється виділ, без припинення останнього;
- б) створення одного або більше товариств із переданням йому (їм) згідно з розподільним балансом частини майна, прав та обов'язків товариства, з якого здійснюється виділ, з припинення останнього;
- в) передання всього свого майна, всіх прав та обов'язків іншим господарським товариствам – правонаступникам шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення або в результаті ліквідації.

58. Злиттям товариств є:

- а) припинення одного або декількох товариств з переданням ним (ними) згідно з передавальним актом усього свого майна, всіх прав та обов'язків іншому господарському товариству – правонаступнику;
- б) створення нового господарського товариства – правонаступника з переданням йому всього майна, всіх прав та обов'язків декількох товариств, що припиняються внаслідок цього;
- в) припинення товариства з переданням всього його майна, всіх прав та обов'язків двом чи декільком новим товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом.

59. Перетворенням товариства – це:

- а) припинення одного або декількох товариств з переданням ним (ними) згідно з передавальним актом усього свого майна, всіх прав та обов'язків іншому господарському товариству – правонаступнику;
- б) припинення товариства з переданням всього його майна, всіх прав та обов'язків двом чи декільком новим товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом;
- в) зміна організаційно-правової форми товариства з його подальшим припиненням та переданням усього майна, всіх прав і обов'язків новому господарському товариству – правонаступнику.

60. Скільки існує черг задоволення вимог кредиторів та акціонерів:

- а) 5;
- б) 7;
- в) 9;
- г) 11?

2. Ситуаційні завдання

Завдання 1

До лічильної комісії звернувся громадянин Сініцин А. І. з вимогою включити його в список реєстрації учасників зборів акціонерів в як представника одного з акціонерів (громадянина Мілютіна В. Г.) і видати бюлетені для голосування, у той час як позачергові загальні збори акціонерів ПАТ "Стріла" підійшли до розгляду третього (останнього) питання порядку денного. Обґрунтовуючи свої повноваження, Сініцин А. І. представив лічильній комісії доручення на голосування, завірену генеральним директором ПАТ "Стріла". Лічильна комісія відмовила у вимогах Сініцина А. І., посилаючись на таке:

на зборах уже присутній інший представник Мілютіна В. Г., який також має належним чином оформлене доручення;

Мілютін В. Г. не є працівником ПАТ "Стріла", у зв'язку із чим форма доручення, що видане Сініцину А. І., не відповідає вимогам закону.

Чи правильне рішення прийняла лічильна комісія?

Чи перевищила лічильна комісія свої повноваження?

Який порядок участі акціонера в загальних зборах акціонерів?

Завдання 2

До наглядової ради ПАТ "Ідеал" надійшло три пропозиції щодо висунування кандидатів у колегіальний виконавчий орган, яких обиратимуть на річних загальних зборах акціонерів, у кількості 3 чоловік. У першій пропозиції, підписаній Лаврентьєвим (володіє 1,5 % привілейованих акцій), були висунуті Афанасьєв, Борисов і Ванін. Друга пропозиція, підписана генеральним директором виробничого кооперативу "Зоря" (власника 1,2 % звичайних акцій), містила наступні кандидатури: Афанасьєв, Горін, Давидов. Акціонер Драгунін (власник 5% звичайних акцій) висунув Горіна, Ваніна й себе особисто. При розгляді пропозицій наглядовою радою було встановлено, що Драгунін продав частину належних йому акцій і на момент розгляду його пропозиції він є власником лише 1,9 % звичайних акцій ПАТ "Ідеал"; крім того, пропозиція Драгуніна була направлена поштовим зв'язком і отримана корпоративним

секретарем лише 01.02.2011 р. (що порушувало вимоги щодо строку, визначеного п.1 ст. 38 ЗУ "Про акціонерні товариства").

Які кандидатури мають бути включені наглядовою радою в список?

Чи може наглядова рада включити до списку кандидатур додаткових кандидатів на свій розсуд? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на законодавство.

Завдання 3

Член ревізійної комісії ПАТ "Діана" Іванов у порядку п.1 ст. 38 ЗУ "Про акціонерні товариства" висунув свою кандидатуру на посаду члена наглядової ради. Однак рада, що діє, не включила його кандидатуру в список для голосування щодо виборів членів наглядової ради на річних загальних зборах акціонерів.

Оцініть дії наглядової ради. Відповідь обґрунтувати.

Завдання 4

Громадянин Ігнатов, що є власником 34 простих акцій ПАТ "Зірка" номінальною вартістю 1 000 грн. і 10 привілейованих акцій ПАТ "Зірка" номінальною вартістю 500 грн., не згодний із проведеною генеральним директором політикою в сфері торгівельної діяльності товариства, висунув вимогу провести аудиторську перевірку. Однак аудиторська організація відмовила Ігнатов, посилаючись на те, що його вимога носить немотивований характер, а також на те, що він не має права висувати зазначену вимогу, тому що володіє менш ніж 10 % голосуючих акцій товариства. Розмір статутного капіталу ПАТ "Зірка" становить 380 000 грн.

Чи обґрунтована вимога акціонера?

Завдання 5

У ТОВ два учасника, кожний з яких володіє 1/2 голосів у статутному капіталі. Один з учасників подав державному реєстратору нотаріально посвідчену заяву про вихід зі складу учасників товариства, а потім висунув вимогу до товариства про негайну видачу йому частки в майні та в прибутку товариства.

Чи правомірна вимога?

Як визначається розмір виплат?

В якому порядку і в які строки проводяться розрахунки з учасником, що вивів з ТОВ?

Завдання 6

У ТОВ учасник, що володіє 2/3 голосів, передав свою частку третій особі за договором уступки корпоративних прав. Після повідомлення про це іншого учасника, що володіє 1/3 голосів, останній відмовився підписувати статут в новій редакції та не визнає даний договір.

Яким чином можна вирішити спір?

Завдання 7

Громадянин Симоненко В.К., будучи учасником ТОВ «Консул», що підлягало процедурі банкрутства, звернувся до ліквідаційної комісії з вимогою включити його до другої черги кредиторів на одержання своєї частки ліквідаційної квоти, мотивуючи це необхідністю значних грошових витрат, пов'язаних з лікуванням. При цьому він надав довідку МСЕК, що є інвалідом 1 групи, який потребує такого лікування. Ліквідаційна комісія відмовила прохачу. Тоді Симоненко В.К. звернувся до суду з позовом до товариства про виділення йому належної грошової суми, еквівалентної розміру його вкладу до статутного фонду товариства.

Вирішіть завдання, посилаючись на норми чинного законодавства, виходячи з інвалідності засновника та необхідності лікування.

Завдання 8

Акціонерне товариство «Геліос» на загальних зборах прийняло рішення про ліквідацію збиткової філії. Протокол рішення був переданий виконавчому органу для виконання через 5 днів після зборів. Частина міноритарних акціонерів оскаржила рішення зборів до суду, мотивуючи це тим, що рішення було прийняте одноосібно мажоритарним акціонером, який володіє 50 % акцій.

Вирішіть справу по суті, посилаючись на чинне законодавство.

Завдання 9

Громадянин Німеччини К. приїхав до України з наміром створити сільськогосподарське ТОВ для виробництва товарної сільськогосподарської продукції (СТОВ). Він звернувся до юридичної фірми з проханням надати консультацію з таких питань:

- 1) який порядок формування статутного фонду СТОВ?;
- 2) як здійснюється процес управління СТОВ?;
- 3) який порядок прийняття рішень у СТОВ?

Дайте відповіді на запитання, посилаючись на норми чинного законодавства.

Завдання 10

Вступаючи до ТОВ «Карпати», громадянин Шерстюк О.П. вніс як вклад до статутного фонду право на винайдену ним складну мікросхему, засвідчене патентом. Це його право на об'єкт інтелектуальної власності збори товариства оцінили у сумі 100 тис. грн. Через декілька місяців товариство передало винахід у користування швейцарській фірмі, одержуючи за це щороку 200 тис. дол. Через рік Шерстюк О.П. дізнався про це і заявив про вихід з товариства. При цьому він зажадав повернення його вкладу з компенсацією у сумі 100 тис. дол. Збори товариства відмовили у задоволенні вимог, погодившись сплатити балансову вартість винаходу у розмірі 100 тис. грн Шерстюк О.П. не погодився з рішенням зборів і звернувся до суду.

Вирішіть справу, посилаючись на чинне законодавство.

Завдання 11

ТОВ «Інвест» при створенні ТОВ «Нива» вніс 500 тис. грн як інвестиції відповідно до інвестиційного договору, де передбачено виплата щорічних відсотків у розмірі 20 % від суми внеску. На зборах учасників, на які інвестор на був запрошений, було прийнято рішення про зарахування інвестиції як вклад до статутного фонду з наданням ТОВ «Інвест» частки у розмірі 10 відсотків. У кінці року інвестор звернувся до ТОВ «Нива» з вимогою сплатити відсотки за користування інвестицією у сумі 100 тис. грн. Збори ТОВ «Нива» відмовились сплатити цю суму, посилаючись на те, що дивіденди, одержані за рік склали 8 % і тому на їх думку до сплати належить лише 40 тис. грн.

Вирішіть завдання, посилаючись на норми чинного законодавства. При цьому вясніть різницю між вкладом учасника до статутного фонду та інвестицією.

Завдання 12

На момент створення ТОВ учасник зобов'язався сплатити 50% Статутного капіталу, тобто 50 тисяч грн. На момент реєстрації не сплатив нічого, через півроку – 25 тис. грн. Через рік після реєстрації заявив, що більше грошей немає.

Як треба вчинити ТОВ у такому випадку?

Яка процедура і які рішення може прийняти ТОВ? Хто буде приймати рішення?

Завдання 13

Акціонер пропустив загальні збори акціонерів, на яких було прийнято рішення про ліквідацію філії АТ, залишення дивідендів в фондах АТ (реінвестування), призначення нового директора. Акціонер вимагає від АТ інформацію про: 1) розмір заробітної плати директора; 2) результати фінансової діяльності АТ за останні 4 роки; 3) штатний розклад АТ.

В яких випадках і за якими вимогами АТ може відмовити акціонеру?

Завдання 14

При створенні ТОВ у грудні 2017 р. в Статуті зазначили, що частка кожного учасника має бути внесена протягом 6 місяців. Один з учасників не вніс свого внеску у цей період. Відразу після закінчення 6 місяців були скликані Загальні збори учасників, але при голосуванні про виключення цього учасника, він блокував таке рішення, оскільки мав 51% голосів. Загальні збори рішення не прийняли.

Чи правильно було зроблено? Обгунтуйте, посилаючись на норми чинного законодавства..

Завдання 15

ТОВ «Рудь», яке є акціонером АТ «Адам», подало до господарського суду позов про визнання недійсним протоколу загальних зборів АТ. У позові ТОВ зазначало, що правління АТ не надало Позивачу можливості брати участь

у роботі загальних зборів АТ, посилаючись на те, що ТОВ ще не повністю сплатило вартість своїх акцій. У зв'язку із цим ТОВ вимагало скасувати протокол з рішеннями Загальних зборів акціонерів і відшкодування збитків.

Хто має право брати участь у ЗЗА? Коли акціонер набуває право власності на акції АТ?

Чи є ТОВ власником акцій? В який строк слід оплачувати акції?

Яке рішення має прийняти господарський суд?

Завдання 16

В 2003 році створено ВАТ «Родон», у статутному капіталі якого 50% майна держави. Загальні збори акціонерів прийняли рішення про обрання головою Наглядової ради Осадчого О.О., який є заступником Міністра фінансів України?

Чи законне таке рішення загальних зборів? Які помилки були допущені?

3. Індивідуальні практичні завдання:

1. Які із зазначених суспільних відносин регулюються нормами корпоративного права і відповідно становлять його предмет:

1. відносини між акціонерним комерційним банком та громадянином, який відкрив рахунок в банку;

2. відносини між підприємством та його працівником, що виникли у зв'язку із заподіянням шкоди здоров'ю працівника внаслідок недотримання працівником правил технічної безпеки;

3. відносини між господарськими товариствами щодо укладення договору перевезення працівників одного з товариств до Чорного моря;

4. відносини щодо відчуження частки в товаристві з обмеженою відповідальністю;

5. відносини між Петренком та Савченком щодо створення товариства з обмеженою відповідальністю;

6. відносини між місцевою адміністрацією ради народних депутатів і громадянином у зв'язку з видачею громадянину ордера на квартиру;

7. відносини між судом та господарським товариством щодо винесення постанови про порушення провадження в справі про банкрутство товариства;

8. відносини між комерційним банком та господарським товариством щодо здійснення безготівкових розрахунків?

Питання: Чи є серед зазначених відносин ті, які регулюються і нормами корпоративного права, і нормами інших галузей права? Якщо так, то якими саме? Відповідь обґрунтуйте.

2. Які із зазначених тверджень є правильними? Обґрунтуйте свої відповіді.

- термін “корпорація” використовується для позначення будь-якої юридичної особи;
- учасниками корпоративних правовідносин є конкретно визначені особи: кредитор – особа, якій належить право вимоги, і боржник – особа, яка несе обов’язок, відповідний праву вимоги кредитора;
- об'єктами корпоративних правовідносин можуть бути як дії з передавання майна, виконання робіт тощо (або утримання від здійснення дій), так і дії щодо відчуження чи придбання акцій, часток;
- здійснення суб'єктивного права особи у корпоративних правовідносинах можливе тільки у разі наявності у неї корпоративних прав;
- суб'єктами корпоративних правовідносин не можуть бути іноземні громадяни, філії, представництва та недієздатні особи.
- термін “корпоративне право” в суб'єктивному значенні означає сукупність норм, які регулюють діяльність господарських товариств.

3. Наведіть п'ять прикладів корпоративних норм.

4. Створено некомерційну юридичну особу, члени якої не мають майнових прав, хоча мають майнові обов’язки у вигляді сплати вступних внесків. Чи належать відносини між членами цієї організації до корпоративних?

Обґрунтуйте відповідь.

5. Один з учасників ТОВ вирішив відступити свою частку третій особі.

Опишіть послідовність дій цього учасника від моменту прийняття рішення про відступлення частки до факту реєстрації.

6. ТОВ «ВЕРЕС», єдиним власником якої є громадянин Іванов І.М., вирішило створити дочірню юридичну особу. Назву нової юридичної особи Компанія «ВЕРЕС и К». Однак державний реєстратор відмовив їм у реєстрації на підставі невідповідності установчих документів вимогам законодавства.

Питання: які саме вимоги було порушено та як усунути ці порушення?

7. Один із учасників товариства з обмеженою відповідальністю виїхав за кордон на постійне місце проживання. Решта учасників вирішила виключити його зі складу ТОВ та ввести іншу особу. Прийнявши відповідне рішення і склавши протокол, вони звернулися до державного реєстратора із проханням зареєструвати зміни до установчих документів, але їм було відмовлено із посиланням на те, що вивести учасника можна лише за його згоди.

Питання:

1. Чи правомірна відмова в державній реєстрації?
2. Яким чином можна довести, що учасник систематично не виконує обов'язки, покладені на нього товариством?
3. Що робити з часткою в статутному капіталі учасника, який виїхав за кордон?

8. У ТОВ "Світанок" помер один з учасників. Двоє його спадкоємців (син Іван та дочка Ірина) вирішили стати учасниками ТОВ. Однак учасники ТОВ не дали згоду на те, щоб Іван став учасником товариства. Крім того, вони відмовились виплачувати йому частку, аргументуючи це тим, що його сестра стане учасником товариства і він повинен вимагати від неї свою частину спадкового майна у статутному капіталі товариства. Іван подав позов до суду.

Питання.

1. Який порядок спадкування часток в товаристві з обмеженою відповідальністю?
2. Чи відрізняється порядок спадкування акцій від порядку спадкування часток?
3. Який буде наслідок відмови учасників від надання згоди на вступ спадкоємців як учасників?
4. Чи буде задоволений позов Івана? Чи матиме значення те, що його сестрі згоду на участь в товаристві надали?

9. Рішенням загальних зборів акціонерів гр. Іванова втретє обрали членом наглядової ради. При цьому двома днями раніше його обрано ревізором товариства. Три акціонери подали позов до суду про визнання рішення загальних зборів акціонерів недійсним.

Питання.

1. Чи правомірне рішення загальних зборів акціонерів? Яке рішення ухвалить суд?
2. Чи буде іншим рішення суду, якщо виявиться що Іванов представляє інтереси держави в даному товаристві?

10. У 2005 році було створене відкрите акціонерне товариство “Родон”, в статутному капіталі якого є 50% майна держави. Загальні збори акціонерів прийняли рішення про обрання головою наглядової ради Осадчого О.О, який є заступником Міністра фінансів України.

Питання. Чи законне таке рішення загальних зборів акціонерів?

11. На загальних зборах публічного акціонерного товариства була сформована наглядова рада у строк, передбачений статутом АТ. Проте група акціонерів оскаржила в суді рішення загальних зборів АТ, оскільки частина членів наглядової ради не є акціонерами, а один з акціонерів (юридична особа) уповноважила свого працівника за довіреністю здійснювати повноваження в наглядовій раді.

Питання:

- 1. Який порядок формування органів управління АТ?**
- 2. Який статус наглядової ради АТ? Чи є вона органом управління?**
- 3. Хто має право входити до складу наглядової ради? Чи можуть особи, які не є акціонерами, та юридичні особи – акціонери входити до наглядової ради АТ?**

12. Директор ТОВ діє на підставі статуту, про що є протокол загальних зборів учасників ТОВ. Але на час його відсутності у зв'язку з відпусткою учасники товариства своїм протоколом уповноважують іншу фізичну особу на представлення інтересів ТОВ, без відповідної реєстрації у державного реєстратора.

Чи будуть правомірними дії цієї третьої особи від імені ТОВ? Чи будуть правомірними правочини, укладені нею?

4. Практичні ситуації, пов'язані з обкладенням ПДФО та військовим збором інвестиційного прибутку від продажу корпоративних прав

I. Продаж фізичною особою корпоративних прав іншій фізичній особі

Приклад 1

Громадянин Кириленко К.О. у 2017 році продав свою частку в статутному капіталі ТОВ «Фарс» громадянину Овдієнку О.В. за ціною 20000 грн. Свого часу Кириленко К.О. уніс до статутного капіталу ТОВ «Фарс» кошти в сумі 12000 грн. Інших інвестиційних доходів громадянин Кириленко К.О. не

отримував, у минулих періодах операцій з інвестиційними активами не проводив.

В описаній ситуації **інвестиційний прибуток** громадянина Кириленка К.О. становив: _____

Сума ПДФО дорівнює: _____

Сума військового збору: _____

Наслідки для продавця. У такому випадку продавець (громадянин Кириленко К.О.) має виконати такі обов'язки: відобразити операцію в _____, визначити фінансовий результат у _____, яку у _____ році слід надати до органу ДФС до _____ р., і сплатити ПДФО, військовий збір до _____ року.

Якщо продавець корпоративних прав — фізособа-нерезидент, то в такій ситуації спрацює норма _____ ПКУ: доходи із джерелом їх походження в Україні, що нараховуються (виплачуються, надаються) на користь нерезидентів, **оподатковуються за правилами й ставками** _____.

Для покупця в цьому випадку податкові наслідки _____. Проте покупець корпоративних прав повинен зберігати всі підтверджуючі документи, пов'язані з придбанням корпоративних прав для того, щоб він зміг _____.

Наслідки для підприємства — емітента корпоративних прав. Оскільки змінився склад учасників товариства, то зміни слід внести в _____ товариства, котрі підлягають державній реєстрації в _____ у порядку, передбаченому ст. _____ Закону України «Про _____».

Приклад 2

Громадянин Кириленко К.О. у листопаді 2017 року продав свою частку в статутному капіталі ТОВ «Фарс» фізособі-резиденту Протасову П.В. за ціною 1500 грн. Свого часу Кириленко К.О. уніс до статутного капіталу ТОВ «Фарс» кошти в сумі 500 грн. Інших інвестиційних доходів громадянин Кириленко К.О. не отримував. У минулих періодах операцій з інвестиційними активами не проводив.

В описаній ситуації **інвестиційний дохід** громадянина Кириленка К.О. становив _____ грн, тобто він не перевищує _____ грн і обкладення ПДФО _____. Отже, такий дохід до загального річного оподаткованого доходу платника податків (не) включається і (не)

звільняється від обкладення ПДФО та військовим збором за пп. _____ ПКУ.

Наслідки для продавця — з отриманого доходу від продажу корпоративних прав ПДФО та військовий збір (не) сплачуються.

Наслідки для покупця — покупець корпоративних прав повинен лише зберігати всі підтверджуючі документи, пов'язані з придбанням корпоративних прав для того, щоб він зміг _____.

Наслідки для підприємства — змінився склад учасників товариства, тому відповідні зміни вносять до _____, які підлягають державній реєстрації в _____.

Приклад 3

Громадянин Кириленко К.О. у листопаді 2017 року продав свою частку в статутному капіталі ТОВ «Фарс» фізособі-резиденту Протасову П.В. за ціною 2500 грн. Свого часу Кириленко К.О. уніс до статутного капіталу ТОВ «Фарс» кошти в сумі 500 грн. Інших інвестиційних доходів громадянин Кириленко К.О. не отримував. Із минулих звітних періодів у Кириленка К.О. задекларовано інвестиційний збиток у розмірі 3000 грн.

В описаній ситуації, хоча продавець корпоративних прав й отримав у звітному періоді інвестиційний прибуток, на поточний звітний період переноситься _____.

Фінансовий результат, визначений у додатку Ф2 до Декларації, становитиме:

_____.

Оскільки в результаті маємо фінансовий дохід/збиток, то база для оподаткування _____, і ПДФО та військовий збір за проведеною операцією з інвестактивами (не) сплачуються.

Як продавець громадянин Кириленко К.О. має відобразити інвестиційний збиток у _____ та подати її до _____ року.

Наслідки для покупця та підприємства — емітента корпоративних прав _____.

II. Продаж фізичною особою корпоративних прав юридичній особі.

Така ситуація виникає, зокрема, у разі виходу фізичної особи із числа засновників товариства. Операція з повернення платнику податку коштів або майна (майнових прав), попередньо внесених ним до статутного капіталу емітента корпоративних прав, у разі виходу такого платника податку із числа засновників (учасників) такого емітента з метою оподаткування прирівнюється до _____ корпоративних прав.

Приклад 4

Громадянин Кириленко К.О. у листопаді 2017 року прийняв рішення про вихід із числа засновників ТОВ «Фарс». Відповідно до рішення засновників, громадянину Кириленко К.О. виплачують вартість частини майна товариства пропорційно його частці в статутному капіталі (15%), що становить 35000 грн. Свого часу Кириленко К.О. вніс до статутного капіталу ТОВ «Фарс» кошти в сумі 25000 грн. Інших інвестиційних доходів громадянин Кириленко К.О. не отримував.

В описаній ситуації інвестиційний прибуток громадянина Кириленка К.О. становив _____. Сума ПДФО — _____ грн., сума військового збору — _____.

Наслідки для продавця. У такому разі продавець (громадянин Кириленко К.О.) має виконати такі обов'язки: відобразити операцію в _____, визначити фінансовий результат у _____, яку слід надати до органу ДФС до _____ року; сплатити ПДФО до _____ року.

Наслідки для підприємства — емітента корпоративних прав. Так як фактично відбувається придбання корпоративних прав у фізичної особи, юридична особа-емітент є в цьому разі податковим _____. Водночас обов'язок зі сплати податку покладається на _____, а податковий агент лише зобов'язаний **відобразити виплачений дохід у формі № _____ з ознакою доходу «112».** Також, оскільки змінився склад учасників товариства, вносяться зміни до _____, які підлягають державній реєстрації в _____.

Якщо фізособа продає корпоративні права іншій юрособі, ситуація (не) відрізняється від попередньої.

Важливо! У разі якщо продавцем корпоративних прав є фізособа-нерезидент, то податковий агент — покупець такого інвестиційного активу повинен згідно пп. 170.10.3 ПКУ _____ . Під час укладення договору з нерезидентом, умови якого передбачають отримання таким нерезидентом доходу з джерелом його походження в Україні, **резидент зобов'язаний зазначити в договорі ставку податку, що буде застосована до таких**

доходів. Податковий агент утримує та перераховує ПДФО з виплаченого доходу за загальними правилами пп. 168.1.2, 168.1.5 ПКУ в місяці _____.

Наслідки для підприємства — емітента корпоративних прав. Також, оскільки змінився склад учасників товариства, уносяться зміни до _____, які підлягають державній реєстрації в _____.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття та ознаки корпоративних правовідносин.
2. Роль корпоративного права в досягненні балансу інтересів учасників корпоративних відносин.
3. Вплив держави на регулювання корпоративних відносин.
4. Недержавне регулювання відносин з корпоративного управління.
5. Хто є суб'єктами (учасниками) корпоративних відносин?
6. Поняття та види джерел корпоративного права.
7. Корпоративні звичаї: поняття, особливості формування в Україні та світі
8. Роль судової практики в регулюванні корпоративних відносин
9. Особливості закріплення корпоративних прав в установчих документах корпорацій.
10. Поняття, структура та джерела формування корпоративної власності.
11. Порядок створення статутного капіталу товариства різними видами майна.
12. Вимоги щодо оформлення рішень засновників під час створення підприємницьких товариств.
13. Вищі органи управління у господарських товариствах.
14. Корпорація однієї особи: сутність, порядок управління.
15. Здійснення управління державними корпоративними правами.
16. Організаційні права учасників господарських товариств.
17. Майнові корпоративні права учасників господарських товариств.
18. Корпоративні обов'язки учасників корпоративних відносин.
19. Компетенція загальних зборів акціонерного товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.
20. Компетенція виконавчого органу товариства.
21. Засоби обмеження повноважень дирекції (директора).
22. Здійснення контролю за діяльністю органів товариства.
23. Наглядова рада товариства: мета та порядок створення, компетенція, режим функціонування.
24. Контрольно-ревізійний орган товариства: мета створення, функції, компетенція, порядок формування.
25. Правове становище посадових осіб органів господарського товариства.
26. Особливості притягнення до відповідальності членів виконавчого органу товариства.
27. Особливості ведення справ в командитному та повному товариствах.
28. Поняття прибутку господарського товариства. Шляхи його використання.
29. Які права та обов'язки породжує членство в кооперативі.

30. Особливості управління у господарських об'єднаннях: асоціаціях, корпораціях, концернах, консорціумах.

31. Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) підприємницьких товариств.

32. Зміна складу учасників у товаристві: підстави, порядок, документальне закріплення.

33. Способи відчуження корпоративних прав.

34. Спадкування корпоративних прав.

35. Форми захисту корпоративних прав.

36. Способи захисту корпоративних прав. Особливості розгляду судами справ з корпоративних спорів.

37. Рейдерство та засоби протидії йому в корпоративних правовідносинах.

38. Європейська модель корпоративного управління.

39. Сучасна американська модель корпоративного управління.

40. Порядок закріплення рішень про реорганізацію (ліквідацію) товариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. В редакції від 02.11.2016 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 49. – Ст. 682.
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.03.2003 р., в редакції від 01.01.2017 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.
3. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI в редакції від 01.01.2017 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII, в редакції від 06.02.2018 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2018. – № 13. – Ст. 69.
5. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 02 січ. 2017 р. – К.: Паливода А.В., 2017. – 408 с.
6. Господарське право: підручник / за ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова; Нац. ун-т «Юридична акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х.: Право, 2012. – 693 с.
7. Євтушевський В.А. Корпоративне управління: підручник / В.А. Євтушевський. – К., 2006. – 406 с.
8. Корпоративне право України: підручник / В.В. Луць, В.А. Васильєва, О.Р. Кібенко, І.В. Спасибо-Фатєєва; за заг. ред. В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
9. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: навч. посіб. / за редакцією професора Л.І. Воротиної. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2002. – 307 с.
10. Несинова С.В. Господарське право України: навч. посіб. / С.В. Несинова, В.С. Воронко, Т.С. Чебикіна; за заг. ред. С.В. Несиної. – К., 2012. – 563 с.
11. Ісаков М.Г. Роль держави в регулюванні підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки / М.Г. Ісаков // Митна справа. Науково-аналітичний журнал. – 2012. – № 1 (79). – С. 354–360.
12. Трансформація законодавства України про господарські товариства / Т. Бондарєв // Юридична газета. – 2006. – № 19(31), 20 жовтня.
13. Тихончук Р.Г. Комерційні банки як форма акціонерного товариства / Р.Г. Тихончук // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем, проблеми, перспективи: матеріали Десятої Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 29–30 квіт. 2015 р.) / Одеськ. нац.

універ. – Одеса: ОНУ, 2015. – С. 102–104.

14. Шиткина С. Корпоративное право: учебник / С. Шиткина; отв. ред. С. Шиткина. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 648 с.

15. Томашевська М.О. Корпоративні акти в системі джерел права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М.О. Томашевська. – К., 2005. – 19 с.

16. Кашанина Т.В. Корпоративное право: учебник / Т.В. Кашанина – М.: Юрайт, 2010. – 899 с.

17. Лукач І.В. Особливості джерел корпоративного права України / І.В. Лукач // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 1 (11). – С. 252–260.

18. Серих О.В. Класифікація джерел корпоративного права / О.В. Серих // Наук. вісник міжн. гуманітарн. ун-ту. – 2011. – № 1. – С. 96–99.

19. Корчак Н.М. Судова практика як форма забезпечення правопорядку у сфері конкуренції / Н.М. Корчак // Юридичний вісник України. – 2012. – № 4. – С. 108–111.

20. Штерн Г.Ю. Корпоративне управління / Г.Ю. Штерн. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 278 с.

21. Кудінова М.М. Конспект лекцій навчальної дисципліни «Корпоративне управління» / М.М. Кудінова. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. – 102 с.

22. Лавриненко І. Заява про вихід з ТОВ: проблеми формулювання [Електронний ресурс] / І. Лавриненко // Юридична газета. – 2016. – 20 квітня. – Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/zayava-pro-vihid-z-tov-problemi-formulyuvannya.html>

23. Вихід учасника з ТОВ: актуальні питання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olsten.com.ua/ua/vixid-uchasnika-z-tov-aktualni-pitannya.html>

24. Іванова О. Вихід учасника з товариства з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] / О. Іванова. – Режим доступу: <http://www.bnwes.info/buhgalteriya/novosti-sayta-2013/vihid-uchasnika-iz-tovaristva-z-obmezhenoyu-vidpovidalnistyu-4832.html>

25. Як обкладати ПДФО операції з продажу частки в статутному капіталі підприємства [Електронний ресурс] // Інфобух: Інформаційний бухгалтерський портал. – Режим доступу: <http://www.infobuh.com.ua/yak-obkladaty-pdf-operatsiyi-z-prodazhu-chastky-v-statutnomu-kapitali-pidpryyemstva/>

26. Дерев'янка І. Закон про ТОВ: що змінилося і навіщо? / І. Дерев'янка // Юридична газета. – № 16, 17 квіт. – С. 10.

27. Дорошенко Г. Корпоративне законодавство: останні зміни: корпоративна реформа в Україні на шляху до ЄС / Г. Дорошенко // Юридична газета. – № 16, 17 квіт. – С. 32.

28. Корнага Ю. Закон про ТОВ. Корпоративне законодавство 2018 /

Ю. Корнага // Юридична газета. – 2018. – № 16, 17 квіт. – С. 13.

29. Кузьменко А. На крок ближче до зірок: корпоративна реформа в Україні на шляху до ЄС / А. Кузьменко, М. Татарова // Юридична газета. – 2018. – № 16, 17 квіт. – С. 30.

30. Утіралов Т. Новий закон про ТОВ: для кого і для чого? / Т. Утіралов // Юридична газета. – 2018. – № 16, 17 квіт. – С. 20–21.

Навчальне видання

**Пушкіна Олена Вікторівна
Несинова Світлана Василівна
Лежнєва Тетяна Миколаївна
Пробко Ілля Борисович
Тодорошко Тетяна Андріївна**

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Відповідальна за випуск С.В. Несинова
Комп'ютерна верстка А.Ю. Такій

Підписано до друку 12.04.2018. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 16,04. Тираж 100 пр. Зам. № .

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р.

Віддруковано у ТОВ «Роял Принт».
49052, м. Дніпро, вул. В. Ларіонова, 145.
Тел. (056) 794-61-05, 04

Свідоцтво ДК № 4765 від 04.09.2014 р.